

23100

INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ

LITURGHIERUL LUI CORESI

Text stabilit,
studiu introductiv
și indice

de

A. L. MAREȘ

CUVÎNT ÎNAINTE

Ediția de față a fost alcătuită în cadrul Sectorului de filologie și limbă literară al Institutului de lingvistică din București.

În etapa de pregătire și elaborare a lucrării am primit un ajutor real din partea membrilor sectorului, care au citit și au discutat capitolele integrate studiului lingvistic. Lucrarea a fost citită integral de Ion Gheșie, șeful sectorului, care a urmărit în permanență progresele ei și care ne-a acordat un sprijin prețios prin sugestiile și observațiile făcute. Lucrarea a beneficiat și de observațiile critice competente ale prof. Dan Simonescu, în calitate de referent oficial, și ale lui A. Avram, care a citit capitolele de Grafie și Fonetică.

Principiile de transcriere interpretativă au fost elaborate de un colectiv alcătuit din A. Avram, Vl. Drimba, Ion Gheșie, I. Răzescu și subsemnatul.

Tuturor celor sus-amintiți le adresăm și pe această cale sincerele noastre mulțumiri.

Mulțumim deopotrivă prof. I. Beju de la Biblioteca Arhiepiscopiei Ortodoxe de Alba Iulia și Sibiu pentru bunăvoința pe care ne-a arătat-o, înlesnindu-ne microfilmarea și cercetarea exemplarului unicat al Liturghierului lui Coresi.

A. M.

Iulie 1968

INTRODUCERE

§ 1. ÎMPREJURĂRILE ISTORICE ALE APARIȚIEI PRIMULUI LITURGHIER ROMÂNESC

În anul 1564, sinodul de la Aiud a consfințit în mod oficial sciziunea bisericii protestante din Transilvania în două confesiuni: confesiunea calvină îmbrățișată de unguri (dintre care o parte vor trece în 1568 la unitarianism) și confesiunea luterană susținută în continuare de sași¹. Imediat după acest sinod, dieta transilvăneană, având concursul principelui Ioan Sigismund, a inițiat o vastă acțiune de atragere a românilor la religia recent adoptată de unguri². Dacă sașii, în acțiunile lor de prozelitism religios în rîndurile românilor, procedaseră cu tact, urmărind în primul rînd naționalizarea serviciului divin³, ungurii, care aveau de partea lor puterea politică, vor acționa brutal prin constrîngerea legilor⁴. Ei vor numi un episcop calvin pentru români în persoana lui Gheorghe de Singiordz originar, probabil, din părțile Hațegului⁵, a cărui reședință va fi la Teiuș⁶. La 30 noiembrie 1566, dieta adunată la Sibiu a hotărît ca „eresul (confesiunea ortodoxă) să se lepede de către români”, care urmează să dea ascultare episcopului Gheorghe și preoților aleși de el. Cei care vor persista în vechea credință vor fi obligați să întreprină o dis-

¹ Karl Schwarz, *Die Abendmalsstreitigkeiten in Siebenbürgen*, in „Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde”. Neue Folge II, 1855, p. 261—263; Szilágyi Sándor, *Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae* II, Budapesta, 1877, p. 169, 230—232; Vl. Drimba, *O copie din secolul al XVII-lea a „Titlului evangheliilor” și „Molitvenicului” diaconului Coresi*, in „Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, IV, 1955, p. 535.

² Juhász István, *A reformáció az Erdélyi románok között* (Reforma religioasă la români din Transilvania), Cluj, 1940, p. 77.

³ Ștefan Metes, *Istoria bisericii și a vieții religioase a românilor din Ardeal și Ungaria*, vol. I, Arad, 1918, p. 72.

⁴ I. Bălan, *Limba cărților bisericești*, Blaj, 1914, p. 80; Vl. Drimba, *op. cit.*, p. 535.

⁵ N. Iorga, *Histoire des Roumains de Transylvanie et de Hongrie*, Bucarest, 1916, p. 221.

⁶ Dr. Augustin Bunea, *Vechile episcopii românești a Vadului, Geoagului, Silboșului și Bălgradului*, Blaj, 1902, p. 39.

cufie asupra bibliei cu episcopul Gheorghe pentru a dobîndi „înțelegerea adevărului”. Dacă nici după această încercare nu ar fi aderat la calvinism, indiferent de gradul lor ierarhic („fie episcopi români, fie preoți sau călugări”) urmau a fi alungați din țară⁷. Efectul acestor dispoziții nu a fost cel scontat de autorități, preoții români refuzînd să se supună noului episcop. În scopul de a-i aduce la ordine pe neascultători, Ioan Sigismund a fost nevoit să emită două decizii, prima din 2 octombrie 1567, a doua din 30 ale lunii următoare⁸. Din lectura acestor documente reiese că preoții români nu se prezentau la sinoade, cînd erau chemați, nu plăteau episcopului, pe care îl calomniau, „censul obișnuit și dijma evanghelică”, nu voiau să se întoarcă la „dreptatea evanghelică și la știința curată”, nu efectuau slujba în limba română. La porunca principelui, preoții români trebuiau să fie constrinși de autoritățile de stat „să propovăduiască cuvîntul lui Dumnezeu, în adevărata lor limbă românească, după rînduiala acestui popă Gheorghe”⁹. În ce constă această rînduială ne edifică o tipăritură românească de influență calvină, *Tîlcul evangheliilor*, pe care Coresi o tipărește acum într-unul din orașele transilvănene¹⁰. Se afirmă în această operă omiletică că temeiul tuturor lucrurilor constă în sfînta scriptură, adică în citirea evangheliilor, a *Faptelor Apostolilor* și a psalmilor lui David; cultul sfinților este combătut; preoții și sfinții nu pot ierta păcatele, singurul mijloc de mîntuire constituindu-l grația divină, care nu se poate dobîndi decît prin credință; preoții și călugării ortodocși sînt criticați, iar credincioșilor li se cere să-i urmeze pe preoții „adevăratai credințe”¹¹. În *Molitvenicul*, anexat acestei tipărituri, ceremonialul unora dintre taine (botezul, cununia și cuminecătura) apare simplificat, din tipicul liturghiei este înlăturată slujba morților, oficierea sacramentului euharistiei se face cu elemente nesfințite, se indică predica, citirea *Evangheliei* și a *Apostolului*, iar cîntecelor și rugăciunilor li se acordă o importanță deosebită¹².

La sfîrșitul anului 1567 sau la începutul lui ianuarie 1568, Gheorghe de Singiordz convoacă la Teiuș într-un sinod preoții români, cu care are o dezbatere din sfînta scriptură pe care aceștia „o aduc scrisă în ro-

⁷ Dr. At. Marienescu, *Luteranismul, calvinismul și introducerea limbii române în bisericile din Ardeal*, în „Analele Academiei Române”, Tom. XXIV, Secț. ist., p. 6—7; Dr. Augustin Bunca, *loc. cit.*, p. 39—40; Ștefan Aleteș, *loc. cit.*, p. 74—75.

⁸ N. Iorga, *Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și Mitropolia Ardealului*, în „Analele Academiei Române”, Tom. XXVII, Secț. ist., p. 23—25.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Vezi articolul nostru, *Cînd și unde s-au tipărit Tîlcul Evangheliilor și Molitvenicul românesc?*, în LR, XVI, 1967, nr. 2, p. 119—130; Pavel Binder și Arnold Huttmann, *Cu privire la datarea și geneza Cazaniei I, tipărită de diaconul Coresi*, în LR, XVI, 1967, nr. 2, p. 109—117.

¹¹ Vl. Drimba, *op. cit.*, p. 540; P. P. Panaitescu, *Începuturile și biruința scrisului în limba română*, București, 1965, p. 153.

¹² Vl. Drimba, *op. cit.*, p. 545; P. P. Panaitescu, *loc. cit.*, p. 154.

mănește”¹³. Preoții români făgăduiesc să înceapă a sluji românește¹⁴, așa cum la Brașov un preot, probabil popa Văsi¹⁵, proceda de trei ani.

La 16 octombrie 1569, urmașul lui Gheorghe de Singiordz, Pavel Tordași, „episcopul pentru limbă românească”, ține la Teiuș un nou sinod „pentru slujba liturghiei”¹⁶. Cu acest prilej se interzice slujba pentru morți, iar practicarea acelor inovații rituale care nu au temei în sfînta scriptură rămîne la aprecierea principelui¹⁷. Acestuia i se recunoaște în acest fel puterea absolută de a decide în toate problemele care privesc modificarea cultului bisericii ortodoxe din Transilvania. Dar pentru a nu periclita definitiv rezultatele propagandei calvine printr-un exces de zel, Ioan Sigismund era dispus să facă concesii românilor, renunțînd pentru moment la calvinizarea liturghiei, în schimbul naționalizării serviciului divin. În acest scop, Pavel Tordași s-a deplasat la Brașov, unde este semnalat în zilele de 13 și 14 ianuarie 1570¹⁸, pentru a perfectă, foarte probabil, tipărirea *Psaltirii* și a *Liturghierului*, cărți necesare naționalizării cultului ortodox. *Psaltirea* intră în lucru la 6 februarie a aceluiași an și e tipărită de Coresi într-un timp scurt pentru acele vremuri: 1.11 zile¹⁹ (tipărirea se încheie la 27 mai). La 1 septembrie se trimitea din Brașov principelui la Alba-Iulia, printr-un curier special, o „cărțuție (Büchlein) a episcopului”²⁰. N. Iorga a susținut că această cărțuție era un exemplar al *Psaltirii*²¹, în schimb, N. Sulică și după el și alții au considerat cărțuția un exemplar din *Liturghier*²², care se dovedea astfel a fi fost deja tipărit la acea dată. Trei luni mai târziu, la 9 decembrie 1570, Pavel Tordași seria primarului din Bistrița să trimită preoții ținutului la sinodul ce urma să aibă loc de Crăciunul Mic (Anul nou) la Cluj, atrăgînd atenția ca preoții „să-și aducă și bani de cheltuială, ca să cumpere cărți românești: *Psaltirea*, pe care s-o plătească cu 1 florin, altă carte, *Liturghia*, pe care s-o plătească cu 32 de dinari”²³. Aceasta era, de altfel, ultima acțiune pe care o iniția propaganda calvină între români sub ocrotitorul ei, Ioan Sigismund, care se stîngea în 1571, lăsînd stăpînirea Ardealului catolicului Ștefan Báthory. Deși dieta din noiembrie 1571 decidea ca preoții români „să se ție de datina ce a custat sub domnitorul repausat”²⁴,

¹³ N. Iorga, *Ștefan cel Mare*, p. 25—26.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ P. Binder și Arnold Huttmann, *op. cit.*, p. 116.

¹⁶ N. Iorga, *Ștefan cel Mare*, p. 27—29.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 806.

¹⁹ N. Sulică, *O nouă publicație românească din secolul al XVI-lea: liturghierul diaconului Coresi, tipărit la Brașov, în 1570*, Tirgu-Mureș, 1927, p. 12.

²⁰ Hurmuzaki, *Documente*, XI, p. 807.

²¹ N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, I, București, 1925, p. 189.

²² N. Sulică, *op. cit.*, p. 10.

²³ N. Iorga, *Ștefan cel Mare*, p. 29—30; Hurmuzaki, XV, partea I, p. 646.

²⁴ „Archivu pentru filologia și istoria”, XIV, 1868, p. 301.

biserica românească reformată nu mai află în noul principiu un ocrotitor ²⁵.

Se încheia astfel un capitol din istoria bisericii românilor din Transilvania, cu urmări deosebite pentru cultura și biserica noastră din secolul al XVI-lea. Puternica ofensivă calvină de convertire a românilor la religia oficială, întreținută prin decrete și persecuții, a determinat o emulație nemaîntâlnită până atunci în traducerea și tipărirea cărților sfinte românești. Într-un răstimp scurt, 1566—1570, s-au imprimat 6 cărți religioase românești *Tâlcul evangheliilor*, *Molitvenicul*, *Psaltirea*, *Liturghierul*, *Cartea de cîntece*, și, probabil, *Apostolul* ²⁶, de două ori mai mult decât reușiseră luteranii în două decenii cu edițiile sibiene și brașovene ale *Catehismului* și *Evangheliei*. Dar principalul rezultat al propagandei calvine pentru biserica românească l-a constituit tipărirea *Liturghierului*, datorită căruia, pentru întâia oară în istoria poporului nostru, slujba ortodoxă s-a putut desfășura integral în limba română. Succesul acestei cărți trebuie să ni-l închipuim a fi fost mare. În 1585, la Brașov, nu se mai afla nici un exemplar nevîndut din ediția *Liturghierului*, în timp ce din celelalte tipăriri românești se păstrau încă exemplare (din *Psaltirea* românească 3, din *Psaltirea* slavo-română 3, din *Tetraevanghel* 5, din *Apostol* 10, din *Catehism* 50) ²⁷. Vor trebui să treacă peste 100 de ani de la apariția *Liturghierului* coresiian, până cînd în Moldova biserica ortodoxă să obțină prin Dosoftei din nou această carte de căpătîi pentru cultul ei în veșmînt românesc.

§ 2. STADIUL ACTUAL AL CERCETĂRILOR CONSACRATE LITURGHIERULUI

Comentînd știrea prin care Pavel Tordași cerea preoților români să aducă bani pentru cumpărarea *Psaltirii* și a *Liturghierului*, N. Iorga considera, în cazul ultimei tipăriri, că „nu e vorba de o ediție deosebită a *Molitvenicului*” ²⁸. Presupunerea marelui istoric s-a adevărat prin descoperirea de către N. Sulică a unui exemplar din această rară și prețioasă ediție.

În descrierea pe care o dă cărții, N. Sulică afirmă că *Liturghierul* este o tipăritură coresiiană, aducînd în sprijinul acestei opinii asemănarea cu *Psaltirea* din 1570, sub raportul formatului, al caracteristicilor poligrafice, al hîrtiei de proveniență brașoveană, al ortografiei și limbii ²⁹.

²⁵ N. Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I. București, 1928, p. 182.

²⁶ Pentru datarea acestei tipăriri în intervalul 1566—1567 s-a pronunțat Gebhard Blücher, *Filigranele brașovene și tipăriturile chirilice din secolul al XVI-lea*, în „Revista bibliotecilor”, XX, 1967, nr. 7, p. 433.

²⁷ P. P. Panaitescu, *loc. cit.*, p. 149—150.

²⁸ N. Iorga, *Istoria bisericii românești*, p. 181.

²⁹ N. Sulică, *op. cit.*, p. 10—11.

După același autor, *Liturghierul*, la baza căruia a stat *Liturghierul* lui Macarie sau un text slavon identic cu acela al lui Macarie, a cuprins numai liturghia sfîntului Ioan Gură de Aur ³⁰, iar tipărirea textului s-a efectuat foarte probabil între 1 iunie și 15 iulie 1570 ³¹.

Întemeiat pe două fragmente cu caracter liturgic din *Codex Sturdzanus* și *Manuscrisul Liceului Grăniceresc „G. Coșbuc”*, N. Drăganu a presupus că *Liturghierul* lui Coresi a trebuit să cuprindă și *Rînduiala diaconstvelor* ³². Chiar după ce N. Sulică i-a comunicat că în textul tipăriturii coresiene nu figurează fragmentele amintite, N. Drăganu a susținut mai departe această opinie, explicînd lipsa prin faptul că exemplarul singurului *Liturghier* păstrat nu era complet ³³.

Crezînd că referirile lui N. Drăganu la *Rînduiala diaconstvelor* au în vedere o altă tipăritură decît *Liturghierul*, L. Predescu include pe lista tipăriturilor coresiene alături de *Liturghier* și un *Diaconar* sau *Rînduiala diaconstvelor*, despre care afirmă : „Atita știm : În fruntea *Diaconarului* se găsește titlul : „Tocomeala clujbeei (sic) dumnezeiască întru Ia și diiac(on)stvele. Slovele sînt din tiparîța lui Coresi, iar filigrama (sic) hîrtiei este coroana fabricii de la Brașov” ³⁴. Eroarea lui L. Predescu a fost îndreptată de D. Simonescu, care a arătat că *Rînduiala diaconstvelor* nu este o tipăritură independentă de aceea a *Liturghierului* ³⁵. În ciuda acestei clarificări, Ștefan Ciobanu pare a fi acordat oarecare credit informației eronate a lui L. Predescu, căci fixînd lista tipăriturilor coresiene, din care nu lipsea *Liturghierul*, afirma, citîndu-l pe L. Predescu, că „unii pomenesc și un *Diaconar*, apărut la Brașov, nu se știe în ce an” ³⁶. Privitor la prototipul slavon al *Liturghierului*, Șt. Ciobanu era de părere că acesta a fost *Liturghierul* lui Macarie sau copia lui, apărută la Veneția în 1527 ³⁷.

În *Bibliografia românească veche*, vol. IV, București, 1944, p. 12, *Liturghierul* figurează pe baza descrierii pe care i-a făcut-o N. Sulică. După cum mărturisește D. Simonescu, la acea dată se cam îndoia de existența unui liturghier coresiian ³⁸. Faptul nu trebuie să surprindă, căci de la semnalarea *Liturghierului* trecuseră 17 ani, fără ca N. Sulică, care

³⁰ N. Sulică, *op. cit.*, p. 13.

³¹ *Ibidem*, p. 12.

³² N. Drăganu, *Despre ce Psaltire și Liturghie vorbește Pavel Tordași la 1570?* în DR IV, p. 914.

³³ N. Drăganu, *Cea mai veche „stavoslovie” („doxologie”) românească*, în „Transilvania”, Sibiu, 60, 1926, aprilie—mai, nr. 4—5, p. 313; Idem, *Histoire de la littérature roumaine de Transylvanie, des origines à la fin du XVIII-e siècle*, București, 1938, p. 37 (extras).

³⁴ Lucian Predescu, *Diaconul Coresi*, București, 1933, p. 46.

³⁵ D. Simonescu, *Diaconul Coresi (Note pe marginea unei cărți)*, București, 1933, p. 0.

³⁶ Șt. Ciobanu, *Istoria literaturii române vechi*, vol. I, București, 1947, p. 163.

³⁷ *Ibidem*, p. 175.

³⁸ D. Simonescu, *Precizări despre Liturghierul lui Coresi*, în LR, XI, 1962, p. 433.

promisese un studiu lingvistic al textului, să mai revină în scris asupra acestei cărți.

În anii din urmă, prin mijlocirea urmașilor lui N. Sulică, *Liturghierul* ajunge la Sibiu în biblioteca Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba-Iulia și Sibiu. Gh. Șerban Cornilă este primul care, după N. Sulică, a avut prilejul să cerceteze cartea. Într-o conferință ținută în 1958 la Sibiu (*O carte greșit atribuită lui Coresi*)³⁹, Gh. Șerban Cornilă pune sub semnul întrebării identificarea *Liturghierului* descoperit de Sulică drept o carte coresiiană. Împotriva unei astfel de identificări, pledează, după Gh. Șerban Cornilă, comparația psalmilor din *Liturghier* cu psalmii similari din *Psaltirea* românească din 1570 și *Psaltirea* slavo-română din 1577⁴⁰. Concluzia pe care autorul o desprinde pe baza acestei comparații este următoarea: „limba textului din *Liturghier* e cu mult mai nouă decât aceea din *Psaltiri*. Deosebiri lingvistice nu provin din fonetism, care este același, nici din morfologia textului, la care găsim puține abateri, ci din sintaxă și mai ales din lexic”⁴¹. Aceste constatări l-au determinat pe Gh. Șerban Cornilă să împărtășească opinia că traducerea *Liturghierului* s-a datorat traducătorilor *Paliei*, iar tipărirea s-a efectuat la Orăștie de către Șerban Coresi și Marien către sfârșitul secolului al XVI-lea, poate chiar în scurta perioadă în care Mihai Viteazul a stăpinit Ardealul⁴².

Punctul de vedere al lui Gh. Șerban Cornilă a fost combătut de către Spiridon Cindea, cel care a consacrat pînă în prezent cea mai întinsă cercetare asupra *Liturghierului*⁴³. În sprijinul identificării *Liturghierului* descoperit de N. Sulică cu cel amintit în scrisoarea lui Pavel Tordași din 9 decembrie 1570, Spiridon Cindea invocă următoarele argumente: a) dintre cărțile coresiene, *Liturghierul* este singura tipăritură căreia i se poate spune „cărțulie”, b) acest *Liturghier* este cel tipărit de Coresi „deoarece se știe că nimeni nu tipărise pînă atunci un alt *Liturghier* românesc”, c) *Liturghierul* ca și *Psaltirea* românească din 1570 este tipărit în două culori (negru și roșu), are numerotate numai caietele, nu și paginile, prezintă același format, același număr de rînduri (18—19, mai rar 20), aceleași litere fine și aceleași versale, d) ca și *Psaltirea* românească din 1570, *Liturghierul* este tipărit pe hîrtie prezentînd marca fabricii din Brașov, e) ortografia *Liturghierului* prezintă aceleași caracteristici ca și ortografia *Psaltirii* românești din 1570⁴⁴. Deosebiri semnificate de Gh.

Șerban Cornilă între psalmii *Liturghierului* și psalmii corespunzători din psaltirile coresiene sînt explicate de Spiridon Cindea prin vechimea mai mare a manuscriselor utilizate de Coresi la tipărirea psaltirilor. La baza acestora ar fi stat trei manuscrise vechi din secolul al XV-lea: *Psaltirea Scheiană*, *Psaltirea Voronețeană* și *Psaltirea Hurmuzaki*, în timp ce pentru *Liturghier* Coresi ar fi apelat la o traducere efectuată cu puțin timp înainte de tipărirea⁴⁵. Explicația aceasta îi pare lui Cindea atît de normală, încît conchide: „Este firesc deci ca textul acestui *Liturghier* să aibă forme sintactice și chiar cuvinte noi, să aibă o limbă mai modernizată, să aibă forme și cuvinte mai apropiate de limba care se vorbea atunci decât formele și limba psaltirilor din secolul al XV-lea”⁴⁶. Fiind vorba de o traducere recentă efectuată probabil de către unul din preoții de la biserica Sf. Nicolae din Brașov, Coresi n-a efectuat „nici o cercetare și verificare a textelor psaltice din cuprinsul manuscrisului, ci pur și simplu el le-a tipărit, așa cum i-au fost prezentate de către proaspătul lor traducător”⁴⁷.

În partea a doua a studiului său, Spiridon Cindea prezintă o descriere a *Liturghierului*, oferind date referitoare la formatul, litera, zațul și hîrtia cărții⁴⁸. Asupra prezentării și interpretării acestor date vom reveni mai tîrziu, atunci cînd ne vom ocupa de problemele datării, localizării și paternității tipăriturii.

În ultima parte a studiului, Spiridon Cindea întreprinde o comparație între textul *Liturghierului* lui Coresi și textul *Liturghierului* lui Macarie. Unele deosebiri existente între textele celor două tipărituri i-au format autorului convingerea că *Liturghierul* lui Coresi nu este o traducere după *Liturghierul* lui Macarie, ci după un alt text slavon⁴⁹.

În dorința de a pune la dispoziția filologilor și teologilor conținutul acestei rare cărți, Spiridon Cindea a publicat textul *Liturghierului* într-o transcriere interpretativă⁵⁰, care după cum vom arăta mai departe nu poate fi folosită de lingviști. Efortul său rămîne totuși lăudabil, pentru că a permis filologilor și istoricilor literaturii române vechi să ia un prim contact cu un text pe care îl așteptau de aproape patru decenii, mai precis din 1927, cînd N. Sulică îi semnalase existența.

Întemeindu-se pe studiul lui Spiridon Cindea, D. Simonescu aduce oțeva precizări asupra *Liturghierului* lui Coresi⁵¹. Ca și Spiridon Cindea și mai înainte N. Sulică, D. Simonescu împărtășește opinia că *Litur-*

³⁹ Gh. Șerban Cornilă nu și-a publicat conferința. Date asupra conținutului ei găsim la Spiridon Cindea, *Primul Liturghier românesc tipărit*, în „Mitropolia Ardealului”, IV, 1959, nr. 9—10, p. 722—771.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 735.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² *Ibidem*, p. 735—736.

⁴³ Vezi nota 39.

⁴⁴ Spiridon Cindea, *op. cit.*, p. 736—737.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 737—738.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 738.

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ Spiridon Cindea, *op. cit.*, p. 739—745.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 770.

⁵⁰ Spiridon Cindea, *Textul Liturghierului românesc publicat de diaconul Coresi*, în „Mitropolia Ardealului”, V, 1960, nr. 1—2, p. 70—92.

⁵¹ D. Simonescu, *Precizări asupra Liturghierului lui Coresi* p. 433—438.

ghierul a fost tipărit la Braşov, în anul 1570, şi „corespunde unui moment culminant din procesul de calvinizare a românilor din Transilvania”⁵². Luând în consideraţie deosebirile semnalate de Cîndea între textul *Liturghierului* lui Coresi şi cel al *Liturghierului* lui Macarie, D. Simonescu presupune că „traducătorul n-a putut face din iniţiativă proprie o lucrare care să ducă la deosebirile existente”⁵³. Pentru acest motiv traducătorul n-a putut fi Coresi, ci unul din preoţii bisericii Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului, probabil „diacul Oprea, învăţat în teologie şi în limba slavă”⁵⁴. D. Simonescu atrage totodată atenţia asupra limbii *Liturghierului* „interesantă prin fonetismele ei vechi, prin morfologie şi sintaxă” şi prin „modul exprimării populare”⁵⁵. Arătînd că transcrierea textului pe care a dat-o Cîndea nu-i poate satisface pe lingvişti, autorul pledează pentru editarea ştiinţifică a acestei tipărituri⁵⁶.

În sfîrşit, ultimul cercetător care s-a pronunţat asupra acestei cărţi a fost P. P. Panaitescu⁵⁷. Limba *Liturghierului*, afirma P. P. Panaitescu, este mai puţin arhaică, pentru că editorii cărţii au folosit o traducere nouă destinată tipăririi⁵⁸. Deosebirile între pasajele din psalmii aparţinînd *Liturghierului* şi aceia aparţinînd *Psaltirii* se datorează faptului că traducerea liturghiei s-a executat independent de aceea a psaltirii, la baza căreia stau manuscrise mai vechi⁵⁹. Modelul traducerii, afirma acest autor, trebuie să fi fost cel al *Liturghierului* lui Macarie, deosebirile putîndu-se datora unei revizii făcute de editori⁶⁰. Fiind o carte pur ortodoxă, traducerea *Liturghierului* nu se datorează curentului Reformei, ci „necesităţilor culturale ale societăţii româneşti în acel moment”⁶¹.

La capătul acestei treceri în revistă a rezultatelor la care au ajuns studiile consacrate *Liturghierului* sau a opiniilor emise accidental asupra acestei cărţi, se impun cîteva concluzii :

1. Deşi au identificat, cu o singură excepţie (Gh. Şerban Cornilă), *Liturghierul* descoperit de N. Sulică cu cel tipărit în 1570, nici unul din autorii citaţi nu aduce în sprijinul acestei opinii o probă irecuzabilă. Apelul lui N. Sulică, iar mai recent al lui Spiridon Cîndea, la consideraţii de natură poligrafică nu este concludent, pentru că cu acelaşi tip de litere pe care îl prezintă *Liturghierul* s-au imprimat cărţi coresiene în inter-

valul 1559—1588⁶². Aceeaşi constatare şi în privinţa argumentului pe care îl constituie filigranul hirtiei din *Liturghier*, stema Braşovului (co-roană cu scut rotund). După cum se ştie, acest tip de filigran a circulat între 1562 şi 1589⁶³, prin urmare, tot ce se poate spune cu precizie este că tipăritura se încadrează în acest interval de timp, iar nu obligatoriu în 1570. Prin urmare, există posibilitatea ca exemplarul descoperit de N. Sulică să aparţină unei alte ediţii a *Liturghierului* decît aceea semnalată în 1570. Nici unul dintre cei care s-au ocupat direct sau în treacăt de această carte nu au preîntîmpinat o asemenea obiecţie.

2. Exceptînd considerentele de ordin istoric invocate de N. Sulică, opinia tipăririi *Liturghierului* la Braşov nu are o bază de susţinere propriuzisă. După cum se ştie, Coresi a efectuat comenzi tipografice şi în afara Braşovului, dintre care unele chiar în preajma anului 1570, cînd se presupune a fi fost tipărit *Liturghierul* descoperit de N. Sulică. Or, o astfel de posibilitate nu a fost preîntîmpinată de partizanii tipăririi *Liturghierului* la Braşov. Nici cealaltă opinie, a tipăririi *Liturghierului* la Orăştie, pe care o susţine Gh. Şerban Cornilă, nu se sprijină pe dovezi concludente.

3. Textul nefiind precis datat, problema paternităţii imprimării rămîne, de asemenea, deschisă.

4. În privinţa traducătorilor s-au emis două ipoteze (a. traducătorii *Liturghierului* au fost aceiaşi ca şi în cazul *Paliei* din Orăştie; b. traducătorii au fost preoţii din Braşov, eventual diacul Oprea), fără a se produce însă dovezi în sprijinul lor.

5. Toţi cei care s-au ocupat de această tipăritură admit că traducerea efectuată cu puţin timp înainte de a fi tipărită nu a suferit nici o revizie, dar şi această opinie este la fel de slab argumentată ca şi cele expuse pînă acum.

6. Referitor la stabilirea izvorului slav au fost emise, de asemenea, două ipoteze : a) izvorul a fost un text slav, dar nu cel al lui Macarie, b) izvorul a fost *Liturghierul* lui Macarie. Prima ipoteză este insuficient argumentată, a doua este însă posibilă, prin urmare, şi această problemă rămîne deschisă.

7. Nerezolvată a rămas şi problema iniţiativei traducerii şi tipăririi *Liturghierului*. Împotriva opiniei curente care consideră publicarea acestei cărţi ca fiind determinată de propaganda calvină, P. P. Panaitescu atribuia-

⁵² *Ibidem*, p. 434.

⁵³ *Ibidem*, p. 436.

⁵⁴ *Ibidem*.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 437.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 438.

⁵⁷ P. P. Panaitescu, *loc. cit.*, p. 161—163.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 162.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 162—163.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 162.

⁶¹ *Ibidem*, p. 163.

⁶² Ferenc Hervay, *L'imprimerie cyrillique de Transylvanie au XVI-e siècle*, în „Magyar könyvszemle”, 1965, nr. 3, p. 210—211.

⁶³ Livia Baciru, *Valoarea documentară a filigranelor, cu privire specială asupra cărţilor româneşti tipărite în secolul al XVI-lea*, în „Studii şi cercetări de documentare şi bibliologie”, VII, 1965, nr. 3, p. 283 şi tabelul care urmează în continuare; Gebhard Blücher, *Filigranele braşovene şi tipăriturile chirilice din secolul al XVI-lea*, în „Revista bibliotecilor”, 1967, nr. 7, p. 421 (tipul de filigran nr. 5); S. Jakó, *Filigranele transilvănene din secolul al XVI-lea*, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai”, Series Historia, 1968, Fasciculus 1, p. 10—12.

tipărirea ei necesităților interne ale societății românești din secolul al XVI-lea.

Reiese, așadar, că majoritatea problemelor pe care le ridică această tipăritură nu au fost încă soluționate mulțumitor. Această situație se datorează după părerea noastră aplicării unor metode de cercetare inadecvate, care au permis să se susțină cu multă ușurință tot felul de opinii, adeseori contradictorii. Pentru acest motiv, în paginile care urmează vom căuta să reluăm aceste probleme alături de altele, urmărind soluționarea lor pe baza unei analize atente a datelor pe care le furnizează cercetarea *Liturghierului*.

§ 3. DESCRIEREA CĂRȚII

Singurul exemplar care se cunoaște pînă în prezent din ediția *Liturghierului* a fost descoperit de N. Sulică în biblioteca Sf. Nicolae din Brașov. Urmașii lui Sulică au vîndut acest exemplar bibliotecii Arhiepiscopiei ortodoxe române de Alba-Iulia și Sibiu, cu sediul la Sibiu, unde se păstrează în prezent.

Formatul cărții este în-4° și nu în-8° mic, cum afirmă Cîndea⁶⁴, paginile avînd dimensiunile de 18,5 × 14 cm.

Filele sînt în număr de 42 distribuite în 11 caiete. Cu excepția caietului 9, care are 4 pagini, restul caietelor (1—8 și 10—11) au cîte 8 pagini. Paginile sînt nenumerotate; pe prima și ultima pagină a fiecărui caiet se află semnătura chirilică. Exemplarului îi lipsește sfîrșitul. Raportînd prețul său, 32 de dinari, la cel de 1 florin al *Psaltirii* (204 f.), N. Sulică presupunea că un exemplar complet nu a cuprins decît *Liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur*, deci, probabil, încă cca 4 pagini, în care era inclus și colofonul⁶⁵.

Paginile au un număr variabil de rînduri, între 17 și 20. Cele mai numeroase (63 de pagini) au 19 rînduri, 15 pagini au 18 rînduri, 5 pagini au 20 de rînduri, iar o singură pagină (p. 47) are 17 rînduri. De semnalat că inițial s-a pornit imprimarea cu 18 rînduri pe pagină, cum atestă cercetarea primelor 8 pagini, după care s-a trecut la 19 rînduri, înregistrîndu-se doar sporadic și pagini cu 18 sau 20 de rînduri. Distanța între rînduri este de cca 4 mm, dar uneori aceasta se reduce la 2 mm sau chiar la mai puțin.

⁶⁴ Cîndea, *op. cit.*, p. 742. Cîndea presupune că dimensiunile unei coale de hirtie erau de 80 × 60 cm. Știut fiind că filigranul se plasa în centrul uneia din jumătățile coalei, așa cum, de altfel, atestă hirtia tipăriturilor coresiene în folio, coala de hirtie fabricată la Brașov avea foarte probabil dimensiunile 40 × 30 cm.

⁶⁵ N. Sulică, *op. cit.*, p. 12.

Litera. Tiparul este executat cu tipul de literă denumit de Hervay tipul I⁶⁶, care se regăsește în cărțile imprimate de Coresi, Lorinț și Șerban Coresi în intervalul 1559—1588 (sau chiar 1594, dacă datarea recent propusă *Psaltirii* slavo-române a lui Șerban Coresi se verifică⁶⁷). Cîndea apreciază finețea și frumusețea acestei litere⁶⁸, lăsîndu-se influențat de remarcă lui N. Iorga la adresa *Psaltirii* românești din 1570, care ar prezenta „o literă fină de o tăietură deosebit de elegantă”⁶⁹. Nu împărtășim această observație care supraevaluează rezultatele unei realizări mediocre. Surprinde, de altfel, la același autor afirmația că „întreaga literă întrebuintată de Coresi în tipografia lui din Brașov” este „o literă frumoasă, artistică, ademenitoare, o literă plăcută”⁷⁰. Lui Cîndea îi scapă din vedere că la Brașov, Coresi și meșterii săi au folosit mai multe tipuri de litere, deosebite ca stil și realizare⁷¹. Însuși Iorga recunoaște aceste diferențe, atunci cînd avea în vedere *Psaltirea* românească din 1570: Coresi „nu întrebuintă litera, mai mică și mai urîță, care se întîmpină întăiași dată în tipăritura slavonă din 1568 (este vorba de *Sbornicul* slavon din 1569), ci tot vechea slovă înaltă și cu liniile relativ subțiri, care caută să se apropie de caracterele așa de frumoase ale publicațiilor model lăsate de Macarie”⁷².

Literele au, în general, înălțimea de 4 mm; unele depășesc însă această înălțime: $\mathcal{X} = 7$ mm, $\Phi = 6,5$ mm, $\mathcal{Y} = 5,5$ mm, $\rho = 5-5,5$ mm, γ , $\psi = 5$ mm etc. Pe fiecare rînd încap în medie 26—29 de semne, distanțate la cca 1 mm unul de celălalt.

Inițialele mici, tipărite de regulă cu cerneală roșie, au înălțimea între 4,5 și 6 mm.

Inițialele mari sînt neornate, în număr de 11 și nu de 8, cum afirmă Cîndea⁷³: B, A, K, A, M, H, C, T, X, Y, A. (Vezi p. 18—19). În roșu sînt imprimate inițialele A, K, A, M, X, Y, A, iar în negru inițialele B, A, K, H, C, și T. Înălțimea lor oscilează între 19,5 mm și 22 mm.

Cuvintele sînt tipărite în cea mai mare parte fără spații între ele, scrierea înfățișîndu-se adesea ca un fel de *scriptio continua*.

Tiparul este executat în negru și roșu. Cu cerneală neagră este tipărit textul slujbei și uneori indicațiile tipiconale (integral sau parțial). Cu cerneală roșie sînt tipărite titlurile (*Tocmeal[a] slujbei dumnezeiască întru ia și diac<o>nstvele. Proșcomidiia, Dumnezeiasca slujba ce e întru sfinți*

⁶⁶ Ferenc Hervay, *op. cit.*, p. 210—211.

⁶⁷ Gebhard Blücher, *op. cit.*, p. 425.

⁶⁸ Spiridon Cîndea, *op. cit.*, p. 739.

⁶⁹ N. Iorga, *Un exemplar românesc al unei tipărituri coresiene și o publicație coresiană nouă*, în „Almanahul graficii române”, 1926, p. 29.

⁷⁰ Cîndea, *op. cit.*, p. 739—740.

⁷¹ Ferenc Hervay, *op. cit.*, p. 210—211.

⁷² N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, p. 190.

⁷³ Cîndea, *op. cit.*, p. 741.

părintele nostru Ioann cu rostul de aur. Rugăciune spre cădere etc.), indicațiile tipiconale și, după cum am văzut, unele inițiale. În comparație cu cerneala neagră, cerneala roșie apare foarte diluată, aproape ștearsă, îngreunând, în destule locuri, descifrarea cuvintelor.

Zațul. Oglinda zațului este de 10 × 15 cm. Linia de zaț nu este dreaptă, cum se întâmplă, de altfel, și în alte tipărituri coresiene. Și mai evident devine acest lucru pentru rindurile în care textele în două culori urmează unul după celălalt. Întrucît textul cu cerneală roșie se tipărea după imprimarea celui cu cerneală neagră (în spațiul alb care îi era rezervat) nu s-a reușit întotdeauna ca cele două texte să fie imprimate pe aceeași linie. O constatare asemănătoare și pentru inițialele mici roșii, care, în plus, au fost adesea imprimate parțial peste litera următoare tipărită în negru.

Realizarea tehnică și artistică a tiparului. Spre deosebire de alte tipărituri coresiene, în textul *Liturghierului* nu apar inițiale ornate (cum sînt, de pildă, cele cu motive florale din *Tetraevanghel*, *Apostol* etc.) și nici ornamente. Deși s-a păstrat întîia pagină a primului caiet, titlul nu este precedat de un frontispiciu, ca în alte cărți tipărite în această perioadă

Exemple de inițiale mari din *Liturghier* tipărite în roșu.

Exemple de inițiale mari din *Liturghier* tipărite în negru.

(în *Tetraevanghel*, frontispiciile-ornament apar la începutul fiecărei evanghelii⁷⁴).

Deși de proporții reduse (84 de pagini), textul *Liturghierului* conține un număr destul de mare de erori tipografice. Urmărind pe același număr de pagini greșelile tipografice din *Tetraevanghelul* din 1561 cu cele ale *Liturghierului*, constatăm că numărul lor este de două ori mai ridicat în cea de a doua tipăritură. Dacă avem în vedere și deosebirea dintre formatele celor două cărți (*Tetraevanghelul*, în folio, *Liturghierul*, în 4°) atunci reiese și mai evident decalajul dintre ele sub raportul corectitudinii imprimării.

Această constatare poate fi explicată în mai multe feluri: 1) folosirea de către Coresi în 1570 a altor meșteri decît aceia care l-au ajutat la imprimarea *Tetraevanghelului*; 2) corectura în pagină s-a efectuat superficial; 3) tipărirea s-a făcut în grabă.

Erorile tipografice pe care le prezintă textul *Liturghierului* se grupează în următoarele tipuri: a) omisiuni de litere: сѣтникомъ (p. 20^r/14-15) pentru *sfeas(t)necul*, соутъ (p. 29^r/11) pentru *supt*; b) omisiuni

⁷⁴ Fl. Dimitrescu, *Tetraevanghelul tipărit de Coresi comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănăești*, București, 1963 (vezi facsimilele fișelor 1^r, 68^r, 110^r, 181^r).

de cuvinte : și (p. 6^v/19), den (p. 29^v/11), lu (p. 29^v/19), a lu (p. 35^v/12); c) litere sau grupuri de litere repetate inutil: гръѡакжж (p. 4^v/15), къкътржж (p. 21^v/16—17); d) substituiri de litere: простомандѣи (p. 2^v/8) pentru *proscomidie*, ло҃н (p. 4^v/16) pentru *lui*, дрекънть (p. 26^v/17) pentru *trecînd*, черкѡ҃н (p. 40^v/6) pentru *ceriului*; e) litere a căror ordine a fost schimbată în interiorul cuvîntului: [к]ѡдренн (p. 7^v/19) pentru *cădireei*, ѡкннжючнн (p. 17^v/11—12) pentru *închinăciune*, в҃онь (p. 28^v/18) pentru *bun*, ро҃ржж (p. 34^v/1) pentru *gură* etc.

În cazul grafiei ѡвръѡшоашн (40^v/1) avem a face, de asemenea, cu o greșeală. În textul scris figura probabil forma ѡвръѡашн. Tipăritorul, căruia îi era obișnuită forma cu sufix *învierșoasă*, a cules ѡвръѡашн, după care, dîndu-și seama de abaterea de la textul scris, a continuat din acesta оашн.

În lumina acestor constatări nu se mai poate susține că tiparul acestei cărți este „în general de bună calitate”⁷⁵.

Hîrtia exemplarului se prezintă foarte deteriorată, unele pagini fiind aproape carbonizate. Pentru a se împiedica distrugerea unor file extrem de deteriorate, acestea au fost lipite rudimentar cu o foiță care acoperă textul și îngreunează lectura. În plus, între file, în legătura cărții, se găsesc bucățele de hîrtie desprinse din pagină, păstrînd frînturi de cuvînt sau chiar cite o literă, care s-au dovedit foarte prețioase în descifrarea și reconstituirea pasajelor deteriorate⁷⁶.

Exemplarul *Liturghierului* prezintă în exclusivitate hîrtie de fabrică brașoveană.

Nici N. Sulică, nici Spiridon Cîdea nu au reprodus filigranele existente pe hîrtia cărții, mulțumindu-se numai să identifice desenul acestora (stema cu coroană)⁷⁷.

Examinarea filigranelor ne-a permis să stabilim că în exemplarul *Liturghierului* se întîlnesc 5 variante aparținînd tipului coroană cu scut rotund. (Vezi fig. 1—5). Asupra circulației acestor variante de filigran vezi § 4. **Datarea ediției *Liturghierului*** (p. 22).

Legătura. Exemplarul *Liturghierului* nu mai păstrează vechea legătură, ci o legătură recentă în piele roșie. Textul *Liturghierului* este legat împreună cu două manuscrise slavone: un *Molîtvenic* (p. 1—80, numerație nouă) și un *Pentecostar* (p. 81—148).

⁷⁵ Spiridon Cîdea, *op. cit.*, p. 744.

⁷⁶ Exemplarul *Liturghierului* fiind unicat, prin urmare de o valoare inestimabilă, biblioteca Arhiepiscopiei ortodoxe române din Sibiu ar trebui să ceară sprijinul tehnic din partea Bibliotecii Academiei (Secția Carte rară) pentru a supune această carte unei operații de „restaurare”.

⁷⁷ N. Sulică, *op. cit.*, p. 10—11; Spiridon Cîdea, *op. cit.*, p. 745.

Descrierea cuprinsului. *Liturghierul* cuprinde *Rînduiala dumnezeieștii proscomidii* (p. 1^v/1—11^v/10) și *Liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur* (p. 11^v/11—42^v/19), care, după cum se știe, se săvîrșește în duminicile, sărbătorile și zilele obișnuite din timpul anului bisericesc⁷⁸.

Textul *Rînduiei* începe cu titlul *Toceamal[a] slujbeeî dumnezeiască întru ea și diacon<o>nstvele*, p. 1^v/1—2 (tipărit cu cerneală roșie). La p. 7^v/1,

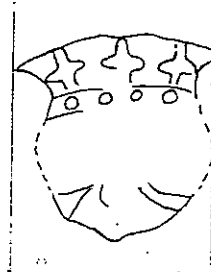

Fig. 1. Varianta A

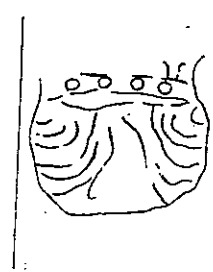

Fig. 2. Varianta B

Fig. 3. Varianta C

Fig. 4. Varianta D

Fig. 5. Varianta E

fără nici o lămurire prealabilă, urmează titlul *Dumnezeiasca slujba ce e întru sfinți părintele nostru Ioann cu rostul de aur* (tipărit în roșu), după care se continuă mai departe textul proscomidiei. Această intercalare nu se datorește unei greșeli care ar putea fi atribuită alcătuitorului versiunii românești, întrucît ea se regăsește și în *Liturghierul* lui Macarie⁷⁹ și în unele vechi manuscrise grecești⁸⁰. Textul proscomidiei se încheie la p. 11^v/10, după care se trece brusc și fără a mai relua titlul la *Liturghia Sfîntului Ioan Gură de Aur: Și după aceeaia să înceapă diaconul*: „Blagosloveaște, Doamne” (p. 11^v/11—12). Textul acestei liturghii s-a păstrat pînă la indicația care se dă diaconului ca în timpul lecturii psalmului 33 să stea în partea dreaptă a sfințelor uși. Prin urmare, afirmația lui Cîdea

⁷⁸ Spiridon Cîdea, *op. cit.*, p. 759.

⁷⁹ P. P. Panaitescu, *Liturghierul lui Macarie* (1508), p. 24—25.

⁸⁰ Ene Braniște, *Liturghierul slavon tipărit de Macarie la 1508 (Studiu liturgic)* în BOR, LXXVI, 1958, nr. 10—11, p. 1048; Spiridon Cîdea, *op. cit.*, p. 759.

că liturghia se încheie prin cântecul: *Fie numele Domnului binecuvîntat nu se adeverește*⁸¹. Transcriem ultimele rînduri din text, care la Cîndea apar fragmentate de imposibilitatea de a citi și întregi porțiunile deteriorate: [Oamenii]: „*Fie numele Domnului bla[goslovit] de ac[mu] și pînă în [veacul] [de veaci?]. Psa[lom]: „[B]lagoslovesc [Domnul?] în toată vremea*”. *Rugăciune*⁸² (p. 42^v/15—19). Ultimul cuvînt de pe p. 42^v/19, *rugăciune*, corespunde primului membru al frazei din textul slav (МАТЕКЪ ЖЕ ГЛАВКЪ СТОИТЬ ДІАКОНЪ ПРѢДЪ СЪВМІМЪ ДВЕРИМЪ ВЪ ДЕСНЫХЪ СТРАНЫ), a cărui traducere continua în textul românesc pe p. 43^r, care însă nu s-a păstrat, împreună cu restul paginilor. În urma acestei precizări, e de presupus că textul *Liturghierului* a cuprins și facerea otpustului, care, de altfel, există și la Macarie⁸³.

§ 4. DATArea LITURGHIERULUI

N. Sulică a admis tipărirea *Liturghierului* între 1 iunie și 15 iulie 1570⁸⁴. Argumentele în favoarea acestei opinii s-au bazat, pe de o parte, pe informații de natură istorică (prezența lui Pavel Tordași la Brașov în 13 și 14 ianuarie 1570, știrea despre „cărțulia” episcopului care la 1 septembrie 1570 se trimitea principelui, știrea despre existența *Liturghierului* la 9 decembrie a aceluiași an), iar, pe de altă parte, pe supoziția tipării *Liturghierului* după *Psaltire* (6 februarie—27 mai 1570). Fixarea intervalului 1 iunie—15 iulie s-a axat pe următorul raționament: *Liturghierul* avînd un volum de trei ori mai mic decît al *Psaltirii* (dovadă raportul între prețurile acestor cărți) a trebuit să fie imprimat într-un interval de timp de trei ori mai scurt decît cel necesitat de tipărirea psalmilor, adică „o lună și ceva și anume în decursul lui iunie și în prima jumătate a lui iulie 1570”⁸⁵.

N. Sulică nu a reușit însă să înlăture o anumită urmă de îndoială care stăruie în jurul datării propuse, exemplarul *Liturghierului* putînd aparține și unei ediții post 1570. De altfel, a și fost exprimată o opinie în acest sens, cea susținută de Gh. Șerban Cornilă, privind imprimarea *Liturghierului* către sfîrșitul secolului al XVI-lea, eventual chiar în perioada în care Mihai Viteazul a stăpînit Ardealul⁸⁶.

⁸¹ *Ibidem*, p. 768.

⁸² Textul la Cîndea: ... fie numele domnului binecuvîntat de acmu și pînă în veac... în toată vrămea rugăciune... (Vezi Cîndea, *Textul Liturghierului românesc*, p. 92).

⁸³ P. P. Panaitescu, *Liturghierul lui Macarie*, p. 109—112; Cîndea, *op. cit.*, p. 768 susține greșit că în *Liturghier* „încheierea Sfintei Liturghii se face ca și la Macarie, fără otpustul obișnuit de astăzi. După citirea rugăciunii amvonului de către preot. se cîntă: „Fie numele Domnului binecuvîntat...” și cu aceasta se încheie Sf. Liturghie.

⁸⁴ N. Sulică, *op. cit.*, p. 12.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ Gh. Șerban Cornilă, după Cîndea, *op. cit.*, p. 735—736.

Întemeindu-se pe examenul filigranelor, Gebhard Blücher a afirmat de curînd că datarea în 1570 a *Liturghierului* se confirmă. El a adus totodată și o corectare opiniei lui N. Sulică, în sensul că tipărirea s-a „executat probabil înainte de tipărirea *Psaltirii* române”⁸⁷. Din păcate însă, nici această opinie nu beneficiază de argumente, căci Gebhard Blücher nu prezintă filigrane din *Liturghier* sau din documentele cercetate în acest scop. Pentru acest motiv, dorind să ne convingem asupra datei cînd s-a efectuat tipărirea *Liturghierului*, am urmărit apariția filigranelor din

Filigrane întîlnite în documente

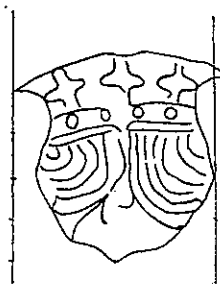

Fig. 6.

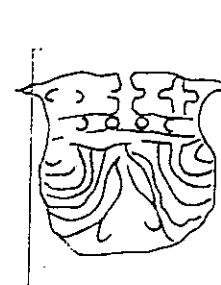

Fig. 7.

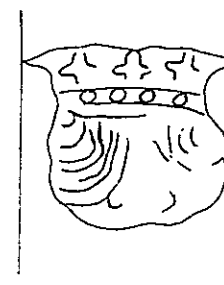

Fig. 8.

această carte în documentele precis datate din secolul al XVI-lea. Cu acest prilej am constatat că varianta A, singura care a permis reconstituirea completă a desenului filigranului, apare în *Psaltirea* românească din 1570 (f. 27—28, 30—33, 38—41, 42—45) și în documente transilvănene aparținînd aceluiași an⁸⁸. (Vezi fig. 1 și 6). Din restul variantelor care nu au putut fi obținute decît parțial (numai desenul scutului), unele (variantele B și E) pot fi totuși întîlnite în paginile *Psaltirii* românești sau pe hîrtia documentelor din anul 1570⁸⁹. Variantele C și D (fig. 3 și 4) nu coincid cu filigranele documentelor cercetate și nu se regăsesc nici în tipărițile anterioare sau posterioare anului 1570. Este posibil ca stocurile de hîrtie fabricate cu aceste variante de filigran să fi fost folosite exclusiv pentru nevoile tipografiei lui Coresi, eventual și la imprimarea primelor 24 de cizete care lipsesc în exemplarul *Psaltirii* românești din 1570. Ținînd

⁸⁷ Gebhard Blücher, *op. cit.*, p. 424.

⁸⁸ Arhivele Statului Cluj, *Fondul Bistrița*, doc. 12 (25 ianuarie, 1570), doc. 90 (26 septembrie 1570).

⁸⁹ Varianta B apare într-un document din 9 martie 1570 (*Fondul Bistrița*, doc. 24/1570) și într-un document din 25 mai 1570 (*Fondul Bistrița*, doc. 52/1570). Vezi fig. 2 și 7. Varianta E apare în *Psaltirea* românească (f. 3) și într-un registru (*Fondul Bistrița*, 105/1572, f. 15), fără început, cu însemnări din 1572, dar pe hîrtie mai veche. (Vezi fig. 5 și 8).

seama de faptul că în secolul al XVI-lea hirtia destinată nevoilor tipografice era fabricată la comanda tipografului, cu puțin timp înainte de a fi dată în folosință, și judecând prin prisma atestării variantelor A, B și E numai în *Psaltirea* românească și în documente din anul 1570, avem toate motivele să acceptăm datarea propusă de N. Sulică și verificată, se pare, și de Gebhard Blücher. În ce privește tipărirea *Liturghierului* înainte de aceea a *Psaltirii*, opinie avansată de Blücher, dar neargumentată, nu sîntem deocamdată în măsură de a verifica această posibilitate. După informațiile de natură istorică pe care le deținem, pare mai probabilă opinia lui Sulică privind imprimarea *Liturghierului* în urma *Psaltirii* românești. În zilele de 13 și 14 ianuarie 1570, episcopul Pavel Tordași este semnalat la Brașov, foarte probabil pentru a pune la punct chestiunea imprimării *Psaltirii* și a *Liturghierului*. Trei săptămîni mai tîrziu, *Psaltirea* intră în lucru, imprimarea ei durînd pînă la 27 mai (111 zile). Este prin urmare greu de presupus că în intervalul 15 ianuarie—5 februarie 1570 (22 de zile) s-a putut efectua tipărirea *Liturghierului*. Raportînd volumul actual al *Liturghierului* (84 p.) la cel al *Psaltirii* (408 p.), a cărei imprimare a durat 111 zile⁹⁰, trebuie să acceptăm pentru tipărirea primei cărți un minimum de 23 de zile la care trebuie să adăugăm încă cîteva zile pe care le impun lucrările premergătoare tiparului. Or, acest raționament simplu scoate din discuție posibilitatea imprimării *Liturghierului* înainte de aceea a *Psaltirii*. De altfel, dacă am accepta acest punct de vedere, ar trebui să punem în legătură cu *Psaltirea* știrea din 1 septembrie 1570. Dar o asemenea asociație are împotriva ei două obiecții: 1. de ce dacă imprimarea *Psaltirii* era încheiată la 27 mai 1570, abia peste trei luni s-a trimis principelui la Alba-Iulia un exemplar din această ediție; 2. calificativul de „cărțuție” (Büchlein) nu se potrivește pentru *Psaltire*, care sub raportul volumului era de cinci ori mai mare decît *Liturghierul*. Pentru aceste motive, credem că opinia lui N. Sulică, privind imprimarea *Liturghierului* după aceea a *Psaltirii*, oferă mai multe garanții decît opinia avansată de Gebhard Blücher. Se poate deci presupune că între 1 iunie și 31 august 1570 (începutul sau sfîrșitul intervalului, în cca 25—30 de zile), trebuie plasată imprimarea *Liturghierului*.

§ 5. LOCUL DE IMPRIMARE

Am văzut că în privința localității unde s-a efectuat imprimarea *Liturghierului* părerile sînt împărțite. N. Sulică, invocînd considerentele de ordin istoric, a indicat Brașovul drept locul de imprimare al *Liturghie-*

⁹⁰ În medie, 0,46 coală pe zi, cifră identică cu aceea pe care o prezintă raportul dintre numărul colilor tipografice și cel al zilelor lucrute și în cazul *Tetraevangelului* din 1561.

rului, opinie acceptată de majoritatea celor care s-au pronunțat asupra acestei cărți⁹¹. Singur Gh. Șerban Cornilă a susținut o opinie opusă acesteia, considerînd cartea imprimată la Orăștie⁹². Reiese destul de limpede cît de fragilă este ultima opinie care ignoră posibilitatea circulației manuscriselor și implicit posibilitatea imprimării lor în afara localităților unde au fost traduse. În plus, clarificată fiind problema datării, întreg eșafodajul ipotezei lui Gh. Șerban Cornilă întemeiat pe ideea plasării *Liturghierului* spre sfîrșitul secolului al XVI-lea se năruie.

Problema care se pune, în continuare, este dacă totuși Coresi, despre care știm că a efectuat comenzi tipografice și în afara Brașovului, nu a procedat la fel și în cazul *Liturghierului*. Cărțile imprimate de Coresi în alte localități decît Brașovul conțin hirtie de proveniență clujeană sau sibiană⁹³. În 1570, exista, în afara fabricii de hirtie din Brașov, și o fabrică similară la Cluj, pe a cărei hirtie a imprimat Coresi *Tilcul evangheliilor*, probabil într-o localitate din centrul Transilvaniei⁹⁴. Dacă Coresi ar fi procedat întocmai și în cazul *Liturghierului*, imprimîndu-l, de pildă, la Teiuș, reședința episcopului Pavel Tordași, ar fi fost de presupus să întîlnim în exemplarul acestei cărți hirtie de proveniență clujeană, așa cum, de altfel, după 1573 întîlnim hirtie sibiană în tipărițile extrabrașovene⁹⁵. În plus, într-o asemenea interpretare, nu vedem motivul care l-ar fi determinat pe Pavel Tordași să imprime două cărți în același an, la scurt interval una de cealaltă, în două localități diferite. Pentru aceste motive, opinia tipării *Liturghierului* la Brașov are, după părerea noastră, cele mai multe șanse de-a corespunde adevărului istoric. Această opinie este întărită și de o știre din 19 iunie 1570, care îl atestă pe Coresi la Brașov, la o dată, cînd, foarte probabil, *Liturghierul* era deja sub tipar⁹⁶.

§ 6. PERSOANA TIPOGRAFULUI

În afara lui Gh. Șerban Cornilă, a cărui opinie, după cum am văzut, nu se sprijină pe dovezi concrete, nimeni pînă în prezent, nu a pus la îndoială paternitatea coresiană a *Liturghierului*. Deși la Brașov sînt amintiți în perioada 1559—1581 în afara lui Coresi și alți meșteri tipografi (Oprea, Tudor Diacul, Călin, Lorinț, Lavrentie, Mănușilă), aceștia, exceptîndu-l pe Tudor Diacul, nu au tipărit decît cărți slavone. Cît îl privește pe Tudor

⁹¹ N. Sulică, *op. cit.*, p. 13.

⁹² Gh. Șerban Cornilă, după Spiridon Cindea, *op. cit.*, p. 735.

⁹³ Vezi articolul nostru deja citat, p. 127—128.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 128; Pavel Binder și Arnold Huttmann, *op. cit.*, p. 117.

⁹⁵ Vezi articolul nostru citat, p. 127—128.

⁹⁶ Francisc Pall, *Cu privire la activitatea de tipograf a lui Coresi (O știre nouă)*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, III, 1960, p. 269.

Diacul, el figurează, dar alături de Coresi, în epilogul *Tetraevanghelului* din 1561, pentru ca după 1562, când pune sub tipar, alături de același Coresi, versiunea slavă a evangheliilor, să nu mai fie pomenit în epilogurile tipăriturilor. În sfârșit, seria neîntreruptă de tipărituri românești pe care diaconul din Tirgoviște o realizează pînă în 1570 cu *Tetraevanghelul*, *Apostolul*, *Tîlcul evangheliilor*, *Molitoenicul*, *Psaltirea* și, foarte probabil, *Întrebarea creștinească* învederează opinia paternității coresiene și în cazul *Liturghierului*.

§ 7. ALCĂTUIREA VERSIUNII LITURGHIERULUI

Spiridon Cindea și P. P. Panaitescu au susținut că textul *Liturghierului* a fost tradus integral în vederea tipăririi, pasajele din psalmi și psalmul 50 fiind traduse, de asemenea, în românește după versiunea slavă a liturghiei⁹⁷. Acest punct de vedere este însă dezmințit de prezența în versiunea *Liturghierului* a unor texte care se întîlnesc în tipărituri anterioare anului 1570. Acesta este cazul rugăciunilor *Tatăl nostru* și *Crezul*, ale căror texte sînt identice cu versiunile similare din *Întrebarea creștinească*. Dăm în continuare textele rugăciunii *Tatăl nostru* din cele două tipărituri.

Întrebare creștinească

Tatăl nostru ce ești în ceri, sfințească-se numele tău, să vie împărăție ta, fie voia ta, cum în ceri așa și pre pămînt. Pita noastră săpîiosă dă-ne noao astăzi și iartă noao greșalele noastre, cum iertăm și noi greșiților noștri, și nu ne duce în năpaste, ce ne izbăveaște pre noi de hitleanul.

În afara a două modificări (*ceri* înlocuit prin *ceriu* și *împărăție* prin *împărăția*), textele rugăciunii *Tatăl nostru* sînt identice.

Și versiunea *Crezului* din *Liturghier* a fost preluată tot din textul *Întrebării creștinești*, după cum se poate observa din comparația pe care o dăm în continuare :

⁹⁷ Spiridon Cindea, *op. cit.*, p. 738; P. P. Panaitescu, *loc. cit.*, p. 162—163.

Întrebare creștinească

Crez întru Dumnezeu, în tatăl putearnicul, făcătorul ceriului și al pămîntului, văzutele tuturor și nevăzutele (Cap al doile descumpărat) și întru unul Domn Isus Hristos, fiul în Dumnezeu ce au născut dinioră, însă den tatăl născu înainte de toate veacure. Lumină de la lumină, Dumnezeu drept den Dumnezeu drept, născut însă nefăcut, unul cu tată, pren cine toate făcute sînt. Drept noi oamenii și drept ispășenie noastră venit-au den ceri și au născut den duhul sfînt și den Mariia fată om fu. Răstignitu-se-au drept noi supt Pilat den Pont, chinuit și îngrupat și învise a treia zi după striptură. Și să sui în ceri și șădea a dereapta tatălui. Și iară veni-va cu slavă a judeca viii și morții că împărăția lui nu iaste obîrșenie (Cap al treile de sfinție). Și în duhul sfînt Domnul ce vii face, însă de la tatăl vine și în tatăl și în fiiul să ne închinăm și să slăvim cum au grăit prorocii. Și într-una sfîntă a săborului apostolilor beseareca mărturiseaște un botez să să iarte păcatele. Așteptăm sculatul morților și *ver fi viu în vecie*, amin.

Din alăturarea acestor două texte reiese limpede că versiunea *Liturghierului* reproduce cu unele mici modificări pe aceea din *Întrebare creștinească*. Aceste modificări s-au rezumat la omiterea indicațiilor privind împărțirea rugăciunii în trei părți distincte, la înlocuirea unor fonetisme (*dinioră* prin *dinioară*, *să* prin *se*, *șădea* prin *șădea*, *ispășenie* prin *ispășenia*), la întregirea și corectarea unor cuvinte (*veacure* prin *veacurele*, *striptură* prin *scriptură*); în sfârșit, la schimbarea în finalul

Liturghier

Crez întru Dumnezeu, în tatăl putearnicul, făcătorul ceriului și al pămîntului, văzutele tuturor și nevăzutele . . . și întru unul Domn Isus Hristos, fiul [în] Dumnezeu ce-au născut [d]inioară, însă den tatăl născu ma[i]nte de toate veacurele. Lumină de la lumină, Dumnezeu drept den Dumnezeu drept, născut însă nefăcut, unul cu tată, pren cine toate făcute sînt. Drept noi oamenii și drept ispășenia noastră, venit-au den ceri și-au născut den duhul sfînt și den Mariia fată om fu. Răstignitu-se-au drept noi su<p>t Pilat <den> Pont, chinuit și îngrupat și învise a treia zi după scriptură. Și se sui în ceri, șădea a dereapta ta[t]ălui. Și iară veni-va cu slavă a judeca viii și morții că împărăția lui nu iaste obîrșenie. . . . Și în duhul sfînt Domnul ce vii face, însă de la tatăl vi[n]e și în tatăl și în fiiul să [ne] închinăm și să slăvim cum au grăit prorocii. Și într-una sfîntă a săborului apostolilor besearecă mărturiseaște un botez să se iarte păcatele. Așteptăm sculatul morților și *viilor veacul cela ce va să fie*, amin.

rugăciunii a unui pasaj (*ver fi viu în vecie prin viilor veacul cela ce va să fie*). De remarcat că acest pasaj a nemulțumit și pe traducătorii *Cazaniei a II-a*, care preluând textul *Crezului*, de asemenea, din *Întrebarea creștinească* l-au modificat într-o formă apropiată de aceea din *Molitoenic (viața ce va fi în veac în tipăritura din cca. 1567; viața ce va să fie în vecie în tipăritura din 1581)*.

Punerea la contribuție a *Întrebării creștinești* în cazul *Tatălui nostru* și al *Crezului* s-a datorat, probabil, faptului că, în versiunea slavă a *Liturghierului*, textele acestor două rugăciuni nu erau reproduse. Ce s-a întâmplat însă cu psalmul 50 al cărui text, de asemenea, nu figura în versiunea slavonă a liturghiei? A fost acest psalm tradus pe loc dintr-o *Psaltire* slavonă sau a fost preluat dintr-o versiune românească mai veche a *Psaltirii*? Compararea psalmului 50 din *Liturghier* cu versiunile similare manuscrise sau tipărite din celelalte *Psaltiri* din secolul al XVI-lea, precum și cu o copie foarte fidelă a acestui psalm din *Molitoenicul* românesc din cca. 1567, dovedește că prima opinie trebuie respinsă.

Liturghierul din 1570   *Celelalte psaltiri din secolul al XVI-lea*⁹⁸

Miluiăște-mă, Doamne, după mar<e> mila ta   Miluiăște-mă (miluiăște-me PS) CP, CP¹, CP², CM, PH Doamne (Dumnezeu PS, zău PH) CP, CP¹, CP², CM după mare mila ta (după mare mila a ta PS; după măriia domniei tale PH) CP, CP¹, CP², CM

și după mulțimele eftensugurele tale   și după multe eftensugurele (eftinșigurele PS) tale CP, CP¹, CP², PS, după cruțatul tău PH, după mulțimea milostivnicilor tale CM

curățește fără-legile mele   curățește (cură PS) fără-legile mele (fără de leagea mia PH) CP, CP¹, CP² CM, PS, PH

Mai virtos spală-mă de fără-legile mele   Ce mai virtos CP, CP¹, CP², CM, PS spală-mă CM mă (me PS) lă CP, CP¹, PS mă spală CP² mai lă-mă PH, de fără-legile mele [de fără-leagea mea

⁹⁸ Întrebuițăm următoarele sigle: CP = *Psaltirea* românească din 1570, CP¹ = *Psaltirea* slavo-română din 1577, CP² = *Psaltirea* slavo-română din 1588, PH = *Psaltirea Hurmuzachi*, PS = *Psaltirea Scheiană*, CM = *Molitoenicul* românesc. Corespondentele din aceste texte le dăm după *Psaltirea Scheiană comparată cu celelalte Psaltiri din sec. XVI și XVII traduse din slavonește*. Ediție critică de I. A. Candrea. Vol. II, București, 1916, p. 98-100 (aparatură critică; CP corespunde în comparația noastră cu C¹ de la Candrea, iar CP¹ cu C). Pentru CM am apelat la textul reprodus de Vl. Drimba, *op. cit.*, p. 547.

și de greșalele mele curățește-mă

Că fără-legile mele eu știu și greșalele mele înainte sint pururea

Ție unuia greșiiu și hiclesug înainte ta feciu

ca să dereptezi-te întru cuvintele tale

și piri-veri cind veri judeca

Iată amu întru fără-leage zimisliit sint

și întru păcate feace-mă muma mea

Iată amu adevăr iubit-ai

fără știrea și ascunsul a preaînțelepciunii tale ivitu-mi-ei

(me PS) CM, PS, de fără de leagea mia PH] CP, CP¹, CP²

și de păcatele mele (păcatul meu PH) CP¹, CP², CM, PS curățește-mă (scură-me PS) CP¹, CP², CM, PH

Că fără-legile mele (fără-de-leagea mea PH) eu știu CP, CP¹, CP², CM, PS, și păcatul meu între mine (între mere PS, PH, înaintea mea CM) iaste pururea CP, CP¹, CP², CM, PS, PH

Ție unuia (unuia PS) greșiiu CP, CP¹, CP², CM, PS, PH și hiclesugu PH, hitlenșugu CP¹, CP², hitlenșugu PS înaintea ta (între tine CP¹ între tire PS) feciu CP¹, CP², CM, PS, PH

ca să (că se PS) dereptezi-te CP, CP¹, PS, ca să te dereptezi CM, CP² ca se indereptezi PH, în cuvintele tale (săle CP²) CP, CP¹, CM, PS, PH

și să învingi CP¹, CP², și se venci PS, și mă prătpiși PH cind (cindu PS) veri judeca (giudeca PS) CP¹, CM, cind judecați-se-va CP², cind mă voiu ciudeca PH

Adecă (adecă amu PH) CP, CP¹, CP², CM, PS, din (de CP, dintru CM, în PH) fără-leage (fără de leage PH) CP, CP¹, CP², CM, PS, începutu-s (-se PS sint CP², PH, CM), CP, CP¹, CP², CM, PS, PH

și în păcate născu-mă (-me PS) muma (înma PS) mea CP, CP¹, CP², CM, PS, PH

Adecă (adecă amu PH) CP, CP¹, CP², CM, PS, deadevăr CP, CP¹, CM, PS, deadevărul CP², adevărul PH iubit-ai (iubit-măi PH) CP, CP¹, CP², CM, PS fără veastea (neștiuta CP², nespus PH) CP¹, CM, PS și (om. PH) ascunsul (ascuns PH) CP, CP¹, CP², CM, PS

preaînțelepciunii tale PH, mîndria ta CP¹, PS, mîndriei tale CM, cu preamîndrie CP² ivitu-mi-ai CP¹, PS ivit-ai mie CM, ivitu-mi-a PH, arătatu-mi-ei CP²,

Stropiși-mă cu issopom și curățescu-mă

stropiși-mă (-me PS, PH) CP, CP¹, CM stropi-mă-veri CP² cu issopom CM, cu isop CP², cu săpun CP, CP¹, PS, cu sopun PH

Observăm din această comparație (extinsă asupra primelor 9 versete din psalmul 50) că între versiunea din *Liturghier* și versiunile din tipăriturile coresiene sau din manuscrisele rotacizante există o serie de asemănări izbitoare. De regulă asemănările se stabilesc cu tipăriturile coresiene (CP, CP¹, CM) și cu PS. Interesantă ni se pare însă constatarea existenței unor asemănări numai între textul din *Liturghier* și cel din *Molîtovenic* (CM):

<i>Liturghierul din 1570</i>	<i>Molîtovenicul românesc</i>	<i>Restul textelor</i>
mulțimele	mulțimea	multe
spală-mă	spală-mă	mă (me) lă, lă-mă
înainte	înaintea	între
hiclensug	hiclensug	hitlensig, hitlensug
issopom	issopom	isop, săpun, sopun
jărtvă (de 2 ori)	jîrtvă (de 2 ori)	cumîndare (de 2 ori)

Desigur că aceste asemănări nu sînt întîmplătoare și presupun o legătură.

În cuprinsul *Liturghierului* apar fragmentar și alte pasaje din psalmi, în primul rînd, în cadrul cîntecelor antifonice. La primul antifon, psalmul antifonic 91 (v. 1, 2, 15) este înlocuit prin psalmul tipic 102, din care este reprodus numai primul verset: *Blagoslovește sufletul meu Domnul* (p. 13^v/19). La al doilea antifon din cuprinsul psalmului 92 este indicat numai începutul *Domnul împărăți-se* (14^v/5—6), urmînd însă ca preotul să cînte și versetele 2 și 7 ale acestui psalm. Tot aici se indică și cîntarea psalmului tipic 145 *Laudă sufletul meu Domnul* (p. 14^v/6—7). În sfîrșit, la antifonul al treilea, din psalmul antifonic 94 sînt redată primele 5 versete: *Veniți să ne bucurăm...* (p. 14^v/12—15^v/10). Menționăm, în plus, la p. 42^v/18—19 primul verset din psalmul 33: [*B*]lagoslovesc [*Domnul*] în toată vremea. Confruntînd aceste mici fragmente psalmice

cu pasajele corespunzătoare din *Psaltirea* românească din 1570 constatăm o asemănare izbitoare:

Liturghier

Psaltirea românească din 1570

ps. 33: Blagoslovesc [Domnul] în toată vremea

Blagoslovesc Domnul în toată vremea

ps. 92: Domnul împărăți-se

Domnul împărăți-se

ps. 94: Veniți să ne bucurăm Domnului, să strigăm Domnului nostru⁹⁹

Veniți să ne bucurăm Domnului, să strigăm zeului nostru

Să ainte apucăm fața lui în ispovedere și în cîntare să strigăm lui

Să ainte apucăm fața lui în ispovedere și în cî[n]tare să strigăm lui

Că zeul mare e și Domn și împărat mare spre tot pămîntul

Că zeu mare e Domnul și împărat mare spre tot pămîntul

Că în mîinile lui cumplitele pămîntului și înaltele codrilor ale lui sînt.

Că <în> mîinile lui cumplitele pămîntului și înaltele codrilor ale lui sînt.

Că a lui iaste marea și el feace-o și uscatul mîinile lui feaceră

Că a lui iaste marea și el feace-o și uscatul mîinile lui feaceră

ps. 102: Blagoslovește sufletul meu Domnul

Blagoslovește sufletul meu Domnul

ps. 145: Laudă sufletul meu Domnul

Laudă sufletul meu Domnul.

Textul *Molîtovenicului* nu cuprinde acești psalmi, fapt pentru care trebuie să presupunem preluarea fragmentelor psalmice dintr-un text din care a derivat și versiunea *Psaltirii* din 1570. De altfel, foarte probabil, din acest izvor au fost preluate și psalmii pe care îi prezintă *Molîtovenicul*¹⁰⁰. În ce privește psalmul 50 (care prezintă asemănări cu versiunile coresiene, dar în special cu versiunea din *Molîtovenic*) acesta pare să fi fost preluat fie direct din *Molîtovenic*, fiind supus ulterior unei revizii, fie din versiunea *Psaltirii* pusă la contribuție de aceeași tipăritură (CM).

În urma acestor constatări, opinia lui Spiridon Cîndea și a lui P. P. Panaitescu, conform căreia psalmul 50 și fragmentele psalmice ar fi fost traduse o dată cu restul textului din *Liturghier* nu mai poate fi reținută.

⁹⁹ Urmează după fiecare verset al acestui psalm refrenul *Spăsește-ne fiul lu Dumnezeu cea ce înviseși den moarte, cîntămu-ți, laudămu-te.*

¹⁰⁰ Vl. Drimba, *op. cit.*, p. 548.

În sfârșit merită a fi semnalată rugăciunea *Împărate cerește*, al cărei text este foarte asemănător cu textul care se păstrează în copia efectuată după *Molîtovenic* de popa Ioan din Pociovești.

Liturghier

Împăratul cerului, mîngîitoriu de suflete adevărate, cea ce de pretutindinea toate împli, vîstiiariul dulceaților și viață-dătătoriu, vino răpausă-te întru noi și curățește-ne de toată spurcăciunea și spăsește, dulce, sufletele noastre

p. 10^v/13—11^v/2

Aceste asemănări dovedesc că și în acest caz, ca și în cazul rugăciunilor *Tatăl nostru* și *Crezul*, s-a apelat la o versiune gata tradusă, care a putut fi adoptată cu mici retușări din *Molîtovenic* sau dintr-un text manuscris similar.

§ 8. PROBLEMA PROTOTIPULUI SLAV AL TRADUCERII

La baza versiunii *Liturghierului*, N. Sulică admitea că s-a aflat *Liturghierul* lui Macarie sau un text slavon identic cu acesta¹⁰². Prezența în textul proscomidiei a celor doi sfinți naționali sîrbi Sava și Simeon și identitatea între versiunea românească a *Liturghierului* și cea slavă a tipăriturii lui Macarie au fost argumentele pe care N. Sulică le-a adus în sprijinul opiniei sale¹⁰³.

La o părere opusă celei exprimate de N. Sulică a ajuns Spiridon Cîndea. Confruntînd versiunea românească cu cea slavă a *Liturghierului* lui Macarie, Spiridon Cîndea a constatat că acestea prezintă următoarele deosebiri¹⁰⁴: 1) În *Liturghierul* românesc nu figurează *Povățuirea către preot a Sf. Vasile cel Mare* cu care, de altfel, începe *Liturghierul* lui Macarie. 2) În *Liturghierul* românesc lipsește frontispiciul cu stema țării care la Macarie precede titlul *Liturghiei Sf. Ioan Gură de Aur*. 3) Rugăciunea primului antifon apare în *Liturghier* altfel dispusă în interiorul textului decît în *Liturghierul* lui Macarie (în versiunea românească, rugăciunea este plasată după efosinul *Că cade-și-se toată măriia . . .*, în timp ce la Macarie ea se găsește înaintea ecteniei *Foloseaște, spăsește, miluiește . . .*). 4) La antifonul întîi *Liturghierul* lui Coresi prevede cîntarea psalmului tipic 102

¹⁰² Vezi Vl. Drimba, *op. cit.*, p. 564—565.

¹⁰³ N. Sulică, *op. cit.*, p. 14.

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁴ Spiridon Cîndea, *op. cit.*, p. 768—770.

sau a psalmului antifonic 91¹⁰⁵, în schimb *Liturghierul* lui Macarie indică numai psalmul antifonic 91 urmat de *Slavă . . . Și acum . . .* și alternînd cu refrenul *Pentru rugăciunile născătoarei de Dumnezeu, Mîntuitoriu, mîntuiește-ne pe noi*. 5) La antifonul al doilea *Liturghierul* lui Macarie prevede un plus față de versiunea românească *Pentru rugăciunile sfinților tăi*¹⁰⁶. 6) La antifonul al treilea, spre deosebire de *Liturghierul* lui Macarie, *Liturghierul* lui Coresi indică refrenul *Spăsește-ne fiul tu Dumnezeu cea ce înviseși den moarte, cîntămu-ți, lăudămu-te*. 7) Din formula binecuvîntării evangheliei, la Coresi lipsește finalul . . . *pentru iubirea sa de oameni și cu al său dar*, final care la Macarie există. 8) În ectenia rostită după citirea evangheliei, *Liturghierul* lui Macarie conține, îndată după cererea pentru împărați, și o cerere pentru doamna țării pe care nu o întîlnim la Coresi. 9) În cadrul aceleiași ectenii *Liturghierul* lui Coresi are o cerere specială pentru episcop care nu există la Macarie. 10) Din textul *Liturghierului* este omisă o adnotare proprie *Liturghierului* lui Macarie (p. 66/6—11). 11) *Liturghierul* lui Coresi se deosebește, în sfîrșit, de cel al lui Macarie printr-o inversare a succesiunii persoanelor și a cuvintelor pe care preotul și diaconul le rostesc cînd cheamă credincioșii la împărtășanie.

În ciuda acestor deosebiri semnalate de Spiridon Cîndea, P. P. Panaitescu considera că modelul după care s-a făcut traducerea românească a fost *Liturghierul* lui Macarie, iar diferențele între versiuni se explică printr-o revizie efectuată de editori¹⁰⁷. Această opinie nu este exclusă, mai ales că deosebirile semnalate de Spiridon Cîndea nu sînt atît de numeroase și importante cum par la prima vedere. Astfel deosebirea de sub nr. 2 nu are nimic a face cu textul, iar deosebirile de sub nr. 1¹⁰⁸ și 10 sînt de fapt omisiuni, care puteau fi făcute cu bună știință de editori. Deosebirile de sub nr. 7 și 8 nu sînt reale, întrucît la Coresi nu lipsește din formula binecuvîntării evangheliei pasajul amintit¹⁰⁹, după cum nici în *Liturghierul* lui Macarie nu există o cerere specială pentru

¹⁰⁵ Spiridon Cîndea nu semnalează pentru *Liturghierul* lui Coresi acest psalm, deși el figurează în textul românesc la antifonul întîi, sub forma din slavă *Blago estî*.

¹⁰⁶ Spiridon Cîndea, *op. cit.*, p. 769 adaugă la deosebiri și *Unule-Născut*, dar acest text este indicat în *Liturghier* sub forma din slavă *edino rodnyi sint* (p. 14^v/8).

¹⁰⁷ P. P. Panaitescu, *loc. cit.*, p. 162 și nota 120 de la aceeași pagină.

¹⁰⁸ Teoretic *Liturghierul* lui Coresi ar fi putut conține *Povățuirea către preot a Sf. Vasile cel Mare*, tipărită înaintea *Rînduiei*, pe un caiet nenumărat, exact cum găsim acest text tipărit în *Liturghierul* lui Macarie (vezi ed. P. P. Panaitescu, p. 1—8). Totuși, lipsa acestei cuvîntări pare să răspundă unei norme pe care o reflectă liturghierele manuscrise din secolul al XVI-lea (vezi *Liturghierul* lui Macarie, ed. P. P. Panaitescu, p. X), normă care ar fi putut fi respectată și de editorii versiunii românești, chiar dacă s-ar fi folosit de textul slavon al lui Macarie.

¹⁰⁹ Vezi *Liturghierul* lui Coresi, p. 20^v/7—8: *cu aceluia dulceață și la oameni iubire*.

doamna țării¹¹⁰. În sfârșit, deosebirile de sub nr. 3—6, 9 și 11 constituie, într-adevăr, abateri de la textul *Liturghierului* lui Macarie, dar ele s-ar fi putut explica și printr-o revizie asupra textului românesc tradus după *Liturghierul* lui Macarie. Cu acest prilej s-ar fi putut produce acele mici modificări pe care le înregistrăm în cîntecele antifonice sau în plasarea rugăciunii primului antifon în raport cu ecfosinul și ectenia. Totuși o asemenea posibilitate este infirmată de o comparație mai atentă între versiunea românească a *Liturghierului*, pe de o parte, și versiunile slave din *Liturghierul* lui Macarie și din liturghierele manuscrise din secolul al XVI-lea existente în Biblioteca Academiei. Cercetarea întreprinsă ne-a format convingerea definitivă că traducerea românească nu s-a întemeiat pe textul tipărit al lui Macarie. Deosebirile pe care le semnaleză Spiridon Cîndea, dintre care demne de reținut sînt cele de sub nr. 3—6 și 11, precum și altele depistate de noi sînt explicabile prin raportare la manuscrisele slave cercetate. Astfel plasarea rugăciunii primului antifon după ectenie și ecfosin (situație pe care o relevă *Liturghierul*) se regăsește în manuscrisul slav 231. Față de *Liturghierul* lui Macarie care prevede la antifonul întii numai cîntarea psalmului 91 (v. 1, 2 și 15), *Liturghierul* lui Coresi, ca și manuscrisele slave 233 și 234 indică în plus și psalmul 102. Intercalarea refrenului *Spăsește-ne fiul tu Dumnezeu* . . . între versetele psalmului 94, în cadrul antifonului al treilea, trăsătură proprie versiunii românești, dar inexistentă în versiunea lui Macarie, se regăsește în manuscrisul slav 27. Unele omisiuni și plusuri de cuvinte pe care versiunea românească le conține față de versiunea tipărită a lui Macarie se regăsesc în versiunile slave cercetate. Oferim în continuare cîteva exemple care sprijină această afirmație

<i>Liturghierul lui Macarie</i>	<i>Liturghiere slave manuscrise</i>	<i>Liturghierul (versiune românească)</i>
_____	ЛЮДИ СЪ СЪ СЪ ПЪ СЪВЪДЪ Ms. sl. 229, 233 ЦЪЛОУГЪ ЕЖ Ms. sl. 233	Oamenii: Sfint, sfint, sfint, Domnul Savaot p. 31 ^v /2—5 să sărute el p. 39 ^v /18
_____	ТЪ ДЪАКОНЪ ВЪ СЪ СЪ ВЪРЪШНОУ ПО ЧИНОУ И СЪЖА ЛЪЖИЦЪ ВЪ СЪИ- НИЖА ВЪЛОЖИША ЧАШЪ Ms. sl. 233	Așijderea <i>diaconul</i> <i>dea-</i> <i>ca va sfârși pre cin și</i> <i>sfinta lingură să o puie</i> <i>în potiri</i> p. 40 ^v /5—7
_____	ТЪЖЕ СЪИНИЖА ЛЪЖИЦЪ ВЪ СЪЖА ЧАШЪ ВЪЛОЖЪ p. 104/2—3	

¹¹⁰ Cererea la care se referă Spiridon Cîndea pomenește pe *împărat* și nu pe *împărăteasă*: «ци мѣла са о бл҃гочестнѣмъ и хрѣтолюбнѣмъ црѣ нашѣмъ „іисъ не ругамъ pentru cinstitul și Hristos-iubitul împăratul nostru”.

*Liturghierul
lui Macarie*

*Liturghiere
slave manuscrise*

*Liturghierul
(versiune românească)*

И АЩЕ ЕСТЬ ОУБО РѢПНАДА p. 76/14—15	И АЩЕ Ї РИПНАДА Ms. sl. 233	și de va fi repidă p. 31 ^v /13—14
ПОМИНАЩЕ ОУБО СПАСИЖА ТВОЖ СЪЖ ЗАПОВѢДА p. 80/1—3	ПОМИНАЩЕ ОУБО СЪСНИЖА СЪЖ ЗАПОВѢДА Ms. sl. 231, 233	Pomenind amu spăsi- toarea aceasta învăță- tură p. 33 ^v /1—2
ПО ВЪЗГЛАШЕНІ ИЖЕ ІА- КОЖЕ РЪХЪ МЪ ДЪАКОНА 104/11—12	ПО ВЪЗГЛАШЕНІ ДЪАКОНОВЪ Ms. sl. 233	după strigatul diaco- nului p. 40 ^v /15
ВЪЗЫМАЕТЪ Ѡ РЖКС ДЪА- КОНА СЪЖА ЧАШЪ И ПОДАКА- ЕТЪ ИМЪ, И ТЪКО БЛВНЕНЪ ЛЮ- ДИ ВЪЗВРАЩАЕТЪ СЕ АЩЕ АИЖЕ НЪСЪЖЪ ПРИЧЕЩАЩЕИ СЪ, БЛВАЕТЪ ЛЮДИ ДЪАКОНУЖЕ ДРЪЖЕЩОУ СЪЖА ЧАШЪ. ГЛЕТЪ МААМН. СЪСН БЪ ЛЮДИ СВОЕ И БЛВН ДЪАНИЕ СВОЕ. АЩЕ АИЖЕ НЪСЪЖЪ ПРИ- ЧЕЩАЩЕИ СЪ. ДЪАКОНУ ДРЪЖЕЩОУ СЪЖ ЧАШЪ. Н- СВОЕ И БЛВН ДЪАНИЕ СВОЕ. СЪОН ЖЕ ЧАШН ПОСТАВЛЕНЪ НА СЪИНИЖИ ТРАПЕЗЪ БЫВШИ p. 104/14—105/9	ВЪЗЫМАЕ Ѡ ДЪАКОНА СЪЖА ЧАШЪ НРЕН ПОДОБАЕТЪ ИМЪ И ТАКО КРАЩОУ ЕМОУ ЧАШЪ БЛВАЕТЪ ЛЮДИ ГЛЪ. СЪСН БЪ ЛЮДИ СВОА И БЛВН ДЪАНИЕ СВОЕ. АЩЕ АИЖЕ НЪСЪЖЪ ПРИ- ЧЕЩАЩЕИ СЪ. ДЪАКОНУ ДРЪЖЕЩОУ СЪЖ ЧАШЪ. Н- РЕН ЖЕ БЛВАЕТЪ ЛЮДИ ПОБНО. СЪТИ ЖЕ ЧАШН ПО- СТАВЛЕНЪ НА СЪИНИЖИ И ТРА- ПЕЗЪ Ms. sl. 233	să ia de la diaconul sfîntul potiri și să dea [lor] [și?] [așa] <i>înto</i> [r]- <i>nîndu-se el cu</i> [po] <i>tiriu</i> [l] <i>blagoslovească oamenii,</i> <i>grăiască</i> : „[S] <i>pășeaște,</i> <i>Doamne, oamenii tăi și</i> <i>blagosloveaște partea ta</i> ”. E să nu sînt de-a se cuminecarea, diaconul fiind potiriul și <i>pora</i> să <i>blagoslovească oamenii cu</i> <i>smerenie</i> , e sfîntul potiri să fie pus spre sfînta masă. p. 40 ^v /17—41 ^v /7.

Nici unul din manuscrisele slave cercetate nu explică toate deosebirile dintre versiunea românească și cea slavă tipărită în 1508, fapt care nu ne împiedică totuși să admitem existența unui prototip slav al *Liturghierului* diferit de cel tipărit de Macarie. Ca și în cazul *Tetraevangelului* din 1561, care printre izvoare a avut și un text slav al evangheliilor diferit de cel tipărit în 1512 de Macarie¹¹¹, și în cazul *Liturghierului*, traducerea românească s-a întemeiat pe o altă versiune decît aceea tipărită în 1508. De altfel, după cum a remarcat P. P. Panaiteșcu, *Liturghierul* lui Macarie „reprezintă reproducerea unui manuscris destul de rar în

¹¹¹ Vezi articolul nostru, *Precizări privind traducerea Tetraevangelului lui Coresi*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 6, p. 651—667.

seria liturghierelor slave din țara noastră”¹¹². În ciuda acestui fapt, textul acestui liturghier se regăsește, parțial, în *Liturghierul-Slujbenic* din oca. 1569¹¹³, și, integral, în *Liturghierul* lui Șerban Coresi din 1587¹¹⁴.

§ 9. CALITATEA TRADUCERII

Ca și alte tipărituri coresiene, traducerea pe care o prezintă textul *Liturghierului* este aservită în mare măsură textului slav. Calcurile și ordinea cuvintelor din versiunea slavă se reflectă fidel și în versiunea românească. Traducerea fiind „mot-à-mot”, interesul pentru redarea sensului este secundar, dacă nu chiar inexistent. Cîteva exemple sînt edificatoare: по кѣнигда „după ce” a fost redat prin *după cînd* evident ca structural; кѣто шрвзно „în formă de cruce” s-a tradus *cruce-obraz*; право-славнь „ortodox” a fost redat prin *derept-slăvesc*; аже бо слоужити твѣ, велико и страшно, еѣ а sluji ție, mare și înfricoșat <lucru este>” s-a tradus *Ce slujesc ție, mare și înfricoșat*, ignorîndu-se posibilitatea vechii slave de a forma propoziții fără ca verbul a fi să fie exprimat. Pentru кѣзема обьчное надѣ кадѣломъ блвение înregistrăm traducerea *să ia năravul de cădere blagoslovenie*. Sensul acestui pasaj este neclar, întrucît s-a redat adj. обьчное printr-un substantiv: *năravul*; în plus, надѣ кадѣломъ „asupra tămîii” a fost redat prin *de cădere*, ceea ce a făcut și mai obscur contextual (traducerea corectă: *să ia obișnuita blagoslovenie asupra tămîii*); кѣ врѣме блгоподобно бани пакы бытѣа и вставленію грѣхѣ и вѣждан нечленіа „în vremea cuvioasă a băii facerii de a doua și a iertării greșelilor și a vesmîntului neputred” a fost transpusă astfel: *în vremea de dulce-cuvioasă, banea iară ceaia ce va fi și lăsarea păcatelor și de veșmîntele neputrede*.

§ 10. VECHIMEA TRADUCERII ȘI PROBLEMA REVIZUIRII EI

Traducerea *Liturghierului* trebuie să se fi efectuat, în grabă, cu puțin timp înaintea tipăririi. Numai astfel se explică o serie de traduceri greșite sau de omisiuni, care, dacă am admite că provin dintr-o traducere mai veche, ar fi fost normal să fie depistate și îndreptate, cu atât mai mult cu cît existența textului ar fi presupus folosirea lui. Astfel la p. 39^v/6—7 există pasajul *Să se apropie și închinăciune aciia ceară*, căruia în versiunea slavă îi corespunde un pasaj mai amplu и пристѣпанъ, поклоение емоу

¹¹² *Liturghierul lui Macarie* (ed. P. P. Panaitescu), p. XII.

¹¹³ BRV I, nr. 33, 1588? Pentru noua datare vezi Gebhard Blücher, *op. cit.*, p. 424.

¹¹⁴ *Liturghierul slavon* (BRV IV, nr. 8, datat 1568—1570) este de fapt un exemplar din ediția lui Șerban Coresi din 1587. Vezi articolul nostru, *Despre un presupus liturghier slavon coresian și despre datarea unei cărți tipărite de Șerban Coresi*, în LR, XVII, 1968, nr. 5, p. 455—462.

сѣтворъ, и прощениіе акіе испрошь „și să se apropie, închinăciune lui să-i facă și cerere îndată să ceară”. Omisiunea se datorează unui clasic *bourdon*, explicabil prin raportare la textul slav¹¹⁵. La p. 14^v/15—16 sensul pasajului *dă noauo întru stătătoarea ta adeverită* este alterat, de asemenea, de o omisiune¹¹⁶. Aceste lacune și greșeli de traducere ar fi putut fi completate și, respectiv, îndreptate, dacă ar fi existat interes pentru respectarea integrității textului, căci, după cum vom arăta în continuare, traducerea *Liturghierului* a suferit o revizie înainte de a ajunge la tipar.

Textul tipărit de Coresi nu este originalul traducerii, ci o versiune revizuită a acestuia. Spre această interpretare ne duc unele inconsecvențe fonetice și lexicale, care atestă prezența în textul tipărit a două straturi de limbă. Astfel o serie de particularități fonetice nu pot fi explicate prin raportare la graiul muntenesc și sud-ardelenesc, tipic pentru tipăriturile coresiene și bine reprezentat și în acest text¹¹⁷. Cînd facem această afirmație, ne referim, în primul rînd, la *e* final > i (*laturi, ședeari*, forme de sg.), la *i* nediftongat (*mînile*), la *o* nediftongat (*noastră*), la *n* păstrat (*bania, să vinie*). În plus, unele cuvinte atestate de puține ori în text în raport cu sinonimele lor, bine reprezentate numeric, pledează, de asemenea, în favoarea existenței celui de al doilea strat de limbă. Acesta este cazul cuvintelor *deci* „apoi” (de 3 ori) — *deacia* „apoi” (de 22 de ori), *gură* (o dată) — *rost* (de 6 ori), *șerb* (o dată) — *rob* (de 6 ori). Numărul mic al acestor particularități față de numărul mare al aceluia care le concurează la tot pasul în text dovedește că „infiltrațiile” sînt, de fapt, scăpări din vedere ale persoanei care a efectuat revizia textului recent tradus. De altfel, revizia nu a urmărit decît înlocuirea acelor particularități care nu aveau circulație în graiul muntenesc și sud-ardelenesc. Revizia nu a urmărit să asigure textului tradus un plus de claritate și corectitudine. În sfîrșit, tot cu acest prilej, trebuie să admitem că textul a primit și înfățișarea grafică pe care o reflectă versiunea tipărită.

§ 11. PROVENIENȚA ORIGINALULUI TRADUCERII

Admițînd existența a două straturi de limbă, unul al traducătorului și altul al revizorului, este greu să mai susținem că traducerea *Litur-*

¹¹⁵ Omisiunea a putut exista în textul slav sau a putut fi făcută de traducătorul român. Și într-un caz și în celălalt, cel căruia i se datorează omisiunea a sărit fragmentul емоу сѣтворъ, и прощениіе индус ин ероаре де финалу асеманѣтор (-еніе) ал cuvintelor поклоение și прощениіе.

¹¹⁶ Pasajul întregit după textul slav corespunzător (подѣа намѣ кѣ настоуженіе кѣцѣ разоумѣ трож истинъ) este următorul: *dă noauo întru stătătorul veac înfelegerea adevărului tău*.

¹¹⁷ Nu am ținut seama în delimitarea celor două straturi de limbă de particularitățile lingvistice ale textelor *Tatăl nostru*, *Crezul*, *Impărate ceresc*, psalmul 50, și a fragmentelor psalmice. După cum am arătat, aceste texte au fost preluate de alcătuitoarea versiunii *Liturghierului* din alte tipărituri sau manuscrise românești.

ghierului s-a datorat preoților din Brașov¹¹⁸. Traducerea s-ar fi putut efectua la Brașov și s-ar fi putut chiar atribui unui preot din Șchei, numai cu condiția ca acesta să provină dintr-o altă arie lingvistică decât aceea a revizorului textului. Dacă graiul revizorului, cel mai bine reprezentat, se poate identifica cu ușurință, nu aceeași este situația cu graiul traducătorului, care, în text, este evidențiat prin puține particularități lingvistice. Luate în parte, aceste fapte de fonetică și de lexic ne duc, de cele mai multe ori, spre două sau mai multe regiuni.

Astfel e final trecut la *i* (*laturi*, *ședeari*, forme de singular) se regăsește în secolul al XVI-lea în Moldova și în centrul și nordul Transilvaniei¹¹⁹.

î nediftongat (*mîmile*) caracterizează nordul teritoriului Daco-romaniei, sporadic întâlnindu-se și în Banat și Țara Românească. Unele forme nediftongate din tipăriturile coresiene se pot deci explica prin raportare la copiile manuscrise folosite de tipograful muntean¹²⁰.

o pentru *oa*, chiar dacă-l considerăm fapt de grafie¹²¹ nu este specific textelor coresiene, ci aceluia din Banat, Moldova, centrul și nordul Transilvaniei¹²². În documente *o* pentru *oa* apare și în Țara Românească¹²³.

n' păstrat (*să vinie*, *bania*) se regăsește în texte provenind din Banat-Hunedoara, nordul și centrul Transilvaniei¹²⁴.

ea aton > *e* în *deci* este notat în texte provenind din Moldova și nord-vestul Transilvaniei¹²⁵.

Reducerea diftongului *ia* final la *ie* (*grăie*) se regăsește în secolul al XVI-lea în textele din Moldova, din Transilvania centrală și din Banat și, cu totul rar, în Muntenia¹²⁶.

Grafia *să arete*, în care primul *e* notează un *ɛ* ne îndreaptă spre o arie foarte extinsă, în care nu trebuie însă inclusă Țara Românească (vezi *Fonetica*, p. 64–65).

Toate aceste trăsături a căror repartizare dialectală am urmărit-o în textele din secolul al XVI-lea sînt fonetisme care nu caracterizează Țara Românească sau sudul Ardealului.

Alte cîteva cuvinte pe care le vom urmări în continuare vin în sprijinul acestei concluzii.

¹¹⁸ Spiridon Cindea, *op. cit.*, p. 738; Sextil Pușcariu, *Istoria literaturii române vechi* (Epoca nouă), Sibiu, 1930, p. 78; D. Simonescu, *op. cit.*, p. 436.

¹¹⁹ DHLR II, p. 84; RILR VI, p. 226.

¹²⁰ DHLR II, p. 53; RILR VI, p. 239.

¹²¹ DHLR II, p. 48.

¹²² RILR VI, p. 237–238.

¹²³ RILR VI, p. 238.

¹²⁴ I. Gheție, *Considerații filologice și lingvistice asupra Evangheliarului din Petersburg*, în SCL, XVII, 1966, nr. 1, p. 63–64.

¹²⁵ DHLR II, p. 258; RILR VI, p. 307; *deci* din C. Prav. se datorează manuscrisului folosit de editorul acestei cărți.

¹²⁶ I. Gheție, *Raportul dintre Tetraevanghelul lui Coresi și Evangheliarul din Londra*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 3, p. 319.

Îngînduire „plăcere”. În secolul al XVI-lea *îngîndui* „a-și fixa în minte, a consimți” și derivatele sale (*îngînditură* „devotament, abnegație”, *îngînduire* „consimțămînt” și *îngînduitoriu* „care se gîndește mereu la un lucru”) au fost notate numai în două texte coresiene (CC¹ și CM)¹²⁷, care au la baza lor prototipuri bănățene¹²⁸. Pentru explicarea sensului „plăcere” pe care îl are *îngînduire* în *Liturghier* vezi *Levicul* p. 111–112. În afara acestor atestări cuvîntul nu a mai fost înregistrat în alte texte.

Toci „a izvori”. Verbul nu a fost înregistrat în textele din secolul al XVI-lea. A fost înregistrată, în schimb, forma *tocitoare* „teasc” în CT¹²⁹. În secolul al XVII-lea a fost notată o formă *tocșek* (toceac) „haurio, educillo” (*Anon. Car.*, p. 375). Cu sensul de „a scoate, a trage, a slobozi din bute sau butoi; a pritoci”, *toci* a fost înregistrat în poezia populară din Banatul sîrbesc¹³⁰. Expresia *a-l toci* (pe cineva) *sîngele* „a-i curge sînge din nas” a fost înregistrată în Pecenișca (județul Caraș-Severin)¹³¹.

În sfîrșit, *șerb*, care apare în text o dată față de *rob*, atestat de 6 ori, a fost înregistrat în secolul al XVI-lea în textele coresiene (CPr, CP¹), în textele din centrul Transilvaniei (TM, TB), din Banat (PO) și din nordul și nord-vestul Transilvaniei (PS și, respectiv, CTd)¹³². Prezența sa în cele două texte coresiene s-ar putea datora versiunilor folosite de Coresi. În ediția bilingvă a *Psaltirii* din 1588, cuvîntul *șerb* din ediția tipărită în 1577 a fost înlocuit cu *rob*¹³³.

După cum observăm, indicii pentru localizarea traducerii sînt foarte vagi. Două graiuri par totuși a explica deopotrivă prezența acestor particularități: graiul din Banat și cel din centrul Transilvaniei¹³⁴. Dacă avem în vedere și unele considerente de ordin nelingvistic (1. în spatele inițiativei tipăririi și, probabil, a traducerii a stat episcopul Pavel Tordași, domiciliat în Lanerăm; 2. prototipul slav l-a constituit un manuscris sîrb a cărui existență este mai ușor explicabilă în Banat sau în regiunile limitrofe) atunci pare mai probabil ca tot prin părțile spre care ne îndreaptă și faptele de fonetică și lexic trebuie să-l căutăm pe traducător. Acesta presupunem noi ar putea să provină din Banat-Hunedoara sau Transilvania centrală.

¹²⁷ DHLR II, p. 334–335, 343, 349.

¹²⁸ V. Pamfil, *Elemente regionale în lexiconul „Patiei de la Orăștie”*, în CL, III, 1958, p. 243.

¹²⁹ Coresi, *Tetraevanghelul*, p. 46^r/13, 96^r/3.

¹³⁰ G. Giuglea și G. Vilsan, *De la românii din Serbia*, București, 1913, p. 128, 280.

¹³¹ ALRM II, h. 166/2, p. 2.

¹³² DHLR II, p. 500–501.

¹³³ *Ibidem*, p. 568.

¹³⁴ Pentru caracterizarea graiului din centrul Transilvaniei s-a luat mărturia unor texte, care la rîndul lor sînt copii și deci nu beneficiază de o delimitare și o localizare a straturilor de limbă pe care le conțin.

§ 12. CURENTUL LITERAR CARE A INIȚIAT TRADUCEREA ȘI TIPĂRIREA LITURGHIERULUI

Pornind de la constatarea că *Liturghierul* este o carte „fără nici o abatere de la tradiția ortodoxă, fără nici o influență calvină și luterană”¹³⁵, P. P. Panaitescu a fost singurul care a considerat că tipărirea se datorează „nevoilor culturale ale societății române în acel moment”¹³⁶. Caracterul ortodox al acestei cărți nu poate însă decide în determinarea mediului în care s-a efectuat traducerea. Exceptând *Cazania I* și *Molitvenicul* românesc, cărți de propagandă protestantă, restul tipăriturilor datorate curentului calvin sînt cărți recunoscute și de biserica ortodoxă (*Psaltirea*, *Vechiul testament*). Prin intermediul acestora, propagandiștii calvini urmăreau introducerea limbii române în biserică. Primul pas în acțiunea de convertire a românilor la religia oficială era firesc să-l constituie naționalizarea serviciului divin¹³⁷. Or, acestui scop imediat îi corespunde tipărirea *Liturghierului* la cererea episcopului calvin Pavel Tordași.

Greșelile pe care le reflectă textul probează că traducerea s-a efectuat în grabă, puțin timp înainte de-a fi fost pusă sub tipar (vezi p. 36). După cum am văzut transpunerea în limba română s-a făcut undeva prin părțile Banatului-Hunedoarei sau Transilvaniei centrale, adică într-o arie în care Reforma a fost puternic răspîndită între români¹³⁸. Tot de prin părțile Banatului au provenit, de altfel, și prototipurile *Cazaniei I* și *Molitvenicului* cu care *Liturghierul* prezintă o trăsătură comună prin formula de manifestare a recunoștinței: *har dăm* „mulțumim”. În scrierile dogmatice ale reformatilor unguri *datul de har* și *milcuitura* erau cele două părți constitutive ale rugăciunii¹³⁹. Prezența în ICr a sintagmei *datul de har* se explică printr-un calc după magh. *hálaadás*¹⁴⁰, la baza versiunii românești aflîndu-se textul unui mic catehism unguresc¹⁴¹. Și în *Molitvenicul* românesc, alt text întemeiat pe o versiune ungurească reformată, ne întîmpină sintagma *har dăm* corespunzătoare magh. *hálad*

¹³⁵ P. P. Panaitescu, *loc. cit.*, p. 163.

¹³⁶ *Ibidem*.

¹³⁷ Vezi I. Gheție, *Coresi și Reforma în lumina unor interpretări noi*, în SCI, XVIII, 1967, nr. 2, p. 237.

¹³⁸ I. Gheție, *Considerații filologice și lingvistice asupra Evangheliarului din Petersburg*, p. 78—79, *idem*, *Linguistische Betrachtungen über einen alten Hermannstädter Druck: Das Petersburger Evangeliar*, în „Forschungen zur Volks- und Landeskunde”, 1967, nr. 1, p. 98—99.

¹³⁹ N. Sulică, *Catehismele românești din 1544 (Sibiu) și 1559 (Brașov)*, (*Precizări cu privire la izvoarele lor*), în „Anuarul liceului de băieți „Al. Papiu Ilarian”, Tîrgu-Mureș, 1932—1935, p. 57—58.

¹⁴⁰ *Ibidem*, p. 55.

¹⁴¹ *Ibidem*, p. 61.

adunk „mulțumire îți dăm”¹⁴². Existența acestei formule (*har dăm*) în textul *Liturghierului* nu se poate explica prin raportare la corespondentul slav благодаримъ. În traducerea compuselor slave cu благо, acest element a fost de regulă transpus în românește prin *bun* sau *dulce*. Astfel avem *bună-merenie* pentru благодарение, *bună-vreare* pentru благоволение, *dulce-cuviință* pentru благоудие, *dulce-dare* pentru благодареніа, *dulce-frînseate* pentru благоутіе etc. Abaterea de la această normă de traducere prin transpunerea lui благодаримъ prin *har dăm* se datorează foarte probabil mediului protestant în care s-a alcătuit traducerea sau versiunea destinată tiparului. La p. 32^r/17—18 a *Liturghierului* ne întîmpină pentru același благодаримъ construcția *dulce-har deade* care demonstrează destul de clar familiarizarea traducătorului sau revizorului cu expresia *har-dăm*, pusă în circulație cu puțin timp înainte prin tipărirea *Cazaniei I* și a *Molitvenicului* românesc¹⁴³.

Că prima traducere românească a liturghiei s-a datorat unui impuls extern și nu „nevoilor culturale ale societății române în acel moment” ne-o dovedește și intervalul de peste 100 de ani care a trebuit să se scurgă pînă la apariția unei noi ediții a *Liturghierului* în limba românească. În prefața ediției din 1679, Dosoftei era nevoit să motiveze actul său revoluționar afirmînd că aceia ce „vor fi de elineasca limbă cu totul nepartinici, pre limba sa slujască sfînta liturghie”, de vreme ce ortodocșii armeni și sirieni au primit incuviințarea în acest sens de la patriarhul de Antiohia¹⁴⁴. Cu toate acestea, în Țara Românească, *Liturghierul* care apare un an mai tîrziu, în 1680, lasă textul slujbei tot în limba slavă, avînd tradus numai tipicul. Mitropolitul Tîrgoviștei și al Bucureștilor, chir Teodosie, recunoaște în prefață că „liturghiia toată a o prepune pre limba noastră și a o muta nice am vrut, nice am cutezat”¹⁴⁵. Mai multe sînt piedicile care l-au oprit de la o astfel de întreprindere, dar cea mai importantă este tradiția care s-a urmat consecvent în religia româ-

¹⁴² Pentru prototipurile ungurești ale cîntecelor din *Molitvenic* a se vedea Atanasie Popa, *Originalul cîntecelor din Molitvenicul tipărit de Coresi în 1564*, în LR, XV, 1966, p. 255—265. Despre influența calvină a *datului de har* vezi și Pandelescu, „Postila de Neagovo” în lumina „Cazaniei I” a diaconului Coresi”, în „Romanoslavica”, XIII, 1966, p. 114—115.

¹⁴³ Pentru lămurirea prezenței acestei construcții sînt posibile două explicații: 1) Traducătorul a tradus mecanic primul element (благо) al compusului prin *dulce*, așa cum proceda de obicei. Dîndu-și apoi seama că este vorba de traducerea formulei de manifestare a recunoștinței pe care de regulă o transpunea în românește prin *har-dăm*, a scris în continuare această sintagmă, fără a-l șterge pe *dulce*; 2) În textul tradus figura *dulce-dăm*, iar revizorul după ce a transcris mecanic din versiunea folosită pe *dulce*, observînd că este vorba de *gratiarum actio* a introdus în noua versiune sintagma *har-dăm*, uitînd a șterge cuvîntul *dulce*, devenit de prisos.

¹⁴⁴ BRV I, p. 225.

¹⁴⁵ *Ibidem*, p. 234.

nilor („neobiceiul besericii noastre ce pînă astăzi n-au ținut”) ¹⁴⁶. În 1698, cînd în Transilvania este numit mitropolit Atanasie Anghel, patriarhul Dositei al Ierusalimului și a toată Palestina îi cere noului uns ca „slujba de toate zilele se te nevoiești cu de-adinsul se se citească toată pre limba slovinească sau elinească, iară nu rumânească sau într-alt chip” ¹⁴⁷. În sfîrșit, mărturiile lui Del Chiaro probează că, în timpul lui Brîncoveanu, introducerea limbii române ca limbă de cult era încă un fenomen izolat. Aproape în toate bisericile din Țara Românească slujba se făcea în limba slavonă, iar folosirea limbii române în unele biserici era considerată de boieri ca „un abuz religios” ¹⁴⁸.

Aceste fapte dovedesc că abia la sfîrșitul secolului al XVII-lea putem vorbi despre nașterea unui curent intern care urmărea românizarea cultului. Primul innoitor în această direcție a fost Dosoftei, dar minți care gîndeau ca el au existat și în Țara Românească. În introducerea *Liturghierului* din 1680 se afirma clar năzuința spre ceea ce înfăptuise în Moldova Dosoftei: „Bine ar fi și de mare folos cîndu fieșcarele în osebîtă limbă a sa o ar auzi [Liturghia] și o ar înțeleage (măcar și altă slujbă a besericii)” ¹⁴⁹. Primele încercări de-a se desprinde de tradiție se fac abia la sfîrșitul secolului al XVII-lea în cele două țări românești, dar despre așa ceva nu poate fi vorba un secol mai devreme. Pentru a doua jumătate a veacului al XVI-lea, naționalizarea serviciului divin, moment căruia îi corespunde imprimarea *Liturghierului* lui Coresi, era o idee străină de mentalitatea și concepțiile românilor ortodocși.

§ 13. RAPORTUL DINTRE LITURGHIERUL LUI CORESI ȘI VERSIUNILE ULTERIOARE ALE LITURGHIERELOR DIN SECOLUL AL XVII-LEA

Cercetarea comparativă a *Liturghierului* lui Dosoftei din 1679 (reimprimat în 1683) cu *Liturghierul* lui Coresi ne-a format convingerea că între versiunile acestor două cărți nu se poate stabili nici o legătură: alcătuitorul versiunii din 1679 nu a pus la contribuție versiunea din 1570, nici o versiune manuscrisă derivată din tipăritura coresiană.

O parte din cărțile lui Coresi au circulat în secolele al XVI-lea și al XVII-lea în copii manuscrise. Acesta este cazul *Întrebării creștinești* ¹⁵⁰,

¹⁴⁶ BRV I, p. 234.

¹⁴⁷ Tim. Cipariu, *Acte și fragmente*, Blaj, 1855, p. 243—244. Această indicație viza desigur hotărîrea luată în soborul din 1675, sub Sava Brancovici, ca slujba să se facă în românește.

¹⁴⁸ A.M. Del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, ediția N. Iorga, București, 1914, p. 87—88.

¹⁴⁹ BRV I, p. 232.

¹⁵⁰ Vezi *Catehismul din Codex Sturdzanus*, publicat de B. P. Hasdeu în „Cuvente den bătrîni”, II, București, 1879, p. 91—114, și *Catehismul Marțian*, publicat de Al. Rosetti în „Grai și suflet”, I (1924), p. 251—260. Ambele texte au fost republicate de I. Crăciun în *Catehismul românesc din 1544*, Sibiu, 1946.

al *Tetraevanghelului* ¹⁵¹ și al *Tîlcului evangheliilor* ¹⁵². Copiile manuscrise efectuate după aceste tipărituri sînt, în general, fidele versiunilor, aducînd modificări doar sub raportul fonetismului, mai rar și al textului.

În seria destul de numeroasă a liturghierelor manuscrise românești din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea aflate în Biblioteca Academiei ¹⁵³ există un manuscris care reproduce cu unele modificări textul *Liturghierului* lui Coresi. Este vorba de *Molitvenicul* popii Ursu din Cotiglet (ms. rom. 4151) anterior anului 1695 ¹⁵⁴. Între filele 172^v și 202^v ale acestui manuscris figurează textul proscomidiei și al liturghiei sfințului Ioan Gură de Aur sub titlul *Rostul Dumneșcăesc. Sfînta liturghie pomana viilor și a morșilor* (f. 172^v/14—15).

Liturghierul popii Ursu nu este identic cu cel tipărit de Coresi, tipicul fiind simplificat, ordinea anumitor indicații modificată, iar textul propriu-zis al slujbei ușor schimbat. Cu toate acestea se poate stabili fără greutate legătura acestui text cu cel coresian, asemănările dintre versiuni fiind evidente.

ms. rom. 4151

Liturghierul lui Coresi

Mîinile tale feaceră-mă și zidiră-mă, înțelepțește-mă și învăța-voiu porîncile tale.

(p. 174^v/2—4)

Preuții tăi, Doamne, îmbrăcară-să în dreptate și cuvioșii tăi cu bucurie bucura-să-vor.

(p. 174^v/6—8)

Descumparatu-ne-ai, Doamne, din blăstămul legiei cu cinstit singele tău. În cruce răstigniși-te și cu suliță în coastă împunsără-te, fără de moarte izvorit-ai oaminilor, mîntuitoriu nostru, Domne, slava ta.

(p. 175^v/11—17)

Mîinile tale feaceră-mă și zidiră-mă, înțelepțește-mă și învăța-mă-voiu porîncitelor tale.

(p. 2^v/5—7)

Preuții tăi, Doamne, îmbrăcară-se în dreptate și preapodobnicii tăi cu bucurie bucura-se-vor.

(p. 3^v/11—13)

Scumpăratu-ne-ai den blăs[te]-mul legiei cu curatul singele tău. În cruce te răstigniși și cu sulița împuneseși, fără de moarte tociși oamenilor, mîntuitoriu nostru, slava ta.

(p. 3^v/1—6)

¹⁵¹ Vezi *Evangheliarul din Londra* publicat cu titlu greșit: *Tetraevanghelul diaconului Coresi din 1561 prelucrat de M. Gaster*, București, 1925.

¹⁵² Vezi Vi. Drimba, *op. cit.*, p. 535—571.

¹⁵³ Ms. rom. 1138, 1352, 1365, 1384, 1809, 1832, 2220, 2302, 3199, 3202, 3292, 3312, 3785, 3920, 4067, 4154, 4160, 4164, 4255, 4259, 4275, 4870, 4871, 4918, 5207, 5553, 5915.

¹⁵⁴ La p. 231^v a manuscrisului există următoarea însemnare marginală: *Eu popa Ion dia Aștileu am scris cîndu au bălul turcii Lipova și s-au făcut tot prah, anii 1695*. Data de 1695 apare marginal și la p. 181^v.

Domne, Dumn<e>z<e>ul nostru, ispăsește oamini tăi și blagoslovește partea ta; împlerile besericilor tale ferește, sfințește ceia ce iubesc dulce-frimsește casei tale; tu aceia mărește cu dumn<e>zăiască a ta mărie și nu lăsa noi ceia ce nădăjduiesc pre tine.

(p. 182^v/5—12)

Despuietoare, Domne, Dumn<e>z<e>ul nostru, cela ce tocmiși în ceriu începători și voinicame de ingeri și mai marii arhangheli întru slujirea măriei tale, fă dintru întrările noastre întru întrările sfinților ingeri a fi, deslujind noauo și cu mărie mărint a ta dulceață.

(p. 184^v/1—9)

În plus, cuprinsul unei omisiuni existente în textul manuscrisului 4151 coincide exact cu cel al unui rînd din tipăritura coresiană. Acest fapt probează, de asemenea, că la baza versiunii pe care o reproduce acest manuscris s-a aflat *Liturghierul* din 1570. Pentru edificarea cititorului reproducem alături de textul manuscris și textul coresian cu dispoziția rîndurilor din tipăritură:

ms. rom. 4151

Cădiri aducemu-ți, Hristoase, Doamne, întru mirismă de bună miro-sală <ce luom întru al tău jărtăv-nic>, tremite noauo, Doamne, dulceața ta și pre sfintul al tău duh

(p. 178^v/15—18)

Liturghierul existent în manuscrisul 4151 nu este o copie efectuată direct după tipăritura lui Coresi, ci după un manuscris pe care popa Ursu l-a avut la îndemînă. Unele greșeli din manuscrisul 4151 au putut fi preluate de copist din manuscrisul pus la contribuție sau au putut fi efectuate de însuși popa Ursu, în măsura în care izvorul după care copia avea o scrisoare neinteligibilă. În ambele ipoteze, lecțiunile greșite din manu-

Doamne, Dumnezeu nostru, spăsește oamenii tăi și blagoslovește partea ta; împlerile beserecei tale ferește, sfințește ceia ce iubesc dulce-frimsește casei tale; tu aceia mărește cu dumnezeiasca a ta tărie și nu lăsa noi ceia ce nădăjduiesc spre tine.

(p. 13^v/10—17)

Despuietoare, Doamne, Dumnezeu nostru, cela ce tocmiși în ceriure începători și voinicame de ingeri și mai marii arhangheli întru slujirea măriei tale, fă dentru întrările noastre întru întrările sfinților ingeri a fi, deslujind noauo și cu mărie mărint a ta dulceață.

(p. 15^v/9—17)

Liturghierul din 1570

Cădire aducemu-ți, Hristoase, Doamne, Dombul nostru, întru mirismă de bună miroseuie ce luom întru al tău jărtăvnic, tremeate noauo dulceața ta presfintului al tău duh

(p. 7^v/4—9)

scrisul 4151 nu se pot explica prin copierea directă de către Ursu a *Liturghierului* din 1570. Astfel troparul din textul coresian: *În mormînt cu trupul, e întru iad cu sufletul, ca Dumnezeu, iară întru rai cu tilhariul* (p. 9^v/11—13) apare astfel reproduș în manuscrisul 4151: *În mormînt cu trupul, întru iad cu sufletul că Dumn<e>z<e>u era în raiu cu tilhariul* (p. 179^v/6—8). Observăm că sensul din ultimul pasaj este alterat de prezența verbului *era* în locul conjuncției *iară*, confuzie lesne de explicat dacă admitem existența unei versiuni intermediare care prezenta în locul respectiv forma *eră* sau *er*¹⁵⁵.

Am amintit ceva mai înainte că versiunea din manuscrisul 4151 conține și o serie de deosebiri de structură (tipicul mai simplificat, ordinea indicațiilor uneori modificată etc.) față de versiunea coresiană. Aceste modificări nu par a se datora confruntării textului *Liturghierului* lui Coresi cu cel al unui liturghier slavon sau românesc. Ne întemeiem această ipoteză pe faptul că modificările care privesc textul slujbei sint efectuate adesea fără nici o rațiune, în loc să clarifice sensul unor pasaje, denaturîndu-l. Iată un exemplu concludent în această privință:

ms. 4151

Liturghierul din 1570

De împreunarea aceasta și chemare, noauo dăruși ce doi sau trei, chie-mîndu-să de numele tău a da făgăduși, însuși și acmu robii tăi cearere cătră folos împli și dă noauo întru stă<tă>toarea a ta iubire¹⁵⁶ adeverită

(p. 183^v/1—7)

De împreunarea aceasta și de chemare, noauo dăruși rugăciuni ce doi sau trei, chemîndu-se de numele tău, cearerea a da făgăduși, însuși și acmu robii tăi cearere cătră folos împli; dă noauo întru stătătoarea ta adeverită

(p. 14^v/10—16)

La baza unora din greșelile prezentate în textul manuscris se află chiar textul coresian. Astfel la p. 6^v/11 a *Liturghierului* din 1570 vsl. православнѣ е tradus greșit *derept-slăvesc*, în loc de *drept-credincios*, traducere care denaturează înțelesul pasajului *De toată episcopîia care-i derept-slăvesc* (p. 6^v/10—11). Avîndu-și punctul de plecare în această traducere, versiunea manuscrisă prezintă în locul respectiv următorul text: *De toată episcopîia ce derept tine slăvesc* (p. 177^v/15—16). Modificarea

¹⁵⁵ Conjuncția *iară* apare în unele texte din secolul al XVI-lea (CB I, 38, AA XX, 457, CTd 229) sub formele *eră* și *er* (vezi DHLR II, p. 264).

¹⁵⁶ Cuvîntul este în plus față de textul coresian, unde ne întîmpină o omisiune datorită căreia textul devine neinteligibil. Completarea acestei omisiuni în ms. rom. 4151 nu corespunde însă versiunii canonice. Conform acesteia pasajul ar fi trebuit să sune astfel: *dă nouă întru stătătorul veac înțelegerea adevărului tău*.

din copia manuscrisă s-a efectuat prin introducerea nejustificată a lui *tine* între elementele compusului *derept-slăvesc*, încercându-se astfel a se da o interpretare cât de cât inteligibilă unui pasaj deformat de traducător. Această imixtiune în textul coresian nu pune de acord noua versiune cu versiunile canonice și dovedește deopotrivă cu celelalte deosebiri semnalate că prelucrarea versiunii coresiene s-a făcut independent de cercetarea unui alt text slavon sau românesc.

STUDIU DE LIMBĂ

GRAFIA

Textul *Liturghierului* folosește următorul inventar de semne chirilice: а, б, в, г, д, е, ж, з, љ, њ, њ, к, л, м, н, о, п, р, с, т, с (variantă ѝ), ѡ, ф, х, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ și ѡ¹. La acestea se adaugă și Ѣ, singurul exemplu de ligatură pe care îl prezintă textul.

Valoarea acestor semne chirilice este cea indeobște întâlnită în tipăriturile coresiene: а = a, б = b, в = v, г = g, д = d, е = e, ie, ж = j, з = dz, љ = z, њ, њ = i, к = c, л = l, м = m, н = n, о = o, п = p, р = r, с = s, т = t, с (ѝ), ѡ = u, ф = f, х = h, ѡ = o, ѡ = št, ѡ = t, ч = č, ш = š, ѡ = ä, ѡ, ѡ = ä, ѡ, sau zero, ѡ = i, к = ea, ѡ = iu, ѡ = ia sau ie, ѡ = ea, ia, ie, ѡ = ä, ѡ, ѡ = ps, ѡ = t, ѡ = v, ѡ, ѡ = v, ѡ = i, ѡ = ġ, ѡ = i, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ = tv.

Avem, așadar, trei situații distincte în ceea ce privește corespondența dintre semn și sunet în textul *Liturghierului*: a) un semn corespunde unui singur sunet; b) două sau mai multe semne corespund unui singur sunet; c) un semn corespunde mai multor sunete. Întrucât ultimele două situații reclamă o atenție specială, vom începe prin a examina semnele chirilice care concură în notarea aceluiași sunet (situația de sub b).

Slovele и, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ, ѡ sînt folosite pentru notarea sunetului *i*. Dintre ele, primele două se detașează net de celelalte, datorită frecvenței cu care apar. и este notat în toate pozițiile, mai rar în interiorul cuvîntului, înainte de vocală: испѣсѣнїа (p. 29^v/7-8), исповѣднїи (p. 14^v/17), извѣнторю (p. 8^v/11), невѣтеле (p. 31^v/11), адоуранїиѡѡ (p. 6^v/15), адоучернас (p. 8^v/16), фѡгѡднїиѡѡ (p. 14^v/13), сѡ фѡрѡ (p. 24^v/9), жѡгѡнїи (p. 31^v/17), лѡтѡри (p. 2^v/6), прїиѡещи (p. 27^v/7), пророчїи (p. 30^v/2), андоунїи (p. 5^v/14),

¹ Pentru notarea cifrelor se folosesc litere chirilice cu valoarea numerică pe care acestea o au în alfabetul slavon: Ѣ = 3 (p. 1^v/16), Ѧ = 50 (p. 9^v/16) etc.

ДИАКОНСАЪ (p. 18^v/18—19), ДОУЛЧЕЦЕН (p. 25^v/5), ДЪМНЕВЕНЕ<И> (p. 8^v/19). Ț apare de regulă înaintea vocalelor *a, e, i, o* și a diftongului *ia*: ДЪМЪМЪ (p. 5^v/19), ИСПАСЕНІА (p. 29^v/7—8), СФЪРЪШИНІА (p. 13^v/17—18), КІАЦЪ (p. 4^v/4, 19^v/5 etc.); ВСКРЪЧІЕН (p. 13^v/12—13, 42^v/2), КОПІЕ (p. 3^v/12, 5^v/11, 6^v/19), МІЕС (p. 2^v/9, 9^v/17 etc.); ПРІБЦІЕ (p. 6^v/13, 12^v/8), ЛАЦІН (p. 6^v/11, 40^v/16), ЧЕРБІН (p. 3^v/5), ЛЪРАЦІН (p. 6^v/16, 12^v/12 etc.), МАРІН (p. 21^v/5), СІУМСАЪ (p. 10^v/1), АЧІА (p. 10^v/7, 13^v/6, 16^v/15 etc.), ЕПИСКОПЪ (p. 6^v/11), ПРОСКОМНАІА (p. 3^v/10) etc. În puține cazuri, Ț apare și înainte de consoană și anume în cuvinte străine ortografiate ca în slavonă: МАІАШІА (p. 19^v/4), cf. v.sl. МАІАΟΥІА; КРІТОРЪАЪ (p. 6^v/9), cf. v.sl. КРІТОРЪ; ХЕРСКІМІН (p. 17^v/17), cf. v.sl. ХЕРОУВІМЪ; СЕРАФІМІН (p. 17^v/16), cf. v.sl. СЕРАФІМЪ, precum și în câteva alte cuvinte, cum ar fi АРКІСІУМІН (p. 14^v/15), СЪЦІАУРЪ (p. 34^v/16). În ПРЪМЪРІ-СЕ (p. 9^v/1) și în СІ (p. 6^v/12, 17), Ț e notat la sfârșit de cuvânt. Ț marcat de un spirit lin (Ț) apare în numele proprii ІОЖИМЪ (p. 6^v/3), ІОСНЪ (p. 26^v/18), ІОУДА (p. 39^v/2), în cuvântul de origine slavă ІССОНЪ (p. 9^v/14) și în adverbul *io*, notat *iw*, de două ori, față de *iw*, o singură dată. Ț apare în scrierea numelui *Iisus*, abreviat, *іѣ*, în cuvântul ІЕЛІМІАСАИ (p. 10^v/12) și, o dată, în ДІАКОНСАЪ (p. 18^v/1). Ț este întrebuințat numai în scrierea numelor proprii КУРНАЪ (p. 5^v/5) și СЪМОНСАЪ (p. 5^v/16), iar Ț, fără tremă, în cuvântul МУРОУАЪ (p. 2^v/16). În sfârșit, ѡ notat pentru *i* se întâlnește în exemplele: ОБЫЧАЮАЪ (p. 1^v/13) și ДЕ ОБЫЧІН (p. 13^v/5, 20^v/13, 42^v/11).

o alternează cu w în notarea sunetului *o*, dar fără a respecta regula stabilită de Constantin Filozoful, care cerea scrierea primului semn după consoană, iar a celui al doilea după vocală sau la inițiala cuvântului². La inițială, w apare o singură dată în ІУНСЕТЪ (p. 9^v/6—7), iar după consoană este folosit alternativ cu o, uneori chiar pe aceeași pagină și în același cuvânt: ВЛАГВСАВЪКЪЦІЕ (p. 33^v/5—6) — ВЛАГОСЛОВЪКЪЦІЕ (p. 33^v/7, 14) — ВЛАГВ-СЛОВЪКЪЦІЕ (p. 33^v/12). Folosirea acestor două slove era hotărâtă în plus de alte două reguli ortografice care cereau ca prin scrierea lui o și w să se facă distincție între feminin și masculin, precum și între singular și plural³. Scrierea lui w, după consoană, în formele de genitiv-dativ plural (АРПИНАѢ, ВСКРЪЧІАУРЪ etc.) s-ar putea datora deci deosebirii care se făcea în scris între singular și plural⁴, după cum scrierea lui w, de asemeni după consoană, în ЧЕТИТОРЮАЪ (p. 18^v/13—14), distincției dintre feminin și masculin. Dar și în aceste cazuri trebuie să constatăm că regulile au

² Ilie Bărbulescu, *Fonetica alfabetului chirilic în textele române din veacul XVI și XVII în legătură cu monumentele paleo-, sirbo-, bulgaro-, ruso- și româno-slave*, București, 1904, p. 396.

³ Ilie Bărbulescu, *loc. cit.*, p. 396.

⁴ A. Avram, *Contribuții la interpretarea grafiei chirilice a primelor texte românești*, extras din „Studii și cercetări lingvistice”, XV (1964), 1—5, p. 84, nota 3.

fost aplicate cu multe inconsecvențe, de vreme ce întâlnim o grafie ca ЧЕТИТОРЮАЪ (p. 18^v/15—16, 17—18, 19).

La inițiala cuvântului, segmentele fonetice corespunzătoare diftongului *uo* și semivocalei *y* (din *ya*) au fost notate consecvent prin *o*: ОКУАЪ (p. 37^v/4), ОКИ (p. 31^v/18), ОМА (p. 24^v/6, 29^v/10), ОМА (p. 4^v/1), ОМЕНИ (p. 11^v/4, 12^v/9—10, 13^v/11). În interiorul cuvântului însă, după vocală, diftongul *uo* și semivocala *y* din *ya* s-au notat prin *w*: а) ДОУА (p. 11^v/5), АСѢ (p. 7^v/7), АСУ (p. 4^v/3, 26^v/18), ЛОУА (p. 32^v/16) etc., față de un singur exemplu cu *o*: АСО (p. 4^v/7); б) СЪКВА (p. 7^v/11, 12, 31^v/10) și ЗИВА (p. 6^v/4). Dacă *w* nota în primul caz (*luo*) fonetismul [uā] sau [yo] nu se poate, în prezent, preciza⁵. În transcrierea cuvintelor *zioa*, *steaoa* nu am notat elementul semivocalic.

Întrebuințarea semnelor *ou* și *s* pentru notarea sunetului *u* nu este dictată de nici o regulă ortografică. Ambele semne sînt întrebuințate deopotrivă, în poziții identice. Totuși, la inițiala cuvântului nu este folosit decât *ou*: СУЧЕНИНАѢ (p. 32^v/2), ОУДЖТЪРЪ (p. 4^v/9), ОУМЪРЪ (p. 26^v/5), ОУМЪРН (p. 27^v/4), ОУА (p. 8^v/15, 30^v/4 etc.), ОУНСАЪ (p. 27^v/6, 29^v/18 etc.), ОУАКРОНСАЪ (p. 38^v/1, 3—4, 6) etc. O singură excepție în această privință: grafia БРАЮАЪ (p. 33^v/18—19), apariție singulară între cele 14 forme ale acestui cuvânt; toate celelalte au *ou* la inițială. La finala cuvântului se folosesc ambele semne, s fiind totuși preferat.

Să examinăm, în continuare, slovele cu mai multe valori fonetice (slovele polifone).

ε, care apare în toate pozițiile, mai rar la inițială, notează în textul *Liturghierului* atît sunetul *e* din КОАПЕ (p. 7^v/15—16, 40^v/7—8), ДДЕВЕРІТЪ (p. 21^v/18), АДОУЧЕМЪ (p. 33^v/9), АДОУНЕ (p. 7^v/9—10), ВАЦЕ (p. 2^v/16, 3^v/6—7 etc.), ВНЕ (p. 30^v/8), ЕПИСКОПЪ (p. 12^v/7), ЕКАНГЕАІЕ (p. 11^v/7—8), сît și diftongul *ie* din ПСЕ (p. 2^v/15, 2^v/10, 4^v/16—17 etc.), КОЕ (p. 7^v/4, 4, 17^v/17, 17 etc.). La inițiala cuvântului, lui ε îi este preferat е: ЕФТИНІУСАЪ (p. 13^v/11—12, 23^v/2), ЕУДИНІЕ (p. 5^v/14—15), ЕПИСКОПУАЪ (p. 6^v/12), ЕПИСКОПЪ (p. 6^v/11), ЕА (p. 11^v/14, 15^v/9 etc.), ЕН (p. 10^v/13, 21^v/17), ЕРТЪМЪ (p. 36^v/8), ЕРТАРЕ (p. 35^v/11). La inițiala silabei în interiorul cuvântului е apare numai în 5 exemple: АЕРЪ (p. 8^v/10), АЕРОУАЪ (p. 30^v/13—14), АЕРСАЪ (p. 31^v/12), ДОУЛЧЕЦЕН (p. 24^v/16—17) și НЪ[ДЪЖАД]ЕСКАЪ (p. 42^v/16—17).

Pentru notarea sunetelor corespunzătoare lui *ă* și *î* din limba actuală se folosesc slovele ъ, ж, ѣ care se întîlesc în cuvânt în toate pozițiile, în afară de poziția inițială. Pentru notarea sunetului *î* (plus consoană nazală, în unele cazuri) din limba de astăzi, la începutul cuvântului se între-

⁵ *Ibidem*, p. 85.

lizări pe plan fonetic: *ja* și *je*. Pentru textul nostru ni se pare mai probabilă prima pronunție (*ja*), fapt pentru care în transcrierea interpretativă am redat *ж* și *я*, în poziția *e*, prin *ia* (vezi capitolul *Fonetica*, p. 65—66).

Semnul *ј*, după cum am amintit înainte (p. 49—50), apare la început de cuvânt cu valoarea *i*: *јн* (p. 6^r/7), *јнтрѣс* (p. 1^r/2, 1^r/1, 4 etc.), *јнтрѣрилѣ* (p. 15^r/14, 14—15) etc. *ј* redă, de asemenea, un *i* nazal: *јблж* (p. 12^r/5, 27^r/19), *јвржжж* (p. 2^r/10, 12), *јпърать* (p. 15^r/2—3, 24^r/1, 15, 36^r/1), *ј* (p. 1^r/5, 14, 1^r/10 etc.), *прѣјцеленгъ* (p. 16^r/4, 18^r/13, 20^r/19 etc.) etc. În interiorul cuvântului, *ј* notează nazalitatea vocalei precedente: *деј* (p. 1^r/3, 3^r/1, 4^r/16 etc.), *дејтѣю* (p. 13^r/2), *дејтрѣс* (p. 15^r/13—14), *јпсјгж* (p. 4^r/10), *лијгѣрж* (p. 40^r/7), *мжјкѣмъ* (p. 37^r/12), *мжјгжнторю* (p. 10^r/15), *поменијадъ* (p. 33^r/1), *оујтѣнѣрече* (p. 31^r/16—17) etc. sau consoana *n'*: *вјрж* (p. 22^r/1), *сѣ вјрѣ* (p. 38^r/3), *сѣ вјрѣ* (p. 15^r/1—2).

În sfârșit, *ѣ* fără tremă, în afară de valoarea *i* pe care am semnalat-o la p. 48, are o valoare identică cu a literei *к* în *евѣдмѣ* (p. 5^r/14—15).

Grafiile influențate de reguli ortografice slave

ѧ, ѧ + l, r sînt notați *лъ, ръ* în cuvinte de origine slavă: *деѣфрѣшнтѣж* (p. 42^r/9—10), *жрѣтъж* (p. 1^r/7—8, 10^r/3, 30^r/11 etc.), *скрѣшнѣ* (p. 29^r/17). Notația o întîlnim sporadic și în cuvinte de altă origine: *тѣлѣрѣюмъ* (p. 9^r/13, 39^r/2—3), *крѣтосъ* (p. 9^r/1—2, 21^r/18, 32^r/14) etc.

Grupul *ng* este notat *гг*: *арѣгѣан* (p. 15^r/12), dar întîlnim și *арѣ[а]нгѣан* (p. 31^r/16).

Ierul mic folosit la finele cuvântului, după consoană, este lipsit de valoare fonetică: *авоуръ* (p. 4^r/7), *адннсъ* (p. 24^r/13, 25^r/15, 38^r/2, 41^r/18), *кинѣнтѣ* (p. 29^r/12), *кѣметѣ* (p. 28^r/15—16), *домнъ* (p. 14^r/15, 15^r/2, 29^r/18 etc.), *плудъ* (p. 34^r/15). În unele cazuri *ъ* nu este notat în această poziție: *ѣл* (p. 22^r/14, 31^r/9), față de 22 de exemple cu *ъ*; *кредннчос* (p. 35^r/19), față de un exemplu cu *ъ*: *коум* (p. 30^r/1), față de 3 exemple cu *ъ*; *кнп* (p. 4^r/1—2), față de 2 exemple cu *ъ*; *јчнпѣтѣл* (p. 25^r/19) etc. Această inconsecvență în notarea ierului mic denotă că în poziția finală *ъ* avea valoarea zero.

Menționăm, în plus, câteva grafiile prezentînd reduplicări de consoană, explicabile prin influența originalului slavon: *амѣастѣ* (p. 19^r/4), *анна* (p. 6^r/3), *ѣваннъ* (p. 7^r/2), *иссонѣ* (p. 9^r/14).

Tot sub influența modelului slavon întîlnim și grafia *стѣѣнъ* (p. 5^r/9—10). Grafia *чѣтнѣ* (p. 20^r/2) poate fi influențată de cuvîntul *чѣтнѣ* din textul slav, dar tot atît de bine ar putea să reflecte și un fonetism.

Exemple de trecere a lui *e* la *ă* după *ѣ* sînt atestate în textele din secolul al XVI-lea⁷.

O serie de cuvinte apar abreviate după modelul paleografiei slavone: *ѧѧъ* = *apostol*; *дѧхъ* = *duh*; *іѣ* = *Iisus* (vezi lista de abrevieri, p. 55). Pe lângă aceste cuvinte prescurtate prin trunchiere, întîlnim și cuvinte abreviate prin suprascriere. Cazurile de suprascriere sînt puține numeroase și se întîlnesc, de obicei, în partea finală a cuvîntului. Consoanele care se suprascriu în această poziție sînt de regulă *м, р* și *с*: *сѣ фѣрѣ* (p. 24^r/9), *сѣ грѣѣ* (p. 19^r/6), *сѣ фѣ* (p. 25^r/13), *јпърѣѣ* (p. 37^r/12), *лоумннѣ* (p. 42^r/1), *морннѣ* (p. 6^r/12), *крѣтѣ* (p. 9^r/16) etc. În interiorul cuvîntului, cazurile de suprascriere sînt puține, slovele suprascrise fiind *м* și *я*: *дѣнъ* (p. 24^r/14, 34^r/7, 36^r/9), *дѣнъ* (p. 8^r/9, 11^r/15 etc.), *ѣнѣсѣ* (p. 9^r/6—7) singurul caz de suprascriere a lui *я*.

Semnele diacritice

Titla folosită la abrevierea cuvîntelor și în suprascriere apare, în general, corect întrebuintată. În puține cazuri ea apare nejustificat (сѣ фѣжж, p. 15^r/1, ѣваннъ, p. 5^r/18, ѣваннъ⁸, p. 7^r/2) sau este omisă din neatenția culegătorului: *прѣсѣнтѣ* (p. 32^r/4), *прѣсѣнтѣ* (p. 13^r/19), *сѣнѣ* (p. 24^r/9), *сѣнтѣ* (p. 17^r/15, 18^r/7, 27^r/3, 29^r/9, 17), *сѣнтѣ* (p. 14^r/7) etc.

Spiritul lin (*̄*, *̂*), care a fost preluat de slavi din paleografia greacă apare, conform tradiției, deasupra vocalei inițiale sau elementului silabic din primul diftong, respectiv a literei corespunzătoare unui diftong: *ѧкмс* (p. 2^r/4), *ѣ* (p. 4^r/13), *грѣѣжж* (p. 11^r/12), *ѣрж* (p. 4^r/7), *моѣрѣ* (p. 3^r/4), *оѣж* (p. 4^r/1), *тоѣтж* (p. 11^r/1) etc. De obicei spiritul lin este întovărășit de accent ascuțit (*̂*). Fără a aduce în limba română vreo precizare asupra timbrului vocalei pe care era aplicat, spiritul constituie un simplu ornament grafic.

Accentul apare în imaginea grafică a cuvîntelor sub două înfățișări: (*̂*), accentul ascuțit, și (*̄* sau *̂*), accentul grav. Accentul ascuțit este aplicat deasupra vocalelor tonice, dar în multe cazuri este plasat greșit (*поѣцннѣл* p. 1^r/9, *стѣлѣрѣюмъ*, p. 2^r/1, *доѣмнѣсѣ*, p. 2^r/3, 8^r/1, *коѣннѣж*, p. 2^r/13, *ѣмнѣдѣлѣ*, p. 8^r/10, *роѣгѣмъ*, p. 12^r/2, 6, 10, *воѣкрѣ*, p. 10^r/7 etc.) sau lipsește: *пѣжжж* (p. 1^r/8), *трѣзѣжж* (p. 1^r/10), *вѣкрѣж* (p. 1^r/14), *јпрѣнж* (p. 1^r/16), *стѣлѣрѣю* (p. 2^r/6), *оѣрѣрѣюмъ* (p. 2^r/1, 15 etc.). De asemenea, există cazuri de cuvinte care primesc o dublă accentuare: *доѣмнѣсѣѣсѣ* (p. 1^r/4), *мѣсѣѣѣ* (p. 9^r/17, 12^r/10), *ѣѣтѣ* (p. 9^r/14) etc. Alte cuvinte cunosc o dată o accentuare muntenească (*чѣл* p. 7^r/13, *чннѣл* p. 22^r/13),

⁷ Vezi DHLR, II, p. 86.

⁸ Grafia *ѣваннъ* se poate explica prin raportare la versiunea slavă, în care apare *ѣванна*.

iar altă dată o accentuare ardelenescă (чѣка p. 31^v/16, чинѣла p. 1^r/7), fluctuație care, privită prin prisma nenumăratelor cazuri de inconsecvență, nu poate constitui un indiciu demn de a fi reținut pentru localizarea textului. Accentul grav apare de regulă pe vocala finală a cuvintelor și, în special, a celor monosilabice: кѧ, коѸ, црѣ, шѧ, аѧ, ꙗѧ etc.

Paiericul se întâlnește în interiorul cuvintelor deasupra consoanei finale a silabelor, însă notarea sa nu este consecventă. Cazurile în care paiericul nu este marcat grafic sînt mai numeroase decît cele în care este notat. Ex.: *parte*: 7 forme cu paiericul notat față de 11 fără paieric; *preaînțelept*: 2 forme cu paieric, 6 fără paieric etc.

Semnele de punctuație

Singurele semne de punctuație întîlnite în text sînt punctul și virgula.

Punctul, a cărui așezare jos (.) sau la mijloc (·) nu pare să răspundă unei norme de punctuație, se prezintă sub o formă rotundă sau rombică. El delimitează grafic unele părți de propoziție, în cadrul propoziției, și unele propoziții în cadrul frazei, avînd rolul pe care astăzi îl îndeplinește virgula: *Împăratul ceriului mîngîitoriu de suflete adevărate. cela ce de pretutîndinea toate împl. vistiariul dulceșilor. și viață-dătătoriu. vino răpausă-te întru noi* (p. 10^v/14—18); *De va vrea preutul să sfîrșească dumnezeiasca taină. datoriu iaste întîi amu în pace să fie cu toți. nici să aibă ceva pizmă spre cineva. și inema citu-i va fi de tare să-ș păzească cugetul de milenie. să se postească pușinel de cu searăș. și să se trezvească pînă în vremea de slujbă* (p. 1^r/3—11), *Pomenește Doamne și a mea nedestoinicie după mulțimea milosteei tale. și-mi iartă toate greșalele cealea cu voie și cealea fără voie* (7^r/1—4). După cum observăm din aceste exemple, se despart prin punct și propozițiile legate prin conjuncția copulativă și. Întîlnim și cazuri, e drept puține, de folosire inexplicabilă a punctului: *Și așa să ia fărîmă, să o puie în aceeaia parte de-a stînga. jos și alalte pe rînd să le puie* (p. 6^r/6—9). De asemenea, punctul apare și cu funcția pe care o are astăzi de a delimita propozițiile independente sau frazele. Cu acest rol apar uneori patru puncte dispuse în formă de cruce (···) sau trei puncte și titlă (···~), preferate probabil pentru caracterul lor ornamental mai evident. Uneori însă punctul este omis: *Preaînțelept iartă să auzim evanghelîia* (·) *Deaca se va sfîrși grăiască popa* (p. 20^r/6—9). În sfîrșit, punctul apare și în urma verbului de declarație după care urmează vorbirea directă, unde astăzi folosim două puncte: *grăiască. Întru pomeana Domnului* (p. 3^r/14—15), *zică diaconul. Tare părinte* (p. 4^r/18—4^r/1), *să grăiască. Unul den voinici cu sulîja coastele lui împunse* (p. 4^r/11—13) etc.

Virgula apare mai rar decît punctul și este folosită cu funcția de astăzi: *Deacia să grăiască de cine va avea pre nume viii, și așa să ia fărîmă* (p. 6^v/4—6); *Deacia să ia diaconul cădelnița și tămîie să bage într-însa, grăiască cătră preutul* (p. 7^r/13—16); *Popa să cădească întîiul pocrov să avoapere sfînta pîine, grăiască* (p. 7^v/14—18); *De mulțirea rodului pămîntului, și de vremea, Domnului să ne rugăm* (p. 12^v/2—3), *să vinie și să stea în loc de obicei, să-ș închine amîndoi capetele* (p. 15^v/1—3). Întîlnim însă și exemple de nefolosire a virgulei sau a punctului (cu funcția de virgulă): *să o blagoslovească ea* (·) *să grăiască îmbrăcîndu-se cu nusa* (p. 3^r/9—10), *să ascultî noi* (·) *milostiv noauo să fii* (p. 23^r/14—15). Ca și în cazul punctului, virgula desparte și propozițiile legate prin conjuncția copulativă și. Virgula este folosită și pentru a separa cifrele de restul contextului: *să facă împreună, 3, închinăciuni* (p. 1^r/15—16). *Și după aceeaia psalom, 50.* (p. 9^r/16). Uneori numeralele cardinale sau adverbiale sînt separate de restul cuvintelor din context, fiind precedate de virgulă și urmate de punct: *să facă împreună închinăciuni, trei. înaintea sfintei mease* (p. 18^r/16—17), *să se închine cu bună smerenie, de trei ori. grăiască întru eluși* (p. 11^v/7—9).

Folosirea semnelor de punctuație în toate situațiile relevate este identică cu aceea din textul slavon.

În transcrierea interpretativă a textului am aplicat normele de punctuație în vigoare astăzi.

Listă de abrevieri

ⲁⲛⲁ = apostol	ⲉⲩⲏⲗⲓⲉ = evanghelie	ⲙⲓⲑ = ime recū
ⲁⲣⲕⲁⲛⲩⲁⲛ = arhangheli	Ⲭⲥ = Hristos	ⲥⲫⲏⲧⲗ, ⲥⲫⲏⲧⲗ = sfînt
ⲥⲁⲛⲑⲟ = blago	ⲛⲁⲙ = ime recū	ⲥⲩⲟⲉ = svețoe
ⲁⲬⲗⲁ = duh	ⲓⲒ = Iisus	ⲥⲏⲗ = sîmî

FONETICA

Vocalism

a

a neaccentuat nu a trecut la ă în conjuncția *deaca* (p. 17^r/5—6, 20^v/8 etc.) și în *macară* (p. 14^r/6, 19^r/5), singura formă cunoscută pentru secolul al XVI-lea. Explicarea acestei forme prin asimilarea ă-a > a-a nu

* S-a confundat ⲛⲁⲙ cu ⲙⲓ (abrevierea pentru Marcu). Vezi p. 20^r/2 din text.

ni se pare îndreptăţită, căci exemple de *ă* protonic trecut la *a* nu apar în secolul al XVI-lea în Muntenia¹. *Macară* reflectă, foarte probabil, păstrarea fonetismului etimologic². Înregistrăm un singur exemplu de trecere a lui *a* protonic la *ă* în *Dămian* (p. 5^v/19).

e

În câteva exemple înregistrăm trecerea lui *e* accentuat la *ă*, după ocluziva labială *v*: *avăm* (p. 30^v/6), *să avăm* (p. 30^v/5—6). Forma analogică *avem*, care în textele coresiene este cea mai răspândită³, nu apare în textul *Liturghierului*. De remarcat că în epilogul *Psaltirii* slavo-române din 1577, Coresi foloseşte forma *avăm*⁴.

Fenomenul se repetă şi pentru *e* neaccentuat în *văsmîni* (p. 2^v/11), alături de care apar însă *veşmîntul* (p. 2^v/18) şi *veşmintele* (p. 22^v/2—3)

e accentuat nu s-a modificat după *z*: *Dumnezeu* (p. 6^v/16, 9^v/12, 10^v/18—19 etc.), *zeul* (p. 15^v/2). Intact a rămas şi *e* neaccentuat după *s* atât în elementele latine, cât şi în acelea străine: *mease[ri]* (p. 34^v/18), *se* (p. 1^v/9, 10), *semneaze* (p. 3^v/12—13, 11^v/14, 16^v/19—17^v/1), *serafimi* (p. 17^v/16, 31^v/17—18), *serafimilor* (p. 24^v/14). Durificarea lui *s* şi *z*, după care *e* a trecut la *ă*, se întâlneşte în secolul al XVI-lea în nordul Transilvaniei (textele rotacizante), în Moldova (documente din Bacău, Cîmpulung şi Galaţi), în centrul Transilvaniei (TB), în Banat (PO), în Oltenia (un document din Bolboşi-Gorj) şi sporadic în tipăriturile lui Coresi⁵. Cum fonetismul este nemuntenesc, exemplele de durificare a lui *s* din tipăriturile coresiene (exemple de durificare a lui *z* nu se întâlnesc) provin foarte probabil din originalele versiunilor tipărite de diacon⁶.

După şuierea *ş*, *e* accentuat s-a păstrat: *sfi[r]şesc* (p. 1^v/8), *şezi* (p. 18^v/8, 37^v/1), *şerbul* (p. 6^v/17). De asemenea, s-a păstrat intact, după *ş*, şi *e* neaccentuat: *şedea* (p. 29^v/14), *şedere* (p. 18^v/5), *şedeari* (p. 33^v/5). Trecerea lui *e* la *ă* în poziţie dură se întâlneşte în tipăriturile lui Coresi⁷. Ea a mai fost înregistrată, în secolul al XVI-lea, în Banat (PO), centrul Transilvaniei (TM, TB) şi nordul Transilvaniei (CV)⁸.

¹ I. Gheţie, *Raportul dintre Tetraevanghelul lui Coresi şi Evangheliarul din Londra*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 3, p. 318.

² Vezi DLR, Tom. VI, fasc. 3 (Mascăţ-Mămăiţă), Bucureşti, 1966, p. 204.

³ DHLR II, p. 57.

⁴ BRV I, p. 64 (vezi facsimilul).

⁵ DHLR II, p. 55—56, 80—81; RILR, p. 210; I. Gheţie, *Raportul dintre Tetraevanghelul lui Coresi şi Evangheliarul din Londra*, p. 318, nota 10.

⁶ I. Gheţie, *Raportul dintre Tetraevanghelul lui Coresi şi Evangheliarul din Londra*, p. 319.

⁷ DHLR II, p. 55, 81.

⁸ *Ibidem*, p. 81; Candrea, PS, I, p. CXXXI.

e accentuat (+*n*) a trecut la *i*: *mine* (p. 10^v/3, 5, 6, 11^v/8). *e* accentuat (+*n*+cons.) a evoluat la *i* în *cuvintele* (p. 9^v/8, 33^v/9), *vindecă* (p. 36^v/14), dar s-a păstrat în *împenge* (p. 25^v/12) şi *mente* (p. 17^v/6). Puţinătatea cazurilor cu *e* păstrat după labiale este firească pentru textul nostru. Într-un alt text coresian (CT), grafia *e* după labiale „apare numai în mod cu totul excepţional”⁹.

e neaccentuat (+*n*) s-a păstrat în prepoziţiile *den*, *pren* şi în compusele cu *den*: *dendărătul*, *denlăuntru*, *dentiu*, *dentru*. În privinţa interpretării acestor grafii, am ţinut seama de explicaţiile furnizate de A. Avram: în secolul al XVI-lea *e* urmat de *n* (+cons.) s-a menţinut după consoanele labiale în unele graiuri; de asemenea, în prepoziţii şi în compusele cu prepoziţii, în care *e* era neaccentuat (în cuvînt sau în frază), evoluţia sa la *i* s-a produs mai târziu¹⁰. Cele două exemple de păstrare a lui *e* din textul *Liturghierului* (*împenge* şi *mente*) provin foarte probabil din originalul traducerii, în schimb notarea lui *e* în loc de *i* în prepoziţii şi în compusele cu prepoziţii poate să reflecte atât graiul traducătorului, cât şi pe cel al revizorului sau tipografului. După cum a arătat A. Avram, *Tetraevanghelul* lui Coresi reprezintă stadiul cel mai avansat în ce priveşte tratamentul lui *e* după labiale, dar totodată prezintă, în marea majoritate a cazurilor, grafia *e* în prepoziţii¹¹. Am văzut, de altfel, că o situaţie asemănătoare se regăseşte şi în *Liturghier*.

e neaccentuat s-a păstrat, în *arepilor* (p. 8^v/12). Cu excepţia unui text din centrul Ardealului (TB), unde întâlnim fonetismul evoluat *aripi* (dar şi *arepi*), celelalte texte din secolul al XVI-lea consemnează numai fonetismul *arepi*¹².

e aton s-a păstrat în *coperemîntul* (p. 8^v/11—12). În schimb, *i* neaccentuat din *fericat* (p. 6^v/8), *fericată* (p. 6^v/7), *fericata* (p. 19^v/2—3) a fost refăcut după *ferice*. Textele coresiene prezintă atât formele etimologice *ferecat*, *coperemînt*, cât şi formele refăcute *fericat*, *coperimînt*¹³.

e final s-a păstrat după *ş*¹⁴ în *cămaşe* (p. 2^v/10), tratament curent în textele din secolul al XVI-lea. *e* > *ă*, după un *ş* dur, a fost înregistrat, mult mai rar, în *cămaşă* (CT) şi *uşă* (CP şi PO)¹⁵.

e final a trecut la *i* în *laturi* (p. 26^v/6, 30^v/11) şi *şedeari* (p. 33^v/5), forme de singular, şi în *dveri* (p. 20^v/11) formă de plural. În secolul al XVI-lea închiderea lui *e* la *i* a fost înregistrată în texte provenind din

⁹ Andrei Avram, *Contribuţii la interpretarea grafiei chirilice a primelor texte româneşti*, extras din SCL, XV, 1964, fasc. 1—5, p. 28.

¹⁰ *Ibidem*, p. 36—37.

¹¹ *Ibidem*, p. 37.

¹² DHLR II, p. 83.

¹³ DHLR II, p. 86—87.

¹⁴ Cf. însă Al. Philippide, *Originea românilor*, Iaşi, 1927, vol. II, p. 46.

¹⁵ DHLR II, p. 154; RILR, p. 214.

Moldova (DIR A III 5, AA, 20 ist. 442, CB I 205, DH XI 218, 395—398, 490, 610), din centrul Transilvaniei (TM, TB) și din nordul Transilvaniei (PH, PV, PS)¹⁶. Sporadic întâlnim exemple de *e* trecut la *i* și în textele coresiene (CC¹ și CPR), în PO și într-un document din Muntenia (DIR B VI 22)¹⁷.

e final nu a trecut la *ă* în *năpaste* (p. 36^r/9)¹⁸. Această formă a fost notată numai în tipăriturile lui Coresi (CT, CP)¹⁹; în textele din nordul și centrul Transilvaniei (PS, CV, TM) apare fonetismul *năpasti*, cu *e* final trecut la *i*²⁰.

i

Precedat de *z*, *i* accentuat s-a păstrat în toate exemplele: *zi* (p. 28^r/14, 29^r/13, 33^r/4 etc.), *zise* (p. 32^r/2), *am zis* (p. 16^r/17), *să zică* (p. 7^r/18—19, 11^r/15—16, 15^r/4 etc.). Aceeași situație o prezintă și celelalte texte coresiene, în schimb, textele din nordul Ardealului sau Moldovei și din Banat modifică uneori pe *i* în *î* după (*ă*)*z*²¹.

i accentuat s-a păstrat în *mirismă* (p. 7^r/6, 34^r/16), element de origine slavă.

i neaccentuat a trecut la *î*, după *j*, în cuvântul de origine slavă *jîgăniî* (p. 31^r/17). Și alte texte coresiene prezintă acest tratament: *jîganie* (CC¹, CC²)²². Întâlnim însă în tipăriturile lui Coresi și *i* slav neaccentuat, păstrat după *j*²³.

La inițiala cuvântului, *i* neaccentuat s-a păstrat în *igumenului* (p. 6^r/8) < v sl. иґуменъ. În secolul al XVI-lea, forma *egumen* e atestată într-un document din Vlădești (Muscel)²⁴.

i final nesilabic a fost absorbit de consoana precedentă, care a fost rostită dur: *aciiaș* (p. 4^r/13, 11^r/19, 18^r/15 etc.), *careleș* (p. 36^r/12), *cineș* (p. 1^r/10—11, 13, 3^r/16—17), *cumuș* (p. 26^r/5), *eluș* (p. 26^r/1, 24^r/13—14, 41^r/18—19) — dar și *eluși* (p. 11^r/9) —, *eiș* (p. 1^r/1, 25^r/15—16, 33^r/2), *searăș* (p. 1^r/9—10), *sineș* (p. 9^r/10). Notația cu *ș* după *ș* în exemplele de mai sus trebuie considerată ca o notație zero²⁵.

¹⁶ DHLR II, p. 84; RILR, p. 226.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Fonetismul *năpastă* nu este înregistrat în textele din secolul al XVI-lea, ceea ce dovedește că *năpaste* este fonetismul mai vechi. El poate fi încadrat în grupa cuvintelor de origine slavă de tipul *cobe* < sl. *kobъ*, *molie* < *mol'e* < sl. *molъ*, citate de acad. E. Petrovici în *Fenomene de sinarmonism în fonetica istorică a limbii române*. în CL II, 1957, p. 117.

¹⁹ Vezi *Indicele de cuvinte al Tetraevanghelului*, p. 376; DHLR II, p. 154.

²⁰ DHLR II, p. 154.

²¹ DHLR II, p. 70—71; RILR, p. 216.

²² DHLR II, p. 88.

²³ Vezi *Indicele de cuvinte al Tetraevanghelului*, p. 364 și *indicele Cazaniei* a II-a păstrat la Institutul de lingvistică, p. 322—323.

²⁴ CB I, p. 38.

²⁵ Vezi DHLR II, p. 88; Candrea, PS I, p. CL.

o

Trecerea lui *o* neaccentuat la *u* se observă în *adurmișilor* (p. 6^r/15), *despuietoriu* (p. 35^r/5), *despuietoare* (p. 8^r/1, 8, 11^r/2, 26^r/3—4, 37^r/15—16, 38^r/3) etc. Alături de aceste forme s-au păstrat și forme cu *o* refăcut: *despoieteriu* (p. 40^r/12), *despoieteriul* (p. 24^r/9—10), *despoieteriului* (p. 10^r/8), *despoietoare* (p. 11^r/18, 15^r/9, 18^r/5 etc.), *înto[r]nîndu-se* (p. 40^r/18—19). Același tratament dublu îl prezintă *o* și în celelalte texte coresiene²⁶.

u

u aton s-a păstrat în cuvântul *preutul* (p. 1^r/14, 2^r/2, 2^r/12, 3^r/7 etc.) și în derivatele sale: *preușesc* (p. 6^r/14—15) și *preușie* (p. 6^r/13, 12^r/8). Fonetismul actual *preot* este atestat în secolul al XVI-lea într-un singur text (CT)²⁷. La inițială, *u* slav s-a păstrat în *usteniiî* (p. 34^r/13).

u final este consemnat numai în scrierea adverbelor *cîndu* (p. 1^r/18) și *cumu* (p. 1^r/12—13, 3^r/7, 16^r/6—7, 19^r/18); mult mai numeroase sînt însă formele fără *u* final: *cînd* (p. 1^r/12, 9^r/9, 15^r/14, 18^r/11—12, 22^r/16 etc.) și *cum* (p. 16^r/17, 29^r/5, 30^r/1, 36^r/4, 8). Pentru explicarea prezenței lui *u* final în exemplele de mai sus, trebuie să pornim de la cazurile în care *cum* și *cînd* erau urmași de formele pronominale și verbale conjuncte: *cumu* (*cîndu*-i, *cumu* (*cîndu*)-l, *cumu* (*cîndu*)-s (exemple de acest fel există și în textul nostru: *cumu-i*, p. 39^r/8—9, 15, 39^r/11). De la astfel de cazuri, *cumu* și *cîndu* au ajuns apoi treptat să fie folosiți independent. În tipăriturile coresiene, *u* final apare foarte rar și provine din manuscrisele utilizate de tipograful muntean²⁸.

ă

Despre *ă* tonic și protonic provenit din *e*, precedat de oclusiva labială, vezi p. 56.

ă tonic este păstrat în *jărtvă* (p. 1^r/7—8, 10^r/13 etc.), fonetism care conservă forma slavă жрътѣж²⁹.

ă provenit din *a* neaccentuat latin este păstrat în *blăș[te]mul* (p. 3^r/1—2), *păreșii* (p. 10^r/2), *rădicași* (p. 31^r/6), *să rădice* (p. 37^r/4), *rădice* (p. 30^r/14—15), *rădicași* (p. 26^r/6), *să-ș rădice* (p. 16^r/1—2). Dintre aceste

²⁶ DHLR II, p. 89—90; RILR, p. 211—212.

²⁷ Vezi *Indicele de cuvinte al Tetraevanghelului*, p. 387.

²⁸ DHLR II, p. 94.

²⁹ Ibidem, p. 73.

cuvinte, în secolul al XVI-lea, numai rădica prezintă și forma asimilată *ridica* (TB și CC²)³⁰.

ă provenit din *a* slav neaccentuat este conservat în *nădeașdea* (p. 6^v/14, 35^v/4)³¹, dar a fost modificat în *e* în *prevești* (p. 22^v/12).

ă neaccentuat este păstrat în cuvintele de origine slavă: *măcenic* (p. 5^v/9), *măcenici* (p. 5^v/10, 12), *răcavișele* (p. 2^v/16, 3^v/6), *săborului* (p. 22^v/2, 22^v/4, 30^v/3). ă protonic apare și în cuvinte de origine maghiară: *lăcuiești* (p. 22^v/1), *lăcuiesc* (p. 12^v/20, 34^v/11), *lăcuire* (p. 21^v/15), *păhar* (p. 33^v/13, 37^v/15).

Pentru fonetismul *Dămian* (p. 5^v/19) vezi p. 56.

ă protonic < *e*, precedat de *r* inițial, a fost înregistrat în *răpaușă-te* (p. 10^v/18—19), formă generalizată în secolul al XVI-lea.

ă final s-a păstrat în *cătră* (p. 1^v/12, 4^v/18, 7^v/15 etc.), fonetism larg răspândit în textele din secolul al XVI-lea. Forma *către* este înregistrată în puține texte: PS, IC, CTd³² și EP³³.

î

î accentuat în poziție nazală a fost păstrat în *îmblă* (p. 12^v/5, 27^v/19), *împle* (p. 10^v/17), *împluși* (p. 9^v/15), *împlu* (p. 31^v/5), *să se împle* (p. 41^v/4). Formele acestea sînt curente în textele din secolul al XVI-lea. Densusianu afirmă că limba secolului al XVI-lea nu cunoaște forma *umplu*³⁴, totuși în CT există două forme ale acestui verb cu *u* la inițială: *umplut* (p. 86^v/4) și *umpluse* (p. 221^v/12)³⁵.

î accentuat în poziție nazală s-a păstrat în toate formele verbului *întra*: *întră* (p. 26^v/9), *să între* (p. 25^v/4), *întrînd* (p. 26^v/9). *Întra* cu î inițial netrecut la *i* este general în textele din secolul al XVI-lea³⁶.

î inițial, rezultat din *a* accentuat în poziție nazală, a trecut la *i* în *inemă* (p. 10^v/2, 18, 34^v/2), *inema* (p. 1^v/7, 13^v/8, 19^v/15, 25^v/2 etc.). Al. Rosetti consideră că fonetismul *inemă* este refăcut prin analogie cu *inemos*, în care î aton inițial a trecut la *i* sub influența asimilatoare a lui *e* din silaba următoare³⁷. După A. Avram, în cazul lui *inemă* nu avem a face pur și simplu cu o asimilare vocalică³⁸. În acest cuvînt, spre deo-

sebite de *începe*, *închide* etc., vocala inițială a trecut în seria anterioară, întrucît elementul nazal nu s-a menținut în prima silabă³⁹. Tipăriturile coresiene prezintă formele *inemă*, *înimă*, *inemă* și *înimă*⁴⁰. CT înregistrează, în marea majoritate a cazurilor, fonetismul mai nou (*înimă*)⁴¹.

îm inițial din *împărășia* a căzut în exemple în care substantivul era precedat de prepoziția *în*: *în împărășia* > *în părășia* (p. 11^v/4, 26^v/1).

În interiorul cuvîntului î nazal, provenit din *e*, s-a păstrat în *sfînșii* (p. 6^v/5), singura formă de plural scrisă integral. În restul cazurilor, la plural, *sfînt* este scris abreviat (*sfînșii*). În interpretarea acestor grafii nu ne-am orientat după *sfînșii*, ci după situația pe care o atestă celelalte texte coresiene (CT: *-șînșii* de șase ori, *șfenșii*, o dată)⁴².

î neaccentuat, prov. cit din *u*, s-a păstrat în poziție nazală: *frîm-seașe* (p. 9^v/2, 22^v/8, 34^v/3—4), *frîm-seașe* (p. 2^v/14, 7^v/17—18 etc.), *porîncitelor* (p. 2^v/7). Dintre tipăriturile coresiene, numai în CP¹ s-a înregistrat forma *frum-seașe*⁴³. În *porîncitelor* (p. 2^v/7) avem a face cu trecerea lui *u* neaccentuat (+*n*) < *o* la î. Textele coresiene nu înregistrează forma cu *u*⁴⁴, care apare, în schimb, în textele din Banat (PO), din Transilvania centrală (TB) și nordică (PS, PV), din Țara Românească (AA XX, 476)⁴⁵.

Interpretarea grafiilor *ъ*, *ь*, *ж* și *ј*, în acele cazuri în care limba literară prezintă timbrul î diferit de *ă*, constituie o problemă dificilă. În textul *Liturghierului*, ca și în celelalte tipărituri coresiene, nu se face nici o distincție în notarea vocalelor corespunzătoare lui *ă* și î din limba actuală (vezi *Grafia*, p. 50). O notare consecventă se observă numai la finala cuvîntului, unde, de regulă, întîlnim slova *ж* (vezi *Grafia*, p. 50). Posibilitatea ca, în această poziție, *ж* să noteze o rostire specială (de ex. cea întîlnită astăzi în Moldova în cuvinte ca *frunzi*, *lasi*, cu *ă* neaccentuat trecut la î) credem că nu trebuie invocată. Notarea slovei *ж* la finala cuvîntului s-a efectuat în textele coresiene pentru a se înlătura eventualele confuzii pe care le-ar fi putut stîrni în această poziție prezența ierilor finali⁴⁶. Menținuți prin tradiție ortografică la sfîrșitul cuvintelor terminate în consoană, *ъ* sau *ь*, notați în cuvinte ca *aruncă* sau *lungă*, ar fi putut fi considerați fără valoare fonetică, ca în *arunc* sau *lung*. Într-adevăr, constanța cu care s-a notat iusul mare la finala cuvîntului, spre deosebire de alternarea lui cu *ъ* în interiorul cuvîntului, pentru notarea sunetului î din limba actuală, se justifică numai în cadrul explicației lui Bărbulescu.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ DHLR II, p. 53.

⁴¹ Vezi *Indicele de cuvinte al Tetraevanghelului*.

⁴² Vezi *Indicele de cuvinte al Tetraevanghelului*.

⁴³ DHLR II, p. 91.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 92.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 92; RILR, p. 226.

⁴⁶ Bărbulescu, *Fonetica*, p. 217, 229.

³⁰ DHLR II, p. 105; RILR, p. 216.

³¹ Forma asimilată *nedejde*, mai puțin frecventă, a fost înregistrată în psaltirile rotacizante. Vezi DHLR II, p. 104—105; RILR, p. 216.

³² DHLR II, p. 277.

³³ Microfilm nr. 14 (BAR), p. 1st.

³⁴ DHLR II, p. 65.

³⁵ Vezi *Indicele de cuvinte al Tetraevanghelului*.

³⁶ DHLR II, 216, 224, 225, 226, 228, 229, 230.

³⁷ RILR, p. 218.

³⁸ Avram, *Contribuții*, p. 121.

Extragerea unor perechi minimale de tipul *căni-câni, rău-rîu*, a căror examinare ar putea eventual să probeze existența opoziției *ă-î* în graiul alcătuitorului versiunii *Liturghierului* nu este posibilă⁴⁷; cuvintele care aparțin acestor opoziții, și așa puțin numeroase în limba română, nu se întâlnesc în text. Raportarea la alte texte coresiene nu aduce nici o clarificare. CT și CP² nu fac distincția între *ă* și *î* în scrierea lui *rău* (adjectiv) și a lui *rîu* (substantiv)⁴⁸. După A. Avram, în secolul al XVI-lea, cel puțin unele dintre graiurile dacoromâne nu cunoșteau distincția dintre *ă* și *î*, slovele *ъ* și *к* notînd amîndouă un singur fonem vocalic /ă/⁴⁹. Cum însă nu putem preciza dacă în graiul pe care îl reflectă *Liturghierul* exista sau nu fonemul /î/, în transcrierea interpretativă a textului am notat slovele *ъ*, *к* și *к* prin *ă* și *î*, conform distincției pe care o face limba literară între aceste două vocale. Desigur că prin această notare nu excludem posibilitatea ca literele *ъ*, *к* și *к* să noteze în cazul *Liturghierului* un singur fonem vocalic /ă/.

Vocalele în hiat⁵⁰

Hiatul *e-e* a fost păstrat în *credinței* (p. 35^v/13), *mileei* (p. 13^r/11, 21^r/8, 36^v/4), *mîlosteei* (p. 7^r/2, 34^r/2), *palmeei* (p. 38^r/17), *slujbeei* (p. 1^r/1) etc.

Hiatul de origine slavă *i-i* a fost păstrat în formele verbului *prîmi*: *prîmești* (p. 25^r/17, 27^v/7), *să prîmească* (p. 5^r/1-2) etc., alături de care apare și forma *prîmeaște* (vezi *Accidente fonetice*, p. 70).

Hiaturile *u-a* (*o*, *u*) rezultate din legături sintactice sînt păstrate în *întru această* (p. 1^v/4), *întru o* (p. 2^r/6) sau sînt reduse prin eliziunea primei vocale: *dentr-al* (p. 33^r/7), *într-altă* (p. 6^v/6), *într-una* (p. 30^r/2), *n-ai* (p. 31^r/2), *n-au* (p. 5^v/18).

Hiatul *u-î*, provenit din legături sintactice, este redus prin dispariția primei vocale: *dentr-îns* (p. 32^v/13), *într-însă* (p. 12^r/5-6), *într-însa* (p. 7^r/15). Eliziunea lui *î* se observă în *nu-ș* (p. 4^r/4). *Sprînsă* (p. 19^r/11) este rezultatul construcției *spre însă*, în care *î* a fost elidat, iar *en* a trecut la *în*.

⁴⁷ A. Avram, *Contribuții*, p. 54.

⁴⁸ Vezi indicele *Tetraevanghelului*, p. 292; CP²: *ъ* (ps. VII, 5; XI, 3; XX, 12; XXII, 4), *ъ* (ps. IX, 22) etc.—*ъ* (ps. XXIII, 2; XLV, 5; LXX, 16; LXXI, 8 etc.).

⁴⁹ A. Avram, *Contribuții*, p. 46-73. Această ipoteză a fost considerată de Em. Vasiliu ca neadecvată pentru dialectele de tip muntenesc, întrucît formele [kəmãʃe, bəʃikə] în locul formelor [*kəmãʃe, *bəʃikə] arată că depalatalizarea lui [ʃ] și „centralizarea” vocalelor anterioare s-au petrecut înainte de secolul al XVI-lea (Em. Vasiliu, *Asupra istoriei vocalelor centrale din dialectele dacoromâne*, în SCL, XVII, 4, 1966, nr. 4, p. 405-411).

⁵⁰ Am tratat separat de vocalele în hiat grupurile de vocale între care se poate presupune un element semivocalic.

Pentru hiaturile sintactice pe care le atestă grafiile *de-ai, ne-ai, se-au* vezi *Accidente fonetice*, p. 71.

Grupuri de vocale

Vom trata aici grupurile de vocale între care se poate presupune existența unui element semivocalic.

Grupul *oya* este notat *oa* în *doa* (p. 5^r/3, 13^v/8).

Grupul *oayo* sau *oayă* este notat *oao*: *amîndoao* (p. 8^r/10, 19, 39^r/17), *noao* (p. 7^v/8, 14^r/11, 15) etc. Această notație este caracteristică tipăriturilor coresiene, întîlnindu-se însă și în texte din nordul Ardealului (CV, PH, PS)⁵¹.

Grupul *uayă* este redat prin *uo* în *luom* (p. 7^v/7), *luo* (p. 4^v/3, 32^r/16), *se luo* (p. 4^r/15) etc.

Diftongii crescînzii

ea

ea urmat în silaba următoare de *a(ă)* a fost monoftongat în *a* după *ș*, *j*: *cuvînușaz[ă]* (p. 35^v/17), *greșală* (p. 28^r/5-6, 35^r/18), *pășască* (p. 13^r/15), *slujască* (p. 24^r/1). Cu excepția EP⁵², restul extelor din secolul al XVI-lea prezintă după *ș*, *j*, în poziție dură, pe *ea* monoftongat⁵³. Diftongul *ea* s-a păstrat, în schimb, după oclusiva nazală bilabială *m*: *pomeană* (p. 5^r/4-5, 6^v/7-8), *pomeana* (p. 3^v/15), *tocmeal[a]* (p. 1^r/1); după constrictiva interdentală *s*: *de cu searăș* (p. 1^r/9-10)⁵⁴; în cuvîntul *deaca* (p. 17^r/5-6, 20^v/8, 21^r/2 etc.)⁵⁵. Neaccentuat diftongul *ea* s-a păstrat după labio-dentala *v*: *propoveadaniei* (p. 19^v/1); în *desupra* (p. 3^v/13 și 7^r/13), *ea* rezultat prin sinereză a fost redus la *e*.

ea urmat în silaba următoare de *e* s-a monoftongat după *r* forte: *nu uraște* (p. 10^r/19), *să arate* (p. 16^r/5, 16^v/2-3, 32^r/7); după palatalele *ș*, *j*: *greșale* (p. 23^r/3), *greșalele* (p. 7^r/3, 9^v/3, 4-5, 19 etc.), *greșalelor*

⁵¹ RILR, p. 233.

⁵² Unde *ș*, *j* prezintă alături de tratamentul velarizării și pe cel al muierii. Vezi articolul nostru *Evangeliarul din Petersburg, tipărirea unei mai vechi traduceri moldovenești?* în LR, XVII, 1968, nr. 1, p. 86.

⁵³ DHLR II, p. 58.

⁵⁴ Textele nordice (PV, PH, DH, XI 218, PS) prezintă în această situație *a*; numai PS are în plus și diftongul păstrat (vezi DHLR II, p. 58).

⁵⁵ Acest fonetism caracterizează de obicei textele coresiene (CT, CM, CP¹), PO, documentele muntene (AA XX, 478, 492); *deca* care apare în textele transilvănene și moldovenești (CV, PS, TM, TB, DH XI, 349) se regăsește și în CT (vezi DHLR II, p. 59).

(p. 35^r/11), *preagreșalelor* (p. 28^r/11, 35^r/4); după ocluziva nazală, bilaterală *m*: *cămașe* (p. 2^r/10)⁵⁶.

Diftongul *ea* provenit dintr-un *e* latin accentuat în poziție *e* este redat constant prin slova *κ*: *să aștkpīe, bestrēcă, ěkle, ěkrociā, ěkřere, ěkřte, đkde, đkget, derkpte, fke, ĩmpreunke, ĩnțelkgem, lkge, mkse, mărkte, plke, semntze, spkle, trkcem* etc. Excepții de la această notare întâlnim numai în cazul lui *să arete* (p. 17^r/7—8), *dvere* (p. 17^r/7, 20^r/12, 28^r/2), *ĩmpenge* (p. 25^r/12) și *mente* (p. 17^r/6). Ultimele două exemple nu sînt semnificative, întrucît *e* + *n* (+*cons.*), urmat în silaba următoare de *e*, nu s-a diftongat niciodată⁵⁷.

Pentru a stabili valoarea literei *κ*, în poziție *e*, trebuie să stabilim, mai întîi, dacă această literă corespunde sau nu unui segment fonologic diferit de segmentul notat *ε*⁵⁸. În alte poziții, decît cea care ne interesează, *κ* corespunde în textul nostru, în mod evident, unui fonem sau succesiunii de foneme /*ā*/ diferit de *e*. Ex.: *cruci* (p. 3^r/3) — *crucκ* (p. 5^r/14). Extragerea unor perechi minimale de tipul *lke*—*lkge*⁵⁹, care ar putea aduce unele clarificări pentru precizarea valorii lui *κ* în poziție *e*, nu este posibilă, lipsind exemple care să prezinte alternanța *ε*—*κ*. După cum s-a arătat mai sus, avem însă cîteva exemple care prezintă *ε* în această poziție. Pluralul lui *dver(ă)* este scris în mod constant *dvere*, prin urmare cu *ε*, într-un context fonetic asemănător cu acela în care *κ* apare în *lkge* (p. 32^r/14). Cuvîntul *dvere*, de origine slavonă, se pronunța, desigur, cu [e] în poziție *e*. Faptul că în această poziție se scrie *ε* și nu *κ* e important pentru că infirmă posibilitatea explicării lui *κ* prin referire la o tradiție grafică⁶⁰. Dacă s-ar fi scris *κ* în poziția *e* pentru a nota de fapt, pronunția [e] în virtutea unor reguli ortografice, ar fi trebuit în mod implicit să se înregistreze această literă și în formele *dvere*. Or, acest lucru nu se întîmplă. Concluzia care se impune este că formele de plural ale cuvîntului *dver(ă)* s-au scris cu *ε* și nu cu *κ* (*dvere*), pentru că în poziția *e*, *ε* nota un segment fonologic /*e*/ deosebit de segmentul /*ā*/ pe care îl nota *κ* în aceeași poziție. În lumina acestei constatări, segmentul /*ā*/ scris *κ* putea cunoaște în această poziție două realizări pe plan fonetic: [ε] sau [ea]. Existența formei de conjunctiv *să arete* (p. 17^r/7—8), cunoscută în Ardeal⁶¹, trebuie interpretată ca prezentînd, desigur, scrierea cu *ε* pentru rostirea unui [ε]. Grafia acestui cuvînt constituie o scăpare din vedere a persoanei care a revizuit

⁵⁶ Întîlnim mai rar în textele coresiene și forma *cămașe* (CC¹, CP).

⁵⁷ DHLR II, p. 66—67.

⁵⁸ A. Avram, *Contribuții*, p. 13—24.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 15.

⁶⁰ Întemeindu-se pe grafia *мѣрѣ* din CV, A. Avram a demonstrat că în acest text *κ* în poziția *e* nota un segment fonologic /*ā*/ diferit de /*e*/. Vezi A. Avram, *Contribuții*, p. 15.

⁶¹ August Scriban, *Dicționarul limbii românești*, Iași, 1939, vol. I, p. 116.

textul (în celelalte cazuri întîlnim *să arate* (p. 16^r/5, 16^r/2—3, 32^r/7, 37^r/14), *arate* (p. 32^r/16)). În acest sens, trebuie să avem în vedere faptul că textele coresiene, implicit cel al *Liturghierului*, reflectă, în aspectul lor general, stratul de limbă al tipografului și nu pe cel al traducătorului. A. Avram a arătat convingător că în CT grafia cu *κ* e destul de consecventă, *ε* apărînd cu totul excepțional⁶². Puțin numeroase sînt cazurile cu *ε* și nu cu *κ* și pentru celelalte texte coresiene, conform exemplelor citate de O. Densusianu: CP^r (*cele, încălzește, îndemne, înțelege, învețe*), CC¹ (*ĩnmulțește, ĩnțelepte*), CP (*ceteri*), CC² (*arete, blîndețe*)⁶³. Care dintre cele două valori fonetice [ε] sau [ea] a fost notată în *Liturghier* prin slova *κ* în poziție *e* este o problemă la care nu putem răspunde în stadiul actual al cunoștințelor de dialectologie istorică. Pentru acest motiv, ținem să precizăm că, deși în transcrierea interpretativă am redat *κ* în poziție *e* prin *ea*, considerăm, pentru textul nostru, la fel de posibilă și cealaltă valoare fonetică (ε) pe care am stabilit-o pentru această slovă.

Diftongul *ea* slav în poziție *e* s-a păstrat în *sfea<ș>necul* (p. 20^r/14—15).

ea în poziție *i* s-a păstrat în *beați* (p. 32^r/13), *putearnicul* (p. 29^r/15), și *ședeari* (p. 33^r/5) formă de singular. În această poziție s-a păstrat și *ea* slav în *veacii* (p. 8^r/2, 13^r/1, 14^r/4 etc.). Diftongul *ea* obținut prin sineză (<*de* + *aci*) a fost redus la *e* în *deci* (p. 39^r/14, 39^r/16, 41^r/11).

Diftongul *ea* slav s-a păstrat în *sfeaturele* (p. 23^r/12). Neaccentuat acest diftong a fost păstrat în *preastol* (p. 18^r/2).

ia

Segmentul fonetic corespunzător lui [ie] în limba actuală din cuvinte de tipul *ele* este notat prin slova *а* (*ale, aște, aste*). Există și o notare cu *я* care alternează cu cea amintită: *aste*, de 12 ori, *яste*, de 10 ori. Stabilirea valorii fonetice a lui *а* și *я* în astfel de exemple este foarte dificilă. Rezolvarea acestei probleme nu se poate realiza în afara studierii celorlalte texte coresiene. Cercetarea acestora este însă îngreunată de faptul că nu posedăm decît o singură tipăritură care beneficiază de o ediție prevăzută cu un indice de cuvinte (CT). În CT, segmentul fonetic corespunzător lui [ie] din cuvinte de tipul *ele* este notat prin *а*: *ale, aleși, ase, miluște, piále*, prin *я*: *яste, яzerul* și prin *ε*: *izer, izerul* (dar și *azer*, de 3 ori, *azerului*, de 2 ori), *pirde*, de 3 ori (dar și *pirde*, de 11 ori), *ĩnvire*, de 7 ori, *visre*, o dată, *ĩnvirea*, de 6 ori, (ĩnvire, o singură dată). Excepțînd grafiile cu *я* care apar în cuvintele de origine

⁶² A. Avram, *Contribuții*, p. 14.

⁶³ DHLR II, p. 59—60.

slavă și, care, deci puteau fi scrise sub influența modelului slav, la inițiala cuvântului *а* este notat consecvent; *а* este concurat, în schimb, de *ε* la început de silabă în corpul cuvântului (*piarde—piarde, înviere—înviare*). În textele slavone imprimare de Coresi, *а* nota atât pe *ea*, cât și pe *e*⁶⁴. Alternarea lui *а* cu *ε* ar putea constitui un indiciu pentru CT, că, în cuvintele de tipul *piarde*, notarea cu *а* reflectă o pronunție *je* și nu *ia*. A. Avram susține că în graiurile care posedau fonetismul [ea] sau [e], după consoană în poziția *e*, exista în aceeași poziție fonetismul [ia] la inițială de silabă⁶⁵. În textul *Liturghierului* am transcris pe *а* în poziția *e* la inițiala cuvântului și la inițiala de silabă, în interiorul cuvântului, prin *ia*. Adoptând această transcriere nu excludem însă posibilitatea ca *а* în poziția discutată să aibă totuși valoarea *je* pe care o atestă în secolul al XVI-lea tipăriturile bănățene (T⁶⁶ și EP⁶⁷).

Diftongul *ia* obținut prin sinereză este redus la *a* după *ș*, prin durificarea fricativei: *ș-altă* (p. 6^r/9—10), *ș-au* (p. 29^r/8).

Diftongul *ia* final a trecut la *ie* în *grăie* (p. 32^v/12).

ie

Diftongul *ie* a fost notat în formele scurte de indicativ prezent, pers. 3 sg. ale verbului *a fi*: *ie* (p. 39^v/2, 17).

iu

Diftongul *iu* s-a păstrat într-o serie de cuvinte derivate cu sufixele *-(ă)toriu, -(i)toriu, -toriu*: *dătătoriu* (p. 8^v/11—12), *dereptătoriu* (p. 28^r/7—8), *mîngîtoriu* (p. 10^v/15), *mîntuitoriu* (p. 3^v/5, 16, 38^v/6) etc. Diftongul *iu* analogic păstrat în forme ca *ceriu* (p. 5^r/9, 31^r/6, 33^r/4 etc.) a fost redus la *i* în *ceri* (p. 29^v/8, 14), *potiri* (p. 4^v/17, 8^r/3, 26^r/12, 26^v/14, etc.), *tropari* (p. 9^r/10). Amuțirea lui *u* final după *i* a fost semnalată în secolul al XVI-lea în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CP, CC²) și în PO⁶⁸.

oa

Diftongul *oa* < *o* accentuat este notat consecvent; *acoapere* (p. 7^v/15—16, 40^v/7—8), *să coapere* (p. 8^r/3), *coaperi* (p. 8^r/7—8, 10), *să descoapere* (p. 21^v/18—22^r/1), *descoapere* (p. 19^r/19). Întîlnim însă două exemple

⁶⁴ I. Bărbulescu, *Fonetica*, p. 168.

⁶⁵ A. Avram, *Contribuții*, p. 23—24.

⁶⁶ RILR, p. 236.

⁶⁷ În tipăritura sibiană înregistrăm grafii cu *o*: *este* (p. 3^a, 11¹⁶, 18, 11²¹, 13⁵, 15, 15²¹ 17¹, 14, 18⁸, 18 etc.), cu *o*: *mste* (p. 1¹, 2¹, 2¹¹, 2⁰, 7²², 8¹⁸, 14¹, 6, 15⁸, 11 etc.), cu *o*: *aste* (p. 15²⁰ etc.).

⁶⁸ DHLR II, p. 96.

cu *oa* notat *o*: *noastră* (p. 5^r/6), care s-ar putea datora unei neatenții din partea tipografului, și *sățiosă* (p. 36^r/6) explicabil prin unul din textele puse la contribuție la alcătuirea versiunii *Liturghierului* (vezi *Introducere* p. 26). În secolul al XVI-lea, textele prezintă alternanțe grafice (*oa/o*) sau notează în mod constant diftongul prin *w* (*o*)⁶⁹. În tipăriturile coresiene, diftongul este notat de regulă; dar foarte rar înregistrăm și notații cu *w* (*o*): CPr, CP⁷⁰, CC¹⁷¹.

Diftongii descrescînzi

ii

i accentuat + *n* apare diftongat în *îi*: *mîini* (p. 1^v/10, 2^r/17, 3^r/7, 5^r/3), *mîinile* (p. 2^v/5, 8^r/19, 15^r/6, 10, 16^v/2, 31^r/14, 31^v/14, 39^r/17, 41^r/17), *pîine* (p. 5^r/12, 7^r/8, 12, 7^v/12, 16 etc.). Înregistrăm însă și o formă nediftongată: *mîinile* (p. 26^r/6). În textele coresiene (CT, CC¹, CP, CP²) formele nediftongate apar rar⁷². Acestea se întîlnesc în secolul al XVI-lea de regulă în textele din Moldova și nordul Ardealului, iar alături de formele diftongate și în texte bănățene, muntene sau din Transilvania centrală⁷³.

Consonantism

Labiale

Labialele apar nepalatalizate: *bine* (p. 30^r/8), *bine-a-cuvînta* (p. 30^v/14), *fi* (p. 1^r/7, 4^r/7, 16^r/15, 15 etc.), *va să fie* (p. 14^r/17, 30^r/7, 31^r/7), *să fie* (p. 1^r/5, 34^v/6, 38^r/7 etc.), *să fim* (p. 25^r/13), *fiind* (p. 30^v/19, 41^r/15), *fire* (p. 24^v/9, 28^r/18, 31^r/3, 36^v/5), *mieu* (p. 2^r/9, 9^v/17, 10^r/4, 14, 13^r/10, etc.), *picioarce* (p. 3^r/4—5, 12^r/16, 21^r/19—21^v/1), *pizmă* (p. 1^r/6). Fenomenul palatalizării oclusivelor labiale și fricativelor labiodentale nu este atestat în secolul al XVI-lea în textele din Țara Românească și sud-estul Transilvaniei⁷⁴.

v s-a păstrat în grupul *zv*: *să se trezească* (p. 1^r/10). Grafia *trezv* este generală în secolul al XVI-lea⁷⁵.

⁶⁹ RILR, p. 237—238.

⁷⁰ DHLR II, p. 48.

⁷¹ *fečoră* (p. 9^r/1), *dinioră* (p. 13^v/8) etc.

⁷² DHLR II, p. 53; RILR, p. 239.

⁷³ RILR, p. 239.

⁷⁴ RILR, p. 241.

⁷⁵ DHLR II, p. 132.

Dentale

n intervocalic s-a păstrat în toate exemplele : *să adune* (p. 7^r/9—10), *cîine* (p. 4^r/8, 6^v/5, 7^r/5, 29^v/6), *inemă* (p. 10^r/2, 18, 34^v/2), *vine* (p. 7^v/12, 32^r/12 etc.) etc.

Notarea oclusivei nazale în *ciste* (p. 5^r/4) și *cistitu* (p. 5^r/16), grafii care, după acad. Al. Rosetti, ar evidenția nazalitatea vocalei care precede pe *n*⁷⁶, se poate explica prin influența grafiei *ч* bulg. *čisti*⁷⁷.

În cuvinte de tipul *înainte*, *înalt*, în care avem [i] inițial + consoană nazală + vocală, s-a notat pronunțarea cu doi [n]: *înnainte*, tip. *ИНАИТЕ* (p. 1^v/5, 6, 9^v/5, 22^r/18—19, 25^r/5—6 etc.), *înnaintea*, tip. *ИНАИТЕА* (p. 3^r/16, 4^r/3, 9^v/6—7, 10^v/12 etc.), *înnalți*, tip. *ИНАЛЦИ* (p. 22^r/11), *înnaltele*, tip. *ИНАТЕЛЕ* (p. 15^r/7—8), *înnălbi*, tip. *ИНАЛБИ* (p. 9^v/16), *înnălță*, tip. *ИНАЛЦА* (p. 41^r/11), *înnălțare*, tip. *ИНАЛЦАРЕ* (p. 22^r/9, 30^r/10), *înnălțările*, tip. *ИНАЛЦАРИЛЕ* (p. 10^v/4)⁷⁸. Aceeași pronunțare s-a notat și în situațiile în care prepozițiile *în* și *den* preced un substantiv cu inițială vocalică : *în-na-dereapta* (*ИНАДЕРКАПА*, p. 33^r/5), *în-naceaea* (*ИНАЧЕАА*, p. 6^r/8), *den-na-sînga* (*ДЕИНАСГАНГА*, p. 30^r/10). De asemenea, pronunțare cu doi [n] s-a notat când cuvintele de tipul *nainte*, *nafară* (cu nazala inițială nesilabică) sînt precedate de prepoziția *den* : *dennafară* (p. 17^r/10—11, 40^v/12), tip. *ДЕИНАФАРЖ*; *dennainte* (p. 20^r/17, 39^r/14), tip. *ДЕИНАИТЕ*; *dennaintea*, tip. *ДЕИНАИТЕА* (p. 22^r/9).

r nu a fost disimilat în *prespre* (p. 41^r/12), *pre* (p. 6^r/12, 17, 6^v/5, 12 etc.) și *veri* (p. 9^v/8, 15 etc.). *Pre* apare sub această formă în majoritatea textelor din secolul al XVI-lea; forma disimilată *pe* apare pentru prima dată în documentele muntene din ultimele două decenii ale acestui veac. *Prespre* (CPr) și *pespre* (CC¹ și CT) apar deopotrivă în tipăriturile lui Coresi⁷⁹.

z provenit dintr-un *dz* (<*d* + *e*, *i* latin) apare notat pretutindeni : *cază* (p. 7^r/13, 31^r/16, 40^r/7—8), *văzutelor* (p. 29^r/16—17), *văzu* (p. 4^v/4) etc., *zi* (p. 28^r/4, 29^v/13, 33^r/4 etc.), *zic* (p. 38^r/19—39^r/1), *zise* (p. 32^v/2), *să zică* (p. 7^r/18—19, 11^v/15—16 etc.), *zicerea* (p. 40^r/10), *zeul* (p. 15^v/2). În secolul al XVI-lea, *z* (<*dz*) era răspîndit în Țara Românească și, probabil, în sud-estul Transilvaniei⁸⁰.

⁷⁶ RILR, p. 219.

⁷⁷ DHLR II, p. 70.

⁷⁸ ALR înregistrează exemple care dovedesc că pronunțarea cu doi [n] este răspîndită. Vezi A. Avram, *Interpretarea fonologică a lui [i] inițial în limba română*, în „Fonetica și dialectologie”, vol. IV, 1962, p. 15.

⁷⁹ RILR, p. 257.

⁸⁰ RILR, p. 246.

s este păstrat în *spăsești* (p. 38^v/15), *spăsește* (p. 8^r/16, 11^r/1, 12^v/10 etc.), *spășiloarea* (p. 33^r/4), *spășitoriu* (p. 8^v/10—11) etc. Textele din secolul al XVI-lea prezintă al doilea *s* din *spăsi* netrecut încă la §⁸¹.

Palatale și prepalatale

j provenit dintr-un mai vechi *ġ* în cuvintele de origine latină apare în *împrejur* (p. 19^r/12, 25^v/9), *jos* (p. 4^r/7, 7^r/11, 34^r/19 etc.), *judcea* (p. 9^v/9, 29^v/5), *judeş* (p. 28^r/19, 35^v/12), *jungheare* (p. 4^r/2) etc. Notația cu *j* în cuvintele de origine latină, în cuvintele de origine slavă (de tipul *jurîn*) și în cuvintele comune cu albaneza (de tipul *jumătate*) este curentă în secolul al XVI-lea pentru textele din sudul Ardealului și din Țara Românească⁸². În CP grafia cu *ġ* notată într-un singur exemplu provine probabil din originalul folosit de editori⁸³. În textele din nordul Transilvaniei, Moldova și Banat—Hunedoara *ġ* (<*j* + *o*, *u* latin) a fost notat consecvent⁸⁴.

ĝ (<*g* + *e*, *i* latin) s-a păstrat în *argint* (p. 5^v/18, 6^r/1—2) și *ginere* (p. 2^r/12). Textele din Moldova atestă în secolul al XVI-lea trecerea lui *ĝ* la *j*⁸⁵. Grafiile de tipul *adaudze*, *fără-de-ledzile*, *plînzere* din PS și PH ar putea constitui încercări de a nota rostirea lui *ge*, *gi* ca *ie*, *îi*.

n', provenit din *n* + *i* în hiat, s-a vocalizat în majoritatea cazurilor. În exemplele următoare *n'* s-a păstrat : *să vi-ne* (p. 15^v/1—2, 38^v/3) și *ba-ne-a* (p. 22^v/1). Exemple izolate cu *n'* apar și în alte tipărituri coresiene (CT, CPr, CC¹, CP, CC²)⁸⁶. Fonetismul a fost notat frecvent în tipăriturile bănățene (EP, PO și T) și în textele rotacizante (unde însă prezența sa nu poate constitui un indiciu că s-ar datora graiului din nordul Transilvaniei)⁸⁷. Sporadic *n'* a fost notat și în centrul Transilvaniei (TM)⁸⁸.

Velare și laringale

h este păstrat în câteva cuvinte de origine străină : *hitleanul* (p. 36^r/10), *hitlean* (p. 25^v/3), *hiclenșug* (p. 9^v/6), *hitlenie* (p. 1^r/8—9), *pohte* (p. 19^v/4), *pohte* (p. 24^r/15—16), *vîrhul* (p. 26^r/19, 29^r/7). Trecerea lui *h* la fricativa labiodentală surdă *f* nu este atestată în tipăriturile lui Coresi⁸⁹.

⁸¹ DHLR II, p. 226, 444.

⁸² DHLR II, p. 122—123; RILR VI, p. 248.

⁸³ RILR VI, p. 248.

⁸⁴ *Ibidem*. I. Gheție, *Considerații asupra Evangheliarului din Petersburg*, p. 63. Alternanța *ġj* din PO se datorează faptului că textul bănățean a fost imprimat de un muntean (Șerban Coresi).

⁸⁵ DHLR II, p. 122; RILR VI, p. 249.

⁸⁶ DHLR II, p. 119—120; RILR VI, p. 255.

⁸⁷ I. Gheție, *Considerații asupra Evangheliarului din Petersburg*, p. 63.

⁸⁸ *Ibidem*; RILR VI, p. 255.

⁸⁹ DHLR II, p. 123; RILR VI, p. 245.

Accidente fonetice

Asimilare: $\ddot{a} - ea > e - ea$: *besearecă* (p. 1^r/14, 22^r/3, 22^r/4—5 etc.), *beseareca* (p. 10^r/7), *tremeatem* (p. 14^r/6, 24^r/10, 42^r/13 etc.), *tremease* (p. 8^r/10) etc.

$\ddot{a} - i > i - i$: *zimistit* (p. 9^r/10). O asimilare de acest tip înregistrăm în CPr: *ziminti* > *zăminti*⁹⁰. În formele verbului *a ridica* asimilarea nu s-a produs: *rădicași* (p. 31^r/6), *să rădice* (p. 37^r/4), *rădice* (p. 30^r/14—15), *rădicași* (p. 26^r/6) etc. În tipăriturile coresiene forma asimilată *ridica* este atestată de CC²⁹¹.

$e - i (i - e) > i - i$: *nici* (p. 1^r/6, 37^r/13, 39^r/1). Tipăriturile lui Coresi prezintă pe lângă această formă și formele: *nece* și *nice*⁹².

$ea - i > ea - e$: *sfea<ști>necul* (p. 20^r/14—15).

$i - \ddot{a} (i - e) > i - i$: *dinioară* (p. 29^r/19—29^r/1, 37^r/13).

$\ddot{i} - u > u - u$: *untunearce* (p. 31^r/16—17).

$u - \ddot{i} > u - u$: *luund* (p. 26^r/9—10).

Disimilare: $e - e > e - i$: *tremite* (p. 1^r/2), *tremitem* (p. 17^r/3, 18^r/8, 19^r/10—11)⁹³.

$i - i > e - i$: *repidă* (p. 31^r/14), dar înregistrăm și formele nedisimilate *ripidă* (p. 31^r/17—18) și *ripida* (p. 33^r/18).

$i - i > i - e$: *priemeaște* (p. 27^r/9, 38^r/18—19), alături de care întâlnim și *priimești* (p. 25^r/17, 27^r/7), *să priimească* (p. 5^r/1—2) etc.

Acomodare: *schî > șchi*: *deșchide* (p. 10^r/14, 11^r/6, 11^r/10) *deșchidea* (p. 4^r/4—5).

$sv > sf$: *sfita* (p. 3^r/8—9), *sfint* (p. 10^r/5—6, 17^r/1, 24^r/16, 27^r/6 etc.), *sfea<ști>necul* (p. 20^r/14—15).

$il > cl$: *hicleșug* (p. 9^r/6), dar grupul *il* a fost păstrat în *hitleanul* (p. 36^r/10), *hitlean* (p. 25^r/3), *hitlenie* (p. 1^r/8—9).

Diferențiere. $nt > ml$ în *frîmt* (p. 10^r/17—18), *frîmtă* (p. 10^r/18), în schimb avem *sînt* (p. 7^r/10, 8^r/6, 9^r/5, 10 etc.).

Afereză: *cela* (p. 6^r/10, 8^r/8, 10^r/16 etc.), *ceaia* (p. 22^r/1, 31^r/7), *cest* (p. 40^r/8), *ceastă* (p. 21^r/6, 35^r/8—9), *coperemîntul* (p. 8^r/11—12), *coperiși* (p. 3^r/4), *coaperi* (p. 8^r/10) etc. Alături de aceste forme înregistrăm și forme fără afereza lui *a*: *acela* (p. 16^r/14, 16^r/9, 20^r/4—5 etc.), *accăia* (p. 9^r/5, 16, 19^r/13 etc.), *acoapere* (p. 7^r/15—16, 40^r/7—8).

⁹⁰ DHLR II, p. 537.

⁹¹ *Ibidem*, p. 105.

⁹² *Ibidem*, p. 107.

⁹³ Densusianu mai dă o explicație prezenței lui *i* în aceste forme sub influența perfectelor în *-iș* (v. DHLR II, p. 105).

Forma *scumpăratu-ne-ai* (p. 3^r/1) a fost obținută prin afereza lui *de*, după ce s-a modificat locul tăieturii silabice (*des-cumpăra > de-scumpăra*).

Sincopă: *frîmseafe* (p. 2^r/14, 7^r/17—18 etc.)⁹⁴. În *derept* și derivatele sale nu s-a produs sincoparea lui *e* aton⁹⁵. *o* nesincopat apare în *psalomul* (p. 7^r/19) și *psalom* (p. 9^r/16)⁹⁶. În *desfirșită* „desăvirșită” (p. 42^r/10) nu avem a face cu sincoparea lui *ă*, ci cu fonetismul normal obținut în urma dispariției ierilor neintenși. Forma *desăvirși*, care apare și ea în textele din secolul al XVI-lea⁹⁷, este de origine cărturărească.

Sinereză: *ce-ai* (p. 23^r/9), *ce-au* (p. 2^r/14 etc.), *de-a* (p. 41^r/3), *ne-ai* (p. 3^r/1), *se-au* (p. 29^r/11).

Metateză: *că[ti]nel* (p. 38^r/19), prima atestare pentru această formă. Celelalte texte din secolul al XVI-lea înregistrează formele *cătelin* și *cătîlîru*⁹⁸.

Contaminare: *datoriu* (p. 1^r/4, 13^r/2) de la *detoriu* + *dat*⁹⁹.

MORFOLOGIA

SUBSTANTIVUL

Alternanțe fonetice în flexiune. Alternanța *a/ă* nu s-a produs în flexiunea substantivelor *pace*, *talpă* care prezintă la plural formele *pacile* (p. 42^r/5), *talpele* (p. 11^r/1) și *stare*, *palmă* care au la genitiv dativ singular formele *stareei* (p. 23^r/4), *palmeei* (p. 38^r/17).

Genul. *Veac* după fluctuația formelor de plural *veaci* (p. 14^r/17, 26^r/9, 32^r/11 etc.) și *veacurele* (p. 29^r/2) nu are genul fixat. În rest nu întâlnim exemple cu schimbări sau fluctuații de gen.

Formarea pluralului. Următoarele substantive, care astăzi formează pluralul în consoană palatalizată, au în *Liturghier* pluralul în *-e*: *greșale* (p. 23^r/3, 41^r/18—19), *greșalele* (p. 7^r/3, 9^r/3, 4—5, 19 etc.), *mulțimele*

⁹⁴ Textele din secolul al XVI-lea nu înregistrează forma nesincopată.

⁹⁵ Vezi DHLR II, (index, p. 24).

⁹⁶ Prezența acestui fonetism (x > o) ar putea fi explicată printr-un manuscris slavon de redacție rusă. Acest indiciu este neconcludent, căci *psalom* apare și în *Liturghierul* lui Macarie (vezi ed. P. P. Panaitescu, p. 29/1).

⁹⁷ DHLR II, p. 262, 310—311.

⁹⁸ DHLR II, p. 256; RILR VI, p. 298; I. A. Candrea, PS, I, p. CLXXII.

⁹⁹ DHLR II, p. 111.

(p. 9^r/8), *preagreșalelor* (p. 28^r/11, 35^v/4), *talpele* (p. 11^v/1), *dul[c]e-toc-maala* (p. 11^v/20). La aceste substantive trebuie adăugate alte câteva care, privite prin prisma formelor articulate de la genitiv-dativ singular, dovedesc că formele nearticulate ale aceluiași caz erau formate cu desinența *-e*. *ieșireei* (p. 15^v/8), *învierii* (p. 9^v/14), *pe călușele pociuneei* (p. 9^v/13), *stareei* (p. 23^v/14). Pluralul substantivului *scriptură*, care la genitiv-dativ singular cunoaște formele *scripturiei* (p. 3^v/13—14) și *scriptureei* (p. 3^v/18—4^r/1), nu poate fi precis fixat.

Pace face pluralul atât în *-e*, cât și în *-i*: *pacele* (p. 8^r/15, 11^v/19, 28^r/14) — *pacile* (p. 42^v/5). În forma de plural *dveri* (p. 20^v/11) avem a face cu trecerea lui *e* la *i* (vezi *Fonetica*, p. 57) și nu cu desinența *-i*.

Substantivele neutre terminate la singular în consoană¹ formează pluralul cu desinențele *-ure* și *-uri*: *darure* (p. 8^v/4, 27^r/15, 27^v/4, 12, 19, 33^r/13, 16, 34^r/7, 34^v/12), *darurile* (p. 9^r/6, 17^v/3—4), *eftenșugurele* (p. 9^r/19, 21^r/9), *folosurile* (p. 28^r/13, 35^v/6), *sfeaturile* (p. 23^r/12), *trupure* (p. 5^r/15—16, 17^v/8), *trupurelor* (p. 28^r/9, 36^v/15—16), *darurile* (p. 8^v/13), *glasuri* (p. 17^r/16), *trupuri* (p. 23^v/11), *trupurilor* (p. 35^v/2). Alternanța desinențelor *-ure*, *-uri* are loc atât în formele articulate cât și în cele nearticulate. În formele de plural, desinența *-ure* apare mai des decât desinența *-uri*.

Declinarea nearticulată. Substantivele *taină*, *pîine*, *înălțare* au genitiv-dativul singular egal cu nominativul: *întru slujirea dumnezeieci tale taină* (p. 8^r/18—19), *dennaintea sfintei înălțare* (p. 22^r/9), *den partea de jos a sfintei pîine* (p. 7^r/7—8).

Unele substantive de declinarea a II-a au vocativul egal cu nominativul: *despuietoriu* (p. 35^r/5), *desprietoriu* (p. 40^r/12), *împărat* (p. 36^v/1) etc.

În text vocativul în *-e* este mai bine reprezentat: *despuietoare* (p. 8^r/1, 8, 11^v/2, 26^r/3—4 etc.), *diacone* (p. 39^r/5), *doamne* (p. 1^r/2, 13, 2^v/2, 3^r/11 etc.), *Hristoase* (p. 7^v/4, 9^r/14, 19^v/9).

Declinarea articulată. Masculine. Substantivul *tatăl* la genitiv-dativ singular are forma *tătălui*, curentă în tipăriturile coresiene. În două tipărituri coresiene (CP și CT)² întâlnim forma *tătînului*, specifică psaltirilor rotacizante,³ textelor bănățene și moldovenești⁴.

¹ Care astăzi fac pluralul în *-uri*.

² DHLR II, p. 146; CT, p. 32^r/6.

³ DHLR II, p. 146; RILR VI, p. 266.

⁴ *Patia de la Orăștie*, ed. Viorica Pamfil, p. 474; CB I, p. 205.

Substantivul *popă* face genitiv-dativul singular în *-eei*: *popeei* (p. 16^v/1, 20^v/6, 30^v/10, 32^v/7, 37^v/6).

Feminine. La genitiv-dativ singular, substantivele feminine care au pluralul în *-e* primesc articolele enclitice *-ei* și *i*: *credințeei* (p. 35^v/13), *mileei* (p. 13^v/11, 21^r/8, 36^v/4), *milosteei* (p. 7^r/2, 34^r/2), *palmaei* (p. 38^r/17), *preaslăviteei* (p. 40^v/3), *sfinteei* (p. 5^r/12, 10^v/12, 15^v/16 etc.), *slujbeeii* (p. 1^r/1), *casei* (p. 13^v/4), *cinstitei* (p. 5^r/13—14), *preablagoslovitei* (p. 5^r/5), *preasfintei* (p. 18^r/4), *sfintei* (p. 7^r/8, 22^r/9) etc.

Substantivele terminate la plural în *-i* primesc la genitiv-dativ singular articolul enclitic *-ei*: *beseareciei* (p. 13^v/12—13, 42^v/2), *dereptăției* (p. 10^r/13, 41^v/9), *dulceției* (p. 23^r/16, 24^r/16—17, 25^r/5 etc.), *învățăturiei* (p. 19^v/3), *legiei* (p. 3^v/2), *lumiei* (p. 4^r/4, 11^v/16, 13^v/7 etc.), *măriei* (p. 15^v/13, 18^v/7, 32^r/7 etc.), *mîniei* (p. 11^r/11, 15^v/6, 37^r/13 etc.)⁵, *prescuriei* (p. 3^v/14, 4^r/14), *rugăciunii* (p. 25^v/13), *vieției* (p. 18^r/2—3).

Substantivele terminate în *i-e* (în hiat) formează genitiv-dativul singular prin alipirea articolului enclitic *-i* la forma nearticulată de nominativ-acuzativ singular: *evangheliei* (p. 20^r/4), *împărăției* (p. 18^v/7, 30^v/16, 35^r/13 etc.), *propoveadaniei* (p. 19^v/1), *proscomidiei* (p. 3^r/16).

Întrebuintarea cazurilor. Genitivul. Construcția *de* + acuzativul cu valoare de genitiv apare în câteva exemple: *în veacii de veac* (p. 8^v/2, 9^r/4—5, 13^v/1)⁶, *pînă în vremea de slujbă* (p. 1^r/10—11). Urme ale întrebuintării acuzativului + *de* cu valoare de genitiv se întâlnesc sporadic și în alte texte coresiene (mai ales în CP)⁷.

Acuzativul. În text sînt puține exemple de acuzativ cu funcțiunea de complement direct exprimat prin nume proprii sau comune de persoane⁸. După cum se știe, de acest tip de acuzativ este legată, pentru primele texte românești, problema întrebuintării prepoziției *pre*. Dintre exemplele susceptibile a fi construite cu *pre*, am notat trei fără întrebuintarea prepoziției: *blagosloviți Domnul* (p. 26^r/7). *Să cheame aciaș diaconul „Diacone, apropie-te”* (p. 39^v/4—6), *Blagosloveaște sufletul meu Domnul* (p. 13^r/19—13^v/1). În alte trei exemple acuzativul e construit cu *pre*: *să cădească sfînta masă împreună și pre popa* (p. 19^r/11—12), *cînd va vedea diaconul pre popa ru[ga] sfîrșind* (p. 37^r/16—17), *cîn[d] va vedea pre popa* (p. 37^r/19—37^v/1). Construcțiile fără *pre* sînt determinate de construcțiile fără prepoziție din originalul slavon⁹. Textele netraduse (actele

⁵ Cf. însă *mînieei* (p. 26^r/16).

⁶ Dar și *veacii veacului* (p. 3^v/9), *întru veacii veacului* (p. 16^r/11—12).

⁷ DHLR II, p. 143—144.

⁸ Vezi în continuare la *Pronume*, p. 76, întrebuintarea acuzativului cu *pre*.

⁹ DHLR II, p. 377; RILR VI, p. 273; N. Drăganu, *Morfemele românești ale complementului în acuzativ și vechimea lor*, București, 1934, p. 35, 51.

particulare, scrisorile oficiale) sau cele traduse din maghiară (T) folosesc curent construcția cu prepoziția *pre*¹⁰. În tipăriturile coresiene, construcțiile fără *pre* sint majoritare; *pre* apare de regulă în ICr, în tilcurile evangheliilor din CC² și CP²¹¹.

ADJECTIVUL

Comparativul se leagă de al doilea termen al comparației prin prepoziția *de*: *că ești de toți mai bun, Doamne* (p. 6^v/3—4). Această construcție este răspândită în textele din secolul al XVI-lea¹².

Acordul adjectivului cu substantivul. În unele situații nu se realizează acordul în număr și în gen între substantiv și adjectivul care îl califică: *rugămu-ne de dulci-cinstitori și Hristos-iubitoriu împărației noastre* (p. 21^v/2—4), *bi[nefă]cătorii sfinților tale besea[re]ci* (p. 34^v/16—17).

ARTICOLUL

Enclitic. Există cazuri când articolul enclitic masculin nu este notat: *Domnul nostru și Dumnezeu Isus Hristos tremease spășitoriu și izbăvitoriu* (p. 8^v/9—11), *De dulce-cinstiți și de Dumnezeu păziți împărației noastre* (p. 12^v/10—12).

Substantivul precedat de prepoziție și neînsoțit de un determinant apare uneori articulat: *să meargă aproape de preutul* (p. 33^v/18—19), *grăiască către preutul* (p. 38^v/2—3). Următor de un determinant, substantivul, indiferent de faptul că este precedat sau nu de prepoziție, apare, în unele exemple, nearticulat: *stea la loc ce e tocmit* (p. 27^v/11)¹³, *sfinți mari măcenici Gheorghe, Dimitrie, Teodor și toți sfinții* (p. 5^v/10—12), *zi de tot săvârșită, sfântă . . . să rugăm* (p. 28^v/4—5).

În construcția cu *tot*, substantivele apar articulate; o singură excepție: *toată zi să ne învățăm* (p. 41^v/8—9). În textele din secolul al XVI-lea, într-o astfel de construcție, substantivul apare deseori nearticulat¹⁴. Omisiunea articolului în construcțiile cu *tot* nu se regăsește numai în textele rotacizante, cum susține Al. Rosetti¹⁵, ci și în texte din centrul Transilvaniei, Banat și Muntenia¹⁶.

În *a ta dumnezeiasca înțelepciune* (p. 19^v/16—17), adjectivul apare articulat¹⁷.

Proclitic. Articolul hotărât pentru genitiv și dativ masculin singular este *lu* (p. 2^v/16, 4^v/3, 5^v/6, 5^v/3 etc.). În unele tipărituri coresiene (CP și CC²) *lu* este folosit în exclusivitate¹⁸. În altele (CT și CC²) alături de *lu* este întrebuițat și *lui* într-o proporție care avantajează prima formă¹⁹.

Articolul posesiv (*genitival*) este în marea majoritate a cazurilor întrebuițat ca și astăzi în limba literară. Există totuși situații în care înregistrăm forma invariabilă *a*: *cu trei deagete a miniei dereapte* (p. 11^v/11--12, 15^v/6—7, 38^v/17—18), *de pohtele trupului și a dereptății* (p. 24^v/16--17); *înfricoșatul județ a lu Hristos* (p. 28^v/18—19); *a cerului tău și înfricoșat ascuns* (p. 35^v/7—8). Uneori articolul al este înregistrat acolo unde nu este folosit astăzi: *ascunsul a preaițelepciunii* (p. 9^v/13), *bună mestecarea a văzduhului* (p. 12^v/1), *despuieloaarea a noastră* (p. 28^v/2), *sfânta a sa a săborului apostolilor besearecă* (p. 22^v/1—3), *dumnezeiasca a ta lărie* (p. 13^v/15—16) etc. Folosirea articolului posesiv imediat după un substantiv articulat enclitic este caracteristică majorității textelor din secolul al XVI-lea, între care și tipăriturilor coresiene²⁰.

Articolul demonstrativ este întrebuițat în construcția substantivului articulat + adjectiv articulat: *Vasile cea Marele* (p. 5^v/2—3), *preuții ceiu mai marii* (p. 5^v/7)²¹. În *cel umăr stîng* (p. 26^v/4—5) pentru *левомъ рамакѣ* „umărul stîng”, *cel* a preluat rolul articolului enclitic. În secolul al XVI-lea sint de altfel atestate exemple în care *cel* apare înaintea unui substantiv în locul articolului enclitic²².

Construcția fără *cel* este frecventă: *sfinți mari măcenici* (p. 5^v/10), *Bunele și folosurile . . . de la Domnul să rugăm* (p. 28^v/12—15), *Bunele și folosurile . . . Domnului să rugăm* (p. 35^v/5—8), *Rugați-vă chemații către Domnul* (p. 21^v/14—15), *Chemații, capetele noastre Domnului plecați* (p. 22^v/5—6) etc.

¹⁷ Exemple numeroase de conluze între forma articulată și cea nearticulată a numelor s-au înregistrat în secolul al XVI-lea în EP: *uscata, întreaga, sănătoasă* etc. Vezi I. Gheție, *Considerații filologice și lingvistice asupra Evangheliarului din Petersburg*, p. 54.

¹⁸ RILR VI, p. 276.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ DHLR II, p. 385—386.

²¹ În aceste exemple am considerat pe *ceia* și *ceia* articole demonstrative și nu pronume demonstrative, întrucât nu sint folosite ca atribute apozitionale (*Vasilie, cea, Marele, preuții, cea, mai marii*). Această interpretare este întărită și de situația din textul slav (*василъ маинкаго, сѣнно маинникъ*), unde nu distingem folosirea pronumelor demonstrative *тъ, съ* sau *онъ*.

²² RILR VI, p. 280.

Pronumele personal. Construcția de + acuzativul echivalentă cu genitivul este atestată într-un exemplu: *pre mijloc de noi* (p. 40^v/1).

Construcțiile de acuzativ fără prepoziția *pre* sînt mai numeroase în cazul pronumelui decît al substantivului: *E preutul blagoslovească el* (p. 2^v/2), *să taie el* (p. 4^v/1), *Tu aceia mărește* (p. 13^v/15), *Dumnezeu să miluiască ei* (p. 21^v/16—17), *a cuteza a che[ma] tine* (p. 35^v/18—19) etc. Și la pronume întîlnim exemple de acuzativ construit cu *pre*: *cela ce podobești pre noi* (p. 17^v/8), *și destoinici fă pre noi* (p. 25^v/3—4), *ne izbăvește pre noi de hîtleanul* (p. 36^v/9—10) etc.

În unele exemple, nu se efectuează reluarea complementului direct prin formele neaccentuate de acuzativ și de dativ: *Blagoslovește ceia ce blagoslovesc tine* (p. 42^v/15), *cu nemăsurată a ta tărie toate lucrăș* (p. 36^v/2—3), *den nefiind întru fire toate aduseși* (p. 36^v/4—5), *să nu fie mie* (p. 39^v/4—5), *a aduce fie* (p. 27^v/11—12). Aceste construcții se explică prin respectarea strictă a situației din originalul slavon.

Formele atone apar adesea ca enclitice, legate de verbul care le precedă: *cu pînză curată învâli-l, puse-l* (p. 26^v/19—27^v/1), *înfrîmșeși-l* (p. 17^v/4), *cîntămu-ți* (p. 16^v/8—9), *lăudămu-ți* (p. 16^v/8—9), *și el feace-o* (p. 15^v/9). Formele atone de dativ, în astfel de construcții, sînt urmate cîteodată de formele scurte ale auxiliarelor sau de pronumele *se*, *ne*: *ivitu-mi-ai* (p. 9^v/14), *rugămu-ți-ne* (p. 21^v/1), *cade-ți-se* (p. 12^v/17, 15^v/17), *închină-ți-sej* (p. 17^v/18—19). În toate aceste exemple, folosirea formelor atone este impusă de originalul slav: *мѣнам ти сѧ* = *rugămu-ți-ne* (p. 21^v/1, 35^v/5—6), traducere pe care traducătorul o ocolise cu o pagină mai înainte *мѣнам ти сѧ* = *rugămu-ne fie* (p. 20^v/18).

Îns (*însă*) apare numai în compunere cu prepoziții uneori fără să primească articolul enclitic: *Beați dentr-îns* (p. 32^v/13), *ceia ce îmblă într-însă să zică* (p. 12^v/5—6), în loc de *într-însa* (casa Domnului), dar *într-însa* (p. 7^v/13—15), *cu nusul* (p. 32^v/7), *cu nusa* (p. 3^v/10, 37^v/18). În construcție cu *spre*, *îns* e înlocuit cu *însă* ceea ce constituie desigur o greșeală a traducătorului sau tipografului: *ce lui e obiceiul să blagoslovească și ruga spr-însă să zică* (p. 19^v/9—11).

Pronumele reflexiv. De semnalat formele *eluș*, *eluși* și *eiș*, atestate în secolul al XVI-lea în EP²³, tipăriturile coresiene, CTd și PO²⁴. În textul *Liturghierului* aceste forme se folosesc numai precedate de prepozițiile *adîns* și *întru*: *adîns eluș* (p. 24^v/13—14, 41^v/18—19), *adîns eiș*

²³ Microfilmul nr. 14 (BAR), p. 24/7.

²⁴ DHLR II, p. 183; RILR VI, p. 282.

(p. 25^v/15—16, 33^v/2), *întru eiș* (p. 1^v/1), *întru eluș* (p. 26^v/1). Ultimul exemplu corespunde vsl. *къ сѧкъ*, tradus în alt loc *cătră sineș* (p. 9^v/10), cu forma amplificată *sine + și*.

În unele exemple pronumele reflexiv *se* este notat după verb, urmînd topica din textul slav: *preaslăvi-se* (p. 2^v/1) pentru *прослави сѧ*, *îmbrăcară-se* (p. 3^v/11) pentru *облѣкѧ сѧ*, *aduse-se* (p. 4^v/2) pentru *вѣде сѧ*, *luo-se* (p. 4^v/7) pentru *взѧт сѧ* etc. În alte exemple, *se* nu mai este postpus: *să se postească* (p. 1^v/9) pentru *въздърѧти сѧ*, *să se trezească* (p. 1^v/10) pentru *трѣзѧти сѧ*, *să se îmbrace* (p. 2^v/7) pentru *облѣчи сѧ*, *să se speale* (p. 3^v/14) pentru *мыѧш сѧ*, *să se închine* (p. 16^v/9) pentru *поклонѧ сѧ* etc. Întîlnim și exemple, cînd, în aceeași frază, *se*, o dată, precede verbul, iar altă dată, îl urmează: *Domnul împărăți-se și întru frîmșeate se învești* (p. 7^v/16—18).

Pronumele de întărire este folosit fie pe lingă un pronume sau substantiv, fie independent. Întrebunțarea izolată a lui *însuți* (p. 8^v/13, 14^v/13—14) și a lui *însuș* (p. 10^v/10, 32^v/14—15, 36^v/17—18, 38^v/16—17) se datorcăză folosirii similare în textul slav a lui *самъ*. Cînd însoțesc un substantiv, *însuți* și *însuș* se folosesc înaintea acestuia: *însuți Doamne* (p. 13^v/7, 17^v/12—13) pentru *самъ вѣко*, *însuș popa* (p. 9^v/5—6), *însuș preutul* (p. 26^v/11—12, 41^v/16—17) pentru *самъ крен*, *însuș diaconul* (p. 40^v/3) pentru *самъ дѣаконь*. *Însiș lor* (p. 28^v/5) este transpunerea mecanică a lui *самъ сѧкъ* „ei înșiși”.

Pronumele posesiv. La persoana 1 sg. masculin înregistrăm numai forma *mieu* frecventă în tipăriturile diaconului muntean. Sporadic în tipăriturile coresiene (CT, CPR, CO²) apare și forma *miu*²⁵.

La persoana a 3 sg. și pl. există tendința ca *său* să fie folosit în legătură cu subiectul, iar *lui* în legătură cu atributul și complementul²⁶. Cîteva exemple sînt edificatoare: *să-ș ia pren mîini cineș sti[h]ariul său* (p. 1^v/10—11), *și să-ș închine capul său* (p. 1^v/17—18), *să-ș pleace diaconul capul său preutului*, *să-ș fie urariul său* (p. 11^v/9—11), *diaconul să pășască la locul său* (p. 13^v/13—15), *Să fie și urariul în dereapla sa* (p. 4^v/11), *să stea în partea dereaptă, și de va fi repidă, să o ia în mîinile sale* (p. 31^v/12—14), *Însuș preutul să ia în mîinile sale* (p. 41^v/16—17) etc.; *Întru smerenia lui luo-se* (p. 4^v/6—7), *Născutul lui cine va spune?* (p. 4^v/8), *Că se luo den pămînt viața lui* (p. 4^v/15—16), *Unul den voinici cu sulîța coastele lui împunse* (p. 4^v/12—13), *și adecerită iaste mărturia lui* (p. 4^v/

²⁵ DHLR II, p. 54; RILR VI, p. 239.

²⁶ Conform acestei distincții, prezenta lui *său* în tipăriturile coresiene nu poate fi explicată „numai prin influența textelor rotacizante, care au influențat și din alte puncte de vedere pe diaconul muntean”. Vezi Gheorghe Ivănescu, *Problemele capitale ale vechii române literare* în „Buletinul Institutului de Filologie română Alexandru Philippi”, vol. XI—XII, 1944—1945, p. 338.

15—16), *De toate curțile și de voinicii lor, Domnului să ne rugăm* (p. 12^r/12—14) etc. Înregistrăm o abatere de la această distribuție în două exemple: *Ca mielul înaintea tunzătorului lui fără glas, așa nu-ș deșchidea rostul lui* (p. 4^r/3—5), *caută spre ceia ce-ș pleacă capetele sale ție* (p. 36^r/6—7). În ultimul exemplu înregistrăm pe lângă folosirea lui *său* pentru *lor*, caracteristică limbii române vechi²⁷, și întrebuintarea pleonastică a posesivului. Aceasta poate fi consemnată și în alte exemple: *diaconul . . . să-ș închine capul său* (p. 1^r/17—18), *să-ș pleace diaconul capul său* (p. 11^r/9—10), *să-ș ție urariul său* (p. 11^r/10—11) etc.

Uneori în construcțiile în care substantivul e precedat de mai multe adjective, printre care și de un adjectiv posesiv, acesta din urmă primește înaintea sa articolul posesiv, deși adjectivul care îl precedă e articulat: *luo pîi[nea?] întru sfînta a sa și nevinovată mîină* (p. 32^r/16—17), *să împreuneaze ei întru sfînta a sa a săborului apostolilor besearcă* (p. 22^r/1—3). Și în aceste exemple, ordinea cuvintelor este determinată de aceea din originalul slav: *пріемъ хлѣбъ съима своимъ и прѣчѣимъ рѣкамъ, съ единити хлѣ съти своимъ съборни и апѣци цркви.*

Există situații când pronumele posesiv este înlocuit prin formele atone de dativ ale pronumelui personal: *rostulu-mi* (p. 11^r/5, 11^r/9—10), *viață-făcătoriu-lu-ți duh* (p. 25^v/1—2) etc. În cazul acestor exemple, acad. Al. Rosetti opinează că ne aflăm în fața unei particularități lingvistice existentă și astăzi în limbă²⁸. După părerea noastră prezența formelor atone ale pronumelui personal se explică în exemplele de mai sus prin raportarea la exemplele similare din textul slav: *оустнѣ ми, животворѣніимъ ти дхѣмъ*. Traducătorul a tradus pe *ми* și *ти* din textul slav prin *-mi* și *-ți*, iar nu prin *meu* și *tău*, căroră în slavă le corespund *мѣнѣ* și *тѣбѣ*. Confirmarea acestei interpretări ne-o aduce construcția *a ceriului-ți împărăție* (p. 24^r/4) pentru *нѣнѣго ти црквиа*, în care traducătorul după ce a tradus genitivul *нѣнѣго* prin *a ceriului*, a transpus pe *ти* prin *-ți*, fără a-și da seama de stingăcia traducerii înfăptuite.

Adjectivele posesive, când însoțesc un substantiv precedat sau urmat de un alt adjectiv ocupă în această înlanțuire o poziție puțin obișnuită: *multă slava ta* (p. 2^r/3), *slujba ta aceasta* (p. 23^r/9—10), *preacuratul trupul tău* (p. 37^r/13—14). În mare parte, astfel de construcții sînt influențate de topica cuvintelor din slavă: *множествомъ славы твоѣ, слоужемъ твоѣмъ сѣмъ*, etc.

Pronumele demonstrativ. Se întrebuintează forme cu și fără afereza lui *a*: *acest*, *acesta*, *această*, *aceasta*, *acela*, *aceaia*; *cest*, *ceastă*, *cela*, *cea*, *ceia* etc. Forma de genitiv-dativ sg. de la *această* este *aceștii* (p. 25^r/6).

²⁷ Candrea, PS I, p. CCXI; DHLR II, p. 391.

²⁸ RILR VI, p. 284.

Adjectivele demonstrative stau atît înaintea cît și în urma substantivului, ordinea lor fiind, în bună măsură, influențată de textul slav: *ceastă rugă* (p. 21^r/6) pentru *сѣмъ мѣмъ*, *ceastă sfîntie* (p. 35^r/8—9) pentru *сѣмъ сѣмниымъ*, *jârta aceasta* (p. 5^r/9) pentru *жрѣтѣмъ сѣмъ*, *slujba aceasta* (p. 31^r/13) pentru *слоужемъ сѣмъ*.

Privitor la formele *acest(a)*, *acel(a)* și cele cu afereza lui *a*, *cest(a)* și *cel(a)*, trebuie semnalat faptul că ele nu par a fi folosite arbitrar cum susținuse Densusianu²⁹. În *Liturghier* există tendința ca formele aferezate să fie folosite înaintea substantivului, iar cele fără afereza lui *a* în urma lui: *acel(a)* și *acest(a)* apar de 16 ori în urma substantivului și numai de 4 ori înaintea lui; *cest(a)* și *cel(a)* precedă substantivul de 11 ori și numai într-un singur exemplu *cesta* este postpus.

Înaintea substantivelor masculine și neutre, la nr. sg., adjectivele demonstrative apar numai sub formele *cest* și *acest*, nu și sub formele *acesta* și *cesta*, frecvente în astfel de situații, în textele din secolul al. XVI-lea³⁰: *cest sfînt potiri* (p. 40^v/8), *acest tropari* (p. 9^r/10).

Adjectivul demonstrativ care însoțește un substantiv determinat și de un adjectiv propriu-zis ocupă în context locul corespondentului său din textul slav: *sfînta casa aceasta* (p. 12^r/3), pentru *сѣмъ храмъ сѣмъ*, *sfînta besearca aceasta* (p. 13^r/8—9), pentru *сѣмъ храмъ сѣмъ*, *spăsițoarea aceasta învățătură* (p. 33^r/1—2) pentru *спасѣнѣ сѣмъ запоѣтъ* etc.

Traducerea mecanică a determinat dezacordul din *cela prescure* (p. 6^v/18—19) pentru *тъ просѣрѣ* și din *acelea blagoslovenie* (p. 5^r/1—2) pentru *о сѣмъ блѣснѣ*³¹.

Pronumele interogativ-relative sînt *ce*, *care*, *cine*, *cela ce*, *ceia ce*, *ceia ce*, *cealea ce*. Alături de aceste pronume este folosit pronumele relativ invariabil *de*: *ca mirul în cap ce deștinge în bar[bă]*, *în barba lu Aaron, de deștingea în ome[t] veșmîntul lui* (p. 2^r/16—18), *Tu amu singur, Doamne, Dumnezeul nostru, de s<u>puu ceriul și pămîntul* (p. 24^v/10—12); *Și după strigatul diaconului [d]e sînt alții de [vor] să se cuminece* (p. 40^v/15—17).

ce este folosit pentru cazurile genitiv-dativ ale pronumelui *care*: *sfîntul ce-i iaste zioa* (p. 6^r/4); *ce* este folosit pentru *care* cu prepoziție: *într-o mirizmă de bună mirosenie ce luom întru al tău jârtașnic* (p. 7^r/4—6), *noauo dăruu rugăciuni ce doi sau trei, chemîndu-se de numele tău, cearere a da făgăduși* (p. 14^r/11—13).

De remarcate construcțiile: *în noapte ce întru ia vîndut era* (p. 32^r/13—14) și *locul acesta ce întru el viem* (p. 34^r/8—9), în care *ce* asigură.

²⁹ DHLR II, p. 186.

³⁰ Candrea, PS I, p. CCXII; DHLR II, p. 186—188; RILR VI, p. 285.

³¹ În primul exemplu, *просѣрѣ* e masculin în vsl. și impune deci forma de masculin *тъ*; în al doilea exemplu, avem a face cu reproducerea unei greșeli din versiunea slavă: *благословеніе* a rămas nemodificat, deși se afla la locativ plural.

legătura între cuvântul determinat și reluarea expletivă a acestuia printr-un pronume precedat de prepoziție³². Și aceste construcții se explică prin raportare la contextele respective din textul slav: въ нощь въ нѣже прѣдана бываше „în noaptea în care era vîndut”, овиѣкъ сѣжъ въ нижне живилѣ „locul acesta în care trăim”. въ нѣже „în care” a fost analizat de traducător în elementele sale componente въ нѣ „în ea”, deși forma de feminin în acuzativ a pronumelui anaforic este ѣ (ar fi trebuit deci scris въ нѣж), și же „ce”.

Cine apare în locul lui *care*: unul cu tată <l> pren *cine* toate făcute sînt (p. 29^v/5-6).

Care apare o singură dată (p. 6^r/11). În CT, *care* este, de asemenea, folosit extrem de rar în raport cu *ce*³³. În textele din secolul al XVI-lea, atît în traduceri, cit și în documente, *care* era într-o vădită minoritate față de pronumele relativ *ce*³⁴.

Pronumele relative compuse apar în două situații: a) acolo unde în limba contemporană ar apărea un pronume relativ compus: *priimești jărtva de laudă de la ceia ce te cheamă* (p. 27^r/7-8), *caută spre ceia ce-ș pleacă capetele* (p. 36^v/6-7), *Iartă ceia ce luară* (p. 41^v/12-13) etc.; b) acolo unde în limba contemporană ar apărea pronumele *care*: *Doamne sfinte, cea ce în sfinți răpaoși* (p. 17^r/14-15), *Doamne, Dumnezeuul nostru, cea ce pre înnalți lăcuiești* (p. 22^r/10-11) etc. Pronumele relativ compus *cea ce* este folosit și pentru cazul genitiv al pronumelui *care*: *Doamne, Domnul nostru, cea ce pîinea ceriului mîncare a toată lumea* (p. 8^r/7-9).

Forma de genul feminin a pronumelui relativ compus (*ceea ce*) apare în două exemple cu sens neutru ca în limba română contemporană: *dă noauo întru stătătoarea ta adeverită și întru ceia ce va să fie* (p. 14^r/15-17), și *împărăție dăruși, cu ceia ce va să fie* (p. 31^r/6-7). A. Bidu consideră neîntrebuințarea pronumelui relativ *ceea ce* cu sens neutru, în *Cazania* lui Varlaam, drept o trăsătură care continuă normele de utilizare a pronumelor relative în secolul al XVI-lea³⁵. Prezența lui *ceea ce* în cele două exemple de mai sus dovedește că în secolul al XVI-lea era deja cunoscută întrebuințarea pronumelui relativ compus feminin cu sens neutru.

Pronumele *nehotărît*. În loc de *alta* apare forma *altă*: *altă să o ia cu trei deagete* (p. 38^r/18). *Altă* pentru *alta*, fie ca feminin, fie ca neutru

³² Construcții de acest fel sînt semnalate în PS și PV. Vezi Candrea, PS I, p. CCXIII-CCXIV.

³³ Vezi *Indicele de cuvinte al Tetraevanghelului*.

³⁴ Maria Iliescu, *Concurența dintre care și ce*, în „Studii de gramatică”, vol. I, București, 1956, p. 31; Angela Bidu, *Pronumele relative în Cazania lui Varlaam*, în LR, X, 1961, nr. 3, p. 219, nota 2.

³⁵ A. Bidu, *op. cit.*, p. 228-229.

cu sensul „altceva”, este înregistrată în secolul al XVI-lea în textele din Banat, sudul Transilvaniei și Muntenia³⁶.

Cu sensul de „fiecare” sînt întrebuințate pronumele relative *care* și *cine* sub formele amplificate: *careleș* (p. 36^v/12) și *cineș* (p. 1^v/10-11, 13, 3^r/16-17).

Construcția *a + tot* echivalentă cu genitivul, frecventă în textele din secolul al XVI-lea³⁷ se regăsește în cîteva exemple: *mîncare a toată lumea* (p. 8^r/8-9), *pacele a toată lumea* (p. 11^v/19-20).

Cînd este întrebuințat pe lingă un pronume, *tot* apare înaintea acestuia sub influența topicii slave: *toți noi* (p. 34^r/18, 36^v/10-11), *toți voi* (p. 34^r/8), cărora le corespunde în textul slav: въскѣмъ намъ, въскѣмъ насъ și въскѣмъ влѣмъ.

Tot precedat de prepoziția *de*, cu funcție de atribut, apare în *de cceasta de toate* (p. 31^r/8). Cazuri de repetare a prepoziției înaintea unui substantiv folosit ca apozitie au fost semnalate și pentru alte texte din secolul al XVI-lea³⁸.

Pronumele negativ. De menționat folosirea formelor *nice o* (p. 40^r/7) și *nimea*. Ultima este concuroasă în celelalte texte coresiene de formele *nemunui(a)*, *nimunui(a)*, *nemănuu(a)*³⁹. Despre omiterea negației în propozițiile introduse prin *nimea*, vezi p. 88.

NUMERALUL

Numerale cardinale. Femininul lui *doi* este *doau[o]* (p. 38^r/16). Formele *îmbi*, *îmbe*, atestate în textele nordice (PS, PV, PH) și într-o tipăritură bănățeană (PO), nu se întîlnesc; în text apar numai *amîndoi* (p. 15^v/3, 26^r/18, 33^v/1) și *amîndoauo* (p. 8^r/10, 19, 39^r/17), caracteristice textelor coresiene.

Mie întrebuințat singur la plural are forma *mii* (p. 31^r/16). Neprecedat de alt numeral, *mie* prezintă la plural forma *mii* și în alte tipărituri coresiene (CC¹, CC²); cf. totuși *mie de neamure* (CP)⁴⁰.

Untunearece (p. 31^r/16-17) „zece mii” este cale după vsl. тѣмъ „întuneric, mulți, zece mii”.

Numeralele ordinale. Alături de formele *întîiu* (p. 38^r/6) și *întîiul* (p. 5^v/8) apare și forma compusă cu *de*: *dentîiu* (p. 13^r/2).

³⁶ DHLR II, p. 191.

³⁷ *Ibidem*, p. 191-192.

³⁸ *Ibidem*, p. 407.

³⁹ *Ibidem*, p. 106.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 178.

De remarcat folosirea numai cu particula deictică *-a* în forme ca *al doilea, al treilea*, pentru care în alte tipărituri coresiene (ICr, CT, CPR, CC²) înregistrăm forme oscilante: *al doile, al treile — al doilea, al treilea*⁴¹.

VERBUL

Conjugări. Unele verbe aparțin altor conjugări decât în limba actuală: conj. I: *fericează* (p. 10^r/19), *ferica* (vezi formele participiale *fericat, fericată, fericata, fericate*); conj. a IV-a: *sfărîmit-ai* (p. 2^v/3), *înfrîmșeșit-ai* (p. 31^r/14—15), *înfrîmșeși* (p. 17^v/4); cf. totuși *înfrîmșeșă* (p. 2^r/13—14).

Diateze: a) *diateza activă.* Sub formă activă sint întrebuintate verbe care astăzi sint reflexive: *să atingă și el popa de sfîntul potiri* (p. 39^v/7); *Că ca de supt ținearea ta de pretutîndinea să ferim* (p. 24^r/8—9); *însă den tatăl născu ma[i]nte de toate veacurile* (p. 29^v/1—2), *fiiul [lu] Dumnezeu ce-au născut [d]înioară* (p. 29^r/19—29^v/1); *venit-au den ceri ș-au născut den duhul sfînt* (p. 29^v/8—9), *Nu amu plecară trup și sînge* (p. 36^v/7—8); *diaconul să pleace capul său* (p. 27^r/1—2); *capul pleace... diaconul* (p. 33^v/3—4); *nu amu plecară trup și sînge* (p. 36^v/7—8); *Domnului s[ă] rugăm* (p. 7^r/17—18) etc.

b) *diateza reflexivă.* Cazul opus celui semnalat mai sus ni-l oferă cîteva verbe: *împărăși-se* (p. 7^v/17), *să se postească* (p. 29^v/8—9), *te răs-tigniși* (p. 3^v/3), *ce-ș stă* (p. 37^r/19).

Formarea timpurilor și modurilor. *Prezentul.* Dărui la modul indicativ persoana a II-a singular apare fără desinența *-ești*: *dărui* (p. 14^r/11). La verbul *învîrtoșa* apare desinența *-ază*: *învîrtoșază* (p. 10^r/8). În secolul al XVI-lea formele fără desinența *-ez* ale verbului *învîrtoșa* prevalau asupra celor cu desinență, atestate în afara acestui text în PS și CV. De altfel, și în aceste din urmă două texte, ca și în textele rotacizante și unele tipărituri coresiene (CPR, CC²) întîlnim pentru acest verb numeroase forme fără desinența *-ez*⁴².

La persoana I singular, verbele cu rădăcina în *n* și *d* (exemple pentru verbele cu rădăcina în *t* și *r* nu avem) prezintă forma „iotacizată”: *spuiu* (p. 38^v/12, 39^r/3) și *crez* (p. 29^r/14, 38^r/12). Ambele forme au consoana finală a rădăcinii modificată după modelul verbelor la care iotacizarea are cauze fonetice. Vezi la modul conjunctiv amănunte asupra altor forme iotacizate din text.

Imperfectul. Pentru persoana I singular nu înregistrăm în text nici o formă. După cum se știe, textele din secolul al XVI-lea nu atestă la această persoană prezența desinenței *-m*⁴³.

⁴¹ DHLR II, p. 179.

⁴² *Ibidem*, p. 94, 197, 203, 209, 215, 233—234.

⁴³ *Ibidem*, p. 213.

La persoana a III-a singular, *grăi* are forma *grăie* (p. 32^v/12).

Pentru persoana a III-a plural, cum este și de așteptat, nu există exemple cu desinența *-u*: *era* (p. 32^r/12).

Perfectul simplu. Persoana I singular de la *greși* este *greșiui* (p. 9^r/6).

La persoana I-a și a II-a singular și a III-a singular și plural există cîteva forme de perfect tare: *feciu* (p. 9^r/7), *facea* (p. 9^v/11, 15^r/9), *feacără* (p. 15^r/10, 21^v/5), *deade* (p. 32^r/15, 17—18, 32^v/1), *înviseși* (p. 14^r/15, 19, 15^v/5, 12), *învise* (p. 16^v/7—8, 29^v/12), *cerșură*⁴⁴ (p. 35^v/14, 41^v/19).

Perfectul compus. La persoana a III-a singular auxiliarul *avea* are forma *au*: *ce-au luat* (p. 39^r/11), *s-au născut* (p. 29^v/8—9), *ce-au născut* (p. 29^r/19), *venit-au* (p. 29^v/8), *ce-au cărșă[t]* (p. 2^v/14—15), *ce-au zis* (p. 39^r/14).

Mai-mult-ca-perfectul. Nu se întîlnesc în text nici forme în *-se*, nici forme perifrastice.

Viitorul. Pe lingă viitorul construit cu auxiliarul *a vrea* + infinitiv scurt al verbului de conjugat, întîlnim și forma perifrastică formată din prezentul verbului *a vrea* și conjunctivul prezent: *va să sărute* (p. 39^v/4) și [*vor*] *să se cuminece* (p. 40^v/16—17).

Conjunctivul prezent. La persoana a III-a singular este frecventă folosirea verbului fără *să*, semn al conjunctivului: *Arate și diaconul cunusul* (p. 32^v/16—17); *Așîjderea capul pleace puținel diaconul și arate curariul sfîntul blîd* (p. 33^v/2—5); *E preutul blagoslovească acțiia spre sfîntul potiri* (p. 33^v/13—15); *Și cînte alliluia* (p. 19^r/4); *Diaconul amu meargă, stea de-a dereapta popei și popa frîngă sfînta pîne* (p. 37^v/5—7) etc.

Ca și la prezentul indicativului, verbele prezintă forme iotacizate la persoana a III-a singular și plural (pentru persoana I-a singular lipsesc exemple): a) forme corespunzătoare formelor etimologice: *să nu cază* (p. 7^r/13, 31^v/16, 40^v/7, 8), *să rămîie* (p. 40^r/8), *să ție* (p. 1^v/15—16), *ție* (p. 26^v/4); b) forme refăcute prin analogie: *să puie* (p. 2^r/15, 2^v/10, 4^r/16—17, 5^r/1). La conjugarea a IV-a nu s-au refăcut forme neiotacizate: *să împarș[ă]* (p. 38^r/15—16), *să vie* (p. 24^r/17, 36^r/3). În textele din secolul al XVI-lea, fomele iotacizate sint generale.

Modul condițional-optativ. La perfectul condiționalului înregistrăm o formă compusă din imperfectul verbului *a vrea* + infinitivul verbului de conjugat (*vrea vrea*): *Că de vrea vrea jărtvă va vrea amu* (p. 10^r/14—15).

Modul imperativ. Verbul de conjugarea a IV-a *acoperi* și *descoperi* prezintă la persoana a II-a sg. desinența *-i*: *coaperi* (p. 8^r/7—8); cf. totuși *coopere* (p. 8^r/1), *descoaperi* (p. 19^r/19). Această desinență este folosită

⁴⁴ Sufixul *-u* din tema acestui verb se explică prin influența lui *ceru* și a altor perfecte în *-u*. Vezi DHLR II, p. 242; RILR VI, p. 289.

în mod curent la verbele de conjugarea a IV-a în textele rotacizante ⁴⁵, în PO, iar dintre textele coresiene în CP ⁴⁶.

Curăți formează persoana a II-a singular cu desinența *-eaște*: *curățeaste* (p. 3^r/18, 9^r/19—9^r/1, 10^r/2).

Imperativul lui *veni* este *vino* (p. 10^v/18, 18^v/3, 26^v/13 etc.), formă înregistrată constant în textele din secolul al XVI-lea ⁴⁷, cu o singură excepție (EP), unde întâlnim forma *vienă* ⁴⁸.

Modul infinitiv. Înregistrăm în câteva rinduri exemple de infinitiv lung în construcția cu *de-a*: *de-a se cuminecarea* (p. 41^r/3—4), *de-a ținearea* (p. 33^r/17), *de-a . . . izbăvirea* (p. 27^v/1), [d]e-[a?] . . . *izbăvirea* (p. 34^r/19). Acest tip de construcție apare în secolul al XVI-lea în textele coresiene (CPr, CC¹, CC²), în PH, PO, TM și CTd ⁴⁹.

Întrebuințarea modurilor și timpurilor. Dată fiind natura acestui text, care înglobează rugăciuni și indicații pentru săvârșirea slujbei, imperativul și conjunctivul cunosc o frecvență sporită în raport cu celelalte texte din secolul al XVI-lea.

Întrebuințarea modurilor și timpurilor verbale este dictată în bună măsură de textul slav. Astfel perfectul simplu corespunde aoristului slav: *aduseși* (p. 36^v/5) pentru *прииде*; *cerșură* (p. 35^v/14, 41^v/9) pentru *испросише*, *deade* (p. 32^v/1) pentru *къдасть*; perfectul compus redă perfectul slav: *dat-ai* (p. 24^v/9) pentru *прѣдалъ еси*; *înfrîmșeți-ai* (p. 31^r/5), pentru *сподобилъ еси*; *sculat-ai* (p. 31^r/4) pentru *къставилъ еси*; *scumpăratu-ne-ai* (p. 3^v/1) pentru *искоупилъ еси* etc. De remarcat la perfectul compus așezarea auxiliarului după participiul trecut exact ca și în slavă. Viitorul corespunde prezentului verbelor perfective, care în slavă înlocuiește viitorul: *va face* (p. 1^r/12) pentru *сътвориѣ*, *va arăta* (p. 32^v/9) pentru *показашѣ*, *se vor bucura* (p. 3^r/13) pentru *възраждѣ сѧ* etc. Există și abateri de la această tendință: *întorcu-se* (p. 10^r/10) pentru *вбратѣ сѧ*. Alteori viitorul traduce prezentul imperfectivelor cu valoare de viitor durativ: *va vedea* (p. 37^r/16, 19—37^v/1) pentru *видѣтиѣ*. Viitorul perifrastic [vor] *să se cuminece* (p. 40^v/16—17) corespunde, de asemenea, unui tip de viitor slav: *причестити сѧ хвѣце*. În schimb, forma de viitor perifrastic *va să sărute* (p. 39^v/4) este inexplicabilă prin raportare la textul slav (*цѣлоуаѣ* — participiu trecut activ).

Sub influența textului slav, infinitivul înlocuiește uneori construcțiile cu conjunctivul: *mai virtos a spori și a ajuta lor în[tru] toate și a*

pleca supt picioarele lor tot dracul (p. 21^r/18—21^v/1) pentru *намъ паче особити и поспѣшити имъ въ вѣсѣмъ и покорити подѣ нозѣ нѣкъ въскѣкого врага*; *Și dă noauo cu o gură și cu o inetă a te slăvi și a te cînta* (p. 34^r/1—3) pentru *и даждѣ намъ единѣмъ оусты и единѣмъ срѣцѣмъ славити и въспѣвати*; *curviișaz[ă] noi, despoietoare, cu îndrăznire a cuteza a che[ma] tine* (p. 35^v/17—19) pentru *исподобенны вѣко съ дръзновеніемъ смѣти и призвати тебе* etc. Traducerea reușește câteodată să scape de sub tirania modelului slav, situații în care infinitivele slave sînt redată prin conjunctive: *să nu faciă dedesupt udătură* (p. 4^v/9) pentru *за еже не сътвориѣти ѿ издола мокроты*; *cătră îngînduirea ta să ne înțelepim și să lucrăm* (p. 19^v/6—7) pentru *къ оугожденію твоюму мждръствовати и дѣлати*. Prezența construcțiilor cu infinitivul în textele religioase din secolul al XVI-lea se explică după părerea noastră prin influența textelor slave și nu prin caracterul arhaic și conservator al limbii din nordul Moldovei și al Transilvaniei ⁵⁰.

Infinitivul lung precedat de prepoziția *de-a* se întâlnește, de asemenea, folosit pentru conjunctiv: *de-a ne izbăvirea noi* (p. 27^v/1, 34^v/19), *de-a ținearea* (p. 33^r/17), *de-a se cuminecarea* (p. 41^r/3—4). Construcțiile acestea traduc parțial construcțiile cu infinitivul după prepoziție din slavă, care, la rîndul lor, sînt calchiate din greacă ⁵¹: *de-a izbăvirea* pentru *о избавити сѧ*, dar *de-a ținearea* nu se poate justifica prin forma de prezent *дръжитѣ*, după cum nici *de-a se cuminecarea* nu este corespondentul perfect al participiului prezent activ *причестивши сѧ*.

O serie de verbe sînt construite cu dativul sub directa influență a verbelor corespunzătoare din textul slav: *bucura*: *bucură-se limba mea dereptăției tale* (p. 10^r/12—13) pentru *възраждѣ сѧ языкъ мой правдѣ твои*; *cădea*: *Ție acmu cădem* (p. 25^r/9) pentru *к тебе бо приложѣ*; *învăța*: *învăța-mă-voiu porîncitelor tale* (p. 2^v/6—7) pentru *поучѣ сѧ заповѣдѣмъ твоимъ*; *ruga*: *lumiei Dumnezeu să rugăm* (p. 22^v/14—15) pentru *миръ боу помолѣм се*; *toci*: *tociși oamenilor* (p. 3^v/5) pentru *источилъ чловѣкомъ*.

În unele situații auxiliarul este omis, întrucît acesta nu apare nici în textul slav: *să nu <fie>* ⁵² *cineva de chemați* (p. 22^v/12—13) pentru *да не кто о глшениѣ*; *Blagoslovit Dumnezeul nostru pururea și acmu și pururea și întru veacii veacului* (p. 2^r/2—5) pentru *блвѣнь вѣкъ нашъ въсѣгда и нѣкъ и прѣко и въ вѣкы вѣкѣ*; *Blagoslovit Dumnezou că mă încinse cu tărîe* (p. 3^r/2) pentru *блвѣнь вѣкъ прѣпоисоуи мѧ силѣ* etc. (În ultimele două exemple *blagoslovit* reproduce participiul trecut pasiv din slavă *благословенъ*).

⁴⁵ Vezi Candrea, PS I, p. CXCIV.

⁴⁶ DHLR II, p. 233; RILR VI, p. 293.

⁴⁷ DHLR II, p. 233.

⁴⁸ Microfilm 14 (BAR), p. 44/21.

⁴⁹ DHLR II, p. 236—237.

⁵⁰ Ion Diaconescu, *Unele aspecte ale înlocuirii infinitivului cu conjunctivul în limba română din secolul al XVI-lea*, în „Omăgiu lui Alexandru Rosetti la 70 de ani”, București, 1965, p. 169—170.

⁵¹ André Vaillant, *Manuel du vieux slave*, Paris, 1964, p. 348.

⁵² Dăm între croșete întregirile efectuate de noi.

Despre poziția pronumelui reflexiv care însoțește verbele reflexive, vezi p. 77.

Verbul *sălășui* se construiește cu prepoziția *spre*: *să se sălășuiască . . . spre noi și spre ceaste darure* (p. 27^v/17—19). Și alte verbe care astăzi nu se construiesc cu *spre* apar în legătură cu această prepoziție: *să aibă ceva spre cineva* (p. 1^v/6—7), *e sfântul potiri să fie pus spre sfânta masă* (p. 41^v/6—7).

ADVERBUL

Următoarele adverbe și locuțiuni adverbiale prezintă sensuri sau forme deosebite de cele de astăzi.

1. Adverbe și locuțiuni adverbiale de mod

cît „încît”: *să bage uncropul cîi să fie destul* (p. 38^v/6—7).

cumuș traduce vsl. *как* „cum”: *fie în cap sfântul blid cumuș iaste* (p. 26^v/4—5). În secolul al XVI-lea, *cumuș* a mai fost înregistrat în locuțiunea adverbială *de cumuși* „de îndată ce” (UC²)⁵³.

macară „cel puțin”: *Antifona 2*: „Domnul împărăți-se”. *Macară*: „Laudă sufletul mieu Domnul” (p. 14^v/6); *Și cînte aliluia, cîntecul lu David, sau macară maine de acesta să grăim Apostolul* (p. 19^v/4—5).

obraz de cruce „în chip de cruce”: *să cădească sfînta masă obraz de cruce împrejur* (p. 25^v/9); *Să sărute și diaconul urariul său io iaste spre el obraz de cruce* (p. 29^v/9—11). Avem a face în aceste exemple cu un cale după vsl. *кѣта образно* „în chip de cruce”, care este evitat în alte locuri unde înregistrăm traducerea corectă *în chip de cruce* (p. 4^v/1—2, 37^v/8—9, 38^v/11—12).

2. Adverbe și locuțiuni adverbiale de loc

de-a dereapta „la dreapta” (p. 2^v/11); cf. însă *la dereapta* (p. 2^v/17). *denlăuntru* (p. 28^v/19).

dennafară (p. 17^v/10—11), dar și *de afară* (p. 17^v/8).

dennainte (p. 20^v/17); *mai dennainte* (p. 39^v/14); cf. totuși *mai denainte* (p. 3^v/8).

desupra (p. 7^v/13).

io „unde”: *Vine steaoa, stătu desupra io era feciorul* (p. 7^v/12—13); *și sfîntul potiri ce ie în mîna cu pocrovul să șteargă și pre margine io va*

⁵³ DHLR II, p. 259.

să sărute (p. 39^v/2—4). Adverbul a fost înregistrat în tipăriturile coresiene, în textele din Banat și din nordul și centrul Transilvaniei⁵⁴.

nainte „înainte”: *De cealea ce-s puse nainte . . . Domnului să ne rugăm* (p. 8^v/3—5).

3. Adverbe și locuțiuni adverbiale de timp

acii traduce vsl. *асѣ* „imediat”: *să meargă acii* în sfîntul oltariu (p. 10^v/7—8); *să se apropie și închinăciune acii* ceară (p. 39^v/6—7).

aciiș apare de asemenea pentru vsl. *асѣ* „imediat, îndată”, sens cu care acest adverb se întilnește în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CC¹, CP, CC²)⁵⁵ și în manuscrisele transilvănene sau nord-transilvănene (CTd, TM, PH, CV)⁵⁶: *Unul den voinici cu sulița coastele lui împunse și aciiș ieși sînge și apă* (p. 4^v/12—14); *Și po [pa] aciiș* (p. 11^v/18—19); *Să cheame aciiș diaconul* (p. 39^v/4—5).

acmu „acum”: *Blagoslovit Dumnezeul nostru pururea și acmu* (p. 2^v/3—4, 3^v/7—8, etc.). *Acmu* este atestat în secolul al XVI-lea în Țara Românească, Moldova, Transilvania și Banat⁵⁷.

ainte „înainte”: *Să ainte apucăm fața lui în ispovedire și în cîntare să strigăm lui* (p. 14^v/16—18).

amu „acum”: *Că de vrea vrea jârtoă va vrea amu* (p. 10^v/15—16). În restul exemplelor *amu* nu are un înțeles precis, datorită faptului că urmează mecanic topica corespondențelor *о҃со* și *со* din textul slav: *De va vrea preutul să sfîrșască dumnezeiasca taină, datoriu iaste întîi amu în pace să fie cu toți* (p. 1^v/3—5), *sfîntul amu blid să-l puie de-a stînga* (p. 2^v/9—10) etc. În textele coresiene, *amu* a fost înregistrat cu sensurile „decî”, „căci”, „acum”, „de îndată”, „iată”, „dar”, „iar”⁵⁸. În secolul al XVI-lea, *amu* a mai fost notat în texte din nordul (PS, PH, CV), centrul (TM, TB) și vestul (CTd) Transilvaniei și din Banat (PO)⁵⁹.

de acicea „de aici”: *De-acicea treci întru a lu Vasilie liturghie* (p. 22^v/7—8).

deacii e înregistrat, în majoritatea cazurilor, pentru vsl. *тѣки* „după aceea”: *Deacii să meargă cătr[ă] [pr]eutul* (p. 1^v/14); *Deacii să meargă întru o laturi de oltariu* (p. 2^v/4—5). În două situații, *deacii* apare neașteptat pentru vsl. *асѣ* (p. 3^v/17) și *тѣко* „astfel” (p. 1^v/17). Dacă

⁵⁴ *Ibidem*, p. 268.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 249—250.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 250.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 252—253; DA I, p. 155.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 252—253.

în prima situație, *deacia* se poate explica pornindu-se de la *acia*, transpunerea frecventă în textul *Liturghierului* a vsl. аѣѣ, în a doua situație prezența acestei locuțiuni adverbiale nu poate fi explicată decât considerând că în versiunea slavă care a constituit izvorul traducerii românești se afla ꙗѣѣ și nu ꙗѣѣ, cum, probabil, greșit apare în versiunea lui Macarie.

de *acmu* : *fie numele Domnului bla[goslovit] de ac[mu] și pînă în veac* (p. 42^v/16—17).

deci „după aceea, apoi” : *Deci și el să se cuminece* (p. 39^v/14—15); *[D]eci să ș[ca]rg[ă] [cu pocrovul]* (p. 39^v/16); *Deci să iasă diaconul* (p. 41^v/11—12).

de *cu searăș* traduce vsl. съ вечера „cu inserarea” : *să se postească pușinel de cu searăș* (p. 1^v/9—10).

dinioară „odinioară” : *întru unul Domnul Isus Hristos, fiul [lu] Dumnezeu ce-au născut [d]inioară* (p. 29^v/18—29^v/1).

în *veaci de veac* (p. 11^v/16—17, 17^v/9), *în veacii de veac* (p. 8^v/2, 9^v/4—5, 13^v/1 etc.), <în> *veacii de veaci* (p. 11^v/15), *în veacii veacului* (p. 3^v/9), *întru veaci* (p. 1^v/9), *întru veacii veacului* (p. 16^v/11—12) sint locuțiuni, avînd comun înțelesul de „întotdeauna, veșnic”, care apar pentru aceeași expresie slavă съ вѣкъ вѣкъ.

mainte „mai întii” : *E diaconul să bage în sfîntul potiri den vin și apă împreună, zică mainte cătră preutul* (p. 4^v/16—18).

nici dinioară „niciodată” : *Frîngem și nu împărțim ce puru[rea] mîncăm și nici dinioară sfîrșim* (p. 37^v/11—13).

4. Negația.

În propozițiile introduse prin conjuncția *nici* negația lipsește adeseori sub influența originalului slav : *nu întoarce fața ta de la noi, nice împenge noi de feciorul* (p. 25^v/11—12) pentru неѡвратн лица твоѡго ѡ мене, ниже ѡрнин мене ѡ отрокъ; *nici dinioară sfîrșim* (p. 37^v/13) pentru никогдаже кончавемъ; *nici sărutare dau fie* (p. 39^v/1—2) pentru ни лозанѣ дам ти. Negația nu este exprimată nici în propozițiile introduse printr-un pronume negativ : *Nimea destoinic a se lega de pohtele trupului* (p. 24^v/15—16) pentru никтоже достоннѣ ѡ скъзавшѣмъ са съ плътъскыма похотамн. Într-un singur exemplu, explicabil, de asemenea, prin textul slav, prezența negației în propoziția regentă impune omiterea ei în subordonata temporală : *n-ai pășit toate făcînd, pînă noi cătră ceriu rădicași* (p. 31^v/4—6). Textul slav paralel este următorul : неѡстоупнѣ еси въскъ творѣ, дождеже насъ на нѣса възведе. În toate aceste exemple omiterea negației în textul românesc se explică prin textul slav în care reluarea negației, în cazurile cînd verbul e precedat de adverbe sau pronume negative, nu este uzitată.

Relevăm următoarele prepoziții și locuțiuni prepoziționale :
a dereapta : *ședea a dereapta ta[đ]dlui* (p. 29^v/14).

adins „întru” este întrebunțat numai înaintea pronumelor *eluș, eluși, eiș* : *Ruga să facă preutul adins [el] uș* (p. 24^v/13—14); *heruvicul grăind adins eiș* (p. 25^v/15—16); *amîndoi . . . rugîndu-se adins eiș* (p. 33^v/1—2); *Însuș preutul . . . grăiască adins eluș* (p. 41^v/16—19).

cătră indică ca și astăzi direcția : *zică mainte cătră preutul* (p. 4^v/18), *grăiască cătră preutul* (p. 7^v/15) etc.; cătră „în” : *și a cădea cătră eftenșugul tău* (p. 23^v/1—2) pentru и припасти къ стѣротамъ твоимъ, *numără ei cătră aleasa a ta turmă* (p. 22^v/5) pentru причести ѣ къ избранномъ твоимъ оустадѣ.

de apare cu mai multe accepții ca și în limba de astăzi; cf. însă *de* „de la” introduce complementul circumstanțial care exprimă separarea de punctul de contact inițial : *nu întoarce fața ta de noi, nice împenge noi de feciorul* (p. 25^v/11—12), *Întoarce fața ta de greșalele mele* (p. 9^v/19—10^v/1); *de* în loc de *din* introduce un atribut, avînd înțeles partitiv : *iar diaconul la fieșcare de tăieri grăiască* (p. 4^v/9—10), *ca să nu cază nice o fărîmă de ceale mai mici* (p. 40^v/6—8), *ceva de ceale jîgăni mici* (p. 31^v/16—17); *de* „pentru” : *și de spăsenia lor pomenește, [Doam]ne* (p. 34^v/14—15), *cîte de noi fură* (p. 33^v/2—3), *destoinici fă noi a aduce fie darure și jârtove sufletestî de ale noastre păcate și de ale oamenilor neștiuturi* (p. 27^v/11—14); *de* „cu” introduce complementul indirect care exprimă instrumentul propriu-zis : *Coperiși ceriul de bunătățile tale, Hristoase* (p. 8^v/4—6); *pentru de* „decît” vezi *Comparativul adjectivelor*.

de-a apare în construcții cu infinitivul lung (vezi p. 84).

de-a dereapta (p. 37^v/6).

de-a stînga (p. 5^v/11).

den apare într-un singur exemplu pentru *de* : *fărîmele den jos* (p. 7^v/11).

dendărătul (p. 20^v/15).

denlăuntru (p. 20^v/5).

dentru apare în corelație cu *întru* în următorul exemplu : *fă dentru întrările noastre întru întrările sfinților îngeri* (p. 15^v/13—15).

despre „de pe” : *Socotește, Doamne, . . . den sfîntul sălașul tău și despre scarunul măriei împărăției tale* (p. 37^v/6—9), *preutul să ia aerul despre sfînte* (p. 30^v/13—14).

desupra (p. 3^v/13).

în „întru” introduce complementul circumstanțial de loc : *cela ce în sfinți răpași* (p. 17^v/14—15) și complementul circumstanțial de mod :

Bucură-se sufletul meu în Domnul (p. 2^v/8—9), și în duhul sfânt Domnul ce vii face (p. 29^v/17—18). În primul exemplu în pentru întru se explică prin prepoziția slavă *къ* (иже къ стѣ почиважи). Prepoziția în „pe” introduce un complement circumstanțial de loc: *în cruce te răstigniși* (p. 3^v/3).

între: *prîimeaste, Doamne, jârtoa aceasta ce e între ceriu al tău jâr-tăvnic* (p. 5^v/8—10). În textul slavon corespondentul lui între este *кунта* „înaintea”. În textele din secolul al XVI-lea, între spre deosebire de întru avea sensul „în fața, înaintea”⁶⁰.

întru apare uneori în construcții în care ar fi trebuit să apară în: *a ta iaste tăriiia întru veaci, amin* (p. 1^v/8—9), *acum și pururea și întru veacii veacului* (p. 2^v/4—5); *să-l puie cu dosul întru sfântul blid* (p. 4^v/16—18), *întru cînste și în pomeană* (p. 5^v/4—5), *duh derept noiaste întru zgăul meu* (p. 10^v/3—4), *grăiască aceas[t]a întru [t]aină* (p. 32^v/10—11), *ceia ce cu credință întru [ea]le lăcuiesc* (p. 12^v/19—20). Prepoziția întru e înregistrată pentru printre sau între: *răpausă-te întru noi* (p. 10^v/18—19), *spre pământ pace întru oameni cu bună vreaire* (p. 11^v/3—4); *întru „pentru” : cea ce tocmiși în ceriure începători și voinicame și mai mari arhangheli întru slujirea mării tale* (p. 15^v/10—13), *ce derept noi frîmse-se întru lăsarea păcatelor* (p. 32^v/5—6), *derept mult[i] vârsă-se întru lăsăciunea păcatel[or]* (p. 32^v/15—16). În contextul *Mîntuitoriul întru nalt* (p. 31^v/7) întru pare a fi întrebunțat în locul lui *din*.

mainte de „înainte de”: *mainte de aceasta să grăim Apostolul* (p. 19^v/5—6). Vezi și 29^v/1—2.

pînă în „pînă la” exprimă limita unei extensiuni temporale: *să se trezvească pînă în vreamea de slujbă* (p. 1^v/10—11) sau a unei extensiuni modale: *pînă în sfîrșit să zică psalomul* (p. 7^v/18—19), *pînă în sfîrșit „Slava, I ninē, Edino rodnyi sîni”* (p. 14^v/7—8), *Troparele sau antifonele pînă în sfîrșit cîntîndu-le* (p. 16^v/16—18). *Pînă în* nu se poate explica prin corespondentul slav *до* și constituie o trăsătură a limbii vorbite. Prepoziția *pînă la* apare numai de două ori (p. 20^v/10, 36^v/18).

pre în afară de funcția sa obișnuită preia uneori și funcția lui *după*: *cea ce zidiși omul pre obrazul tău și pre podobie* (p. 17^v/1—3). În contextul *sfînteaste cea ce pre tine nă[dă]du]iesc* (p. 42^v/14—16) funcția lui *pre* corespunde cu aceea a lui *spre*.

pren „prin”, dar într-un exemplu preia funcția lui *în*: *să-ș ia pren mîini cineș sti[h]ariul său* (p. 1^v/10—11).

prespre „peste” (p. 41^v/12).

spre păstrează în citeva exemple funcția mai veche corespunzînd lat. *super*: *să aibă ceva pizmă spre cineva* (p. 1^v/6—7); *Atunce va pune*

⁶⁰ DHLR II, p. 280.

spre oltariul tău viței (p. 10^v/4—6); „peste”: *că zeul mare e și Domn . . . spre tot pămîntul* (p. 15^v/2—3); *spre înseamnă „pentru”* în acest pasaj: *blagosloveaste darurile acestea și ia-le spre a ceriului tău jărtăvnic* (p. 8^v/13—15).

supt este singura formă sub care apare această prepoziție în textul *Liturghierului*.

CONJUNCȚIA

Ne vom ocupa de conjuncțiile dispărute azi din limbă sau de acelea care prezintă alte forme sau alte funcții decît cele din limba actuală.

Conjuncții de coordonare

Pentru e nu se poate distinge întotdeauna cu care din cele două valori (adversativă sau copulativă) este întrebunțat. În unele exemple, e este copulativ cu nuanță slab adversativă: *în mormînt cu trupul, e întru iad cu sufletul* (p. 9^v/11—12), *Așijderea preutul să sărute sfînta evanghelie, e diaconul sfînta masă* (p. 11^v/6—8).

ce „ci” apare de mai multe ori: *nu treci greșitul, ce pui la spăsenie căire* (p. 17^v/6—7); *Nu întoarce fața ta de noi . . . , ce podobeaste aduși să fim fie* (p. 25^v/11—13); *și nu ne duce în năpaste, ce ne izbăveaste pre noi de hitleanul* (p. 36^v/9—10); *ce intră în corelație cu nimea în exemplul: Nimea destoinic . . . să vie sau să se apropie sau să slujască fie, împărat de slavă, ce slujesc fie, mare și înfricoșat* (p. 24^v/5—24^v/1).

ce însă apare pentru vsl. *иже обаче* „ci totuși”: *Ce slujesc fie, mare și înfricoșat, și acelaia tăriiia ceriului, ce însă negrăit și nemăsurată la oameni iubireu la* (p. 24^v/2—5).

nici în corelație cu nu nu este urmat de negație: *nu întoarce suflu la de noi, nice împenge noi de feciorul tău* (p. 25^v/11—13), *nu amu vrăjmașilor tăi adevăriturile tale zic, nici sărutarea dau fie ca Iuda* (p. 38^v/19—39^v/2). Spre deosebire de astăzi, nici apare o dată fără a intra în corelație cu nu sau nici: *datoriu iaste întii amu în pace să fie cu toți, nici să aibă ceva pizmă spre cineva* (p. 1^v/4—7). În acest exemplu, nici îndeplinește rolul de adverb de negație.

Conjuncții de subordonare

deaca „dacă” (p. 17^v/5—6, 20^v/8, 21^v/2, 25^v/13, 40^v/6).

derept să „pentru ca să”: *atunce să zacă cu dosul în sus, derept să nu facă dedesupt udătură* (p. 4^v/7—9).

după cînd „după ce”: *E d[ea]c[ia] va veni vreamea, după cînd va face cumu e obiceiul . . . să meargă în besearecă* (p. 1^r/11—14); *Euga de credincioși după cînd veri întinde andămisul* (p. 22^r/15—16). În aceste exemple avem a face cu un calc după v.sl. по вънгда.

să cu funcție de conjuncție condițională este atestat o singură dată în text: *E să nu sint de-a cuminecarea, diaconul fiind potiriul și popa să blagoslovească* (p. 41^r/3—5).

SINTAXĂ

SINTAXA PROPOZIȚIEI

O serie de particularități care privesc sintaxa părților de propoziție au fost discutate la capitolul *Morfologia*. Pentru acest motiv, vom discuta în acest capitol numai acele aspecte care nu au fost încă relevate.

Predicatul nominal. În unele predicte nominale copula nu este exprimată, intrucît nu apare în textul slav: *Doamne sfinte, cea ce în sfinți răpaoși, ce de trei ori <ești>¹ sfînt, cu glasuri de serafimi <ești> cîntat* (p. 17^r/14—17) pentru *ѡже сѣын иже въ сѣѣ почиважи. иже трѣ сѣымъ гласѡ ѡ сѣрафѣимъ въспѣваемыи*; și datorită <înt> *fie închinăciune și mare mîrie a-ți aduce* (p. 17^r/11—12) pentru *и дѣжноѣ тебѣ поклонѣніе и славо словѣ приносѣти*; *Nimea <nu este> destoinic a se lega de pohtele trupului* (p. 24^r/15—16) pentru *никтоже достоинъ ѡсезавшѣи сѣ съ пѣтъскыи похотѣи*; *Ce slujesc fie mare și înfricoșat < lucru este> și aceluia <este> tîrîia cerinului* (p. 24^r/2—5) pentru *аже во слоужити тебѣ, велико и страшно и тѣмъ нѣныи силамъ*. În toate aceste exemple avem de-a face cu traducerea întocmai a așa-numitelor „fraze nominale” din slavă, explicabile la rîndul lor, în bună parte, prin calcuri din greacă².

Acordul atributului cu substantivul determinat. Aporiția stă în același caz cu cuvîntul determinat în următorul exemplu: *și toată viața noastră <lu> Hristos Domnului să o dăm* (p. 42^r/1—2, 28^r/6—7). Întîlnim însă și situații în care aporiția nu se acordă cu termenul determinat: *vino în numele Domnului Dumnezeu* (p. 26^r/11—12).

Complementul. Un caz de dublă reluare a complementului direct înregistrăm în exemplul *și toată viața noastră <lu> Hristos Domnului pre ea să o dăm* (p. 28^r/6—7).

¹ Dăm între croșete întregirile efectuate de noi pentru a exemplifica mai pregnant omisiunea verbelor copulative.

² André Vaillant, *loc. cit.*, p. 355.

SINTAXA FRAZEI

Coordonarea

Propozițiile copulative se introduc prin *e, iară* (ambele conjuncții cu slabă nuanță adversativă), *nici, nu . . . nice (nici), și*: *În mormînt cu trupul, e întru iad cu sufletul, ca Dumnezeu, iară întru rai cu tîlhariul* (p. 9^r/11—13), *Așijderea preutul să sărute sfînta evanghelie, e diaconul sfînta masă* (p. 11^r/6—8); *în pace să fie cu toți, nici să aibă ceva pizmă spre cineva* (p. 1^r/5—7), *nu întoarce fața ta de noi, nice împenge noi de feciorul tău* (p. 25^r/11—13), *nu amu vrăjmașilor tăi adevăriturile tale zic, nici sărutare dau fie ca Iuda* (p. 38^r/19—39^r/2), *Nu lepăda mine de fața ta și duhul sfînt al tău nu lua de la mine* (p. 10^r/4—6), *Doamne, tremite mîna ta de sus den sfîntul sălașul tău și mă întărește întru această slujbă a ta* (p. 1^r/2—4) etc.

Propozițiile disjunctive se introduc prin *sau*: *cînte aliluia, cîntecul lu David, sau macură înainte de acesta să grăim Apostolul* (p. 19^r/4—6).

Propozițiile adversative se introduc prin *nu . . . ce, iară și însă* (conjuncția *e*, avînd o slabă nuanță adversativă, am inclus-o în rîndul conjuncțiilor copulative): *tot cea ce va creade întru el nu vor peri, ce va avea viață de veaci* (p. 32^r/10—11), *nu ne duce în năpaste, ce ne izbăvește pre noi de hitleanul* (p. 36^r/9—10); *Și în duhul sfînt Domnul ce vii face, însă de la tatăl vi[n]e și în tatăl și în fiiul să [ne] închinăm* (p. 29^r/17—30^r/1), *sfîntul amu bliđ să-l puie de-a stînga parte, iară potirul de-a dereapta* (p. 2^r/9—11), *să ia preutul în mîna stîngă amu prescurea, iară în dereapta sfînta copie* (p. 3^r/10—12).

Subordonarea

Propozițiile subiective se introduc prin *cela ce*: *Blagoslovit ești cela ce pre scaunul mării împărăției tale șezi* (p. 18^r/6—8), *vino de sfințește noi cela ce sus cu tatăl șezi* (p. 37^r/9—11).

Propozițiile atributive se introduc prin *ce, cea ce, ceia ce, cine, de și io*: *mă întărește întru această slujbă, ce e pusă înaintea* (p. 1^r/3—5), *Blagoslovit Dumnezeu ce-au vărșat dulceața sa spre preuții săi* (p. 2^r/14—15), *Și să-l întorcă cu ceia parte ce are cruce* (p. 4^r/5—6), *Preutul să cădească al treilea pocrov ce iaste aer* (p. 8^r/8—10), *Spăsește-ne, fiiul lu Dumnezeu, cea ce înviseși den moarte* (p. 14^r/13—15), *nu lăsa noi ceia ce nădăjduiesc spre tine* (p. 13^r/16—17), *Să cîntăm noi ceia ce sînt denafară* (p. 17^r/10—11), *Lumină de la lumină, Dumnezeu drept den Dumnezeu drept, născut însă nefăcut, unul cu tată<l> pren cine toate făcute sînt* (p. 29^r/2—6); *Tu amu*

singur, Doamne, Dumnezeu nostru, de s<u>pui ceriul și pământul (p. 24^v/10—12), [d]e sînt alții de [vor] să se cuminece să ia de la diaconul sfîntul potiri și să dea [lor] (p. 40^v/16—18), sfîntul potiri ce ie în mîna cu pocrovul să șteargă și pre margine io va să sărute (p. 39^v/2—4).

Propozițiile complete directe sînt introduse prin cã: [C]rez, Doamne, și spuiu cã tu ești Hristos, fiul Domnului viu (p. 38^v/12—13).

Propozițiile complete indirecte sînt introduse prin cã (subordonatele primesc în acest caz o anumită nuanță circumstanțială, de obicei cauzală), cîntămu-ți, lăudămu-te cã în mîinile lui cumplitele pămîntului și înaltele codrilor ale lui sînt, cã a lui iaste marea și el feace-o (p. 15^v/5—9), cîntămu-ți, lăudămu-te cã zeul mare e și domn și împărat mare spre tot pămîntul (p. 15^v/1—3).

Propozițiile circumstanțiale de loc se introduc prin io: Vine steaoa, stătu desupra, io era feciorul (p. 7^v/12—13), Să sărute și diaconul urariul său, io iaste spre el obraz de cruce (p. 29^v/9—11).

Propozițiile circumstanțiale de timp se introduc prin ca³, cînd și pînă: Ca vor sfîrși înția antișonă să meargă iară la loc de obicei (p. 13^v/3—5), cîndu se vor închina să grăia[sc]ă întru eiș această rugăciune (p. 1^v/18—1^v/1), pîrî-veri cînd veri judeca (p. 9^v/7—8), Cînd vor sosi la Slavă să meargă popa și diaconul înaintea sfintei mease (p. 15^v/14—16), și n-ai pășit toate făcînd, pînă noi cătră ceriu rădicași și împărăție dăruși (p. 31^v/4—7).

Propozițiile circumstanțiale cauzale se introduc prin cã: Blagoslovit Dumnezeu, cã mă încinse cu tãrie (p. 3^v/2—3), Har dămu-ți, Doamne, Dumnezeu tare, cã podobit-ai noi înaintea a-ți sta (p. 22^v/17—19), Să se împle rostul nostru de cîntarea ta, Doamne, . . . cã spodobit-ai noi a ne împreuna cu sfînta taină (p. 41^v/5—7).

Propozițiile circumstanțiale de scop se introduc prin ca, ca să (nu), de (să), drept să, să (nu): fiul tău unul născut dat-ai ca tot cela ce va creade întru el nu vor peri (p. 32^v/9—11), Credincioși <derept> chemații rugați-vă ca Dumnezeu să miluiască ei (p. 21^v/15—17), răsădește întru noi și fericata învățăturie tale frică ca ale trupului pohte toate să le călcăm (p. 19^v/2—5), Să ne iubim unul cu alalt ca cu un cuget să spunem (p. 28^v/14—16), să adune toate ce sînt în sfîntul blid, fărîmele den jos supt sfînta pîine, ca să zacă în păzire și în tãrie și să nu cază ceva (p. 7^v/9—13). Ție unuia greșiiu și hičlenșug înaintea ta feciu ca să dereptezi-te (p. 9^v/6—7), să apere spre sfînte cu toată socotirea, ca să nu cază muscă sau ceva de ceale jîgăniî mici (p. 31^v/14—17), ce vino de sfînțește noi (p. 37^v/9—10), De să se supuie

³ În cazul lui ca „cînd”, Densuşianu (HLR II, p. 256—257) afirmă că am avea a face cu o influență a conjuncției slave *когда*. După V. Morariu, *Sintaxa propoziției în Psaltirea Scheiană*, p. 228, ea a preluat sensul temporal de la *cum*, căruia i se substituie adeseori.

și să se pleace tot vrăjmașul și nepriitorul supt picioarele noastre, Domnului să ne rugăm (p. 12^v/13—17), atunce să zacă cu dosul în sus drept să nu facă dedesupt uđătură (p. 4^v/7—9), Doamne, rostulu-mi deșchide să vestesc lauda ta (p. 11^v/9—10), să meargă la preastol să grăiască (p. 18^v/2), și cugetelor noastre descoaperi ochii întru evanghelie propovedaniei tale să înțeleagem (p. 19^v/18—19^v/2), meargă cătră popa să ia nãravul de cădire (p. 25^v/6—7).

Propozițiile circumstanțiale de mod se introduc prin așa cum, cît, cum, cumuș: Să arate împreună cătră răsărit cu urariul așa cumu și-l tine (p. 16^v/5—7), inema cîtu-i va fi de tare să-ș păzească cugetul de hilenie (p. 1^v/7—9), urariul cu dereaptu să ție cum de multe ori am zis (p. 16^v/16—17), iartă noauo greșatele noastre cum iertăm și noi greșiiilor noștri (p. 36^v/7—9), și așa să se cuminece cumu-i va fi în mîna cu frică și cu mare nevoin[ă] (p. 39^v/8—10), Deci și el să se cuminece cumu-i va fi în mîna c[u] [toa]tă socotința (p. 39^v/14—16), ție în cap s[fi]nt[ul] blid cumuș iaste (p. 26^v/4—5).

Propozițiile circumstanțiale consecutive se introduc prin cã, cît: lumea ta așa o iubiși, cã fiul tău unul născut dat-ai (p. 32^v/8—9), să bage uncropul cît să fie destul (p. 38^v/6—7). În primul exemplu cã are în regentă drept corelativ adverbul așa.

Propozițiile circumstanțiale condiționale se introduc prin de, deaca (cu nuanță temporală), să (nu): de vrea vrea jãrtvã va vrea amu (p. 10^v/15—16), De va vrea preutul să sfîrșască dumnezeiasca taină, datoriu iaste înții amu în pace să fie cu toți (p. 1^v/3—5), acela să sărute sfînta evanghelie de va fi acia, e de nu va fi să o sărute popa (p. 16^v/14—16), E preutul să stea dëndărătul sfintei mease de va avea loc (p. 20^v/15—17), de va fi repidă să o ia în mîinile sale (p. 31^v/13—14), Iară de iaste ș-alt diacon slujind, acela să strige denlăuntru altariului în locul popei (p. 20^v/3—6), Numai de va fi cald și cu abur, atunce să zacă cu dosul în sus (p. 4^v/6—8). De remarcat în propoziția regentă adverbul atunce care îndeplinește rolul de corelativ al conjuncției de. *Troparele deaca se vor sfîrși, să meargă diaconul aproape de sfintele dvere* (p. 17^v/5—7), *Evangheliia deaca se va sfîrși să grăiască popa cătră diacon* (p. 20^v/8—9), *Acestea deaca vrem grăi, grăiască preutul rugăciune* (p. 21^v/2—3), *E să nu sînt de-a cuminecarea diaconul țiind potiriul și popa să blagoslovească* (p. 1^v/5—7). După cum observăm din aceste exemple, conjuncția de este cea mai des întrebuintată.

Vorbirea directă

Absența verbului de declarație ne întîmpină în cîteva exemple: *Diaconul*: „Să zicem toți den tot cugetul și den toate cugetele noastre” (p. 20^v/13—16), *Diaconul*: „Folosește, spăsește, miluiște . . .” (p. 23^v/

16—17), *Și diaconul*: „Amin”. *Și iar[ă] diaconul*: „Blagoslovește despuietoare” (p. 33^v/10—13), *Și iară diaconul către popa*: „Pomenește-mă, despuietoare sfinte” (p. 27^v/14—16), *Oamenii*: „Amin”. *Popa*: „Pace tuturor”. *Diaconul*: „Să ne iubim unul cu altul ca cu un cuget să spunem (p. 28^v/13—16), *Oamenii*: „Amin, amin” (p. 41^v/3), *Psa[lom]*: „[B]lagoslovesc [Domnul?] în toată vremea (p. 42^v/18—19). În toate aceste exemple lipsa verbului de declarație se explică prin raportare la textul slav.

Ordinea cuvintelor

Vom semna în continuare numai acele aspecte interesând ordinea cuvintelor, care nu au fost relevate la capitolul *Morfologia*.

În propozițiile enunțiative imperative, determinanții predicatului preced predicatul, topică pe care o regăsim și în textul slav: *De dulcincinștiți și de Dumnezeu păziți împărații noștri, de toate curțile și de voinicii lor, Domnului să ne rugăm* (p. 12^v/10—14), *Bunele și folosur[re]le sufletelor noastre și de pacele lumii de la Domnul să rugăm* (p. 28^v/12—15), *A creștinilor sfârșire întru viața noastră, fără păcate, nerușinați, în pace și în bun răspuns la înfricoșatul județ a lui Hristos să cearem* (p. 28^v/15—19), *Înșis lor și unul altuia și toată viața noastră Hristos Domnului pre ea să o dăm* (p. 28^v/5—7).

Atributul substantival genitival precede determinantul în exemplul: *Așteptăm seculatul morșilor și viilor veacul cela ce va să fie, amin* (p. 30^v/5—7).

În unele cazuri și atributul prepozițional este așezat înaintea determinantului: *Și să prîimească de acealea blagoslovenie* (p. 5^v/1—2), *[T]ie punem viața noastră toată și nădeajdea, de-oameni-iubitoriu despuietoriu, rugămu-ți-ne* (p. 35^v/3—6). Topica acestor atribute e preluată din textul slav.

Cînd substantivul este determinat de două atribute adjectivale, dintre care unul exprimat printr-un adjectiv propriu-zis, iar altul printr-un adjectiv pronominal, se pot stabili mai multe situații în ce privește ordinea acestora: a) adjectiv propriu-zis — determinat — adjectiv pronominal: *De sfîntul locul acesta . . . Domnului să ne rugăm* (p. 12^v/17—20), *caută spre noi și pre sfînta besearca aceasta* (p. 13^v/8—9), *să se dea noauo proa curatul trupul tău* (p. 37^v/13—14); b) adjectiv propriu-zis — adjectiv pronominal — determinat: *Pomenînd amu spăsitoarea acasta învățătură* (p. 33^v/1—2); c) determinat — adjectiv propriu-zis — adjectiv pronominal: *duhul sfînt al tău nu lua de la mine* (p. 10^v/5—6). Topica în aceste exemple se explică prin raportare la originalul slavon folosit de traducător⁴.

⁴ о сѣмъ шестѣхъ сенъ... Поу помѣимъ са (cazul a); поминати оубо спсѣна сѣхъ заповѣдѣхъ (cazul b); аѣа сѣго твоего неимѣи ѿ мене (cazul c).

Substantivul determinat poate precede două adjective pronominale, dintre care primul posesiv, iar al doilea demonstrativ: *Și destoinici fă noi ce-ai pus întru slujba ta aceasta* (p. 23^v/8—10). Topica aceasta este preluată din textul slav: и доволны сътвори нѣ нѣже положиль еси къ слоужбѣ твоѣ.

Există și situații cînd substantivul determinat de trei atribute este așezat în urma acestora: *răsădește întru noi și fericata învățaturii tale frică* (p. 19^v/2—3). Raportarea la textul slav explică și în acest caz ordinea cuvintelor: въсѣди къ нѣ и блѣженныи заповѣди твоѣ страхѣ.

Complementul direct are topică liberă cînd este exprimat printr-o formă neaccentuată a pronumelui personal: *Doamne, curățește-mă și mă miluiește* (p. 3^v/17—18), *Bucură-se sufletul meu în Domnul, că mă îmbrăcă întru cămașe de spăsenie și cu văsmînt de veselie îmbrăcă-mă* (p. 2^v/8—12). La perfectul simplu, complementul direct stă în unele exemple după verb: *cu pînză curată învăli-l, puse-l* (p. 26^v/19—27^v/1), *și el feace-o* (p. 15^v/9).

În *Să ainte apucăm fața lui în ispovedire și în cîntare să strigăm lui* (p. 14^v/16—18), complementul circumstanțial se intercalează între verbul *apucăm* și *să*, semnul conjunctivului. Adverbul *amu* dislocă uneori atributul de determinant: *Fă pîinea amu aceasta cîntî trupul Hristosul<u>i tău* (p. 33^v/9—10), *sfîntul amu blîd să-l puie de-a stînga* (p. 2^v/7—10).

LEXICUL

Dintre cuvintele care alcătuiesc lexicul *Liturgierului* vom examina cuvintele dispărute azi din limbă sau puțin cunoscute, precum și cuvintele cu forme sau sensuri deosebite de cele din limba actuală. Vom urmări concomitent și repartitia lexicului pe origini*.

Cuvinte care prezintă forme sau sensuri diferite de cele actuale

a) Elemente latine

Adeverit adj. „adevărat”: *Strige ei cu cuvîntul adeverit* (p. 21^v/17—18).

Arsă s.f. „jertfă”: *Că de vrea vrea jârtoă va vrea amu; toate arsele nu bine-vruși* (p. 10^v/15—17). În secolul al XVI-lea, de la verbul *arde*

* Precizăm că nu am diferențiat în cadrul repartizării lexicului pe origini elementele moștenite sau împrumutate de cele formate pe teren românesc.

sint cunoscute trei derivate care exprimă noțiunea de „jertfă”: *arsă*, care, în afara textului nostru, mai apare în psaltirile rotacizante (PS, PV, PH) și în CP¹, *ardere* înregistrat în CP, PS și PO și *arsură* atestat în CT, EL și PO².

Ascuns s.n. „taină”: *Cina ta întru ascuns, astăzi fiul Domnului împreunatu mă primeaș[e]* (p. 38^v/17—19). Vezi și p. 35^v/8. Cu acest sens termenul nu a fost înregistrat de Densusianu și acad. Rosetti; în schimb el figurează în lexicul de bază al limbii din secolul al XVI-lea, stabilit de Claudia Tudose³.

Codru s.m. „munte”: *că în mâinile lui cumplitele pământului și înnaitele codrilor ale lui sînt* (p. 15^v/6—8). *Codru* „munte” este atestat în textele coresiene (CT, CPr, CP, CC¹, CC²) și în textele rotacizante (PS și PH)⁴.

Cuceri vb. refl. „a se smeri, a se supune”: *rugămu-ți-ne și cearem și cucerimu-ne* (p. 35^v/5—6). Cu acest sens, *cuceri* este atestat în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CC¹, CM, CC²)⁵.

Cumplit s.n. „sfârșit”: *că în mâinile lui cumplitele pământului* (p. 15^v/6—7). În secolul al XVI-lea, *cumpli* cu sensul „a isprăvi, a consuma, a epuiza” apare în PS⁶.

Descoperi vb. „a deschide”: *și cugetelor noastre descoaperi ochii întru evanghelie propovedaniei tale* (p. 19^v/18—19^v/1); „a revela”: *Să descoapere lor evanghelia dereaptă* (p. 21^v/18—22^v/1). *Descoperit* și *descoperitură* cu sensul „revelație” se întâlnesc în secolul al XVI-lea în tipăriturile lui Coresi (CT, CPr, CC¹, CC²) și într-un text rotacizant (CV)⁷.

Drac s.m. „dușman”: *Dereapta ta mînd, Doamne, frîmse dracii* (p. 2^v/1—2). Vezi și p. 21^v/1. *Drac* „dușman” traducînd vsl. *кѣръ* este înregistrat în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CP¹, CP²) și în textele rotacizante (PS, PH, PV)⁸. De remarcat înlocuirea lui *drac* din versiunea coresiană a *Psaltirii* din 1577 prin *vrăjmaș* în CP²⁹.

Dulce adj. „bun”: *însuși Doamne, după dulce inema ta caută spre noi* (p. 13^v/7—8). Vezi și p. 14^v/4, 23^v/8 etc. În textele din secolul al XVI-lea, *dulce* „bun” a fost înregistrat în tipăriturile coresiene, în textele din centrul

¹ DHLR II, p. 294; RILR VI, p. 320.

² DHLR II, p. 423.

³ Claudia Tudose, *Lexicul de bază în secolul al XVI-lea*, în SCL, XVI, 1965, nr. 5, p. 628, 649 și SCL XVI, nr. 6, p. 815; vezi și RILR VI, p. 320.

⁴ DHLR II, p. 428—429; RILR VI, p. 330.

⁵ DHLR II, p. 429.

⁶ *Ibidem*, p. 494; RILR VI, p. 331.

⁷ DHLR II, p. 432.

⁸ *Ibidem*, p. 435; Candrea, PS II, p. 12¹, 7, 19, 27, 13², 22, 18¹², 15, 32, 36; RILR VI, p. 331.

⁹ Vezi Candrea, PS II, p. 13²², 18³², 36 etc.

Ardealului și în textele rotacizante¹⁰. Pentru *dulce* din compuse, vezi *Compunerea*, p. 115—116.

Dulceață s.f. „bunătațe”: *cearcetă noi cu dulceața ta* (p. 17^v/15—16). Vezi și p. 15^v/17. Sensul acestui cuvînt se regăsește și în alte tipărituri coresiene (CT, CPr, CP¹), precum și într-un text nordic (PS)¹¹; „grăție divină, dar”: *Blagoslovit Dumnezeu ce-au vărșat[i] dulceața sa spre preuții săi* (p. 2^v/14—15). Vezi și p. 7^v/8, 22^v/5, 27^v/18.

Împărăți vb. refl. „a deveni împărat”: *Domnul împărăți-se și întru frîmseate se învești* (p. 7^v/17). Vezi și p. 14^v/5—6. Verbul este înregistrat în textele rotacizante (PS, PV, PH), în tipăriturile coresiene (CPr, CC¹, CM, CP, CC²) și într-o tipăritură bănățeană (PO)¹².

Împinge vb. „a respinge, a îndepărta”: *nu întoarce fața ta de noi, nice împenge noi de feciorul tău* (p. 25^v/11—13).

Împle vb. „a împlini, a îndeplini”: *Împăratul cerului . . . ceta ce de pretutindinca toate împle* (p. 10^v/14—16), *toate le împluși, nescrisule* (p. 9^v/15—16); vezi și p. 14^v/15. Cu acest sens verbul se regăsește în tipăriturile coresiene (ICr, CPr, CC¹, CP, CC²), în textele din centrul Transilvaniei (TM), Banat (PO) și nordul Transilvaniei (PS)¹³. Cf. însă p. 8^v/4—6, 37^v/15, 41^v/4.

Împlere s.f. „împlinire”: *dulce-vestind cu tărie multă întru împlearea evangheliei* (p. 20^v/3—4)¹⁴; *Iară popa . . . grăiască: „[Îm]plearea sfințului [d]juh”* (p. 37^v/16—20); „încăpere”: *împlerile besearciei tale ferească* (p. 13^v/12—13). Vezi p. 42^v/18 și CM, p. 7^v/15.

Întrat s.n. „intrare”: *Blagoslovit întratul sfinților tăi, Doamne* (p. 16^v/9).

Învățătură s.f. corespunde vsl. *заповѣдь* „poruncă”: *Pomenind amu spăsitoarea această învățătură* (p. 33^v/1—2). Vezi și p. 19^v/3. Cu sensul de „poruncă”, cuvîntul a fost înregistrat în secolul al XVI-lea în CC² și PO¹⁵.

Județ s.n. „judecată”: *A creștinilor sfîrșire întru viața noastră fără păcate, nerușinați, în pace și bun răspuns la înfricoșatul județ a lu Hristos, să cearem* (p. 28^v/15—19); vezi și p. 35^v/12. Cu sensul „judecată” cuvîntul a fost înregistrat în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CM), în textele din centrul (TM, TB), din vestul (CTd) și din nordul Transilvaniei (PS)¹⁶.

¹⁰ DHLR II, p. 435; RILR VI, p. 331.

¹¹ DHLR II, p. 435; RILR VI, p. 331.

¹² DHLR II, p. 200.

¹³ *Ibidem*, p. 440.

¹⁴ Cuvîntul este greșit glosat de Densusianu („belșug”) în contextul *întru împlearea blagosloveniei evangheliei lu Hristos voi veni* (CPr, 118). Vezi DHLR II, p. 440.

¹⁵ DA II, p. 859.

¹⁶ DHLR II, p. 449.

Lature s.f. „ținut, regiune”: *Pomenește, Doamne, locul acesta ce întru el viem și toate cetățile și laturile* (p. 34^v/8—10). Vezi pentru acest sens și textele coresiene (CT, CPr, CC¹)¹⁷; *de-o laturi „de-o parte”: Diaconul să meargă și să stea . . . de-o laturi a sfintei mease* (p. 30^v/9—10).

Lăsare s.f. „iertare” (în sintagma *lăsarea păcatelor*): *De fericată pomeană și lăsarea păcatelor fericat ctitorul sfântului hram acesta* (p. 6^v/7—10). Vezi și p. 22^v/2, 28^v/10—11, 32^v/5—6 etc. Verbul *lăsa „iarta”* și substantivul *lăsare „iertare”* apar frecvent în textele religioase din secolul al XVI-lea (tipăriturile coresiene: CT, CPr, CC¹, CM, CC²; textele rotacizante: PS, CV, S; textele din centrul și vestul Ardealului: CTd, TM, TB)¹⁸.

Mări, vb. „a slăvi”: *tu aceia măreaște cu dumnezeiasca a ta tărie* (p. 13^v/15—16). Vezi și p. 42^v/3. Cu acest sens *mări* a fost înregistrat în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CP¹, CC²), în textele din centrul și vestul Transilvaniei (TB și CTd), din nordul Transilvaniei (CV, PS)¹⁹.

Mărie s.f. „slavă”: *și fie mărie tremeatem* (p. 14^v/5—6). Vezi și p. 15^v/16, 17^v/2—3, 18^v/8 etc.; *mare-mărie* traduce vsl. славословіе „elogiu”: *și în ceasul acesta a sta înaintea slavei sfântului al tău jărtăvnic și datori fie închinăciune și mare-mărie a-ți aduce* (p. 17^v/9—12); cu *mărie-mărinđ* corespunde vsl. славословящій „lăudind”: *și cu mărie-mărinđ a ta dulceață* (p. 15^v/16—17).

Mesteca vb. traduce vsl. причастн сѧ „a se împărtăși”: *Dă lor pretulindinea cu frică și cu dragoste a sluji ție, neosîndiți a ne mesteca cu sfînta a ta taină* (p. 23^v/18—24^v/3). Verbul nu a mai fost înregistrat cu acest sens în textele religioase din secolul al XVI-lea.

Mestecare s.f. „amestec, împerechere”: *De bună mestecarea a văduhului . . . Domnului să ne rugăm* (p. 12^v/1—3); „împărtășire” (причастіе, причастіиник): *De împreunarea credinței, mestecarea sfântului duh cerșură* (p. 35^v/12—14); *Să nu fie mie, în pîră sau osîndă, mestecarea sfintei tale, Doamne* (p. 39^v/4—6).

Născut s.m. „naștere”: *Născutul lui cine va spune?* (p. 4^v/8). Cu sensul de „naștere”, *născut* a fost notat în tipăriturile coresiene (CT, CC²), într-un text rotacizant (CV) și într-o tipăritură bănățeană (PO)²⁰.

Nefiind s.n. „neființă”: *den nefiind întru fire toate aduseși* (p. 36^v/5).

Neștiut s.n. „ignoranță”: *și destoinici fă noi a aduce ție, Doamne, și jărtve sufletești de ale noastre păcate și de ale oamenilor neștiuturi* (p. 27^v/11—14).

Plecat adj. „smerit”: *bucură-se oasele plecate* (p. 9^v/18). Vezi și p. 10^v/18; s.m. „smerit”: *Doamne, Dumnezeuul nostru, cela ce pre înnalți lăcuiești și spre plecați prevești* (p. 22^v/10—12). Cu acest sens, cuvîntul este notat în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CP) și într-un text nordic (PS)²¹.

Prădat s.m. „prizonier”: *Pomenește, Doamne, notătorii, cale-făcătorii, neputincioșii, usteniții, prădații* (p. 34^v/11—14). Vezi și p. 12^v/5—6. *Prădat „prizonier”* și *prădare „captivitate”* sînt atestate în tipăriturile coresiene (CP¹ și CC²) și în două texte rotacizante (PS, PV)²².

Răpaua vb. refl. „a se odihni”: *Împăratul ceriului, mîngîitoriu de suflete adevărite . . . răpauș-te întru noi* (p. 10^v/14—19). Vezi și p. 17^v/15, 24^v/17. În textele din secolul al XVI-lea *răpaua (răpaua)* cunoștea o repartiție și o frecvență mai mare decît sinonimul său *odihni*²³. Densușianu îl atestă în textele coresiene (CT, CPr, CC¹, CP¹, CC²), în textele din centrul Transilvaniei (TM) și din Banat (PO) și în textele rotacizante (CV, PS, PV)²⁴.

Scăpare s.f. „refugiu, adăpost” (corespunde vsl. прибежище); *Domnul, învîrtoșarea mea și scăparea mea și izbăvitoriul meu* (p. 29^v/3—5).

Sculat s.n. „înviere”: *Așteptăm sculatul morților și viilor veacul* (p. 30^v/5—7). *Sculare* și *sculat* cu sensul de „înviere” sînt înregistrate în textele coresiene (ICr, CPr, CC¹, CM, CC²) și în două texte din centrul și din vestul Transilvaniei (TM și CTd)²⁵.

Semna vb. „a face semn, a însemna”: *să ia preutul în mîna stîngă amu prescurea, iară în dreapta sfînta copie și să o semneze de trei ori de supra scripturei* (p. 3^v/10—14).

Spune vb. corespunde vsl. исповѣдати „a mărturisi”: *nu amu vrăjmașilor tăi adevăriturile tale zic, nici sărutare dau ție ca Iuda, ce ca tîlharul spuii-te* (p. 38^v/19—39^v/3).

Spurcăciune s.f. „sîngerare”: *fă noi destoinici a fi a aduce ție rugăciuni și rugi și jărtve fără spurcăciune* [безъ кровенъж] (p. 23^v/5—7). Vezi și p. 24^v/8.

Stătător adj. „prezent, de față”: *că și în stătătoare zi spodobit-ai noi cu a ceriului și fără de moarte a ta taină* (p. 40^v/15—17). Vezi și p. 14^v/15—16.

Tărie s.f. corespunde vsl. оутверждение „securitate, apărare”: *să adune toate ce sînt în sfîntul blîd, fărîmele den jos supt sfînta pîine, ca să zacă în păzire și în tărie* (p. 7^v/9—13); „precauție, prudență”: *Așij-*

¹⁷ DHLR II, p. 450.

¹⁸ *Ibidem* p. 450.

¹⁹ *Ibidem*, p. 453—454.

²⁰ *Ibidem* p. 298.

²¹ *Ibidem*, p. 465.

²² *Ibidem*, p. 467.

²³ Claudia Tudose, *Lexicul de bază*, p. 627—628.

²⁴ DHLR II, p. 470.

²⁵ *Ibidem*, p. 475.

derea și sfântul blid să-l puie în vârful diaconului, acesta luund, și acelaia cu frică și cu toate socotințele și cu tărie (p. 26^r/8—11).

Trece vb. „a neglija”: *cela ce zidiși omul pre obrazul tău . . . și dai celora ce cer preaînțelepciune și mente și nu treci greșitul* (p. 17^r/1—7). Ca tranzitiv, *trece „neglija”* a fost înregistrat într-un singur text (CC²)²⁶.

Virtute s.f. „forță, putere”: *Dereapta ta mîndă, [D]oamne, preaslăvi-se în virtute* (p. 2^r/18—2^r/1). Cuvîntul este notat în CP¹, CC², PS, TM și CTd²⁷.

Elemente slave

Blid s.n. *sfântul blid „sfântul disc”: sfântul amu blid să-l puie de-a stînga parte* (p. 2^r/9—10). Vezi și la p. 4^r/18, 7^r/10 etc.

Năpaste s.f. „ispită”: *nu ne duce în năpaste* (p. 36^r/9). În versiunile coresiene ale rugăciunii *Tatăl nostru*, *năpaste „ispită”* (ICr, CT, CM, CC²) este preferat lui *ispită* din EP²⁸.

Nedestoinie adj. „nedemn”: *nedestoinicii robii tăi* (p. 17^r/8—9). Vezi și p. 25^r/14. Cuvîntul a fost atestat în secolul al XVI-lea în CC², PO și IC²⁹. *Destoinie „demn”* este notat în mai multe texte: CT, CPr, CC¹, TM, TB, CTd, PO și CV³⁰.

Nevointă s.f. „grijă, atenție”: *Și așa să se cuminece cumu-i va fi în mîndă cu frică și cu mare nevointă* (p. 39^r/8—10). Vezi și p. 29^r/6. Cu acest sens cuvîntul a fost înregistrat în secolul al XVI-lea în tipăriturile coresiene (CPr, CC²) și în două documente din Țara Românească (AA XX, 477, 479)³¹.

Obraz s.n. „formă”: *obraz de cruce* (p. 25^r/9, 29^r/10—11); „chip”: *cela ce zidiși omul pre obrazul tău* (p. 17^r/1—2). Cu acest sens, cuvîntul a fost atestat în CM, CPr și PO³².

Piră s.f. „judecată”: *Să nu fie mie în pîră sau osîndă* (p. 39^r/4—5). Vezi și p. 35^r/13—14. Cu acest sens, cuvîntul a fost notat în versiunile *Apostolului* (CPr și CV)³³.

Piri vb. „a izbîndi, a birui”: *Fie unuia greșiiu și hidlenșug înaintea ta feciu, ca să dereptezi-te întru cuvintele tale și pîrî-neri cînd veri judeca* (p. 9^r/6—9). Cu acest sens verbul nu a mai fost înregistrat în secolul al

XVI-lea. În PH întîlnim *păreaște* într-un pasaj (ps. 98, v. 8), în care celelalte psaltiri prezintă verbul *izbîndi*. Candrea glosează însă verbul *pări* „a (se) răzbuna”, întrucît corespondentul său slavon este *мщати се* „a se răzbuna”³⁴. *Izbîndă „răzbunare” și izbîndi „răzbuna”* sînt, de asemenea, atestate în textele din secolul al XVI-lea și al XVII-lea³⁵, astfel că *păreaște* din PH nu are sensul „a izbîndi” pe care îl prezintă textul *Liturghierului*.

Seirbă s.f. „chin, suferință”: *A ne izbăvi noi de toată scîrba, mînia și nevoia, Domnului să ne rugăm* (p. 12^r/6—9). Vezi și p. 27^r/2, 34^r/19.

Sfirși vb. „a înfăptui”: *De va vrea preutul să sfîrșască dumnezeiasca taină, datoriu iaste întîi amu în pace să fie cu toți* (p. 1^r/3—6). Vezi și p. 1^r/8. *Sfirși „crea”* a fost notat într-o tipăritură coresiană (CP¹) și într-un manuscris rotacizant (PS)³⁶.

Toci (< *точити* „a vărsa, a împrăstia, a risipi”) vb. „a izvorî”: *În cruce te răstigniși și cu sulița împunseși, fără de moarte tociși oamenilor* (p. 3^r/1—5). Verbul nu a fost înregistrat în textele din secolul al XVI-lea.

Voinic s.m. „ostaș”: *Unul den voinici cu sulița coastele lui împunse și aciaș ieși sînge și apă* (p. 4^r/12—14). Vezi și p. 12^r/13, 42^r/7. Cu acest sens, cuvîntul a fost notat în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CC¹, C Prav.), în textele din centrul și vestul Transilvaniei (TM, TB, CTd), în textele nordice (CV, S) și în Țara Românească (AA XX, 479, 480)³⁷.

Elemente maghiare

Chinui vb. „a munci, a trudi”: *De notătorii și cale-făcătorii, nepu-tincioșii, ceia ce se chinuiesc . . . Domnului să ne rugăm* (p. 12^r/4—7).

Lăcui vb. „a trăi”: *De sfîntul locul acesta și de toate cetățile și înla-turile și de ceia ce cu credință întru [ea]le lăcuiesc, Domnului să ne rugăm* (p. 12^r/17—20). Acest sens a fost înregistrat pentru *lăcui* într-un singur text coresian (CC²)³⁸.

Socoti vb. „a fi atent, a lua aminte”: *să strige diaconul: „Să socotim”* (p. 18^r/11). Vezi și p. 18^r/19, 19^r/3, 29^r/13, 37^r/6. Cu acest sens, verbul se regăsește în textele coresiene (CP¹, CP²) și în PS³⁹.

Socotință s.f. corespunde vsl. *кѣнимание* „atenție”: *Așijderea și sfîntul blid să-l puie în vârful diaconului, acesta luînd, și acelaia cu frică și cu toate socotințele și cu tărie* (p. 26^r/8—11); corespunde lui *опастко*

²⁶ DHLR II, p. 486.

²⁷ *Ibidem*, p. 490.

²⁸ Microfilm nr. 14 (BAR), p. 21/9.

²⁹ DHLR II, p. 463.

³⁰ *Ibidem*, p. 433.

³¹ *Ibidem*, p. 328.

³² *Ibidem*, p. 462.

³³ DHLR II, p. 464.

³⁴ Candrea, PS II, p. 451.

³⁵ DHLR II, p. 447; DA II, p. 925—926.

³⁶ DHLR II, p. 476.

³⁷ *Ibidem*, p. 490.

³⁸ *Ibidem*, p. 449.

³⁹ *Ibidem*, p. 478.

„grijă, silință” : *Deci și el să se cuminece cumu-i va fi în mână c[u] [toa]tă socotința* (p. 39^r/14—16).

Socotire s.f. corespunde vsl. *самотрясение* „examinare, observare” (p. 32^r/12—13), sens întâlnit în CC² pentru *socotință*⁴⁰; corespunde lui *опасение* „grijă” : *să împreuneaze tot în sfântul potări cu frică și cu toată socotirea* (p. 40^r/4—6). Cu acest sens, cuvîntul a fost atestat în CC²⁴¹; corespunde vsl. *важност* „respect, evlavie” (p. 31^r/15).

Cuvinte dispărute azi din limbă sau puțin cunoscute

Elemente latine

Adeveritură s.f. „taină” : *nu amu adeveriturile tale zic* (p. 38^r/19—39^r/1). Cuvîntul *adeveritură* este considerat o creație a lui Coresi din *adeveri* cu suf. *-itură*⁴², dar simpla lui prezență în tipăriturile diaconului (CC¹, CP¹, CC²)⁴³ nu constituie o probă hotărîtoare. În tipăriturile aceluiași Coresi întîlnim și *adevărătura* (CPr, CC¹); cuvîntul se regăsește și în PO)⁴⁴. Prezența variantei pare să infirme paternitatea coresiiană a cuvîntului *adeveritură*.

Crunție s.f. „vărsare de sînge” : *Izbăveaște de crunții, Doamne* (p. 10^r/11).

Cuvioșa vb. „a învrednici” : *cuvioșaz[ă] noi, despoietoare, cu îndrăznire a cuteza a che[ma] tine al cerului Domn și tată* (p. 35^r/17—19).

Dereptătoriu s.m. „învățător” : *Înger cu pace, credincios, dreptătoriu, feritoriu sufletelor și trupurilor noastre* (p. 28^r/7—9). Vezi și p. 35^r/1.

Despuietor s.m. „stăpîn” : *fire de sfinție dat-ai noauo ca despuietoriul tuturor* (p. 24^r/8—9). Vezi și p. 8^r/1, 10^r/8, 11^r/2 etc. Verbul *despune* „a-și exercita puterea, a dicta” împreună cu derivatele sale cunoaște o largă răspîndire în textele religioase în secolul al XVI-lea : *despune* (CPr, CT, CTd, TM)⁴⁵, *despus* „putere” (CT, CPr, CC¹, CV), „autoritate” (CT, CC²), „stăpînire” (CPr, CP, PH, CV), „demnitate” (CPr, CV)⁴⁶, *despuietoriu* „stăpîn, atotputernic” (CT, CPr, CP², CC², CV, PV, CTd, TM, TB)⁴⁷, *despuietoare* (CC², TB, CTd)⁴⁸, *despuietură* „suveranitate, atotputernicie” (CC²)⁴⁹.

⁴⁰ DHLR II, p. 479.

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² DA I, p. 42.

⁴³ DHLR II, p. 340; Candrea, PS II, p. 54/21.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 495; RILR VI, p. 324.

⁴⁶ DHLR II, p. 295—296.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 333; RILR VI, p. 324.

⁴⁸ DHLR II, p. 333.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 342.

Destinge vb. „a cobori” : [*C*]rez *Doamne și spui că tu ești Hristos, fiul Domnului viu, ce destinseși din ceriu* (p. 38^r/12—14). Vezi și p. 2^r/17, 42^r/10—11. Verbul este atestat în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CC¹, CP¹, CC²), într-o tipăritură bănățeană (PO), în textele din centrul și nordul Ardealului (TM, CTd, TB) și în textele rotacizante (CV, PS, PV, PH)⁵⁰.

Ferica vb., ca tranz. „a face fericit” : *Fericează, Doamne, cu bună-vrearea ta Sionul* (p. 10^r/19—10^r/1). Cu acest sens cuvîntul a fost notat în secolul al XVI-lea în tipăriturile lui Coresi (CC¹, CP¹, CC²) și într-un manuscris rotacizant (PS)⁵¹.

Împelița vb. refl. „a se încarna” : *că tu ești Hristos, fiul Domnului viu, ce destinseși den ceriu și împelițași-te den duhul sfînt* (p. 38^r/12—15). Verbul a fost înregistrat în secolul al XVI-lea în textele din centrul (TB) și vestul Ardealului (CTd)⁵².

Înlature s.f. „ținut, regiune” : *De sfîntul locul acesta și de toate cetățile și înlaturile și de ceia ce cu credință întru [ea]le lăcuiesc, Domnului să ne rugăm* (p. 12^r/17—20).

Învești vb. refl. „a se îmbrăca” : *Domnul împărăți-se și întru frîm-seaște se învești* (p. 7^r/16—18). Cuvîntul apare în tipăriturile coresiene (CT, CP¹, CC²), în textele din Banat (PO) și din nordul Transilvaniei (IC și PS)⁵³.

Învirtoșare s.f. „întărire” : *Domnul, învirtoșarea mea și scăparea mea și izbăvitoriul meu* (p. 29^r/3—5).

Lăsăciune s.f. „iertare” (numai în sintagma *lăsăciunea păcatelor*) : *ac[e]sta iaste sîngele meu de leage no[a]uo, ce drept noi și drept mul[ți] vîrsă-se întru lăsăciunea păcatel[or]* (p. 32^r/13—16). Cu acest sens cuvîntul este atestat în textele coresiene (CT, CPr, CC¹, CC²) și într-un text nordic (CV)⁵⁴.

Measer s.m. „sărac” : *pomeneaște, [Doam]ne, ... pomenitorii de mease[ri]* (p. 34^r/14—18). În secolul al XVI-lea, cuvîntul este atestat în tipăriturile coresiene (CT, CC²), în textele rotacizante (PS, PH, IP) și într-un text din vestul Transilvaniei (CTd)⁵⁵.

Nefire s.f. „neființă” : *Doamne sfînte, ... ce den nefire întru ce iaste aduseși toată firea* (p. 17^r/14—17^r/1). Vezi și p. 31^r/3—4.

Neprepuietor s.m. „nevinovat” : *Și destoinici fă noi ce-ai pus întru slujba ta aceasta, cu tăria duhului tău sfîntul, neprepuietori și fără poticnire în curată mărturie* (p. 23^r/8—12). *Neprepuietori* corespunde vsl.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 199, 206, 211—212, 218, 229, 238, 495; RILR VI, p. 324.

⁵¹ DHLR II, p. 496; RILR VI, p. 324.

⁵² DHLR II, p. 464.

⁵³ *Ibidem*, p. 497; RILR VI, p. 324.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 498.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 498; RILR VI, p. 324.

незазорно „fără vină, care nu sînt bănuți de o vină”. *Neprepus* „fără nici un cusur” apare în două tipărituri coresiene (CPr și CC²)⁵⁶. *Prepune* „cu sensul „a bănuți” a fost înregistrat în secolul al XVI-lea în PS și CC²⁵⁷, iar *prepūs* „bănuț” într-un document din Moldova⁵⁸. După cum observăm, cuvîntul nu este propriu numai textelor din Moldova⁵⁹. O formă *prepunonși*, corespunzînd vsl. прѣпорнѣ a fost notată în CV⁶⁰.

Neștiitură s.f. corespunde vsl. неѣданнѣ „ignorantă”: *De ale noastre greșale și de a oamenilor neștiitura, priimeaste, Doamne, ruga noastră* (p. 23^r/2–5). Cuvîntul a fost notat în două tipărituri coresiene (CC¹, CC²) și într-un manuscris rotacizant (CV)⁶¹.

Rost s.n. „gură”: *Ca mielul înaintea tunzătorului lui fără glas, așa nu-ș deschidea rostul lui* (p. 4^r/3–5). Vezi și p. 5^r/4, 7^r/2–3, 10^r/14 etc. Cuvîntul apare în secolul al XVI-lea în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CC²), în textele din centrul și vestul Transilvaniei (TM, TB, CTd), în textele din Banat (PO) și nordul Transilvaniei (OV, PS)⁶².

Scumpăra vb. „răscumpăra”: *scumpăratu-ne-ai den blăs[te]mul legiei* (p. 3^r/1–2). În textele din secolul al XVI-lea verbul e atestat în diverse izvoare (CPr, CC¹, CC², CTd, CV, IP, PH; chiar și în documente: AA XX, 478, DH XI, 319); și de asemenea derivatele: *scumpărare* „răscumpărare” (IP), *scumpărat* „izbăvire” (ICr, TM), *scumpărătoriu* „mîntuitor” (CC¹, CC², TP)⁶³.

Șerb s.m. „rob” (p. 6^r/17). În secolul al XVI-lea cuvîntul a fost înregistrat în textele coresiene (CPr, CP¹), în textele din Banat (PO), din centrul (TM, TB), din vestul (CTd) și din nordul Transilvaniei (PS)⁶⁴.

Vie vb. „a trăi”: *Pomeneaste, Doamne, locul acesta ce întru el viem* (p. 34^r/8–9). Cuvîntul este larg răspîndit în veacul al XVI-lea, întîlnindu-se în tipăriturile coresiene (ICr, CT, CPr, CC¹, CM, CP¹, CP², CC²), în textele din centrul Transilvaniei (TM, TB), din Banat (PO) și din nordul Transilvaniei (CV, PH, PS)⁶⁵.

⁵⁶ DHLR II, p. 360.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 500; RILR VI, p. 324.

⁵⁸ Vezi Fl. Dimitrescu, *Contribuții la repartizarea regională a lexicului românesc în secolul al XVI-lea*, în SCL, XV, 1964, nr. 4, p. 551; *prepūs* „bănuț” a mai fost atestat în GB (ed. I. Bogdan în „Convorbiri literare”, XXIV, p. 731), dar nu avem certitudinea că aceste glose aparțin veacului al XVI-lea.

⁵⁹ Cf. Fl. Dimitrescu, *Contribuții*, p. 551.

⁶⁰ DHLR II, p. 500, 561; RILR VI, p. 324.

⁶¹ DHLR II, p. 360; RILR VI, p. 321.

⁶² DHLR II, p. 472.

⁶³ *Ibidem*, p. 300, 307, 338, 500; RILR VI, p. 325.

⁶⁴ DHLR II, p. 500–501; RILR VI, p. 325.

⁶⁵ DHLR II, p. 198, 202, 501–502; RILR VI, p. 325.

Zeu s.m. „Dumnezeu”: *că Zeul mare e și domn și împărat* (p. 15^r/2–3). Cuvîntul apare în secolul al XVI-lea într-un text coresian (CPr), în textele rotacizante (PH, PS, CV) și într-un text din centrul Transilvaniei (TM)⁶⁶.

Elemente slave

Cădi vb. „a arde tămie, a tămia” (p. 7^r/10–11, 15, 8^r/2 etc.). Verbul este atestat în secolul al XVI-lea numai în CT⁶⁷.

Cădire s.f. corespunde vsl. каднѣ „tămie” (p. 7^r/16–17, 7^r/3, 4, 19^r/9, 25^r/7 etc.). Termenul a fost înregistrat într-un text coresian (CP²) și într-un text rotacizant (PH)⁶⁸.

Cetenie s.f. „citire, lectură”: *Diaconul den ime recū sfînta eranghelie cetenie* (în text четеніе) (p. 20^r/1–2). Cuvîntul a fost înregistrat în două tipărituri coresiene (CPr, CC²) și într-un text rotacizant (CV)⁶⁹.

Copie s.f. „cuțit cu două tășuri întrebuințat în biserică la tăiatul prescurii” (p. 3^r/12, 4^r/13, 4^r/11, 5^r/11, 6^r/19). Cu accepția de „lance, sulită” vsl. копнѣ a fost transpus în românește prin *suliță* (p. 3^r/14, 4^r/12) dar și prin *copie* (p. 3^r/17–18).

Desfîrși vb. „desăvîrși”: *și f[ot]ată dăruirea ce iaste desfîrșită, de sus iaste* (p. 42^r/9–10). Cuvîntul a fost atestat în textele din centrul (TM) și nordul (PS, PH) Transilvaniei și în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CC¹, CC²)⁷⁰. S-a înregistrat și forma *desăvîrșit* (TM, P) folosită alături de *desfîrșit* chiar în aceeași frază în CC²⁷¹.

Desluji vb. corespunde vsl. съсасжнѣ „a sluji împreună”: *fă dentru întrările noastre întru întrările sfînților îngeri a fi, deslujind noauo și cu mărie mărind a ta dulceață* (p. 15^r/13–17).

Diaconstvă s.f. „rugăciune scurtă pe care o spune diaconul”: *Diaconul să zică diaconstvele* (p. 11^r/15–16). Vezi și p. 1^r/2.

Dveră s.f. „ușa altarului” (p. 17^r/7, 20^r/12, 20^r/11, 26^r/2). Cuvîntul a fost înregistrat cu acest sens într-un text bănățean (PO) și într-un text moldovenesc (CB I, 195, 197, 198, 199, 202)⁷².

Dzevează s.f. „stcaua de pe disc”: *Așjđerea cădelnița să o dea în dereapta diaconului, să puie și sfîntul blid în capul lui, fiind și dz<v>eazda*

⁶⁶ DHLR II, p. 565.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 504.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 262, 310–311.

⁷¹ *Ibidem*, p. 311.

⁷² *Ibidem*, p. 509.

[cu] pocroavele (p. 41^r/13—16). În secolul al XVI-lea termenul a fost înregistrat în Moldova (CB I, 195)⁷³.

Eftensug s.n. „îndurare”: și fă cu noi și cu ceia ce se roagă cu noi, cu bogăitatea milei tale și cu eftensugul tău (p. 13^r/9—12). Vezi și p. 9^r/9, 21^r/9, 23^r/2. Eftensug (eftinsig) „îndurare, milă” a fost notat în secolul al XVI-lea în CP¹, PO și PS⁷⁴.

Isop, s.m. „plantă care curăță petele, săpunioară, săpunel”: Stro-piși-mă cu issopom și curățescu-mă (p. 9^r/14—15). Forma *issopom* din textul *Liturghierului* reproduce întocmai pe aceea a cuvîntului slav (иссоп^о, cazul instrumental). *Isop* se regăsește în secolul al XVI-lea în CM, CP² (ps. 50) și în CC²⁷⁵.

Încetire s.f., corespunde vsl. причѣтъ „cler”: De mai-marele episcopul nostru, ime recū, și de curata preuție ce sînt de Hristos slujbe, de toată încetirea și oamenii, Domnului să ne rugăm (p. 12^r/7—10). Verbul *încetî* „a face parte din aceeași ceată” a fost înregistrat în două tipărituri coresiene (CPr și CC²)⁷⁶.

Jărtăvnic s.n. „masă din altar pe care se pregătesc sfintele daruri”: Cu aceaste ziceri depreună diaconul să facă închinăciune înaintea sfîntului jărtăvnic (p. 13^r/12—14); „altar” (fig.): însuși blagoslovește darurile aceastea și ia-le spre a ceriului tău jărtăvnic (p. 8^r/13—15). *Jărtăvnic* a fost atestat în CC² în compusul *supt-jărtăvnic*⁷⁷.

Jiganie s.f. „insectă”: și să apere spre sfinte cu toată socotirea, ca să nu cadă muscă sau ceva de ceale jigăniî mici (p. 31^r/16—17). Cuvîntul a fost notat în CC¹, CC² și PO⁷⁸.

Mileui vb. „a implora milă”: Încă-ți aducem cuvintele ceastea și fără sînge slujbă și rugămu-ne, milcuimu-ne și cearem (p. 33^r/9—12). Verbul *milcui* a fost înregistrat în textele din secolul al XVI-lea cu mai multe înțelesuri: „a implora milă” (PS, CP¹, CC¹, CC², PO, TP); „a ruga fierbinte” (CC²); „a se închina lui Dumnezeu” (PO)⁷⁹; „a se îndura, a se milostivi, a iubi” (CV, CT, PS)⁸⁰.

Mirosenie s.f. „miros, mireasmă”: bună mirosenie (p. 7^r/6, 34^r/16—17) corespunde vsl. мироухание „mireasmă desfătătoare”. *Mirosenie* „miros, mireasmă” a fost notat într-o tipăritură coresiană (CC²), într-o tipăritură bănățeană (PO) și într-un text din sudul Ardealului (L)⁸¹.

⁷³ *Ibidem*, p. 537.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 332; RILR VI, p. 321, 331.

⁷⁵ Diaconul Coresi, *Cartea cu învoătura*, p. 425/1; Vl. Drimba, *op. cit.*, p. 547.

⁷⁶ DHLR II, p. 352.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 368.

⁷⁸ *Ibidem*, p. 88, 157.

⁷⁹ *Ibidem*, p. 514; RILR VI, p. 326.

⁸⁰ Pandelescu Olteanu, *Contribuții la studiul elementelor slave din cele mai vechi traduceri românești*, în „Limbă și literatură”, VI, 1962, p. 83.

⁸¹ DHLR II, p. 320.

Nepriitorul s.m. „dușman”: goneaște de la noi tot vrăjmașul și nepriitorul (p. 8^r/12—14). Vezi și p. 12^r/15. Cu acest sens, cuvîntul a fost înregistrat în secolul al XVI-lea în textele coresiene (CT, CPr, CC²) și într-un text rotacizant (CV)⁸².

Obîrșenie s.f. „sfîrșit”: împărăția lui nu iaste obîrșenie (p. 29^r/16—17). În secolul al XVI-lea, *obîrșenie* „sfîrșit” se regăsește într-o tipăritură sibiană (EP), într-un manuscris din centrul Ardealului (TM) și în câteva tipărituri coresiene (ICr, CM, CC²). Exceptînd EP, *obîrșenie* provine în celelalte texte, inclusiv *Liturghierul*, din ICr (textul *Crezului*). În ce privește prezența acestui cuvînt în ICr, aceasta s-ar putea explica prin prototipul românesc al *Catehismului* lui Coresi (care s-ar putea să fi fost *Catehismul* sibian). *Obîrși* „a termina” a fost înregistrat în secolul al XVI-lea în EP, CC² și PO⁸³.

Ogodi vb. „a plăcea”: dă noauo întru preatînfrîmseațe a sluji ție întru toate zilele vieții noastre, derept rugăciunea preasfîntei Dumnezeu născătoare și de a tuturor sfîntilor, ce den veac ție au ogodit (p. 18^r/1—6). *Ogodi* „a plăcea, a fi agreabil” a fost notat în tipăriturile lui Coresi (CPr, CC¹, CP¹, CC²) și în PS⁸⁴.

Omet s.m.? „margină”: Blagoslovit Dumnezeu ce-au vărsa[t] dulceața sa spre preuții săi ca mirul în cap ce deștinge în bar[bă], în barba lui Aaron, de deștingea în ome[t] veșmîntul lui (p. 2^r/14—18). În secolul al XVI-lea, *omet* (omăt) „margină” a fost notat într-o tipăritură coresiană (CP¹) și în două manuscrise rotacizante (PS, PV)⁸⁵.

Otpust în loc. verbală să facă otpust „să se oprească” (p. 9^r/6—7).

Pocrov s.n. „pînză, postav cu care se acoperă un vas sfînt” (p. 7^r/15, 8^r/2, 9 etc.). *Pocrov* cu sensul de „pătură” a fost notat în PO⁸⁶.

Podobi vb. „a învrednici”: ceta ce podobesti pre noi, nedestoiniciu robii tăi (p. 17^r/8—9). *Har dămu-ți Doamne Dumnezeu tare, că podobit-ai noi înaintea a-ți sta* (p. 22^r/17—19). Vezi și p. 22^r/18, 25^r/13, 27^r/14—15 etc. Cu acest sens *podobi* nu a fost înregistrat în textele coresiene; acestea îl atestă în schimb, cu sensurile „a fi, a deveni asemănător” (CT, CC¹, CC² și CPr), „a se transforma” (CPr) și „a trebui” (CT)⁸⁷.

Podobie s.f. „asemănare”: acela ce zidiși omul pre obrazul tău și pre podobie (p. 17^r/1—3). Substantivul a fost înregistrat în afara tipăriturilor coresiene (CC¹, CP¹, CC²) în textele din nordul Transilvaniei (PV, PS)⁸⁸.

⁸² *Ibidem*, p. 360.

⁸³ *Ibidem*, p. 517.

⁸⁴ *Ibidem*, p. 519; RILR VI, p. 327.

⁸⁵ DHLR II, p. 519; RILR VI, p. 327.

⁸⁶ DHLR II, p. 522.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 466.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 522.

Porincită s.f. „poruncă”: *înțelepțește-mă și învăța-mă-voiu porincitelor tale* (p. 2^v/6—8). Cuvîntul este atestat în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CC¹, CP¹, CC², CPrav), în textele rotacizante (CV, PS, PV, PH), în textele din centrul și vestul Transilvaniei (TM, CTd) și într-o tipăritură bănățeană (PO) ⁸⁹.

Propoveadanie s.f. „propovăduire”: *și cugetelor noastre descoaperi ochii întru evanghelie propoveadaniei tale să înțelegem* (p. 19^r/18—19^v/2). Cuvîntul a fost înregistrat în tipăriturile coresiene (CPr, CC¹, CC²) ⁹⁰.

Sfită s.f. „veșmînt preoțesc, fără mînci, pe care preotul îl îmbracă peste celelalte veșminte cînd face slujbă”: *Deacîia să ia sfită și să o blagoslovească ea, să grăiască îmbrăcîndu-se cu nusa* (p. 3^r/8—10). În secolul al XVI-lea a fost înregistrat numai sinonimul lui *sfită*, *felon*, în Moldova (CB I, p. 200).

Sfirșenie s.f. „sfirșit”: *diaconul... să meargă de-a dereapta parte, să stea înaintea sfintelor icoane, să așteapte sfirșenia antifoanelor* (p. 13^r/13—18). Cu sensul de „sfirșit” cuvîntul este înregistrat în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CC²) și într-un text din vestul Ardealului (CTd) ⁹¹.

Spăsenie s.f. „mîntuire”: *Bucură-se sufletul meu în Domnul, că mă îmbracă întru cămașe de spăsenie* (p. 2^r/8—11). Vezi și p. 4^r/5, 17^r/7, 22^r/13 etc. Cu același sens în textul *Liturghierului* înregistrăm și forma *ispăsenia* (p. 29^r/7—8).

Spăsi vb. „a mîntui”: *Doamne, miluiești[e] noi cu pacele tale și spăsește sufletele noastre* (p. 8^r/15—17). Vezi și p. 11^r/1, 12^v/10, 13^v/10—11 etc.

Spăsitor s.m. „mîntuitorul” (p. 8^r/10—11, 16^v/6 etc.). *Spăsenie*, *ispăsenie* și *spăși*, *ispăși* au o mare răspîndire în textele din secolul al XVI-lea, fiind înregistrate în tipăriturile coresiene (ICr, CPr, CC¹, CM, CC²), în textele rotacizante (PH, CV, PS, IC, IP), în centrul și vestul Transilvaniei (TM, TB, CTd) și în Banat (PO) ⁹².

Spodobi vb. cf. *podobi*, „a învrednici”: *Dulce-har dămu-ți, despoietorîu la-oameni-iubitîrîu, dulce-ddlătorîu sufletelor noastre, că și în stătă toare zi spodobit-ai noi cu a cerîului și fără de moarte a t[a] taină* (p. 40^r/12—17). Vezi și p. 41^v/6. În secolul al XVI-lea, verbul *spodobi* a fost înregistrat în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CC²) și în textele din centrul și vestul Transilvaniei (TB, CTd) ⁹³.

Șestoerilat adj. pl. „cu șase aripi”: *înainte-ți stau mii de arh[a]ngheli și untunearce de îngerîri, keruvimi și serafimi șes[t]ocrilați* (p. 31^r/15—18).

⁸⁹ DHLR II, p. 299.

⁹⁰ *Ibidem*, p. 527.

⁹¹ *Ibidem*, p. 530.

⁹² *Ibidem*, p. 443—444.

⁹³ *Ibidem*, p. 531.

Troiță s.f. „(sfînta) treime”: *Tatăl și fiul și sfîntul duh, troiță întru-o fire și neîmpărțită* (p. 28^v/17—19).

Uună s.f. „buză”: *[D]eci să șt[ea]rg[ă] [cu] [pocrovul] ce ie în mîn[ă] u[sne]le* (p. 39^v/16—17). Cuvîntul a fost înregistrat în secolul al XVI-lea în tipăriturile coresiene (CPr, CP¹, CC²), în textele rotacizante (PS, PH, CV, PV, S) și într-o tipăritură bănățeană (PO) ⁹⁴.

Vistiier s.n. „vistierie”: *Împăratul cerîului, mîngîtorîu de suflete adevărite, cea ce de pretutîndinea toate împle, vistiierîul dulcefîlor și viață-ddătătorîu, vino, răpaușă-te întru noi* (p. 10^v/14—19). Cuvîntul a fost notat în secolul al XVI-lea în tipăriturile coresiene (CT, CC¹, CP¹), în textele din Banat (PO), vestul (CTd) și nordul Transilvaniei (PS) ⁹⁵.

Vîhod s.n. „intrare”: *Blagoslovește despuietoare, sfîntul vîhod* (p. 16^r/4—5).

Voinicame s. „oștire”: *Despuietoare, Doamne Dumnezeul nostru, cea ce tocmiși în ceriure începători și voinicame de îngeri* (p. 15^v/9—12). *Voinicame* a fost atestat în secolul al XVI-lea într-un text coresian (CC²) și într-un text din vestul Transilvaniei (CTd) ⁹⁶.

Elemente maghiare

Hiclenșug s.m. „păcat, perfidie”: *Ție unuia greșîu și hiclenșug-înaintea ta fecîu* (p. 9^v/6—7).

Hitlean s.m. „diavol”: *și nu ne duce în năpaste, ce ne izbăvește pre noi de hitleanul* (p. 36^r/9—10); adj. „rău”: *și curățește sufletul și inema-de cugetele hitleane* (p. 25^r/1—3).

Hitlenie s.f. „răutate”: *să-ș păzească cugetul de hitlenie* (p. 1^r/8—9). *Hitlean* împreună cu derivatele sale (*hitlenie*, *hitleni*, *hicleșug*) se regăsește în secolul al XVI-lea în tipăriturile coresiene (ICr, CT, CPr, CM, CP¹, CP², CC²), în textele din nordul Transilvaniei (CV, PH, PS, PV), în textele din centrul Transilvaniei (TB), din Banat (PO) și din Oltenia (Ștefulescu, DSRG, 207) ⁹⁷.

Îngînduire s.f. „plăcere”: *cătră îngînduirea ta să ne înțelepîm și să lucrăm* (p. 19^v/6—7). În secolul al XVI-lea *îngîndui* „a-și fixa în minte” și „a consimți” și derivatele sale (*îngîndîtură* „devotament, abnegație”, *îngînduire* „consimțămînt” și *îngînduitorîu* „care se gîndește mereu la un lucru”) au fost notate în două texte coresiene (CC¹ și CM) ⁹⁸, care au

⁹⁴ *Ibidem*, p. 131, 487; RILR VI, p. 328.

⁹⁵ DHLR II, p. 548—549.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 316; RILR VI, p. 320.

⁹⁷ DHLR II, p. 112, 132—133, 160—161, 438; RILR VI, p. 259.

⁹⁸ DHLR II, p. 334—335, 343, 349.

la baza lor prototipuri bănățene⁹⁹. Pentru *îngîndui* „a consimți” trebuie acceptată contaminarea sa cu *îngădui*¹⁰⁰. Confuzia dintre *îngîndui* și *îngădui* a permis preluarea de către primul verb a sensului „a plăcea (cuiva), a fi pe placul cuiva” pe care al doilea verb îl deține într-o serie de texte din secolul al XVI-lea și al XVII-lea¹⁰¹. În acest fel se explică prezența în textul *Liturghierului* a substantivului *îngînduire* cu sensul „plăcere” pentru v.sl. о҃҃҃҃҃҃҃҃҃҃҃҃ „plăcere”.

Pesti (prin afereza lui *a* din *apești*¹⁰²), vb. „a încetini”: *Și cînd va veni cîtră sfintele dvere, popa să meargă, pestînd, diaconul înnainte să meargă* (p. 26^v/1—4). *Pesti* „a întîrzia, a încetini” se regăsește în secolul al XVI-lea în textele lui Coresi (CT¹⁰³, CPr¹⁰⁴) și într-un text sibian (EP)¹⁰⁵. *Apeștii* „îrziu” a fost înregistrat în CC²¹⁰⁶, iar *pesteală* „întîrziere, amînare” în CPr, CV și TM¹⁰⁷.

Elemente de origine obscură

Zgău s.n. „pîntece”: *Inemă curată zidește în mine, Doamne, și duh drept noiaste întru zgăul mieu* (p. 10^v/2—4). Cu acest sens, cuvîntul a fost înregistrat în tipăriturile coresiene (CT, CPr, CC¹) și în PO¹⁰⁸.

★

Sub raportul lexicului, limba *Liturghierului* apropie mult această tipăritură de celelalte tipărituri coresiene. Pe de altă parte, dacă urmărim atestările cuvintelor, observăm că majoritatea dintre ele au avut în secolul al XVI-lea o extensiune geografică mare. Nu putem însă acorda credit deplin textelor, întrucît majoritatea lor sînt copii și, în plus, nu beneficiază de localizări precise¹⁰⁹. Pentru acest motiv este și greu de precizat în ce măsură traducerea originală a *Liturghierului* a suferit modificări sub raportul lexicului din partea editorilor brașoveni.

⁹⁹ V. Pamfil, *op. cit.*, p. 243.

¹⁰⁰ DHLR II, p. 349.

¹⁰¹ La rîndul său *îngădui* a preluat acest sens de la vsl. о҃҃҃҃҃҃ „a plăcea”, de care se apropie sub aspectul formei și al conținutului. Vezi DA II, p. 678—679.

¹⁰² Vezi N. Drăganu în DR, VI, p. 250—251.

¹⁰³ Vezi Coresi, *Tetraevanghelul*, p. 54^v/24, 111^v/22.

¹⁰⁴ DHLR II, p. 311.

¹⁰⁵ Microfilm nr. 14 (BAR), p. 196/20 și 198/8.

¹⁰⁶ DHLR II, p. 253.

¹⁰⁷ *Ibidem*, p. 319.

¹⁰⁸ *Ibidem*, p. 563.

¹⁰⁹ Cînd am urmărit repartiția geografică a cuvintelor, am fost obligați să apelăm pentru textele din secolul al XVI-lea la localizările admise prin tradiție, dar încă insuficient argumentate: CV, PH, PV, PS, IC (omiliile) — nordul Transilvaniei; TM, TB — centrul Transilvaniei; CTd — vestul Transilvaniei.

Derivarea

Menționăm numai sufixele și prefixele cu care s-au format cuvinte dispărute azi din limbă sau puțin cunoscute.

Derivarea cu sufixe

—*ame*: *voinicame* (p. 15^v/11). În afara acestui cuvînt, textele din secolul al XVI-lea înregistrează un singur derivat în *-ame*: *mişelame*¹¹⁰. Ambele cuvinte apar în tipăriturile lui Coresi (CC¹, CM, CC²); *voinicame* este atestat și într-un text necoresian (CTd)¹¹¹. În secolul următor, derivate în *-ame* se întîlnesc în Banat¹¹², unde, de altfel, sînt atestate și în secolul nostru¹¹³.

—(*ă*)*ciune*: *iertăciune* (p. 38^v/14, 38^v/2), *lăsdăciune* (p. 32^v/16), *prea-întelepăciune* (p. 17^v/5).

—(*ăt*)*ate*: *bogătate* (p. 21^v/11—12), *dereptate* (p. 3^v/2, 10^v/3).

—*el*: *pușinel* (p. 1^v/9, 16^v/2, 26^v/6 etc.).

—*enie*: *mirosenie* (p. 7^v/6, 34^v/16—17). Deși de origine slavă, cuvîntul este derivat pe teren românesc sub influența cuvintelor împrumutate: *blajenie*, *blagoslovenie*, *smerenie* etc. O formă мѣросѣние nu este atestată în vechea slavă. În caz identic îl prezintă *milosîrdenie* din CC², care nu are corespondent perfect în slavă (мѣлосръдїе și мѣлосръдїстїенїе)¹¹⁴. Sufixul nu este productiv, în secolul al XVI-lea, întîlnindu-se puține derivate în *-enie*¹¹⁵.

—*eje*: *frîmseaje* (p. 2^v/14, 7^v/11—18 etc.), *dulce-frîmseaje* (p. 13^v/14).

—*ie*: *dumnezeie* (p. 8^v/19), *hîllenie* (p. 1^v/8—9), *mărie* (p. 14^v/6, 15^v/16, 17^v/2—3 etc.).

—*ință*: *nevoință* (p. 39^v/10).

—*iță*: *măturită* (p. 7^v/9, 40^v/4).

—*mînt*: *coperemîntul* (p. 8^v/11—12).

—*oasd*: *sășiosd* (p. 36^v/0).

—*șug*: *eftenșugul* (p. 13^v/11—12, 23^v/2).

¹¹⁰ DHLR II, p. 316; RILR VI, p. 320.

¹¹¹ DHLR II, p. 316.

¹¹² Anon. Car. p. 342 (*haiducame*), p. 351 (*lotrame*), p. 359 (*pedestrame*), p. 363 (*prostame*).

¹¹³ G. Pascu, *Sufixele românești*, București, 1916, p. 13—16.

¹¹⁴ Laura Vasiliu, *Derivarea în Cartea cu învățătura a Diaconului Coresi*, în SMFC I, p. 228.

¹¹⁵ DHLR II, p. 320.

-loriu, -toare : *înnainte-curătoriu* (p. 5^r/17), *datoriu* (p. 1^r/4, 13^r/2) *dereptătoriu* (p. 28^r/7—8, 35^r/1), *spășitoriu* (p. 8^r/10—11, 16^r/6 etc.), *stădătoare* (p. 14^r/15—16, 40^r/15) etc.

-(i)ură : *adeveriturile* (p. 39^r/1), *neștiutura* (p. 23^r/3—4).

-uș + -el : *mielușelul* (p. 37^r/11).

Derivarea cu prefixe

a- : *acoapere* (p. 7^r/15—16, 40^r/8). În afara acestor două exemple, la acest verb, înregistrăm numai forme ale variantei neprefixate (în număr de 6). De asemenea, fără prefixul *a-* sint întrebuințate unele cuvinte care astăzi prezintă prefixul : *coperemîntul* (p. 8^r/11), *mesteca* „împărtăși” (p. 24^r/2—3), *mestecarea* „împărtășire” (p. 12^r/1, 35^r/13, 39^r/5—6).

de- : *desfîrșită* (p. 42^r/9—10), *deslujind* (p. 15^r/15—16).

des- : *scumpăratu-ne-ai* (p. 3^r/1) din *descumpăra*, unde prin falsă tăietură a fost înlăturat prefixul *de*¹¹⁶. În textele din secolul al XVI-lea nu a fost înregistrată forma *răscumpăra*, ci numai forme prezentînd prefixul *des-* și *s-*¹¹⁷.

în- (*îm-*) : *încetirea* (p. 12^r/9), *înlaturile* (p. 12^r/18—19), *împelițași-te* (p. 38^r/15—16). Cuvintele neprefixate sint mai numeroase decît cele cu prefix : *dereptătoriu* (p. 28^r/7—8), *jungheare* (p. 4^r/2), *noiăște* (p. 10^r/4), *noată* (p. 36^r/13), *mulțirea* (p. 12^r/2), *podobești* (p. 17^r/8), *podobește* (p. 22^r/18, 25^r/13 etc.), *tocmiși* (p. 15^r/10), *tocmit* (p. 20^r/13, 27^r/11) etc. Dintre aceste cuvinte *dereptătoriu*, *junghea*, *nota*, *podobi* și *tocmi* prezintă în textele din secolul al XVI-lea numai variante neprefixate¹¹⁸. Pentru *noi* sint atestate în secolul al XVI-lea cîteva forme prefixate (*înnoi*) în CC².¹¹⁹

ne- : *neadaus* (p. 24^r/5), *nedestoinicii* (p. 17^r/8—9), *nefiind* (p. 36^r/4), *nefire* (p. 17^r/19, 31^r/3), *nepriitoriu* (p. 8^r/13—14), *neputredă* (p. 19^r/18) etc.

prea- : *preacuratul* (p. 37^r/13—14), *preacurată* (p. 41^r/14), *preagreșalelor* (p. 28^r/11, 35^r/4), *preaînfrîmseațe* (p. 18^r/1), *preaînțelepciune* (p. 17^r/5). Toate eaceste derivate sint calchiate după cuvintele de origine slavă : *пречиста* „neprihănit”, *прегрѣшении* „păcat”, *преподобни* „sfîinție, cinste”, *премъдростя* „înțelepciune”. Într-un singur exemplu, *presfîntului* (p. 7^r/8—9), înregistrăm reducerea diftongului *ea* aton la *e*.

s- : *sfărîmit-ai* (p. 2^r/3).

¹¹⁶ Cf. Em. Vasiliu, în SCL, VI (1955), nr. 3—4, p. 248; Laura Vasiliu, *op. cit.*, p. 258.

¹¹⁷ Vezi DHLR II, p. 300, 307, 338, 351, 500.

¹¹⁸ *Ibidem*, p. 355—357. În cazul acestor cuvinte (cu excepția lui *dereptătoriu*) acad. I. Iordan presupune că variantele neprefixate sint mai vechi decît cele cu prefix. Vezi BPH, vol. III (1936), Iași, p. 105—106.

¹¹⁹ Vezi DHLR II, p. 355.

Compunerea

După elementele din care sint alcătuite, compusele se grupează în :

1. Substantive formate din :

a) Două substantive : *cale-făcătorii* (p. 12^r/4, 24^r/12—13) pentru *пътъшествоуции* „călători”, *ciude-făcători* (p. 5^r/18—19) pentru *чюдотворца* „făcători de minuni”, *viață-făcătoriu* (p. 28^r/11, 37^r/1) pentru *животворящия* „creator”.

Înregistrăm de asemenea compuse din două substantive, dintre care primul este precedat de prepoziție : *la-oameni-iubire* (p. 13^r/6, 20^r/7—8) pentru *чловѣколюбие* „omenie”, *de-oameni-iubitoriu* (p. 6^r/16—17, 8^r/16 etc.), *la-oameni-iubitoriu* (p. 40^r/13) pentru *чловѣколюбца* „iubitor de oameni, umanitar”.

b) Dintr-un substantiv și un adjectiv : *bună-smerenie* (p. 11^r/8) pentru *благоговѣние* „evlavie”, *bună-vreare* (p. 11^r/4) pentru *благоволение* „bunăvoință”, *dulce-cuviință* (p. 22^r/18—22^r/1) pentru *благоподвиже* „în-cuviințare”, *dulce-dare* (p. 40^r/10) pentru *благодареніа* „mulțumire”, *dulce-dădătoriu* (p. 8^r/11—12, 40^r/13—14) pentru *благодѣтелиа* „binefăcător”, *dulce-frîmseațe* (p. 13^r/4) pentru *благовѣіе* „frumusețe”, *dulce-obraz* (p. 26^r/17) pentru *образобразный* „decorus”, *dulce-tocmeale* (p. 11^r/20) pentru *благословеніи* „statornicie, tărie de caracter” etc.

c) Dintr-un substantiv și un adjectiv nehotărît, precedat de prepoziția *a* : *atotțiitoriu* (p. 20^r/17, 27^r/5—6).

d) Dintr-un numeral și un participiu : *unul-născut* (p. 31^r/1, 9, 32^r/9 etc.) pentru *единородный*.

e) Dintr-un adverb și un substantiv sau adjectiv substantivat : *înnainte-curătoriu* (p. 5^r/17) pentru *предътеча* „precursor”, *mai-marele* (p. 12^r/7) pentru *архї* din derivatul *архипискоуць*, *mai-mare* (p. 1^r/13, 16^r/13) pentru *предъстателъ* „cel care stă înaintea”, *mai-marii* (p. 5^r/7—8) pentru *начелникъ* „conducătorii”.

f) Dintr-o prepoziție și un substantiv : *fără-leage* (p. 9^r/10) pentru *безаконни* „nedreptate”, *fără-legiuitorii* (p. 10^r/9) pentru *безаконникъ* „nelegiuiți”.

2. Adjective sau locuțiuni adjectivale formate din :

a) Două adjective : *dulce-cinstiți* (p. 12^r/11) *dulci-cinstiți* (p. 21^r/13) pentru *благочестивыи* „pioși, cinstiți”.

b) Dintr-o prepoziție și un substantiv : *fără-măsură* (p. 13^r/5—6) pentru *бесмѣрна* „nemărginită, imensă”.

3. Verbe sau locuțiuni verbale formate din :

a) Verb și adverb : *bine-a-cuvînta* (p. 30^r/14) pentru *благословити* dar și *binecuvîntă* (p. 32^r/18), *bine-oruși* (p. 10^r/16—17) pentru *блговолити*

„binevoși”, *dulce-vestind* (p. 20^r/3) pentru *благокѣствоующею* „predicând evanghelia”.

b) Dintr-un verb și un substantiv (uneori și compus): *dăm-har* (p. 30^r/8), *har-dăm* (p. 41^r/6), *har-dămu* (p. 22^r/17, 31^r/8 etc.) pentru *благодарѣ* „mulțumi”, *dulce-har-dămu* pentru *благодарѣ* „mulțumim” (p. 40^r/12), *dulce-har-deade* (p. 40^r/12) pentru *благодарѣ* „mulțumi”.

Schimbarea valorii morfologice

Unele substantive provin:

a) din adjective: *crunții* „singerări” (p. 10^r/11), *dulce* „bine” (*Tu amu, despoietoare, . . . în dulce dereptează*, p. 36^r/9—11), *înnați* „înălțimi” (p. 22^r/11), *înmaltele* „înălțimile” (p. 15^r/7—8).

b) din verbe; de la infinitiv: *aducerile* „cele aduse” (p. 8^r/16), *biruire* „biruință” (p. 31^r/2), *cădire* „tămâie” (p. 7^r/16—17, 7^r/3, 4, 19^r/9 etc.), *lăsare* „iertare” (p. 6^r/8, 22^r/2, 28^r/10 etc.), *mestecare* „amestec, împărtașanie” (p. 12^r/1, 35^r/13 etc.); de la supin: *ascuns* „taină” (p. 38^r/17), *arsele* „jertfele” (p. 10^r/16, 10^r/4), *cumplătele* „sfârșitele” (p. 15^r/6—7), *întratul* „intrare” (p. 16^r/9), *născutul* „naștere” (p. 4^r/8), *neștiut* „ignorantă” (p. 27^r/14); de la participiu: *porîncitelor* „poruncilor” (p. 2^r/7); de la gerunziu: *nefiind* „neființă” (p. 36^r/4).

c) din adverbe: *apoi* „cel din urmă” (p. 16^r/14).

Un exemplu de verb derivat din adjectiv îl prezintă *înțelepțeaste* (p. 2^r/6). Menționăm, de asemenea, un exemplu de prepoziție formată din adjectiv: *derept* „pentru” (p. 4^r/4, 18^r/3, 20^r/2 etc.).

*

Lexicul *Liturghierului* este destul de sărac, cuprinzând cca 850 de unități lexicale, din care aproximativ 30 sînt nume proprii. Această cifră comparată cu aceea de cca 1400 de unități lexicale pe care o prezintă Psaltirea Schciană, pare, la prima vedere, a sublinia și mai mult sărăcia de cuvinte a *Liturghierului*. Dacă avem însă în vedere numărul restrîns de pagini (84, nici o pătrime din numărul paginilor *Psaltirii Scheiene*) și specificul textului cu numeroase pasaje identice, această impresie de moment nu se mai menține. Raportul dintre lexic și înțelegerea textului este, în cazul *Liturghierului*, aproximativ același ca și în versiunea *Psaltirii* din manuscrisul Scheian.

Prezența în versiunea *Liturghierului* a unor texte (*Tatăl nostru, Crezul, psalmul 50* etc.) care au fost preluate din tipărituri sau manuscrise în parte cunoscute explică câteva din seriile sinonimice existente în această tipăritură: *arsă* „jertfă” (ps. 50) — *jărtvă*; *buză* (ps. 50) — *usnă* „buză”; *obîrșenie* „sfârșit” (*Crez*) — *sfârșit*; *pită* (*Tatăl nostru*) —

pîine; *spune* „mărturisi” (*Crez*) — *mărturisi*; *zeu* „Dumnezeu” (ps. 94) — *Dumnezeu*.

Unele serii de sinonime se explică prin transpunerea în românește a unor sinonime din versiunea slavă: *cădire* „tămâie” (vsl. *кдило*) — *tămâie* (vsl. *дмнѣма*); *drac* „dușman” (vsl. *врагъ*) — *nepriitoriu* „dușman” (vsl. *сѣпостатѣ*); *lăsare* „iertare” (vsl. *оставленнѣ*) — *iertare* (vsl. *прощеннѣ*); *nefiind* „neființă” (vsl. *несжщѣ*) — *nefire* „neființă” (vsl. *небытѣ*); *neprepuitor* „nevinovat” (vsl. *незаворно*) — *nevinovat* (vsl. *неповиненѣ*); *sculat* „înviere” (vsl. *оуставленнѣ*) — *înviere* (vsl. *въскръсеннѣ*).

Rămîne totuși un număr mare de serii sinonimice care nu pot fi explicate nici prin raportare la textul slav, nici prin punerea la contribuție a unor texte gata traduse diferite sub raportul lexicului de textul propriu-zis al *Liturghierului*. Acesta este cazul cu următoarele serii de sinonime: *casă* „biserică” — *besearecă*; *cumplit* „sfârșit” — *sfârșit*; *cuvîiușa* „în-vrednici” — *podobi, spodob* „în-vrednici”; *dulce* „bun” — *bun*; *închina* „a (se) apleca” — *pleca* „a (se) apleca”; *învățătură* „poruncă” — *porîncită* „poruncă”; *învîrtoșă* „a întări” — *întări*; *învîrtoșare* „tărie” — *virtute* „tărie, putere”; *mărie* „slavă” — *slavă*; *mesteca* „împărtași” — *cumîneca*; *neștiitură* „ignorantă” — *neștiut* „ignorantă”; *pîră* „judecată” — *județ* „judecată” etc.

În aprecierea acestui număr mare de serii sinonimice nu trebuie să pierdem din vedere faptul că *Liturghierul* reflectă două straturi de limbă și, prin urmare, unii dintre termenii sinonimici au putut fi introduși la revizia textului. În această situație par mai întii a fi următoarele sinonime: *adeveritură* „taină” (o dată) — *taină* (de 9 ori); *gură* (o dată) — *rost* (de 8 ori); *șerb* (o dată) — *rob* (de 6 ori); *sălașui* „veni” (o dată) — *veni* (de 20 de ori).

Terminologia religioasă. În raport cu termenii abstracți bine reprezentați în primele traduceri românești, față de care *Liturghierul* aduce puține noutăți, cuvintele care denumesc rugăciuni și obiecte de cult prezintă un interes mai mare. Dăm în continuare o listă a acestora, explicînd numai termenii care nu au fost discutați la prezentarea lexicului pe origini: *aer* „vălul cu care se acoperă sfîntul potir”, *andîmis* „bucată pătrată de pînză sfințită pe care, la liturghie, preotul o întinde pe pristol ca așternut pentru potir și sfintele daruri”, *antifonă* „imn, psalm cîntat de două coruri, ca și cînd și-ar răspunde unul altuia”, *blajenile* „fericirile” denumirea unor cîntece religioase, *blîd, cădi, cădire, căldură* (v. *uncrop*), *copie, diaconstvă, doeră, dzveazdă, heruvic* „imn în onoarea heruvimilor”, *jărtăvonic, patrahir* „bandă brodată, lată de vreo 40 de cm, pe care preotul și-o atîrnă pe piept cînd oficiază”, *pocrov, prescure* „un fel de pînișoară făcută din aluat dospit din care se pregătește cuminecătura”, *prochimen*

„vers din psalmi, care se cîntă înaintea unui capitol din biblie”, *proscomidie* „partea slujbei bisericești, cînd se oferă prescură și vin la vechernie”, *răcavițe* „mînecuțe preoțești întrebunțate în oficierea slujbei”, *ripidă* „evantai liturgic”, *sfită, stea* „obiect de cult în formă de stea”, *stihariu* „veșmînt cu mîneci purtat de diacon la serviciul divin (preotul îl poartă sub felon), *tropar* „cîntare bisericească de laudă a unui sfînt ori a unui eveniment”, *uncrop* „apă caldă pe care diaconul o toarnă în potir în momentul oficierei împărtășaniei”, *urariu* „fișie lungă de stofă de 3,5—4 m × 0,15 m pe care diaconul o poartă deasupra stihariului”, *vîhodul mare* „procesiunea transportării darurilor de la proscomidiar la masa din altar”, *vîhodul mic* „ceremonia intrării cu evanghelia”.

După cum se poate constata, cu excepția cuvintelor *căldură* și *stea* restul termenilor care denumesc rugăciuni sau obiecte de cult sînt de origine slavă sau introduși prin filieră slavă. Puțini din acești termeni au fost atestați în textele din secolul al XVI-lea: *aer, antimis, dvere, dzveazdă, orar, patrafir* (toți în Moldova)¹²⁰. Alți termeni de aceeași natură din *Liturghier* par să nu fi avut în secolul al XVI-lea o extensiune geografică generală. Este cazul cuvintelor *blid, pocrov* și *sfită*, cărora în Moldova le corespund *discos, pocroveț* și *felon*¹²¹. Lipsa atestărilor ne împiedică însă să urmărim mai atent răspîndirea geografică a termenilor de cult pentru această perioadă.

¹²⁰ CB I, p. 195—198, 201—202.

¹²¹ CB I, p. 195, 197—203.

ABREVIERI

- AA = „Analele Academiei Române”, București.
 ALR, I = *Atlasul lingvistic român*, publicat ... de Muzeul limbii române din Cluj ..., partea I (ALR, I), ..., de Sever Pop, Cluj, 1938.
 ALRM, II = *Micul Atlas lingvistic român*, publicat ... de Muzeul limbii române ..., partea a II-a (ALRM, II), vol. I, de Emil Petrovici, Sibiu, 1940.
 Anon. Car. = *Anonymus Caransebesiensis*, publicat de Gr. Crețu în „*Revista Tinerimea română*”, București, 1898, p. 320—380.
 BOR = „Biserica ortodoxă română”, București.
 BPH = „Buletinul Institutului de filologie română Alexandru Philippide”, Iași.
 BRV = *Bibliografia românească veche*, tom. I (1903), IV (1944), București.
 CB = B. P. Hasdeu, *Cuvente den bătrîni*, I—II, București, 1878—1879.
 CC¹ = Coresi, *Cazania I (Titlul evangheliilor)*, cca. 1567—1568.
 CC² = Coresi, *Cazania II (Evanghelie cu învățătură)*, 1581.
 CL = „Cercetări de lingvistică”, Cluj.
 CM = Coresi, *Molitvenic rumânesc*, cca. 1567—1568.
 CP = Coresi, *Psaltirea românească*, 1570.
 CP¹ = Coresi, *Psaltirea slavo-română*, 1577.
 CP² = Coresi (Șerban), *Psaltirea slavo-română*, cca. 1589.
 CPr. = Coresi, *Praxiul*, 1563?
 C Prav. = Coresi (?), *Pravila*, cca. 1560—1562.
 CT = Coresi, *Tetraevanghelul*, 1561.
 CTD = *Codicele Todorescu*.
 CV = *Codicele Voronețean*.

- DA = *Dicționarul limbii române*, editat de Academia română, tom. I și II (A — Lojiniță), București.
- DLR = *Dicționarul limbii române*, tom. VI, editat de Academia Republica Socialistă România, București, 1965.
- DF = *Documente Hurmuzaki*, publicat de Academia română, București.
- DHLR, II = Ovide Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, tom II, Paris, 1938.
- DR = „Dacoromania”, buletinul *Muzeului limbii române*, Cluj.
- DSRG = Al. Ștefulescu, *Documente slavo-române relative la Gorj* (1406—1665), Tg. Jiu, 1908.
- EL = *Evangheliarul din Londra*, copia lui Radu din Mănăcești, 1574.
- EP = *Evangheliarul din Petersburg*, cca. 1551—1553, BAR (microfilm nr. 14).
- GB = *Glose române într-un manuscris slavon din sec. XVI* (ed. I. Bogdan, în „Convorbiri literare”, XXIV, p. 727—752).
- IC = *Învățătură la cuminecătură*, publicat de I. Bianu în *Texte de limbă din secolul al XVI-lea*, III, București, 1925.
- ICr. = *Întrebare creștinească*, publicat de I. Bianu, *ibid.*, I, București, 1925.
- IP = *Învățătură la Paști*, publicat de I. Bianu, *ibid.*, III.
- L = *Leviticul*, publicat de B. P. Hasdeu în *Cuvenete den bătrâni*, I, p. 6—14.
- LR = „Limba română”, București.
- PH = *Psaltirea Hurmuzaki*.
- PO = *Palia de la Orăștie*
- PS = *Psaltirea Scheiană*.
- PV = *Psaltirea Voroneșeană*.
- RILR = Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, IV—VI, București, 1966.
- S = *Scriptura Domnului Hristos ...*, publicat de I. Bianu, *ibid.*, III.
- SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, București.
- SMFC = „Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română”, I, București, 1959 ș.u.
- TB = *Texte bogomilice*.
- TM = *Texte mănăcenc*.
- TP = *Psaltirea Tordași*.

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

La un atât de scurt interval de la publicarea textului *Liturghierului* de către Spiridon Cindea¹, s-ar părea că o reeditare nu mai prezintă nici un interes.

Este însă un fapt deja binecunoscut că ediția dată de Spiridon Cindea nu poate satisface nici pe departe pretențiile editorului modern de texte vechi românești². Transcrierea d-sale este lipsită de o prezentare a normelor de interpretare a slovelor chirilice, cuprinde un mare număr de lecțiuni greșite, nu reușește să descifreze textul în porțiunile deteriorate de pagină, nu semnalează greșelile de tipar, nu indică numărul paginilor și al rîndurilor, prezintă punctuația arbitrară din tipăritură. Aceste lipsuri fac ca textul să fie pentru lingviști inutilizabil. În plus, publicarea textului într-o revistă de circulație restrînsă a făcut ca acesta să fie accesibil numai unui număr redus de cititori. Sînt, credem, suficient de numeroase și destul de mari scăderile acestei ediții pentru a justifica o nouă ediție.

În reproducerea textului am adoptat metoda de transcriere interpretativă, avînd în vedere faptul că numai utilizarea ei poate stimula cercetările de interpretare a grafiei chirilice și, prin urmare, poate aduce un progres în studierea limbii române vechi. În plus, față de transliterație, transcrierea interpretativă prezintă avantajul că este accesibilă unui cerc mai larg de cititori, cum, de altfel, încearcă și prezenta ediție, care se adresează atât lingviștilor, cât și filologilor, istoricilor literari, teologilor și studenților.

Pentru a facilita celor interesați cercetarea grafiei și a oferi, totodată, un mijloc de verificare a transcrierii, textul este însoțit de facsimile și

¹ Vezi Spiridon Cindea, *Textul Liturghierului românesc publicat de Diaconul Coresi*, p. 70—92.

² D. Simonescu, *op. cit.*, p. 437—438.

de un indice în care cuvintele sînt reproduse cu litere chirilice, adică exact sub forma din tipăritura coresiană.

Transcrierea textului s-a făcut după original și nu după fotocopii. Acestea au fost procurate ulterior (la o distanță de aproximativ doi ani de la efectuarea transcrierii) și reflectă degradarea suferită în acest interval de exemplarul cărții. Pentru acest motiv o serie de lacune pe care e reflectă facsimilele nu au fost menționate în transcriere, între [ ], întrucît la data consultării originalului ele nu existau ca atare. Acesta este cazul lui сѣнт[ѣ]le p. 11^v/20, а[кмс], p. 12^v/19, [прѣ]гоутинданѣ p. 23^v/19—24^r/1, [А]оамсак p. 26^v/12, [ло]къ p. 27^r/11, че[ск] p. 27^r/15, аса[чк]цж p. 27^v/15, [ашнжа]ѣрѣ p. 30^v/19 (la care prima literă а, mai era vizibilă la data transcrierii textului), аш[а]ннѣ p. 33^r/14 etc. De altfel dacă nu se iau măsuri urgente pentru restaurarea *Liturghierului*, acesta va deveni oarte curînd inutilizabil, paginile fiind în mare parte carbonizate. Menționăm în plus că dezaordul care există în unele locuri între textul facsimilat și cel reprodus de noi este numai aparent; multe din porțiunile de text practic ilizibile pe fotocopii pot fi totuși descifrate prin punerea la contribuție a originalului.

În stabilirea valorii slovelor chirilice am ținut seama de datele de dialectologie istorică a limbii române pe care le furnizează textele din secolul al XVI-lea. (Despre interpretarea dată de noi slovelor chirilice, vezi capitolele *Grafia* și *Fonetica*). Pentru a se putea confrunța textul nostru cu facsimilele reamintim principalele corespondențe ale slovelor chirilice pe care le-am adoptat în transcriere: ѣ, în cuvinte de tipul аѣѣ = ea; ѡ, ѡ, în cuvinte de tipul аѣѣ, ѡѣѣ = ia, dar ea în ѡ, ѡѡ (ea, eale); ѣ, ѡ, ѡ = ä, î, distincția făcîndu-se după situația din limba de astăzi (cu excepția ierului mic la finala cuvîntului, după consoană, домя = domn); ѣ = în (ѣѣѣ = însă), ім (ѣпрешарѣ = împreunare), ѡ (мѡѡѣѣѣ = mîncăm), ѡ' (ѡѡѡ = bania); ѣ urmat de ѡ (+ vocală) = ѡѡѡ (ѡѡѡѡѡ = înnați¹); ѣ, ѣ, la inițială (cu excepția lui el, era) sau după vocală plenisonă = ie (ѣѡѡ = ieși, ѡѣѣ = puie, ѣѣѣ = taie); ѣ urmat de а = cea (ѣѣѣѣѣ = această); ѣ urmat de ѡ = cio (ѡѡѡѣѣѣ = picioarele).

În grafiile de tipul доав, амаждоав am notat elementul semivocalic, deci: doavo, amîndoavo.

Numele proprii a căror grafie este preluată din textul slav au fost transcrise întocmai: Anna, Stefan, Evtimie etc. Aceste grafii, cu excepția poate a lui Stefan, sînt fără acoperire pe plan fonetic, dar semnificative pentru maniera grafică urmată de editor.

¹ ѡѡѣѣѣ, ѡѡѡѣѣѣѣ, аѣѣѣѣѣѣѣ grafii care reflectă pronunția cu doi n (în naceia, în na dereapta, de nna stînga) s-au transcris însă: în aceia, în-a dereapta, den-a stînga pentru a nu se crea impresia că în aceste exemple avem a face cu prepoziția na. În cazul acestor grafii am specificat în note interpretarea fonetică pe care le-o atribuim.

Literele suprascrise s-au dat în rînd, fără a fi menționate, iar cuvintele abreviate s-au întregit tacit. (O listă completă a abrevierilor din text, vezi la capitolul *Grafie*). Spiritele, accentele și paiericul nu s-au reprodus. Cuvintele sau frazele în slavă s-au dat cu caractere cursive, în transcriere internațională. Cifrele chirilice s-au transcris prin cifre arabe. Între < > s-au dat omisiunile, iar între [ ] literele sau cuvintele aflate în porțiunile deteriorate de pagină, care au fost reconstituite. Cînd nu am avut siguranța reconstituirii sau a completării unei omisiuni, cuvîntul reconstituit a fost urmat de ?, iar în notă s-a discutat asupra soluției propuse. Lacunele au fost indicate prin [. . .]. Cuvintele sau literele repetate din neatenție au fost semnalate în notă. Tot aici au fost menționate și greșelile de tipar.

Versiunea slavă folosită pentru completarea lacunelor este aceea din *Liturghierul lui Macarie*.

În locul vechii punctuații, adesea arbitrară și cu inconsecvențe, s-a utilizat punctuația modernă.

Numărul paginilor a fost indicat marginal. Sfirșitul fiecărui rînd s-a marcat prin /, iar al ultimului rînd din pagină prin //. Rîndurile au fost numerotate din 5 în 5. Trimiterile la notele din subsol se fac prin cifre închise în paranteze rotunde.

Indicații asupra alcătuirii *Indicelui de cuvinte* se găsesc la capitolul respectiv.

TEXTUL LITURGHIERULUI

Tocmeal[a] slujbeei dumnezeiască / întru ea și diac<o>nstvele/

1^r

De va vrea preutul să sfârșască / dumnezeiasca taină, datoriu /
aste întii amu în pace să fie cu /⁵ toți, nici să aibă ceva pizmă spre / ci-
neva și, inema citu-i va fi de ta/re, să-ș păzească cugetul de hitle/nie,
să se postească puținel de cu / searăș și să se trezvească pînă/¹⁰ în vremea
de slujbă. E d[ea]c]a va ve/ni vremea, după cind va face cu/mu e obi-
ceaiul mai-marelui închină/ciune, să meargă în beserecă preutul, / în-
preună și diaconu[1], să facă/¹⁵ împreună 3 închinăciuni [și] că[tră] / strane
cite una și deacia să mear/gă. E cindu se vor închina, să grăia[sc]ă //
întru eiș această rugăciune : / „Doamne, tremite mîna ta de sus / den
sfintul sălașul tău și mă / întăreaște întru această slujbă a ta/, ce e pusă
înnainte, să nu cu osin/²⁰dă înnainte să stau înfricoșatului / tău altariu
și fără de singe jăr/tvă să sfi[r]șesc, că a ta iaste tă/riia întru veaci, amin”.
Să meargă / în alt[ariu], să-ș ia pren mîini cine/ș²⁵ sti[h]ariul său și [să]
[facă] închi/năciun[i] 3 cătră răsăr[it], [s]ă grăia/scă cineș întru el :
„Doamne, curățea/ște-mă păcătosul”. Deacia să mear/gă cătr[ă] [pr]eutul
diaconul, să/³⁰ ție în m[ina] dereaptă stihariul cu / urariul și să-ș închine
capul/său, să grăiască : „Blagosloveaște, pă//rinte, stihariul cu[ ] urariul”/.
E preutul să blagoslovească el, gră/iască : „Blagoslovit Dumnezeu/l
nostru pururea și acmu și puru/rea și întru veacii veacului”. Deacia/³⁵
să meargă întru o laturi de oltariu / și să se îmbrace în stihariu, să se roa/ge
așa ca și preutul : „Bucură-/se sufletul meu în Domnul, / că mă îmbrăcă
întru cămașe de spă/⁴⁰senie și cu vășmînt de vese/lie îmbrăcă-mă ; ca unui
ginere pu/se-mi cunună și ca o nevastă în/frîmsetă-mă cu frîmsetăc”.
Să să/[r]ute urariul, să-l puie [spre ?] (1) umă/⁴⁵[r]ul [stî]ng ; răcavițele (2)
să le bage / în mîini, la dereapta amu să gră[ia]/scă : „Dereapta ta mîna,

tipicnel.

1^r

2^r

(1) Foala este ruptă în dreptul acestui cuvînt din care nu se distinge decît prima literă și un fragment din a doua : Gl.

(2) tip PAPAHOUCAL.

2^v [D]oamne, // preaslăvi-se în virtute; dereapta ta / mină, Doamne, frimse dracii și / cu multă slava ta sfărimit-ai vră/jmașii. La stînga să grăiască: / „Mîinile tale feaceră-mă și zidi / ră-mă, înțelepțește-mă și învăța-mă / -voiu porincitelor tale”. Deacia să / meargă în proscomidie ⁽³⁾ să rinduiască / sfințitele, sfîntul amu blid / să-l puie de-a stînga parte, iară po¹⁰tiriul de-a dereapta și alalte cu / nusele. Preutul să ia patrahi/riul să-l blagoslovească el, să grăia / scă: „Blagoslovit Dumnezeu ce-au / vârsa[t] dulceața sa spre preuții săi, /¹⁵ ca mirul în cap ce deștinge în bar/[bă], în barba 3^v lu Aaron, de deștingea / în ome[t] veșmîntul lui”. Și să ia // briul și blagoslovească el și să / grăiască: „Blagoslovit Dumnezeu / că mă încinse cu tărie și puse ne/vinovată calea mea, sfișit-au pi/cioarele mele ca cerbii și întru/⁵ nalt puse-mă”. Răcavițele să ba/ge în mîini, să grăiască cumu e scri/s mai denainte. Deacia să ia sfi/ta și să o blagoslovească ea, să grăiască îmbrăcîndu-se cu nusa: /¹⁰ „Preuții tăi, Doamne, îmbrăcară-se în / dereptate și preapodobnicii / tăi cu bucurie bucura-se-vor”. / Deacia să meargă preutul și să se /speale, să facă împreună în[chin]ăciu /¹⁵ni 3 înainte proscomidiei, cine/ș întru el să grăiască: „Doamne, / 3^v curățește-mă și mă miluiaște”. Dea//cia: „Scumpăratu-ne-ai den blăs[te]/mul legiei cu curatul singele / tău. În cruce te răstigniși și cu / sulîța împunseși, fără de moarte / tociși oamenilor, mintuitoriu/⁵ nostru, slava ta”. Și să grăiască / preutul: „Blagoslovit Dumnezeu/ul nostru pururea și acmu și pu/rurea și în veacii veacului, amin”. / Proscomidia. Deacia să ia preutu/¹⁰l în mîna stîngă amu prescurea/, iară în dereapta sfînta copie și să o / semneaze de trei ori desupra scri/pturiei, a prescuriei, grăiască: / „În[tru] pomeana Domnului și Dumne/¹⁵zeu și mintuitoriu nostru Isus Hristos”. / De tr[ei] [or]i. Și deacia să înfigă su/lița 4^v de-a dereapta parte a scripture//ei și tîind grăiască: „Ca oaia spre/jungheare aduse-se”. Iară de-a stînga: / „Ca mielul înainte tunzătoriu/lui lui fără glas, așa nu-ș de/șchidea rostul lui”. În partea de sus/⁵ a scripturei grăiesc: „Întru sme/renia lui luo-se”. Iară den jos: „Născutul lui cine va spune?” / E diaconul la fieșcarea de tăieri / grăiască: „Domnului să ne rugăm”. /¹⁰ Să ție și urariul în dereapta sa. Du/pă aceeaia grăiască diaconul: „Ia-l/, părinte”. E preutul să bage copia / în coastele prescuriei, de-a dereapta/parte grăiască ⁽⁴⁾ așa: „Că se luo/¹⁵ den pămînt viața lui”. Și să-l/puie el cu dosul în sus întru sfi/ntul blid, zică diaconul: // 4^v „Taie părinte”. Și să taie el în chip / de cruce, preutul grăiască: „Tăie-se / mielul lu Dumnezeu, luo păcate/le lumiei drept a lumiei viață / și spăsenie”. Și să-l întoarcă cu/⁵ ceaia parte ce are cruce. Numai de / va fi cald și cu abur, atunce / să zacă cu dosul în sus, drept / să nu facă

⁽³⁾ tip. престоидіе.
⁽⁴⁾ tip. грѣхаскѣ.

dedesupt udătură. / Să-l împungă el de-a dereapta parte/¹⁰ cu sfînta copie, să grăiască: / „Unul den voinici cu sulîța / coastele lui împunse și aciaș / ieși singe și apă și văzu, mărtu/risi și adeverită iaste mărturia/¹⁵ lui” ⁽⁵⁾. E diaconul să bage în sfin/tul potiri den vin și apă împreu/nă, zică mainte cătră preutul: // „Blagoslovește, părinte”. Și să prii/mească 5^v de acealea blagoslovenie. / E preutul să ia în mîini a doa prescu/re, să grăiască: „Întru ci<n>ste și în po/meană preablagoslovitei împărăteasa/⁵ noastră ⁽⁶⁾ a lu Dumnezeu născătoare / și curată fată Maria, ce derep/t rugăciunea ei, priimeaste, Doamne, / jărtva aceasta ce e între ceriu al/tău jărtăvnic”. Și să ia o parte cu /¹⁰ sfînta copie, să o puie ea de-a stînga / sfîntei pîne. La a treia prescu/re să grăiască: „Cu tării a cinsti/tei și viață-făcătoare crucea/² cinstiții ceriului, tării fără tru/¹⁵pure, ci<n>stitul și slăvitul pro/rocul înainte-curătoriu și bo/tezătoriu Ioan, / sfîntii, slă/viții și de toți laudați apostoli // și întru sfîntii părinții noștri pre/uților începători Vasilie cela Ma/rele, Grigorie, cuvîntul lu Dum/nezeu, și Ioan cu rostul de au/r, Atanasie și Chiril, Nicolae/⁵ ce e den Mira, Sava al sirbilor / și toți sfîntii, preuții ceia mai-ma/rii, / sfîntul apostol, întiul / măcenic și mare diacon Stefa/n, sfînti mari măcenici Gheor/¹⁰ghie, Dimitrie, Teodor și /toți sfîntii măcenici, / preapodob/nicii și Dumnezeu purtătorii / părinții noștri Antonie, Evti/mie, Sava, Onufrie, Atanasie /¹⁵ Atoneanul, Simeonul sirbilor, / toți preapodobnicii, / sfîntii ceia / ce n-au luat argint și cînde-fă/cători Cozma și Dămian, Pante//<li>mon și toți sfîntii fără 6^v argi/nt, sfîntii și dereptii, / ai lu Du/<m>nezeu părinți Ioachim și Anna, / sfîntul ce-i iaste zioa, și toți /sfîntii; ce drept ruga lor/⁵ cearceta noi, Doamne”. Și așa să / ia fărîmă, să o puie în aceeaia ⁽⁷⁾ pa/<r>te de-a stînga jos și alalte pre /rînd să le puie. Deacia să ia ș-al/tă prescu/re, grăiască: „De toată /¹⁰ episcopia care-i drept-slăvesc/, de episcopul nostru, zi-i pre nu/me, și cinstita preuție ce e de Hristos / slujbă și tot cinul preu/țesc, de bunii-cinstiți și de /¹⁵ Dumnezeu păziți împărății noștri/, de șerbul lu Dumnezeu, zi-i pre/ nume igumenului, de frații no/ștri și cu slujitorii și preuții // și diaconii și toți frații noștri / ce-i cheamă întru a ta împreunare dere/pt a ta miloste, că ești de toți mai /bun, Doamne”. Deacia să grăiască / de cine va avea pre nume viii și așa/⁵ să ia fărîmă. E într-altă prescu/re [gr]ăiască așa: „De fericată po/meană și lăsarea păcatelor ferica/t citorul sfîntului hram ace/sta”. Deacia să pomenească cela ce-/¹⁰l pune arhierul și alții ce va / avea pre nume morților și la sfi/r/[și]t grăiască așa: „Și toți ceia de / nădea/jdea învieri viața veacilor. Și / a ta împreunare adurmiților crești/¹⁵ni, părinții și frații noștri, de-oa/meni-iubitoriu,

⁽⁵⁾ tip. со҃н.

⁽⁶⁾ tip. нострѣ.

⁽⁷⁾ tip. ꙗ҃чѣа. grafie care reflectă pronunțarea cu doi n: în naceaia.

7^r Doamne". Și să ia fă/rimă. Diaconul să ia și cela pre/scure <și> ⁽⁸⁾ sfinta copie, să grăiască așa : // „Pomenește, Doamne, și a mea nedesto/inicie după mulțimea milosteei/ tale și-mi iartă toate greșalele/, cealea cu voie și cealea fără voie". Deacia / să pomenească cine va vrea viii și /⁵ într-altă prescure morții, așijde/rea. Să puie fărime den partea de/ jos a sfintei piine ca și preu/tul și să ia mătura să adu/ne toate ce sînt în sfintul blid/¹⁰, fărimele den jos supt sfinta / piine, ca să zacă în păzire și în tă/rie și să nu cază ceva. Deacia să / ia diaconul cădelnița și tămie să / bage într-însa, grăiască cătră pre/¹⁵utul : „Blagoslovește, părinte, că/dire". Așijderea : „Domnului / să <ne> rugăm". Preutul, rugăciunea / [c]ă-direi ⁽⁹⁾. //

7^v Dumnezeiasca slujba ce e întru sfi/nți părintele nostru Ioann cu ro/stul de aur.

Rugăciunea spre cădire : / „Cădire aducemu-ți, Hristoase, Do/amne, Domnul nostru, întru/⁵ miriză de bună mirosenie / ce luom întru al tău jărtăvnic, / tremeeate noauo dulceața ta presfîn/tului al tău duh". Diaconul : „Dom/nului să ne rugăm". Preutul să că/¹⁰dească steaoa, să o puie spre sfinta ⁽¹⁰⁾ / piine, grăiască : „Vine steaoa, stă/tu desupra, io era feciorul". Diaconul : „Domnului să ne rugăm". Po/pa să cădească întiul pocrov, să aco/¹⁵apere sfinta piine, grăiască : „Dom/nul împărăți-se și întru frimsea/țe se învești". Pînă în sfinșit să zi/că psalomul. 8^r Diaconul : „Domnului// să ne rugăm, coapere, despuietoare"./ Popa să cădească al doilea pocrov, / să coapere sfintul potiri, grăia/scă : „Coperiși ceriul de bună/țile tale, Hristoase, și de laude/⁵le tale implu-se pămîntul". Diaconul : „Domnului să ne rugăm, coa/peri despuietoare". Preutul să că/dească al treilea pocrov, ce iaste/ aer, coaperi-le amîndoauo, grăia/¹⁰scă : „Coaperi noi, Doamne, întru co/peremîntul arepilor tale, gonea/ște de la noi tot vrăjmașul și ne/priitorul, impacă viața noastră;/ Doamne, miluiașt[e] noi cu pacele ta/¹⁵le și spăsește sufletele noa/stre ca dulcele Dumnezeu și / de-oameni-iubitori". Deacia leage-/ș amîndoauo mîinile 8^v sale ⁽¹¹⁾ și să / [se] închine cu smerenie, grăiască : // „Blagoslovit Dumnezeu, ce așa vru/, acmu și pururea și în veacii de veac"./ Diaconul : „De cealea ce-s puse nai/nțe și cinstitelor darure, Domnu/lui să ne rugăm". Preutul zică/⁵ rugăciunea darurelor ce sînt puse / înainte-i : „Doamne,

⁽⁸⁾ Omisiune tipografică. În versiunea slavă : Дѣконъ же, прѣтъмъ ѿ тѣ прѣсфоржъ ѿ сѣоѣ копѣ.

⁽⁹⁾ tip. [к]ъдрѣнен.

⁽¹⁰⁾ tip. тѣрта.

⁽¹¹⁾ tip. сѣси.

Domnul no/stru, cela ce piinea ceriului min/care a toată lumea, Domnul nostru/ și Dumnezeu Isus Hristos, tremeease spă/¹⁰sitoriu și izbăvitoriu și dulce-dă/tătoriu a blagoslovi și a sfinți noi; / însuți blagoslovește darurile acea/stea și ia-le spre a ceriului tău jăr/tăvnic. Pomenește, ca un dulce/¹⁵ și de-oameni-iubitoriu, aducerile/ ce derept eale aduseră și no[i]/ neosindiți ferește întru sluji/rea dumnezeie<i> tale taină". Strigă : // „Că sfinți-se și preamări-se preacin/stit și mare-frimșetăt nume/le 9^r tău, tatăl și fiul și sfintu/l duh, acmu și pururea și în veacii/ de veac". Și după aceeaia să cădească /⁵ însuși popa darurile, să facă oțpu/st acolo. Și așa să ia diaconul/cădelnița, să meargă și să cădească/ sfinta masă, cruce-obraz, grăind/cătră sineș acest tropari :/¹⁰ „În mormînt cu trupul, e întru ia/d cu sufletul, ca Dumnezeu, iară/întru rai cu tilhariul și în sca/un erai, Hristoase, cu tatăl și/cu duhul, toate le impluși, nescri/¹⁵sulc". Ș<i> după aceeaia psalom 50 : / „Miluiaște-mă, Doamne, după mar<c> /mila ta și după mulțimele/eftensugurele tale. Cură//țește fără-legile mele, 9^v mai virto/s spală-mă de fără-legile mele/ și de greșalele mele cură-țește-mă/, că fă<ră>-legile mele eu știu și greșalele mele înainte sînt pururea/⁵. Ție unuia greșiiu și hiclesug in/naintea ta feciu, ca să derep-tezi-te /întru cuvintele tale și piri-veri/cind veri judeca. Iată amu întru/ fără-leage zimșlit sînt și în/¹⁰tru păcate feace-mă muma mea. Iată /amu adevăr iubit-ai fără știrea și/ascunsul a preaițelepciuneei tale / ivitu-mi-ai ⁽¹²⁾. Stropiși-mă cu isopom ⁽¹³⁾/ și curățescu-mă; spăla-mă-veri și/¹⁵ mai virtos de zăpada innălbimă-voiu. / Auzului meu dat-ai bucurie și ve/selie, bucură-se oasele plecate. / Întoarce fața ta de greșalele // meale 10^r și toate fără-legile mele / curățește. Inemă curată zidea/ște în mine, Doamne, și duh derept / noiaște întru zgăul meu. Nu lepă/da mine de fața ta și duhul sfi/nt al tău nu lua de la mine. Dă-mi / bucurie, spăsenia ta, și cu duhul/ despoietoriului invirtoșază-mă. În/vață fără-legiitorii calea ta și / necurații cătră tine întorcu-se/¹⁰. Izbăvește de crunții, Doamne, buze/le-mi deschide și rostul meu ve/stește lauda ta. Că de vrea vrea jăr/¹⁵tvă va vrea amu; toate arsele nu bine-/vruși. Jărtva Domnului ^(13*) duh frim/t, inemă frimță și plecată Dum/nezeu nu uraște. Fericează, Doamne, // cu bună-vrearea ta Sionul și să / se zi- 10^v dească păreții Ierusalimului. A/tunce bine-veri jărtvă, dereptate/, innălțările și toate arsele. Atu/nce va pune spre oltariul tău vi/⁵ței". Să cădească oltariul tot / și besearca, să meargă acia în sfin/tul oltariu și să cădească sfinta / masă și preutul. Cădelnița amu / să o puie la locul ei. Însuș să/¹⁰ meargă cătră popa și să stea împreună înaintea sfinteei mease, să

⁽¹²⁾ tip. ѿнѣтѣмѣн. În Psallirea slavo-română din 1577 артагѣмѣнн.

⁽¹³⁾ tip. ѿссонѣ.

^(13*) tip. дѣмѣбашн.

se inchi/ne de trei ori, intru ei să se roa/ge și să grăiască : „Împăratul ce/riului, mîngîitoriu de suflete a/¹⁵deverite, cela ce de pretutindinea / toate împle, vîstiliariul dulce/ților și viață-dătătoriu, vino, ră/pausă-te
 11^r intru noi și curățește-ne // de toată spurcăciunea și spăsește, / dulce, sufletele noastre. Măria/ de sus a Domnului și spre pămînt/ pace intru oameni cu bună vreaire”, / de doauo ori, și „Doamne, rostulu-mi/¹⁵ deșchide”, de trei ori. Așijde/rea preutul să sărute sfînta evanghe/lie, e diaconul sfînta masă. Du/pă aceeaia să-ș pleace diaconul capu/l său preutului, să-ș ție urariul/¹⁰ său cu trei deagete a mîinii dereap/te, să grăiască : „Vreamea e a face Dom/nului, Doamne blagosloveaște”. Preu/tul să semneaze el, grăiască : „Blagoslovit Domnul nostru pretu/¹⁵tindinea, acmu și pururea și în veaci /de veac”. Așijderea diacon<u>l : „Roa/gă-te de mine, despoietoare”. Și po/[pa] aciaș : „Să derepteaze, Dumne//zeu talpele tale”. Și iară diaconu/l : „Pomenează-te, despuietoare sfi/nte”. Și popa : „Pomenească-te Domnu/l Dumnez<e>u în pără/ția lui”. Și dia/conul zică : „Amin”. Și să se inchi/¹⁵ne, să iasă și să stea în loc de obicei/, înaintea sfîntelor uși, să se inchine / cu bună smerenie de trei ori, gră/iască intru eluși : „Doamne, rostu/lu-mi deșchide să vestesc lauda ta”/¹⁰. Și după aceeaia să înceapă diaconul : / „Blagosloveaște, Doamne”. Popa : „Blago/slovită împărăție, tatăl și fiu/l și sfîntul duh și acmu și puru/rea și <în> veacii de veaci”. Diaconul să zi/¹⁵că diaconstvele : „Lumiei Domnul / să rugăm. De sus pace și de spăse/nia sufletelor noastre, Domnului (¹⁴)/ să ne rugăm. De pacele a toată [lu]/mea și de dul[c]e-toameale
 12^r sfînte/²⁰le Domnului besearci și de împreuna/rea tuturor, Domnului să ne rugăm. / De sfînta casa aceasta și de ceia ce / cu credință și cu dulce-smerenie și / cu frica lu Dumnezeu, ceia ce îmblă i/¹⁵ntr-însă, Domnului (^{14*}) să ne rugăm. / De mai-marele episcopul nostru/, *imeș recă* (^{14**}), și de curata preuție ce sint / de Hristos slujbe, de toată încetirea și o/amenii, Domnului să ne rugăm. De/¹⁰ dulce-cinstiți și de Dumnezeu pă/ziti împărații noștri, de toate curți/le și de voinicii lor, Domnului să ne rugăm. De să se supuie și să se plea/ce tot vrăjmașul și nepriitoriu/¹⁵ supt picioarele noastre, Domnului să/ ne rugăm. De sfîntul locul ace/sta și de toate cetă-țile și înlatu/rile și de ceia ce cu credință intru/ [ea]le lăcuiesc, Domnului să ne rugăm/²⁰. De bună moștocărea a văzduhului, / de mulțirea rodului pămîntului/ și de vreame, Domnului să ne rugăm. / De notătorii și cale-făcătorii, ne/putincioșii, ceia ce se chinuiesc, pră/¹⁵dații, de spăsenia lor, Domnului / să ne rugăm. A ne izbăvi noi de/ toată scîrba, mînia și nevoia, Do/mnului să ne rugăm. Foloseaște/, spăsește, miluiaște și fe-rează noi, Do/¹⁰amne, cu a ta dulceață. Preasfîntă, / curată și preablagos-lovită despuie/toarea noastră și curată față Ma/riia cu toți sfinții po-

(¹⁴ și ^{14*}) tîp. Δὲ μὴ σασι
 (^{14**}) în trad. *zicînd numele*.

meniră și u/nul altuia și toată viața noastră/¹⁵ lu Hristos, Domnului să dăm”. Popa să/strige : „Că cade-ți-se toată mă/riia, cinste și închină-ciuine, tatăl/ și fiul și sfîntul duh, acmu//și pururea și în veacii de veac. /
 13^r Rugăciunea antifonelor dentiiu : / „Doamne, Domnul nostru, celuia ce-i/iaste ținearea nespūsă și măria/ neajunsă, ce a lui milă fă/¹⁵ră-măsură și la-oameni-iubire ne/grăită ; însuți Doamne, după du/lce inema ta caută spre noi și pre/sfînta besearca aceasta și fă cu /noi și cu ceia ce se roagă cu noi, cu bo/¹⁰gătatea milei tale și cu eften/șugul tău”. Cu aceste ziceri depre/ună diaconul să facă închinăciune/înnaînte sfîntului jărtăvnic, / să pășască la locul său și să mear/¹⁵gă de-a dereapta parte, să stea înna-in/tea sfîntelor icoane, să așteapte sfi/rșenia antifonelor. Antifon[a] 1 : / „Blagosloveaște sufletul meu Dom//nul” sau „*Blago est*” (¹⁵). Așijderea /
 13^r datoriu iaste să facă diaconul / la toate antifonele. Ca vor sfi/rși întîia antifonă, să meargă iară / la loc de obicei și să facă închi/¹⁵năciune, acia grăiască : „Iară și / iară lumiei Domnului să ne rugă/m. Preutul, rugă-ciuinea a doa/cu strigare : / „Doamne, Dumnezeul nostru, spă/¹⁰sează oamenii tăi și blagoslo/vează partea ta ; împlerile be/seareciei tale fe-rează, sfințează/ ceia ce iubesc dulce-frîmseaște casei/tale ; tu aceia măreaște cu dumne/¹⁵zeiasca a ta tările și nu lăsa noi/ ceia ce nădăjduiesc spre tine”. Diaconul : „Foloseaște, spăsează/, preasfîntă, curată și blagoslovi/tă”. Popa să strige : „Că a ta e ținea/rea și a ta iaste împă-ră/ția și măria/, tatăl și fiul și sfîntul duh, /acmu și pururea și în veacii de veac.” / Antifone 2 : „Domnul împărăți-/¹⁵se” <sau ?> macară „Laudă sufletul/ meu Domnul”. Pină în sfi/rșit / *Slava, I nině, Edino rodnyi sině* (¹⁶). / Rugăciunea a treia antifonă : / „De împreunarea aceasta și de chema/¹⁰re, noauo dărui rugăciuni ce doi/ sau trei, chemîndu-se de numele/ tău, cearere a da făgăduși, însu/ți și acmu robii tăi cearerea cătră fo/los împle ; dă noauo intru stătăto/¹⁵area ta adevărită și, intru ceia/ce va să fie, cu viața de veaci dăru/iaște”. Diaconul : „Iară și iară/, Domnului să ne rugăm. Foloseaște, //spăsește, miluiaște și ferează noi/, Doamne, 14^r cu a ta dulceață, preasfi/ntă, curată și preablagoslovită”. / Popa să strige : „Că dulce și de-o/ameni-iubitoriu Domn ești și ție/¹⁵ mărie tre-meatem, tatăl și fiu/l și sfîntul duh, acmu și puru/rea și în veacii de veac”. Diaconul/să facă închinăciune, să între înlă/untrul altariului și să stea acolo/¹⁰ și să cînte a treia antifonă : / „Veniți să ne bucurăm Domnului, (¹⁷)/ să strigăm Domnului nostru : Spă/sează-te, fiul lu Dum-nezeu, cela ce / înviseși den moarte, cîntămu-ți,/¹⁵ lăudămu-te”. Să ainte apucăm fa/ța lui în ispedire și în cîntare / să strigăm lui : „Spăsează-te-ne/

(¹⁵) în trad. *Bine este* (Inceputul psalmului XIX).

(¹⁶) în trad. *Mărire, și acum, Unul născut fiul*.

(¹⁷) tîp. Δὲ μὴ σασι.

15^r fiul lu Dumnezeu, ceta ce inviseși // den moarte, cîntămu-ți, lăudămu-te / că zeul mare e și domn și împăra/t mare spre tot pămîntul. Spă/seaste-ne, fiul lu Dumnezeu, ceta / ce inviseși den moarte, cîntămu-ți, /¹⁵ lăudămu-te că în mîinile lui cu/mplitele pămîntului și innal/tele codrilor ale lui sint, că a lui/iaste marea și el feace-o și u/scatul mîinile lui feaceră./¹⁰ Spă-seaste-ne, fiul lu Dumnezeu ce/la ce inviseși den moarte, cîntămu-ți, lăudămu-te. Cîntînd blaje/nile sau antifonele, cînd vor / sosi la Slavă, să meargă popa și/¹⁵ diaconul innaintea sfintei mease/ și să facă închinăciuni împreună 3./ Deacia să ia preutul sfînta evanghelie să o dea

15^v diaconului și așa // să iasă să facă vihod mic, să/ vinie și să stea în loc de obicei, să-/ș închine amindoi capetele. Dia/conul să zică lin : „Domnului să/ ne rugăm”. Împreună și urariul/⁵ să ție cu trei deagete a mîinii de/reapte. Grăiască preutul rugăcin/nea ieșirei în taină : / „Despoietoare, Doamne, Dumnezeu/l nostru, ceta ce tocîniși in ce/¹⁰riure începători și voinicame / de ingeri și mai mari arhangheli i/ntru slujirea mării tale, fă de/ntru intrările noastre întru i/ntrările sfinților ingeri a fi de-/¹⁵ slujînd noauo și cu mării mărînd a ta dulceață, că cade-ți-se / toată

16^r măriiia, cînste și închinăciune,/ tatăl și fiul și sfîntul duh, // acmu și pururea și în veacii de veac/. Aceasta sfișîndu-se, să grăiască / diaconul cătră preutul : / „Blagoslovește, despuietoare, sfîntu/l vihod”. Să arate împreună că/⁵tră răsărit cu urariul, așa cu/mu și-l ține. Preutul să fa/că cruce cătră răsărit, grăiască : / „Blagoslovit intratul sfînti/lor tăi, Doamne, de pretutin/¹⁰dinea și acmu și pururea și în veacii / veacului”. Așîjderea să meargă / diaconul cătră mai-mare și / acela să sărute sfînta evanghelie/, de va fi acia, e de nu va fi să o să/¹⁵rute popa. Troparele sau anti/fo-

16^v nele pînă în sfi<r>șit cîntîndu-/le, să iasă diaconul în mijloc // și să stea innaintea popei, să-/ rădice mîinile puținel și să ara/te sfînta evanghelie, să grăiască : / „Preaînțelept, iartă”. Și oamenii : / „Veniți să ne închinăm și să cădem /⁵ cătră Hristcs, spăsitorii nostru. Spă/seaste, fiul lu Dumnezeu, ceta ce in/vise den moarte, cîntămu-ți, lăudămu-te”. Deacia să se închine acela și / preutul innaintea lui să meargă în/¹⁰ sfîntul oltariu și să puie sfin/ta evanghelie în sfînta masă. Cîntînd, să grăiască troparele rîndului/ țî, cînd va veni apoi, să grăiască / diaconul cătră popa cu capul ple/¹⁵cat și urariul cu dcreapta să ție,/ cum de multe ori am zis : / „Blagoslovește, despuietoare, vreamea/ de trei ori sfîntul”.

17^r Și popa să se/¹⁰mneaze, el grăiască : „Că sfînt e/ști Dumnezeu nostru și ție mării tremitem, tatăl și fiul și/ sfîntul duh și acmu și pururea / și în veacii de veac”. Troparele dea/⁵ca se vor sfișî, să meargă diaconu/l aproape de sfintele dvere, să a/rete orariul său celora de afară,/ să grăiască lin : „Și în veaci de veac”. Să cîntăm noi ceia ce sint denna-/¹⁰

fară tri svētoe (¹⁸). Diaconul să stea / aproape de popa, ruga grăind./ Rugăciunea de tri svētoe (¹⁹); / „Doamne sfinte, ceta ce în sfinți / răpași, ce de trei ori sfînt,¹⁵ cu glasuri de serafimi cînta/t și de (²⁰) heruvimi cu mării te / măresc și toate tării cerului / închină-ți-se; ce den nefire întru // ce iaste aduseși toată firea, ceta / ce zidiși omul pre obrazul (²¹) tău / și pre podobie și cu de toate darure/le tale înfrîmșeși-l și dai / celora ce cer preaînțelepciune/⁵ și mente și nu treci greși/tul, ce pui la spăsenie căire; / ceta ce podobești pre noi, nedestoini/cii robii tăi, și în ceasul acesta a/ sta innaintea slavei sfîntului al/¹⁰ tău jărtăvnic și datorii ție închi/năciune (²²) și mare mării a-ți aduce; in/suți, Doamne, priimește și den rostu/l nostru greșiții de trei ori sfin/tă cîntare, cearcetă noi cu dulcea/ța/¹⁵ ta. Iartă noauo toate greșale/ / cu voie și fără voie; sfințeaste ale / noastre suflete și trupure // și dă noauo întru preainfrim-seate / a sluji ție întru toate zilele vie/ției noastre, drept rugăciunea / preasfintei Dumnezeu născăto/are și de a tuturor sfinților/⁵, ce den veac ție au ogodit”. Stri/gare : „Că sfînt ești, Domnul no/stru, și ție mării tremitem, tată/l și fiul și sfîntul duh și /acmu și pururea și în veacii de veac”/¹⁰. Sfișîndu-se rugăciunea și cînd vor auzi cîntînd Slava și/I nină, grăiască și aceia : „Sfin/te Doamne, sfînt tare, sfîntă fă/ră moarte, miluiaște noi”. De trei/¹⁵ ori să facă împreună închină/ciuni trei innaintea sfintei/ mease. Deacia grăiască // diaconul cătră popa : „Zi, părinte”, / și să meargă la preastol să grăiască : / „Blagoslovit, vino în numele Domnu/lui”. Și iară diaconul : „Blagoslo/vește, despoietoare, de sus ședea-re”/⁵. E preutul : „Blagoslovit ești ce/la ce pre scaunul mării împărăției / tale șezi, pretutindinea și ac/mu și pururea și în veacii de veac”. / Și după sfișîtul lu tri svētoe /¹⁰ să strige diaconul : „Să socotim”, / iară popa : „Pace tuturor”. Dia/conul : „Preaînțelept”. Cetito/riul, cîntecul lu David. Dia/conul aciaș : „Să luom aminte”. Ce/¹⁵titoriul, prochi-

18^r menul, apostol./ Diaconul : „Preaînțelept”. Ceti/toriul, începătura apostolu<lui>. Diaconul : „Să socotim”. Cetitoriul, // apostol, și după sfi-

18^v șitit / și cînte alliluia, cîntecul lu Da/vid sau macară mainte de ace/⁵sta să grăim apostolul. Să ia diaconul cădelnița cu tămîie, să se apro/pie, cătră popa grăiască (²³) : „Blagoslo/vește, despoietoare, cădire”. Ce lui e / obiceiul să blagoslovească și ru/¹⁰gă spr-ins (²⁴) să zică, să cădească sfi/nta masă împrejur și pre popa./ Rugăciunea grăită de la preutul /

(¹⁸) și (¹⁹) În trad. „de trei ori sfînt”.

(²⁰) tip. дѣл.

(²¹) tip. образъ.

(²²) tip. приношение.

(²³) tip. гласъ.

(²⁴) tip. спринж.

innaintea sfintei evanghelie : / „Luceaște intru inema noastră de-¹⁵ oameni-iubitoriu, Doamne, a ta / dumnezeiasca înțelepciune, lu/mină
 19^v neputredă, și cugetelor / noastre descoaperi ochii intru // evanghelie pro-
 poveadaniei tale să înțelegem, răsădește intru noi și fe/ricata învăță-
 turiei tale frică / ca ale trupului pohte toate să le / călcăm, sufleteasca
 viață să /⁵ trecem, cătră înginduirea ta să / ne înțeleptăm și să lucrăm./
 Tu amu ești sfinție și lumină / sufletelor noastre, Hristoase, Do/mnul
 nostru, și ție mărie tremi/¹⁰tem, tatăl și fiul și sfintu/l duh, acmu și
 pururea și în veacii/ de veac”. Și după aceeaia cădelnița/ să puie, să meargă
 cătră popa și să-ș închine lui capul, să ție și ura/¹⁵riul, grăiască : „Blagos-
 loveaște, de/spoietoare sfintul apostol și dulce-/vestitoriul”, cumu-i va
 20^v fi nume/le evanghelistului. E preutul să // înseamne el, grăiască : „Dum-
 nezeu/ drept ruga sfintului apostol *ime recū* (²⁵),/ să dea ție grai, dulce-
 vestind cu tă/rie multă intru implearea evangheliei iu/bitul fiul lui,
 Domnul și Dumne/⁵zeu și spāsitoriul nostru Isus Hristos/, cu aceľuia
 dulceață și la-oameni-iu/bire”. Diaconul zică : „Amin”. Și să / se închine
 el, să se ducă și să stea înna/ințea sfintei mease și să se închine/¹⁰ cu
 dulce-smerenie, să ia evangheliia și / să iasă pren sfintele dvere, meargă /
 și să stea la tocmit al lui loc, / înainte-i mergind și sfea<st>necu/l (²⁶).
 E preutul să stea dendă/¹⁵rătul sfintei mease de va avea lo/c, iară de
 nu dennainte și să / caute spre apus, să strige : / „Preaînțele<p>t, iartă
 20^v să auzim // sfinta evanghelie”. Diaconul den *ime recū* / sfinta evanghelie
 cetenie (²⁷). Popa aciia/ș zică : „Să luom aminte”. Iară de / iaste ș-alt
 diacon slujind, a/cela să strige denlăuntrul alta/⁵riului în locul popei :
 „Preaînțelep/t, iartă să auzim și să luom amin/te”. Evangheliia deaca
 se va sfirși să gră/iască popa cătră diacon : „Pace ace/loră”. Diaconul să
 meargă pină la/¹⁰ sfintele dveri, să dea preutul sfi/nta evanghelie. Deacia
 să stea la locul/ de obicei, să înceapă așa. Diaconu/[I] : „Să zicem toți
 den tot cu/getul și den toate cugetele no/¹⁵astre, să zicem toți : „Doamne,
 21^v atos/țitoriu, Doamne, părintele nostru/, rugămu-ne ție, auzi și milu-
 iaște/ noi. [M]iluiaste noi după ma[r]le mi//la ta, rugămu-ți-ne, auzi și

miluia/ște noi”. Aceastea deaca vrem grăi, gră/iască preutul rugăciune./
 Ruga cu prilej rugăciune : / „Doamne, Dumnezeuul nostru, cu/⁵ nevoiță
 ceastă rugă priimeaște/ de la ai tăi robi și miluiaste / noi după mulțimea
 mileei tale / și eftensugurele tale jos tre/meate spre noi și spre toți oa-
 me/¹⁰nii tăi ce așteaptă de la tine bogă/tate de milă”. Diaconul : „Încă /
 rugămu-ne de dulce-cinstiți împă/rații noștri, de ținutu-i, de birui/re, de
 lăcuire, de pace, de sănă/¹⁵state, de spāsenia lor, ce iaste că/tră (²⁸) Domnul
 Dumnezeuul nostru/ mai vīrtos a spori și a ajuta lor / în[tru] toate și a
 pleca supt pi//cioarele lor tot dracul și vrăjma/șul. Încă rugămu-ne de
 21^v dulce-/cinstitori și Hristos-iubitoriu împăra/ții noștri, *ime recū*. Încă
 rugămu-/ne de mai-marii episcopii noștri/⁵, *ime recū*. Încă rugămu-ne
 de toți fra/ții noștri și drept toți crești/nii”. Popa să strige : „Că mi-
 losti/v și de-oameni-iubitoriu Dumne/zeu ești și ție mărie tremeatem,
 tată/¹⁰ și fiul și sfintul duh și ac/mu și pururea și în veacii de veac”./Și
 să desfacă andimisul. Dia/conul să zică : „Rugați-vă,/ chemații, cătră
 Domnul. Credincioși/¹⁵, <drept> (²⁹) chemații, rugați-vă, ca Dumnezeu/
 să miluiască ei”. Strige ei cu / cuvintul adevērit. Să descō//apere lor evan-
 gheliia dereaptă. Să împreu/neaze ei intru sfinta a sa a săborului / apos-
 22^v toliilor besearcă. Mintuiaște, mi/luiaste, foloseaște și fereaște noi/, Doamne,
 cu a ta dulceață. Chemații,⁵ capetele voastre Domnului plecați”./ De
 acicea treci intru a lu Vasilie/liturghie, ruga de chemați mai/ dennaintea
 sfintei innălțare : / „Doamne, Dumnezeuul nostru, ce/¹⁰la ce pre innalți lăcu-
 iești și / spre plecați prevești ce spre /spāsenie nārodului omenesc tre-
 meseș unul-nāscut al tău/ fiul și Domnul Dumnezeu/¹⁵ nostru Isus
 Hristos, caută spre robii / tăi, chemații, ce-ș închină ție a lor cer/bice,
 22^v podobeaste ei în vreamea de dulce-//cuviiță, bania iară ceia ce va fi /
 și lāsarea păcatelor și de veșmin/tele neputrede, împreunează ei că/tră
 sfinta a săborului apostolilor besea/recă și numără ei cătră aleasa/⁵ a
 ta turmă”. Srigare : „Ca și a/ceia cu noi să slāvească preacinstit / și mare-
 frimșat numele tău,/ tatăl și fiul și sfintul duh,/ acmu și pururea și
 în veacii de veac”/¹⁰. Diaconul : „Citi chemați sinteți / ieșiți, de chemați
 ieșiți, să nu/ cineva de chemați ; citi credincio/și, iară, iară, lumiei Dum-
 nezeu să/ rugăm”. Ruga de credincioși, du/¹⁵pă cind veri întinde andi-
 misul : / „Har-dāmu-ți, Doamne Dumnezeu/ tare, că podobit-ai noi
 innai/nte a-ți sta și acmu sfintului// al tău jărtāvnic și a cădea că/tră
 23^v eftensugul tău. De ale noa/stre greșale și de a oamenilor ne/știitura,
 priimeaste, Doamne, ruga/ noastră, fă noi destoinici a fi/⁵ a aduce ție

(²⁵) tip. $\tilde{m}$, evidentă greșeală, datorată, probabil, tipografului, căci în textul slavon pasajul corespunzător este următorul : $\tilde{m}$ за $\tilde{m}$ $\tilde{m}$ $\tilde{m}$ и $\tilde{m}$ $\tilde{m}$ $\tilde{m}$. Traducătorul a omis să traducă и $\tilde{m}$, iar $\tilde{m}$ l-a abreviat, ca și în celelalte cazuri, $\tilde{m}$. Tipograful, crezind că este vorba de apostolul Marcu, a cules numai partea secundă a abrevierii $\tilde{m}$.
 (²⁶) În textele coresiene, cuvintul cunoaște un tratament dublu : *sfeasnic* (CT, CP) și *sfeasnic* (CPr). Vezi DHLR II, p. 130.
 (²⁷) tip. $\tilde{m}$. E posibil ca o astfel de grafie să redea o pronunție *čätenie*, transcriere pe care am ocolit-o însă pentru a nu fi nevoiți să apelăm la semne diacritice. În secolul al XVI-lea $\tilde{m}$ pentru $\tilde{m}$ din elementele de origine slavă ne întâmpină în destule exemple : *čärtā* <vsl. $\tilde{m}$, *čāti*, ar *čāti*, *čātiți* (CT). Fenomenul s-a putut impune și datorită trecerii lui e la $\tilde{m}$ în elementele de origine latină (*čătăfite*, CTd, CT, EL, CC₁, CC₂) sau maghiară (*čđlui*, PO).

(²⁸) tip. $\tilde{m}$.
 (²⁹) În versiunea slavă : $\tilde{m}$ $\tilde{m}$ $\tilde{m}$ $\tilde{m}$ $\tilde{m}$ $\tilde{m}$ $\tilde{m}$ $\tilde{m}$ $\tilde{m}$ $\tilde{m}$ „credincioși, pentru cei chemați rugați-vă”.

23^r rugăciuni și rugi/ și jărtve fără spurcăciune de to/ți oamenii tăi. Și des-
toinici fă/ noi ce-ai pus întru slujba ta acea/sta, cu tăria duhului tău
sfântul, /^o neprepuieto[r] și fără poticnire în/ curată mărturie den sfea-
turele noa/stre și să te chemăm în toată vrea/mea și în toate locurile să
ascuți/ noi, milostiv noauo să fii în mulți /^o mea dulceții tale". Diaconul : /
24^r „Foloseaște, spăseaște, miluiaște și fe/reaste noi, preaințelept. Popa să/
[strige] (30) : „Că cade-ți-se toată măriia, // cinste și închinăciune, tatăl
și fi/iul și sfântul duh și acmu și/ pururea și în veacii de veac". Diaconul :
„Iară, iară, lumie<i> (31) Dumne/zeu să rugăm". Ruga de credi/^oncioși
a doa : / „Iară de multe ori cădem și ție / rugămu-ne, dulce de-oameni-
iubi/toriu, ca să cauți spre ruga/ noastră, să curățești ale noa/^ostre su-
flete și trupu[r] și de toată/ spurcăciunea trupului și a sufle/tului și dă noauo
nevinovați și/ neosindiți înaintea stărei sfin/tului tău jărtăvnic. Dăru-
iaște, Doa/^omne, și ceia ce se roagă cu noi, prea/sporire viață și credințe
24^r și înțele/pciunea sufletului. Dă lor pre//tutindinea cu frică și cu dra/goste
și împărăție destoinici/ a fi". Diaconul : „Foloseaște, spă/^oseaste, miluiaște
și fereaște noi, Doam/ne, cu a ta dulceață, preaințelept". / Popa să strige :
„Că ca de supt și/nearea ta de pretutindinea să ferim/ și ție mărie tre-
meatem, tatăl și /^o fiiul și sfântul duh, acmu/ și pururea și în veacii de veac". /
Ruga să facă preutul adins [el]u/ș. Heruvicul să cîntăm : / „Nimea des-
toinic a se lega de po/^ohțele trupului și a dulceți/ei să vie sau să se apropie
24^r sau// să slujască ție, împărat de slavă/. Ce slujesc ție, mare și înfrico/șat,
și aceluia tăria ceriului. Ce/ însă negrăită și nemăsurată la-o/amenii-
iubirea ta, neadaus, neschim/^obat fuseși om și întâi sfin/țitoriu noauo ești
și slujirea a/ceasta și fără spurcăciuni jărtve, / fire de sfinție dat-ai noauo
ca despo/ietoriul tuturor. Tu amu singu/^or, Doamne, Dumnezeul nostru,
de/ s<u>pui cerinl și pămîntul, cela/ ce pre scaun de heruvimi purtat/
ești, cela ce ești serafimilor domn/ și împărat creștinilor și cela ce/^oești
25^r singur sfînt și întu sfin/ți răpaosă, ție amu rugămu-ne/ unu[l]-dulcelui
și dulce-ascu/[t]ă[t]oriul. Caută spre noi [gre]șiții (32)// și netrebuincioșii
robii tăi și cu/răteaste sufletul și inema de cu/getele hitleane și destoinici
fă/ pre noi cu tăria sfîntului tău duh, /imbrăcați cu ofinția dulceții în/
naintea sta sfintei tale aceștii/ mease și sfinție a lu[c]ra sfîntului/ și
preacuratului tău trup și ci/nstitul sînge. Ție acmu cădem,/ plecăm ale

noastre cerbici și ru/^ogămu-ne ți[e], nu întoarce fața ta de/ noi, nice
împenge noi de feciorul/ tău, ce podobeaste aduși să fim ție/ noi greșiții
și nedestici<ni>cii robii/ tăi cu darul acesta. Tu e/^oști celora ce aduc și
aducătorii/ și primești-i împărți-le, Hristoase, /Domnul nostru, și ție
25^r mărie tremea/tem fără de începutul tău t[a]tăl// și tot sfîntul și dulcele
și via/ță-făcătoriu-lu-ți duh, acmu și/ pururea și în veacii de veac". / Heru-
vicul cîntînd, să între dia/conul în sfîntul oltariu și să ia/^o cădelnița cu
tămille și meurgă că/tră popa să în nărvul de cădere bla/goslovenie, să
cădească sfînta ma/să obraz de cruce împrejur și be/seareca toată și
preutul și du/^opă aceeaia să stea diaconul de-a stînga/ lui, cu toată sme-
reniia, să așteapte/ sfinșirea rugăciunii. E deaca se/ va sfinși, să stea de-
preună rugin/du-se, heruvicul grăind adins ei/^o și de trei ori să se în-
chine grăin/d acesta. Și să se ducă în proscu/midi[e], înaintea să meurgă
26^r diaconu/l cu cădelnița, și să cădească //sfînta, întru eluș să se roage : /
„Doamne, curăteaste-mă greșitul". / Să grăiască cătră popa : „Ia des-
puie/toare". Și popa să ia aernl să-l puie/ în cel umăr sting al dia[co]nului, /
grăiască : „Rădicați minile voastre/ în sfinție și blagosloviți Domnul". /
Așijderea și sfîntul blid să-l/ puie în vîrful diaconului, acesta lu/und, și
aceluia cu frică și cu toa/^ote socotințele și cu tărie. Însu/ș preutul să ia
sfîntul potiri nu/mai și așa să facă mare vîhod/, înaintea-i mergînd dia-
conul, /tiînd și cădelnița cu sfîntul blid/^o întru un deaget al mîiniei<i>
de/reapte, trecînd (33) pren besearecă. / [r]ugînd amîndoi de toți grăin/[d] :
26^r „Pomenească toți voi Domnul// Dumnezeu în părăția lui". Și cînd va
veni cătră sfintele dvere,/ popa să meurgă, pestînd, diaconul înaintea
să meurgă, stea, ție în ca/p sfîntul blid cumuș iaste/^o, puținel să se în-
toarcă cătră popa/ și popa intrînd grăiască : „Lua/ți poarta domnilor
voștri. Și lu-/se poarta de veaci și intră împăra/tul de slavă". Diaconul
grăia/^oscă : „Blagoslovit, vino în numele/ Domnului Dumnezeu, Domnul
ivi-/se noauo." Și așa să meurgă preutu/l și să puie sfîntul potiri./ Atunce
să ia și sfîntul blid den/^o capul diaconului, să puie și ace/la în sfînta masă.
grăiască : „Dul/ce obraz Iosif de pre cruce lu/ pr[ea]curat trupul tău,
cu pinz[ă]// curată învâli-l, puse-l". Diaconu/l să pleace capul său, cătră
27^r popa grăi/iască : „Duhul sfînt veni-va spre ti/ue și tăria susului umbri-
te-va". Și / iară diaconul cătră popa : „Pome/^oneaste-mă, despoietoare
sfinte". Și po/pa să zică : „Pomenească-te Domnu/l Dumnezeu în pără-
ția lui". Așijderea diaconul zică „amin" și/ să se închine și vreame
să ia, iasă și /^o stea la loc ce e tocmit de obicei,/ grăiască începătură
după mar[el]e/ vîhod : „Să implem rugăciunile/ noastre Domnului. De

(30) Partea finală a cuvîntului (мѣ) am găsit-o pe o bucată de hirtie aflată între pagini.

(31) Întregire conform traducerii similare de la p. 22^r/14—15 înregistrată pentru textul slavon : *пакы и пакы анрѣ ѿ оу помѣни еѣ*. După cum se observă s-a tradus greșit *мнѣ ѿ оу* (cu pace Domnului) prin *lumiei Dumnezeu* (p. 22^r/14, 23^r/4—5) sau *lumiei Domnului* (p. 13^r/7).

(32) S-a păstrat intactă numai partea finală a cuvîntului : *шнѣи*. Pe o frîntură de hirtie existentă la încheietura paginilor se păstrează litera a doua și a treia din acest cuvînt *pe*.

(33) Tip. ДРЕВНѢТЬ.

27^v cinstitele / darure ce-s puse innainte Domnului¹⁵ să ne rugăm. De blagoslovita casa/ aceasta și de ceia ce cu credință și/ cu dulce-smerenie și cu frica Domnu/lui ceia (34) ce întru ea îmblă, Domnului // să ne rugăm. De-a ne izbăvirea noi/ de toată scirba, minia și nevoia, Do/mnului să ne rugăm²⁷. Ruga du/pă punerea sfintelor darure : / „Doamne, Dumnezeu atotțiito²⁸/riu, ce ești unul sfint, ce/la ce priimești jărtva de laudă/ de la ceia ce te cheamă cu toată inema,/ priemeaște și noi greșiților rugă/ și o du cătră sfintul al tău jăr¹⁰tăvnic; și destoinici fă noi a a/duce ție darure și jărtve sufle/tești de ale noastre păcate și de a/le oamenilor (35) neștiuturi; și podo/beaște noi să aflăm dulceață innain¹⁵tea ta și să fie dulci-luate jărt/vele noastre și să se sălășuiască/ duhul dulceției tale spre noi și/ spre ceaste darure ce-s puse (36) innain//te și spre toți oamenii tăi²⁷./ Diaconul : „Foloseaște, spăsește/, [mil]uiaște și fereaște noi, Doamne, cu / a ta dulceață. Zi de tot săvîr/șită, sfintă pace și fără gre-²⁸/șală de la Domnul să rugăm. / Înger cu pace, credincios, derep/tătoriu, feritoriu sufletelor/ și trupurelor noastre, de la Domnu/l să rugăm. Milă și lăsarea pă¹⁰catelor și preagreașalelor noastre/ de la Domnul să rugăm. Bunele/ și folosu[r]jele sufletelor noastre/ și de pacele lumiei, de la Domnu/l să rugăm. A creștinilor sfir¹⁵șire întru viața noastră fără/ păcate, neru-șinați, în pace,/ și bun (37) răspuns la infricoșă/tul județ a lu Hristos, să cearem.// Preasfintă, curată, preablagoslovită/ despuietoarea a noastră și a lu Dum/nezeu născătoare și pururea f[ecio]/ară Mariia, cu toți sfinții pomeni/ră. Înșis lor și unul altuia și/ toată viața noastră <lu> (38) Hristos Do/mnului pre ea (39) să o dăm²⁹”. Popa să stri/ge : „Cu milostea a unului-născu/t fiul tău, cu el blagoslovit/ești cu preasfintul și dulcele și¹⁰ viață-făcătoriu al tău duh, ac/mu și pururea și în veacii de veac²⁹./ Oamenii : „Amin²⁹”. Popa : „Pace/ tuturor²⁹”. Diaconul : „Să ne iubi/m unul cu alalt ca cu un cuge/t¹⁵ să spunem²⁹”. Oamenii să zică : / „Tatăl și fiul și sfintul duh,/ troiță întru o fire și neîmpărți/tă²⁹”. Preutul denlăuntru st[ea],// să se închine de trei ori, rugindu-se, grăiască : „Iubescu-te, Doamne, cu/tăriia mea, Domnul, învirtoșarea mea/ și scăparea mea și izbăvitoriul mi/eu²⁹”. Și să sărute sfinta, cum sin/șt coperite, întâiu sfintul blid,/ așij-derea virhul sfintelui poti/ri și marginea sfinteei mease, inna/intea sa. Să sărute și diaconul /urariul său, io iaste spre el obra^{10z} de cruce, și așa să împreuneaze,/ zică : „Uși, uși, preaințeleapte, să/ socotim²⁹”. Oamenii să zică : / „Crez întru Dumnezeu, în tatăl/ putearnicul, făcătoriu

(34) Ultima literă a cuvintului (а) s-a păstrat pe un fragment de pagină între file.

(35) tip. дсменнаѡ.

(36) Ultima literă din acest cuvint (т) s-a păstrat pe un fragment aflat între file.

(37) tip. еѣнь.

(38) Intregire conform traducerii de la p. 42^v/1-2.

(39) tip. нрѣ.

ceriu¹⁵lui și al pămîntului, vă/zutelor tuturor și nevăzutelor/ și întru unul Domn Isus Hristos, fiu/l [lu] Dumnezeu, ce-au născut [d]ini//oară, însă 29^v den tatăl născu, ma[i]nte de toate veacurele. Lumină de/ la lumină, Dumnezeu derept den/ Dumnezeu derept, născut în/să nefăcut, unul cu tată<l> pren¹⁵ cine toate făcute sint. Derept/noi oamenii și derept ispăse/nia noastră, venit-au den ceri ș-au/ născut den duhul sfint și den/ Mariia fată om fu. Răstignitu¹⁰-se-au derept noi su<p>t Pilat <den> Pont/, chinuit și ingrupat și invise a/ treia zi după scriptură. Și se sui/ în ceri, ședea a dereapta ta[t]ălui. Și / iară veni-va cu slavă a judeca viii¹⁵ și morții că împărăția lui nu ia/ste obirșenie. Și in duhul sfint Do/mnul 30^v ce vii face, însă de la tatăl / vi[n]e și in tatăl și in fiul să ne // inchi-năm (40) și să slăvim cum-au/grăit prorocii. Și intr-una sfintă/ a săborului apostolilor beseare/că mărturiseaște un botez să/ se iarte păcatele. Aș-teptăm scu¹⁵latul morților și viilor veacu/l cela ce va să fie, amin²⁹”. Dia-co/nul : „Să stăm bine, să stăm/ cu frică, să luom amente sfin/ta innăl-țare cu pace a aduce¹⁰. Oamenii : „Milă, pace, jărtvă cîntare²⁹”. [A]ceasta de la diaconul să / grăim și preutul să ia aeru/l despre sfinte și puținel ră/dice el, grăiască : „Sfinte Do¹⁵amne, sfinte tare, sfinte fă/ră moar[t]e, miluiaște noi. Și / acela s[ă] sărute, să-l puie, // să strige : „Dulceața 30^v miluiaște noi. Și / acela s[ă] sărute, să-l puie, // să strige : „Dulceața Domnului no/stru Isus Hristos și dragostea Domnului / și a tatălui și împreunarea sfintu/lui duh fie cu toți voi²⁹”. Oamenii : „Și cu duhul tău²⁹”. Popa : „Sus să¹⁵ avăm inema²⁹”. Oamenii : „Avăm/ cătră Dumnezeu²⁹”. Popa : „Dăm-/ har Domnului²⁹”. Oamenii : „Desto/inic și derept²⁹”. Diaconu să mear/gă și să stea den-a stînga (41) popei¹⁰ de o laturi a sfinteei mease, închine-/se de trei ori. Preutul să se r[o]a[ge]/: „Destoinic și derept, ție a cînta, tine bine-a-cuv[i]nta, ti/ne a lăuda, ție har-[a] da, ție¹⁵ a ne în-china în tot locul împărăției/ tale. Tu acmu ești Do[m]n negrăi/t, neștiut, nevăzut, neaju/ns, pururea fiind a[ș]id]jerea// acesta, tu și unul-născut 31^v al/ tău fiu și duhul tău sfint, tu/den nefire întru fire noi aduse/și, căzuții sculat-ai iară și/ n-ai pășit toate făcînd, pină¹⁵ noi cătră ceriu rădicași și împă/răție dăruși, cu ceia ce va să fie. / De aceastea de toate har-dămu-ți și/ unul-născut al tău fiu și duhul/ tău sfint, de toate ce știm și¹⁰ de cealea ce nu știm, ivitele de bune/ lucrure ce întru noi fost-au. Ha/r-dămu-ți și de slujba¹⁵ aceasta ce/ den miinile noastre a lua înfrim/se-țit-ai, ție amu innainte-ți stau¹⁵ mii de arh[a]ngheli și untuneare/ce de înge[ri], heruvimi și serafi/mi șes[t]ocilați, ceia cu ochi/mulți[i] [ră]di-cîndu-ș tăriiia.”// E preutul zică strigar[ea]/: „De biruire cîntec, cîntînd,/ 31^v chemînd și grăind²⁹”. Oamenii : „Sfint, sfint, sfint, Dom/nul Savaot, cela

(40) tip. ѣнижъ.

(41) tip. дѣнстѣнѣ, grafie care reflectă pronunțarea cu doi n : den na stînga.

ce împlu ceriu⁵¹ și pământul de lauda lui. / Mîntuitorul întru nalt, bla/gos-
 lovit, vino în numele Domnu/lui, mîntuitorul de sus⁵². Diaconul să ia
 steaoa, să o șteargă⁵³ de andimis și să o sărute, să o / puie cu aerul. De-
 acia [să] meargă și / să stea în partea dereaptă și de va fi / repidă să o
 ia în mîinile sale și să a/pere spre sfinte cu toată socotirea.⁵⁴ ca să nu
 32^r facă aceasta cu p[ro]curovul. / Preutul s[ă] s[e] roa[ge]// : „Cu ceaste feri-
 cate tării și noi, îm/părate, de-oameni-iubitoriu, stri/găm și grăim : „Sfint
 ești/ și preasfint, tu și unul-nă/scut al tău fiiu și duhul tău,⁵⁵ sfînt. Sfînt
 ești și preasfîn/t și mare frîmseața mării ta/le, ce lumea ta așa o iubiși,
 că/ fiul tău unul-născut dat-ai/, ca tot cela ce va creade întru el⁵⁶ nu
 vor peri, ce va avea viața de veaci : / ce vine și toate ce era de noi soco/tire
 sfîrși în noapte ce întru ea / vîndut era, mai virtos însuș/ deade-se de[r]ept
 a lumiei viață,⁵⁷ luo pii[ne] ?] întru sfînta a sa și ne/vinovată mină dulce-har-
 32^v dea/de, bi[ne]cuvîntă, // o sfînți, o frîmse, deade sfînți/lor săi ucenicilor
 și apostolilor, zise.” /Preutul să strige : „Luați, mînca/ți, acesta iaste
 trupul meu, ce de/rept voi frîmse-se întru lăsarea pă/⁵⁸catelor”. Diaconul
 să se atingă/ de urariul său să arate popei și/ popa sfîntul blid. Așij-
 derea / și sfîntul potiri cînd va arăta /preutul grăiască, aceas[t]a întru⁵⁹
 [t]jaină să zică : „Așijdere a și poti/riul, după cină grăie”. Să strige :/
 „Beați dentr-îns toți, ac[e]sta iaste/ singele meu de leage no[a]uo, ce
 dere/pt voi și derept mulț[i] vîrsă-se⁶⁰ întru lăsăciunea păcatel[or]”.
 Arate/ și diaconul cu nusul [a]șijdere a și sfîntul potiri [preutul să/ se
 33^r pleace ?] (⁴²), [ro]age-se : // „Pomenind amu spāsitoarea acea/sta învătă-
 tură cite de noi fu/ră : cruce, groapă, a treia / zi înviere și la ceriu suire
 și /în-a dereapta (⁴³) ședeari și a doa slă/⁵vită iară vinere”. Să strige :
 „A ta / dentr-al tău, ție aducînd de to/ți”. Și popa pleace-se de se roag[e] :/
 „Încă-ți aducem cuvintele cea/stea și fără sînge slujbă⁶⁰ și rugămu-ne,
 milcuimu-ne și/ cearem : tremeate duhul tău, sfînte, /spre noi și spre
 ceaste darure ce-s/ puse înnainte”. Cînd va v[rea] popa / a face ch[e]-
 mare sfîntului duh și⁶¹ [săvîrșască ?] (⁴⁴) sfîntele darure, /să părăsească
 diaconul de-a ținearea / ripida sau pocrovul și să meargă/ aproape de
 33^v preutul și să [se] închi//ne amîndoi înnainte sfînteei mease, / rugîndu-se
 adius eiș. Așijde/rea capul pleace puținel diaco/nul și arate cu urariul
 sfîn/tul blid, grăiască : „Blago/⁶²sloveaște, despuietoare, sfînta pii/ne”.
 Și popa blagoslovească spre / sfînta piine, grăiască lin/ : „Fă piinea amu

aceasta cîstit tru/pul Hristosul<u>i tău”. Și dia⁶⁰conul : „Amin”. Și
 iar[ă] diaco/nul : „Blagosloveaște, despuie/toare, sfîntul păhar”. E preu/tul
 blagoslovească acia spre sfîntul potiri, grăiască : „Iară/⁶⁵ în potiriul
 acesta cîstit sînge/ Hristosului tău”. [Diaconu]l : / „Amin”. Și acia
 arate cu urariul/ său depreună sfînta, grăiască (⁴⁵) : // „Pomeneaste, 34^r
 Doamne, după mulți/mea milosteei tale și a mea nedo/stoinicie și-mi
 iartă toate/ greșalele, cealea cu voie și fără de voie, / și nu derept păcatele
 noastre să/⁶ ne aperi de dulceața sfîntului tău/ duh și de ceaste darure
 ce-s puse / înnainte. Pomeneaste, Doamne, locu/l acesta ce întru el viem
 și toate / cetățile și laturile și ceia ce cu/⁶⁰ credință lăcuiesc în eale. Pome-
 nea/ște, Doamne, notătorii, cale-făcă/torii, neputincioșii, usteniții/, pră-
 dații. Și de spāsēnia lor, po/meneaste, [Doam]ne, plod-aducăto/⁶⁵rîi și
 bi[ne]fă]cătorii sfînților/ tale besea[re]ci și pomenitorii/ de mease[ri] și
 spre toți noi mi/la ta jos tremeate”. // Să strige : „Și dă noauo cu o gură (⁴⁶) / 34^v
 și cu o inemă a te slăvi și a te/ cînta preacîstit și mare-frîm/sețat numele
 tău, tatăl și fiu/l și sfîntul duh și acmu și pu/⁶rurea și în veacii de veac.
 Și să fie / mila marelui Domn și spāsitoriu (⁴⁷) / nostru Isus Hristos cu
 toți voi”. Diaconul : / „Toți sfînții pomeniră, iară, iară (⁴⁸) lu/miei Dom-
 nului să ne rugăm. [D]e/⁶⁰ ceaste puse înnainte și sfînțite ci/nstitele darure,
 Domnului să ne rugă/m. Ca de-oameni-iu[b]itoriu, Domnu/l nostru, prii-
 measte ei întru sfîn/tul și al ceriului al tău jărtăv/⁶²nie, întru miriznă
 de bu[n]ă miro/senie, tremeate noauo dulceața și / darul sfîntului duh,
 rugămu-ne. / [De-a ?] (⁴⁹) ne izbăvirea (⁵⁰) noi de toată scîrba, // mîniia 35^r
 și nevoia, Domnului să ne ru/găm”. Preutul să se roage : / „[Ț]ie punem
 viața noastră toată/ și nădea/dea, de-oameni-iubi/toriu despuietoriu,
 rugămu-ți-⁶ne și cearem și cucerimu-ne. Po/dobeaste noi a ne împreuna
 cu a ceriului/ tău și infricoșat ascuns, cea/stă sfînție și sufletească masă,
 cu cug[e]t curat, în lăsarea păca/⁶⁰telor, iertare greșalelor, întru / duhul
 sfînt împreunare, în dobînda împărăției ceriului, nu întru pî/ră sau
 într[u] osîndă”. Diaconul] : / „Foloseaște, spāseaste, miluiaște și fe-⁶⁵
 reaște noi, Doamne, cu a ta dulceață. / Zi de tot săvîrșită sfîntă pace/
 și fără greșală, Domnului să ne ru/găm : [Ț]inger cu pace, credincios, // 35^v
 dereptătoriu, feritoriu sufletelor / și trupurilor noastre, Domnului / să
 ne rugăm. Milă și lăsarea pă/catelor și preagreșalelor noastre, /Domnului
 să ne rugăm. Bunele/⁶ și folosurele sufletelor noastre / și de patele lumiei,
 Domnului să / ne rugăm. A creștinilor sfîrși/re întru viața noastră fără

(⁴²) ----- S ----- / ----- c. În versiunea slavă : ѿрѣн прѣклои сѧ „preotul să se aplece”,
 traducere care pare să îndreptățască interpretarea noastră, confirmată și prin cele două
 litere ce se disting slab în porțiunea de text nelizibilă.
 (⁴³) tip. Пнадепрѣпта. grafie care reflectă pronunțarea cu doi n : în na dereapta.
 (⁴⁴) c ----- ѧ ----- аскж. În versiunea slavă : съвръшати.

(⁴⁵) Un fragment din cuvînt (сѧ) este detașat de restul paginii și se păstrează între file.
 (⁴⁶) tip. роуѣж, evidentă greșeală tipografică. În versiunea slavă : оуѣж „gură”.
 (⁴⁷) tip. спѣршторюаль.
 (⁴⁸) tip. ѡрж.
 (⁴⁹) - c - .
 (⁵⁰) tip. ѡсвѣршѣ.

chi/nuire, nerușinați, în pace și bu¹⁰nul răspuns la înfricoșatul / județ
 <a lu> ⁽⁵¹⁾ Hristos să cearem. De im/preunarea credinței, mestecarea /
 sfintului duh cerșură insiș lor / și unul altuia și toată viața no¹⁵astră lu
 Hristos Domnului să o dăm”. / Strig[are]: „[Și ?] ⁽⁵²⁾ cuviușaz[ă] noi,
 36^r despoie/toare, cu îndrăznire a cuteza a che/[ma] tine al ceriului Dom[n]
 și [t]a[tă]// și a grăi”. Oamenii să zică : „Tatăl nostru ce ești în ceri, sfin-
 țească-se numele tău, să vie în/părăția ta, fie voia ta, cum în / ceriu,
 așa și pre pământ. Pita no¹⁵astră sățioasă ⁽⁵³⁾ dă-ne noauo astăzi / și
 iartă noauo greșalele noastre, /cum iertăm și noi greșiților no/ștri, și nu
 ne duce în năpaste, ce ne i/zbăveaște pre noi de hitleanul”. Și [a]¹⁰ciia ⁽⁵⁴⁾
 [p]reutul să strige : „Că a ta ia/ste împ<ă>răția și tării și mării, ta/tăl
 și [fi]iul și sfintul duh ⁽⁵⁵⁾ și /acmu și [pu]rura și în veacii de veac. / Pace
 tu[t]juror”. [Dia]conul : „[C]ape¹⁵tele [v]oast[r]e Domnului plecați”. Și /
 36^r aceast[a] [să zică ?] ⁽⁵⁶⁾, [să ?] ⁽⁵⁷⁾ pleace însuș cu ei / capul puținel,
 pînă la strigare/. Preutul să se roage în taină :// „Har-dămu-ți, împărat
 nevăzut, / ce cu nemăsurata a ta tării toa/te lucraș și cu mulțimea/mileei
 tale den nefiind intru / fire toate aduseși. Însuți de¹⁵spoietoare, den ceriu
 caută spre ceia/ ce-ș plecară capetele sale ție, nu/ amu plecară trup și
 sînge, ce/ ție înfricoșatul Domn. Tu amu, / despoietoare, înaintea stînd
 toți¹⁰ noi în dulce dereptează, răpaosă / careleș după a lui t[rea]bă :
 cu no/tătorii noată, cu ca[le]-[fă]cătorii / cale fă, neputincioș[i]i vindecă/,
 cela ce ești vraci sufletelor și tru¹⁵purelor.” Preutul [să strige] / : „Dul-
 ceața și milostea [și ?] ⁽⁵⁸⁾ [la]-oame/ni-iubirea, unul-născut [fiiul] tău, /
 37^r cu e[l] blagoslovit ești, cu preasfin//tul, dulcele și viață-făcătoriu a/l tău
 duh și acmu și purura și / în veacii de veac”. Să stea diaconul/, să ia
 aminte cătră popa cu ochiul/. Preutul să se pleace, să se roage : /¹⁵ „Soco-
 teaște, Doamne, Isuse Hristoase, / Domnul nostru, den sfintul să/lașul
 tău și d[e]spre scaunu/l mării împărăției tale, ce vino/ de sfințeazăte noi,
 cela ce sus cu ta¹⁰tăl șezi și cicea nevăzut cu noi/ împreunezi-[t]e. Și
 podobeazăte ținearea /mîinii tale să se dea noauo preacuratul trupul
 tău și cinstitul / sînge și noauo și tuturor oamenii¹⁵lor”. [Și ?] ⁽⁵⁹⁾ cînd
 va vedea diaconul /pre popa ru[ga] sfîrșind și inchinî/n[du]-se, [să] se
 37^r închine și el în loc/ ce-ș stă, de trei ori, și cîn[d] va // vedea pre popa iară

⁽⁵¹⁾ Omisiune tipografică. La p. 28^r/19 pentru pasajul slavon на страшиѣмъ сѣдници хѣт
 прѣсѣмъ întîlnim următoarea traducere la înfricoșatul județ a lu Hristos.

⁽⁵²⁾ În versiunea slavă n.

⁽⁵³⁾ tip. същоск.

⁽⁵⁴⁾ - / чл. În versiunea slavă asl pentru care textul românesc consemnează tradu-
 cerile acia și aciaș.

⁽⁵⁵⁾ tip. дх.

⁽⁵⁶⁾ с - - - ж. În versiunea slavă : рекъ.

⁽⁵⁷⁾ Nu se observă nimic.

⁽⁵⁸⁾, ⁽⁵⁹⁾ Nu se observă nimic. În versiunea slavă : n.

tinzîndu-ș mî/na și atingîndu-se de sfînta piine / să strige : „Să luom
 aminte”. Și po/pa să rădice sfînta piine, grăiască : / „Sfînta sfinților”.
 Diaconul amu¹⁵ meargă, stea de-a dereapta popei și / popa frîngă sfînta
 piine în patru / părți și o puie în sfîntul blid, în / chip de cruce, grăiască
 și acestea / frîngînd : „Frînge-se și împarte-¹⁰se mieluşelul Dom-
 nului. Frîngem / și nu împărțim, ce puru[rea] mîncăm/ și nici dinioară
 sfîrșim.” Diaconul [să arate cu urariul lui sfîntul păhar, grăiască :
 „Împle, despu¹⁵ietoare, sfîntul păha[r]”. Iară popa/ să ia cea parte
 de sus [pusă ?] ⁽⁶⁰⁾, facă cru/ce cu nusa spre sfin[tul] poti[r]i gr[ă]iască :
 „[Îm]plearea sfîntul[ui] [d]juh”. Și/ aş[a] să bage acela, diaconul [zică] ⁽⁶¹⁾//²⁰
 „Amin”. Să aducă uncropul. Adu/cînd acesta, grăiască cătră preutul/ : 38^r
 „Blagosloveaște, despuietoare, un/cropul”. E preutul să blagoslovească /
 ea. Diaconul să ție cu mîna stîngă/¹⁵ sfîntul potiri, să bage uncropul/ cît
 să fie destul. Și preutul/ să zică : „Căldura duhului sfînt”. / Diaconul :
 „Amin”. Deacia să se închi/ne deprenă și să se roage. Diaconu¹⁰l să
 se încingă cu urariul său, în chip / de cruce, și să stea puțin acoloa și /
 popa să facă cătră diaconul în[ch]ină/ciune și iertăciune să ceară [ș]i
 să ia/ o parte de sfînta piine și să o împar¹⁵ț[ă] [în] doau[o] [ș]i o parte
 amu însuș să o / ia înlăuntrul palmei mîinii de/reapte, altă să o ia cu
 trei deagete a / [mîin]iei dereapte, grăiască că[ti]nel / [diaconului ?] ⁽⁶²⁾ : 38^r
 „Apropie-te”. E [diaconul]//²⁰ să se apropie, facă mătanie cu to/ată sme-
 reniia, ceară iertăciune și / așa să vinie popa, dea lui, grăiască/ : „Cin-
 stitul și sfîntul trup / al Domnului și Dumnezeu și¹⁵ mîntuitorul nostru
 Isus Hristos dă-/se, ime¹⁰ recū ⁽⁶³⁾ diaconului, [în] lăsarea păcate/lor, în
 viața veacilor”. Și diaconul/ să sărute mai-marelui mîna și să / ia să
 meargă înaintea sfînteei mease¹⁰ și pleace capul și roage-se, zică : /
 [C]rez, Doamne, și spuiu că tu e[ști] Hristos, fiul Domnului viu, ce de/
 țînseși den ceriu și împelița/și-te den duhul sfînt să spăsești¹⁵ greșiții,
 ce înțiiu sî[nt] eu. / [C]ina ta intru ascuns, astăzi, / fiul Domnului, împreu-
 natu mă prii/meașt[e], nu amu vrăjmașilor tăi// adevăturile tale zic, 39^r
 nici să/rutare dau ție ca Iuda, ce ca tîl/hariul spuiu-te. Pomeneazăte-mă,
 Do/amne, intru împărăția ta. Să nu / fie mie, în piră sau osîndă, meste/
 carea sfînteei tale, Doamne, ce în/tru vindecarea sufletului și a tru/pului”.
 Și așa să se cuminece, cu/mu-i va fi în mîna, cu frică și cu / mare ne-
 voin[ț]ă. Și popa să ție și /¹⁰ el ce-au luat sfînta parte și / să-ș pleac[e] [c]apul

⁽⁶⁰⁾ - - с. S-ar putea ca înaintea acestor două litere să fi fost spațiu alb, să fiind prin
 urmare conjuncție, cerută de verbul facă. Am preferat însă lectura propusă între paranteze
 drepte, pentru că ea este de acord cu textul slavon corespunzător ѡмнѣ ѡмнѣмъ чѣстѣ.

⁽⁶¹⁾ Lipssește din pagină. În versiunea slavă : рекъ. Spațiul cuprins pe fragmentul lipsă
 nu permitea scrierea unui cuvînt mai lung decît zică.

⁽⁶²⁾ ----- н. În versiunea slavă : дѡконъ.

⁽⁶³⁾ tip. ѡ. Vezi p. 136, nota 25.

39^v innain<t>ea sfinteei / mease și să se roage, zică cealea / ce-au zis mai den-
nainte. Deci și / el să se cuminece, cumu-i va fi¹⁵ în mină, c[u] [toa]tă
socotința. Ași/jderea să ia cu amîndoauo mîinile / și c[u] pocrovul sfintul
potiri / și s[ă] [s]e cuminece de trei ori [d]en // el și după aceeaia rămă-
șițele / sale și sfintul potiri ce ie în mî/nă cu pocrovul să șteargă și pre/
margine, io va să sărute. Să cheame a/ciaș diaconul: „Diacone,apropie-
/te”. Să se apropie și închinăciune a/cia ceară, să atingă și el (64)
popa de / sfintul potiri și cu pocrovul și / să se cuminece și el de trei ori.
Așa să grăiască popa diaconului,¹⁰ cumu-i va fi numele: „Cuminecă-/se
cu cinstitul și preasfintul sîn/ge al Domnului și Dumnezeu /și spāsitoriu
nostru Isus Hristos în lă/sarea păcatelor lui [și] în viața vea/¹⁵cilor”.
[D]eci să șt[ea]rg[ă] [cu] [pocrovul] / ce ie în min[ă], u[sne]le [sfintului]
po/tiri, să sărute el și să sărute / și [p]opa în f[a]tă [. . . .] (65) [p]opa ://
40^v „Hristos pre mijloc de noi”. Diaconul : / „Și iaste și va fi”. Și după aceeaia /
insuș diaconul să ia în mînă sfin/tul blid și mătuřița, să împreu/neaze tot
în sfintul potiri cu /⁵ frică și cu toată socotirea ca / să nu cază nice o fărîmă
de ceale / mai mici, să nu cază sau să rămîie. / Și preutul, aceastea să fie,
grăia/scă de dulce-dare molitvă. /¹⁰ Preutul să se roage : „Dulce-har-dămu-ți,
despoietoriu, / la-oameni-iubitoriu, dulce-dă/tătoriu sufletelor noastre,
că și în stătătoare zi spodobit-ai/¹⁵ noi cu a ceriului (66) și fără de moa/rte
a t[a] [ta]lină. Dereptează calea / noastră, întăreaște-ne în frica / ta toți
40^v noi, păzește viața // [no]astră, învirtoașe (67) [talpele ?] (68) [n]o/astre,
derept ruga și rugăciuni/lor sfinteei și preaslăviteei a lu Du/mnezeu năs-
cătoare și a tuturor / sfînților tăi. Ași/jderea diaconu/⁵l deaca va sfiși
pre cin și sfin/ta lingură să o puie în potiri și să o /acoapere cu pocrovul.
Și cest / sfint potiri să-l ia diaconul cu / zicerea preutului și să se întoar/¹⁰că
cătră apus, să grăiască celora / dennafară : „Pășiți”. [Insuș] (69) / [preu]tul
să zică : „Cu frica Dom/nului și cu credință, p[ă]șiți”. / Și după strigatul
diaconului,¹⁵ [d]e sint alții de [vor] să se cumine/ce să ia de la diaconul
sfintul / potiri și să dea [lor] (70) [și ?] (71) [așa ?] (72), înto[r]/nîndu-se el
41^r cu [po]tiriul, blagoslovea-/scă oamenii, grăiască : „[S]păsește/, Doamne,
oamenii tăi și blagoslovea/ște partea ta”. E să nu sint de-a se cu/mine-
carea, diaconul fiind poti/riul și popa să blagoslovească oame/¹⁵nii cu sme-

(64) tip. дѣк.
(65) Nu se observă nimic. În versiunea slavă въ рукаже гдѣтъ „în ei să grăiască”. În spațiul rămas s-ar putea să fi fost tipărit ѡтрѣ са зньк.
(66) tip. червоути.
(67) tip. дѣрътошоаше. Vezi explicația acestei forme la cap. *Introducere*, p. 20.
(68) т - - - - - . În versiunea slavă стѣны.
(69) - - - - - . În versiunea slavă самже. Spațiul permite tipărirea cuvintului ѡсоушь.
(70) - ш - .
(71) Nu se observă nimic. În versiunea slavă и.
(72) [а ?] - [а ?]. În versiunea slavă тѣко.

renie, e sfintul poti/ri să fie pus spre sfinta masă. / Să ia popa (73) gătată
cădelnița și / blagoslovească sfinta cădelniță, că/dească sfinta de trei ori,
grăiască/¹⁰ lin : „Înălță-se în ceriu, Doamne, și/prespre tot pămîntul
măria ta”. / Ași/jderea cădelnița să o dea în de/reapta diaconului, să puie
și sfin/tul blid în capul lui, fiind/¹⁵ și dz<v>eazda [cu] pocroavele. Insuș/
preutul să ia în mîinile sale sfin/tul potiri, grăiască adins elu/ș : „Bla-
goslovit Dumnezeu no//stru”. Să strige : „Pretutîndinea/ și acmu și 41^v
pururea și în veacii de vea/c”. Oamenii : „Amin, amin” (74). / Să se împle
rostul nostru de cîn/tarea ta, Doamne, ca să cîntăm mă/⁵ria ta, că spo-
dobit-ai noi a ne împre/una cu sfinta taină. Păzește noi, / Doamne, întru
a ta sfinție, toată / zi să ne învățăm dereptăției ta/le, să lăudăm”. Și
să puie acea/¹⁰stea la sfinta proscomidie. Deci să / iasă diaconul și gră-
iască : „Iartă / ceia ce luară dumnezească, sfin/tă, precurată, fără de
moarte / a ceriului viață-făcătoare, înfrico/¹⁵șată a lui Hristos taină, [h]ar-
dăm. / Foloseaște, spăsește. [Zi ?] (75) [de] tot sf[î]rșită, sfintă cu pace,
fără greș[a] / le cerșură [înșiș ?] (76) [lor] și altu / l alt[ui]a ?] (77) și toată 42^v
viața noa/stră lu Hristos Domnului să o dăm”. / E preutul grăind aceasta
să stri/ngă andimisul, să strige : / „Că tu ești, o, sfinția noastră și/⁵ ție
mărie dăm, tatăl și fiul / și duhul sfint, acmu și pu/rurea și în veacii de
veac”. Ași/jd[erea] / diaconul : „Cu pace să ieșim”. / Preutul să iasă și să
stea la locul/¹⁰ de obicei. Diaconul : „Domnului / să ne rugăm”. Și preutul
[rugă ?] (78) / de ieșire : / „Blagosloveaște ceia ce blagos[lo]v[esc] tine,
Doamne, [și] (79) [sfin]¹⁵ / teaste ceia ce pre tine nă[dă]jdu / iesc. Spăsește,
Doam[ne], [oamenii] (80) / tăi și blagosloveașt[e] [partea ta ?] (81). / Împlerile 42^v
besearecilor [tale] (82) // fereaste, sfințeaste ceia ce [iubesc ?] (83) du/lce-
frimseaștea beseareciei tale, aceia / măreaște cu dumnezeiasca a ta tărie /
și nu lăsa ceia ce nădăjduiesc spre / tine. Pacile lumiei tale dăruiaște/⁵
besearecilor (84) tale, preuților, împărați/lor noștri *ime recū*, voinicilor și

(73) tip. пош.
(74) tip. аминь.
(75) з - . În versiunea slavă днѣ.
(76) ш - - ш . După ш se observă o bară, care ar putea fi, în interpretarea dată de noi
cuvintului, linia de sprijin a ierului mic (s). În textul slavon самже сѣбѣ face posibilă lectura
propusă de noi în varianta [inșiș] lor
(77) дѣто - - . Două lecturi sint posibile : дѣтора și дѣтоуш. Noi optăm pentru a doua, că-
reia în versiunea slavă li corespunde дрѣгъ дрѣгоу, tradus la p. 35^v/14 prin *unul altuia*.
(78) ро - - ш . În versiunea slavă мѣтѣж.
(79) Nu se observă nimic. În textul slav и.
(80) Porțiune ruptă din foaie. În versiunea slavă мѣди.
(81) Porțiune ruptă din foaie. În versiunea slavă дѣмнѣ трѣи pentru care la p. 41^r/3
întîlnim traducerea *partea ta*.
(82) Porțiune lipsă din foaie. În versiunea slavă трѣс.
(83) - - - - - р ? - . În versiunea slavă любѣщѣж.
(84) tip. брѣсѣчнѣу.

INDICE DE CUVINTE

tutu/ror oamenilor tăi, că toată darea-/du<l>ce și t[*o*]ată dăruirea ce iaste/
desfirșită de sus iaste, deștin/¹⁰ge de la tine tatăl luminilor./ Și ție mările
și dulce-dare, cinste/ și închinăciune tremeatem, tatăl/ și fiul și sfântul
duh, acmu/ [și] [pu]rura și în vea[ci] de vea[ci]”.⁽⁸⁵⁾ [Oamenii] ⁽⁸⁶⁾ :
„Fie numele Domnului bla/[goslovit] de ac[mu] și pînă în [veacul / de
veaci ?]” ⁽⁸⁶⁾. Psa[lom] : „[Bl]agoslovesc/ [Domnul ?]” ⁽⁸⁷⁾ în toată vrea-
mea”. Rugăciune//.

În indice cuvintele sînt reproduse cu litere chirilice. În acest fel,
studierea grafiei textului este simțitor ușurată. În forma grafică a cuvîn-
tului s-a notat paiericul; în schimb, nu s-au notat spiritele și accentul.

În indice cuvintele sînt înregistrate în ordine alfabetică sub forma
actuală (din limba literară) a cuvîntului respectiv și numai pentru cuvîn-
tele dispărute azi din limbă sau a căror formă este mult depărtată de aceea
actuală s-a adoptat forma din text. În interiorul fiecărui articol s-au
înregistrat toate variantele grafice, iar la cuvintele flexibile s-au resta-
bilit paradigmele, în măsura datelor furnizate de text. Pentru cuvintele
care încep pe un rînd și se sfîrșesc pe altul s-a notat numărul ambelor
rînduri (de ex. *конспирация* 8^r/11—12).

Greșelile de tipar nu au fost îndreptate. Au fost rediate sub forma
întregită numai cuvintele care prezintă omisiuni în partea finală a cuvîn-
tului și acelea a căror formă lacunară putea da naștere la confuzii.

Abrevierile utilizate în indice sînt următoarele :

ac.	= acuzativ	expr.	= expresie
adj.	= adjectiv(al)	f.	= feminin
adv.	= adverb	g.	= genitiv
art.	= articol	ger.	= gerunziu
card.	= cardinal	hot.	= hotărît
cj.	= conjunctiv	imper.	= imperativ
col.	= colectiv	impers.	= impersonal
comp.	= compus	impf.	= imperfect
cond.	= condițional	ind. pr.	= indicativ prezent
conj.	= conjuncție	inf.	= infinitiv
d.	= dativ	interj.	= interjecție
dem.	= demonstrativ	int. rel.	= interogativ relativ
distr.	= distributiv	invar.	= invariabil

⁽⁸⁵⁾ Porțiune ruptă din foaie. În versiunea slavă *акати*.

⁽⁸⁶⁾ *акати* - / - - - - и. În versiunea slavă *акати акату*, loc. adv. tradusă în textul româ-
nesc în *veacii de veac, în veacii de veaci, în (întru) veacii veacului*. Lectura propusă de noi
nu ține seamă pentru primul membru al sintagmei (*veacul*) de nici una din variantele înregis-
trate în traduceri prezentate mai sus. Spațiul liber care urma după literele *акати* implica
tipărirea în continuare a cel puțin trei litere. Acestea ar fi putut fi *а* și *ат* (într-o inter-
pretare în *veac de veaci*), dar în acest caz am fi avut un spațiu liber mare înaintea ultimului
membru al sintagmei, *veaci*. Pentru acest motiv două interpretări ni se par mai probabile :
cea de mai sus (*în veacul de veaci*) și *în veacul veacului*.

⁽⁸⁷⁾ Porțiune de foaie ruptă. În versiunea slavă *ѣа*.

î. = înaintea
 înt. = întărire
 loc. = locuțiune
 m. = masculin
 m.m.c.pf. = mai mult ca perfect
 n. = neutru
 n. pr. = nume propriu
 neg. = negativ
 nehot. = nehotărît
 nom. = nominativ
 nr. = numeral
 ord. = ordinal
 part. = participiu
 pas. = pasiv
 pers. = personal

pf. = perfect simplu
 pf. c. = perfect compus
 pl. = plural
 pos. = posesiv
 pron. = pronume
 pi. = prezent
 prep. = prepoziție
 refl. = reflexiv
 s. = substantiv (al, ~izat)
 sg. = singular
 sup. = supin
 v. = vezi
 vb. = verb
 viit. = viitor
 voc. = vocativ

A

a¹ art. v. al.
 a² prep. 1. î. s., pron., adj. a
 8^v/9, 11^v/19; a dereapta de-a de-
 reapta, în a dereapta v. derept¹;
 de-a stînga, den-a stînga v. sting.
 2. î. inf. a 8^v/12, 12, 11^v/12, 12^v/7,
 14^v/13, 15^v/15, 17^v/9, 12, 18^v/2, 21^v/18,
 18, 19, 22^v/19, 23^v/1, 5, 6, 24^v/2, 2, 5,
 15, 25^v/6, 7, 27^v/11, 29^v/15, 30^v/10,
 30^v/13, 14, 15, 16, 31^v/14, 33^v/15,
 34^v/2, 2, 35^v/7, 35^v/18, 18, 36^v/1,
 41^v/6; [a] 30^v/15; de-a se cumine-
 carea v. cumineca; de-a izbăvirea
 v. izbăvi; de-a ținearea v. ține.
 Aaron n. pr. m. ааронъ 2^v/17.
 abur s. m. nom. ac. абуръ 4^v/7.
 aceea v. а с е л а.
 acel(a) adj., pron. dem. 1. adj.
 f. nom. ac. sg. ачкѧ 6^v/7; 2. pron.
 m. nom. ac. ачелѧ 16^v/14, 16^v/9, 20^v/
 4-5, 26^v/16-17, 30^v/18, 37^v/20; g.
 d. ачелѧ 20^v/7, 24^v/3, 26^v/10; nom.
 ac. pl. ачелѧ 13^v/15, 18^v/13, 22^v/6-7,
 42^v/2; g. d. ачелора 20^v/9-10; f. nom.
 ac. pl. ачкѧкѧ 5^v/2²; loc. adv. аспѧ
 ачкѧ 4^v/11-12, 11^v/8-9, 11^v/11, 25^v/
 10-11; доупѧ ачкѧ 9^v/5, 16, 19^v/13,
 39^v/1, 40^v/2; v. cel.
 acest(a) adj., pron. dem. 1.
 adj. m. nom. ac. sg. ачестѧ 9^v/10;
 ачеста 6^v/9-10, 12^v/17-18, 17^v/9,
 25^v/15, 34^v/9; f. nom. ac. sg. ачестѧ
 1^v/1; ачестѧж 1^v/4; ачеста 5^v/9, 12^v/3,
 13^v/9, 14^v/10, 24^v/7-8, 27^v/17, 31^v/

13, 33^v/1-2, 33^v/9; ачеста 23^v/9-
 10; g. d. sg. ачестѧ 25^v/6; nom. ac.
 pl. ачкѧкѧ 13^v/12; ачкѧкѧ 8^v/13-14;
 2. pron. m. nom. ac. sg. ачеста 19^v/
 5-6, 25^v/17, 26^v/9, 31^v/1, 32^v/4, 33^v/
 16, 38^v/2; ач[ѧ]ста 32^v/13; g. d. pl.
 ачестора 19^v/2-3; f. nom. ac. sg.
 ачеста 16^v/2, 31^v/18, 42^v/3; [a]честа
 30^v/12; ачс[т]ѧ 32^v/10; ачс[т]ѧ [a] 36^v/
 17; nom. ac. pl. ачкѧкѧ 21^v/2, 31^v/8,
 37^v/9, 40^v/9, 41^v/10-11.
 acia adv. ачѧ 10^v/7, 13^v/6; 16^v/
 15, 33^v/14, 18, 39^v/6-7; [a]чѧ 36^v/
 10-11.
 aciași adv. ачѧшѧ 4^v/13, 11^v/
 19, 18^v/15, 20^v/2-3, 39^v/4-5.
 acicea adv. in loc. adv. дѧ ачѧкѧ
 22^v/7; v. cicea.
 acmu adv. акмс 2^v/4, 3^v/8, 8^v/2,
 9^v/4, 11^v/16, 11^v/14, 12^v/19, 14^v/4, 14,
 14^v/7, 16^v/1, 11, 17^v/4, 18^v/10, 18^v/
 8-9, 19^v/12, 22^v/10, 19, 23^v/2, 25^v/9,
 25^v/2, 28^v/11-12, 30^v/17, 34^v/5, 36^v/
 14, 37^v/2, 41^v/2, 42^v/7, 42^v/14; ачѧмѧ
 21^v/11-12, 24^v/11; loc. adv. дѧ ак[мс]
 42^v/17.
 acolo adv. аколо 9^v/7, 14^v/10;
 аколѧ 38^v/12.
 acoperămint s. n. nom. ac. sg.
 коперѧмѧнтѧ 8^v/11-12.
 acoperi vb. IV. ind. pf. 2 sg. ко-
 перѧши 8^v/4; sj. pr. 3 sg. сѧ аколѧре 7^v/
 15-16, 40^v/7-8; сѧ коперѧ 8^v/3; ко-
 перѧ- 8^v/10; imper. 2 sg. коперѧ 8^v/1;

коперн 8¹/7—8, 11; pas. ind. pr. 3 pl. сънтъ коперите 29¹/5—6.
adevăr s. n. nom. ac. sg. адеварь 9¹/12.
adeveri vb. IV pas. ind. pr. 3 sg. адеверитъ пасте 4¹/15.
adeverit adj. m. sg. адеверитъ 21¹/18; f. sg. адеверитъ 14¹/16; f. pl. адеверите 10¹/15—16.
adeveritură s. f. ac. pl. адеверитъриле 39¹/1.
adins prep. адинсь 24¹/13, 25¹/15, 33¹/2, 41¹/18.
adormit s. m. g. d. pl. адоур-мицила 6¹/15.
aducător s. m. nom. ac. pl. адс-кжторин 25¹/16; plod-aducătorii v. plod.
aduce vb. III ind. pr. 1 pl. а-доучемь 33¹/9; адоучемь- 7¹/4; 3 pl. адска 25¹/16; pf. 2 sg. адсешин 17¹/1, 36¹/5; адоучешин 31¹/3—4; 3 pl. адоу-серж 8¹/17; сј. pr. 3 sg. съ адска 38¹/1; inf. а адсче 17¹/12; а адоуче 23¹/6, 27¹/11—12, 30¹/10; ger. адскънда 38¹/1—2; адоучкнда 33¹/7; refl. pf. 3 sg. адсче се 4¹/2; pas. сј. pr. 1 pl. а-дши съ фн 25¹/13.
aducere s. f. nom. ac. pl. адоу-чериле 8¹/16.
aduna vb. I сј. pr. 3 sg. съ а-доуче 7¹/9—10.
aer s. n. nom. ac. sg. аеръ 8¹/10; аероуль 30¹/13—14; аерсаль 31¹/12; аерсаль 26¹/4.
afară adv. in loc. adv. де афарж 17¹/8.
afla vb. I сј. pr. 1 pl. съ афлъмь 27¹/15.
ainte v. înainte.
ajunge vb. III pas. ind. pr. 3 sg. пасте неажоучнж 13¹/5.
ajuta vb. I inf. а ажоутъ 21¹/18.
ajut. 1. i. adj. și pron. pos. : m. sg. ал тъс 22¹/14, 31¹/9, аь тъс 5¹/9, 7¹/7, 9, 10¹/6, 17¹/10, 23¹/1, 27¹/10, 28¹/11, 31¹/1, 32¹/5, 33¹/7, 34¹/15, 37¹/1—2; аь ашн 20¹/13; pl. ан тън 21¹/7; f. sg. а мк 7¹/1, 34¹/2; а та

1¹/4, 8, 6¹/2, 3, 15, 12¹/11, 13¹/16, 14¹/1, 2, 14¹/2, 15¹/17, 19¹/16, 22¹/5, 22¹/6, 24¹/3, 7, 28¹/4, 33¹/6, 35¹/16, 36¹/11, 36¹/2, 40¹/17, 41¹/8, 42¹/3; а ашн 13¹/5, 15¹/8; а доун 36¹/12; а са 22¹/2, 32¹/16; а носстрж 28¹/2; а аш 22¹/17; pl. аь ашн 15¹/8; аь нос-стрж 17¹/17, 23¹/2, 25¹/10, 27¹/13; аь носстрж 23¹/10; 2. i. s. g. m. sg. аь 5¹/6, 26¹/5, 16, 29¹/16, 34¹/15, 35¹/19, 38¹/5, 39¹/13; а 8¹/14, 9¹/13, 28¹/19, 35¹/7; f. sg. а 3¹/14, 18, 4¹/6, 4¹/4, 5¹/6, 13, 7¹/8, 11¹/3, 12¹/1, 18¹/5, 22¹/2, 7, 22¹/4, 23¹/3, 23¹/12, 24¹/4, 28¹/15, 28¹/2, 8, 30¹/3, 30¹/3, 11, 32¹/15, 35¹/8, 39¹/7, 40¹/16, 40¹/3, 4, 41¹/15, 16; pl. m. ан 6¹/2; f. аь 19¹/4, 27¹/13—14; а 11¹/11, 15¹/6, 24¹/16, 38¹/18; 3. i. nr. ord. v. doi, trei.
alalt pron. dem. m. sg. аалтъ 28¹/15; f. pl. аалте 2¹/11, 6¹/8.
aleluia interj. аалъа 19¹/4.
ales adj. f. nom. ac. sg. алкъа 22¹/5.
alt adj., pron. nehot. 1. adj. m. nom. ac. sg. алтъ 20¹/4; f. sg. алтж 6¹/9—10, 6¹/6, 7¹/6; 2. pron. m. nom. ac. sg. алтсаль 41¹/19—42¹/1; g. d. sg. алтсж 12¹/15, 28¹/5, 35¹/15; алт[оуа?] 42¹/1; pl. m. nom. ac. ацин 6¹/11, 40¹/16; f. nom. ac. sg. алтж 38¹/18.
altar s. n. nom. ac. sg. алтарю 1¹/7; алт[арю] 1¹/10; олтарю 2¹/6, 10¹/8, 16¹/11, 25¹/5; олтарюль 10¹/5, 6; g. d. sg. алтарюаши 14¹/10, 20¹/5—6.
amin interj. аминь 1¹/9, 3¹/9, 11¹/5, 20¹/8, 27¹/9, 28¹/13, 30¹/7, 33¹/11, 18, 38¹/1, 9, 41¹/3; аминнь 41¹/3.
aminte v. lua.
amîndoi nr. col. m. nom. ac. аамндон 15¹/3, 26¹/18; аамндон 33¹/1; f. аамндоаш 8¹/10, 19, 39¹/17.
amu adv. аам 1¹/5, 2¹/17, 2¹/9, 3¹/11, 9¹/9, 12, 10¹/16, 10¹/9, 19¹/8, 24¹/10, 17, 31¹/15, 33¹/1, 33¹/9, 36¹/8, 9, 37¹/5, 38¹/16, 38¹/19.
Ana n. pr. m. аана 6¹/3.

andimis s. n. nom. ac. sg. анди-мисъ 31¹/11; андиамисоуль 21¹/13, 42¹/4; андиамисль 22¹/16.
antifonă s. f. nom. ac. sg. анти-фонж 13¹/4, 14¹/9; антифшнж 14¹/11; антифон[а] 13¹/18; pl. nom. ac. анти-фоне 14¹/5; антифонеае 13¹/3, 15¹/14, 16¹/16—17; g. d. антифонелъ 13¹/2, 18.
Antonie n. pr. m. андонне 5¹/14.
apă s. f. nom. ac. sg. апж 4¹/14, 17.
apăra vb. I сј. pr. 2 sg. съ аперн 34¹/6; 3 sg. съ апере 31¹/14—15.
apoi s. m. nom. ac. sg. апон 16¹/14.
apostol s. m. nom. ac. sg. апос-толь 5¹/8; апаль 18¹/16, 19¹/1, 19¹/17, 20¹/2; апостоалъ 19¹/6; g. d. а-пистолоаси 19¹/1—2; апасткаси 18¹/18; pl. nom. ac. апостоан 5¹/19; g. d. апис-толаварь 30¹/3; апанлъ 22¹/3, 22¹/4, 32¹/2.
aproape adv. апроае 17¹/7, 12, 33¹/19.
apropia vb. I refl. сј. pr. 3 sg. съ се апроиъ 19¹/7—8, 24¹/17, 38¹/1, 39¹/6; imper. 2 sg. апроиъ те 38¹/20, 39¹/5—6.
apuca vb. I сј. pr. 1 pl. съ апс-къмь 14¹/16.
apus s. n. nom. ac. sg. апоучъ 20¹/18, 40¹/11.
arăta vb. I ind. viit. 3 sg. ва аржта 32¹/9; сј. pr. 3 sg. съ арате 16¹/2—3, 32¹/7; [с]ъ арате 37¹/14; съ арате 17¹/7—8; арате 32¹/16, 33¹/4, 18; 3 pl. съ арате 16¹/5.
argint s. n. nom. ac. sg. аргинтъ 5¹/18; аргинтъ 6¹/1—2.
arhanghel s. m. nom. ac. pl. архагъелн 15¹/12; арх[а]нгъелн 31¹/16.
arhiereu s. m. nom. ac. sg. архъересль 6¹/11.
aripă s. f. g. d. pl. арпинлъ 8¹/12.
arsă s. f. nom. ac. pl. арселъ 10¹/16, 10¹/4.

asculta vb. I сј. pr. 2 sg. съ асклъци 23¹/14.
ascultător s. m. in comp. доуль-че аскоуа[т]ж[т]орюль 24¹/18—19.
ascuns s. n. nom. ac. sg. ас-коучсь 35¹/8; аскоучс[к]ъ 38¹/17; ас-кшсслъ 9¹/13.
astăzi adv. астьзи 36¹/6, 38¹/17.
așa adv. аша 2¹/8, 4¹/4, 15, 6¹/6, 6¹/5, 7, 13, 19, 8¹/1, 9¹/7, 15¹/19, 16¹/6, 20¹/13, 26¹/13, 26¹/13, 29¹/11, 32¹/8, 36¹/5, 38¹/3, 39¹/8, 39¹/10; аш[а] 37¹/20; [аша?] 40¹/18.
așiderea adv. ашиждеркъ 7¹/6—7, 17, 11¹/6—7, 17, 13¹/1, 16¹/12, 26¹/8, 27¹/8—9, 29¹/7, 32¹/8, 11, 33¹/2—3, 39¹/16—17, 40¹/5, 41¹/13; а-[шижда]еркъ 30¹/19; [а]шиждеркъ 32¹/17; ашижда[еркъ] 42¹/8.
aștepta vb. I ind. pr. 1 pl. ащептъмь 30¹/5; 3 pl. ащептж 21¹/11; сј. pr. 3 sg. съ ащепте 13¹/17, 25¹/12.
Atanasie n. pr. m. аданасіе 5¹/5, 15.
atinge vb. III сј. pr. 3 sg. съ атингж 39¹/7; refl. сј. pr. 3 sg. съ се атингж 32¹/6; ger. атингждаъ с. 37¹/2.
Atoneanul n. pr. m. адонкъслъ 5¹/16.
atotfăitoriu s. m. nom. ac. sg. атогъцииторю 20¹/17; атогъциитирю 27¹/5—6.
atunci adv. атоучче 4¹/7, 10¹/2—3; атснче 10¹/4—5, 26¹/15.
aur s. n. nom. ac. sg. ауръ 5¹/4—5; ауръ 7¹/3.
auz s. n. g. d. sg. аоузсашн 9¹/17.
auzi vb. IV ind. viit. 3 pl. ауръ аоузи 18¹/12; сј. pr. 1 pl. съ аоузиамь 20¹/19, 20¹/7; imper. 2 sg. аоузи 20¹/18, 21¹/1.
avea vb. II ind. pr. 1 sg. аамь 16¹/17; 2 sg. -ам 2¹/3, 9¹/12, 17, 22¹/18, 24¹/9, 31¹/4, 15, 32¹/9, 40¹/15, 41¹/6; -ен 9¹/14; чкън [ne-ai] 3¹/1; чкън [ce-ai] 23¹/9; н ан 31¹/5; 3 sg. аре 4¹/6; -ас 3¹/4, 29¹/8, 8; чкъс [ce-au] 2¹/

dulceață s. f. nom. ac. sg. ДСА-
чкацк 12^v/11, 20^v/7, 24^v/7, 27^v/15;
доулачкацк 14^v/2, 15^v/17, 22^v/5, 28^v/4,
35^v/16; ДСАчкаца 2^v/15, 17^v/15-16;
доулачкаца 7^v/8, 30^v/1, 34^v/6, 34^v/17,
36^v/17; g. d. ДСАчекцѣн 23^v/16; доу-
лачекцѣн 27^v/18; доулачекцѣн25^v/5; доу-
лачекцѣн 24^v/16-17; g. d. pl. доулачекца-
лъ 10^v/17-18.

dumnezeie adj. f. g. d. sg. ДСА-
незнецке 8^v/19.

dumnezeiesc adj. f. nom. ac.
sg. доуменежемскк 1^v/1; доуменежѣскк
41^v/13; ДСАменежемска 7^v/1; доуменежска
1^v/4, 13^v/15-16, 19^v/17, 42^v/3.

Dumnezeu n. pr. m. nom. ac.
ДСАнезес 6^v/16, 9^v/12, 10^v/18-19, 12^v/
11; ДСАнезес 11^v/4; доуменежес 2^v/14,

3^v/2, 3^v/15-16, 5^v/13, 8^v/17, 8^v/1,
10, 11^v/19-11^v/1, 18^v/4, 20^v/1, 5-6,
21^v/9-10, 16, 22^v/14, 17, 23^v/
4-5, 26^v/1, 12, 27^v/8, 27^v/5, 29^v/14,
29^v/3, 4, 30^v/7, 38^v/5; ДСАнезеслъ 22^v/
15; доуменежеслъ 2^v/3-4, 3^v/7-8, 13^v/
10, 15^v/9-10, 17^v/2, 21^v/5, 17, 22^v/
10, 24^v/11, 39^v/13, 41^v/19; g. d. (лс)
ДСАнезес 12^v/5, 28^v/2-3, 40^v/3-4;
(лс. лор) доуменежес 4^v/3, 5^v/6, 5^v/3-4,
6^v/17, 14^v/14, 19, 15^v/4, 11, 16^v/7, 29^v/
19; (лс) доунежес 6^v/2-3.

după prep. ДСлж 27^v/12, 27^v/
3-4, 29^v/13; доулж 7^v/2, 9^v/17, 18,
13^v/7, 18^v/10, 19^v/1, 20^v/19, 21^v/8, 32^v/
12, 34^v/1, 36^v/12, 40^v/15; după асеа-
ја v. acel[а]; după цѣнд v. цѣнд.

dveră s. f. nom. ac. pl. Дкере
17^v/7, 20^v/12, 26^v/2; Дкери 20^v/11.

E

e conj. e 1^v/11, 18, 2^v/2, 4^v/9,
13, 5^v/3, 6^v/6, 9^v/11, 11^v/8, 16^v/15, 18^v/
6, 19^v/19, 20^v/15, 25^v/13, 31^v/1, 17,
33^v/13, 38^v/4, 20, 41^v/3, 6, 42^v/3.

ea pron. pers. f. nom. ac. л
1^v/2, 3^v/9, 5^v/11, 27^v/19, 32^v/13, 38^v/5;
ac. прѣ [pr-ea] 28^v/7; ac. w 3^v/9, 3^v/
12, 5^v/11, 6^v/7, 7^v/11, 10^v/10, 15^v/9,
19, 16^v/15, 27^v/10, 28^v/7, 31^v/10, 11,
11, 14, 32^v/8, 32^v/1, 35^v/16, 37^v/8, 38^v/
15, 16, 18, 40^v/7, 7, 41^v/13, 42^v/2; o
32^v/1; g. d. ен 5^v/8; ен 10^v/10.

eftenșug s. n. nom. ac. sg. еф-
теншгсдлъ 13^v/11-12, 23^v/2; pl. еф-
теншгсдреле 9^v/19, 21^v/9.

Eftimie n. pr. m. ефдмѣ 5^v/
14-15.

egumen s. m. g. d. sg. нгумѣ-
нсаш 6^v/18.

ei pron. pers. m. nom. ac. ен 22^v/
18, 22^v/3, 5, 34^v/14, 36^v/17; ен 10^v/13,
21^v/17, 17, 22^v/2; ac. н 6^v/2, 25^v/17;
g. d. лоръ 6^v/5, 23^v/18; [лоръ] 40^v/18;
=1^v/19; лъ 12^v/13, 12^v/6, 21^v/16, 18,
1^v/1, 22^v/1, 17, 28^v/5, 34^v/14, 35^v/14.

el pron. pers. m. nom. ac. елъ
1^v/13, 2^v/2, 2^v/13, 3^v/1, 17, 4^v/17, 4^v/1,
10, 20^v/1, 9, 32^v/10, 34^v/9 елъ 11^v/14,
15^v/9, 17^v/1, 28^v/9, 29^v/10, 30^v/15, 37^v/
18, 39^v/11, 15, 39^v/1, 9, 18, 40^v/19;
ел[а] 36^v/19; ел 39^v/7; ac. -лъ 2^v/15,
2^v/10, 13, 4^v/12, 16, 4^v/5, 10, 6^v/11,
16^v/7, 17^v/4, 26^v/4, 8, 27^v/1, 1, 30^v/18,
40^v/9; g. d. лсн 2^v/18, 4^v/5, 11^v/4,
13^v/5, 15^v/8, 8, 19^v/9, 20^v/5, 13, 25^v/
12, 27^v/8, 29^v/16, 37^v/14, 39^v/15; лорн
4^v/4, 7, 8, 16, 4^v/13, 14^v/17, 18, 15^v/6,
10, 16^v/10, 19^v/15, 26^v/1, 31^v/6, 36^v/
12, 38^v/3, 41^v/15; лорн 4^v/16; d. н
1^v/7, 6^v/4, 12, 17, 8^v/7, 13^v/3, 19^v/
18, 20^v/14, 21^v/14, 26^v/14, 39^v/9, 15,
39^v/11.

ele pron. pers. f. nom. ac. элѣ
8^v/17, 34^v/11; [л]лѣ 12^v/20; ac. лѣ 2^v/
16, 6^v/9, 9^v/15, 19^v/4; -лѣ 8^v/10, 8^v/14,
16^v/18, 25^v/17.

elus pron. refl. m. nom. ac. sg.
елсшъ 26^v/1, 41^v/18-19; [ел]сшъ 24^v/
13-14; елсши 11^v/9; pl. nom. ac.
еншъ 1^v/1, 25^v/15-16; еншъ 33^v/2.

episcop s. m. nom. ac. sg. еписко-
пслъ 12^v/7; епископоуаъ 6^v/12; pl. е-
пископш 21^v/5.

episcopie s. f. nom. ac. sg. е-
пископѣ 6^v/11.

eu pron. pers. nom. ес 9^v/4;
ес 38^v/16; d. мѣ 39^v/5; -ан 2^v/13, 7^v/
3, 10^v/6, 14, 11^v/5, 11^v/10, 34^v/3; -мѣ
9^v/14; ac. мине 10^v/3, 5, 6, 11^v/18;
лж 1^v/3, 2^v/10, 3^v/3, 18, 38^v/18; -мж
1^v/14, 2^v/12, 14, 2^v/5, 6, 6, 3^v/6, 18,

9^v/17, 9^v/2, 3, 11, 14, 15, 10^v/8, 11^v/2,
26^v/2, 27^v/6, 39^v/3; -мж- 2^v/6, 9^v/
15, 16.

evanghelie s. f. nom. ac. sg.
ЕВАНГЕЛАѢ 11^v/7-8; ЕВАНГЕЛАѢ 15^v/18-19,
16^v/14, 16^v/3, 19^v/14; еѣлаѢ 16^v/12,
19^v/1, 20^v/1, 2, 12; ЕВАНГЕЛАѢ 20^v/8;
еѣлаѢ 20^v/11, 22^v/1; g. d. еѣлаѢн 20^v/4.

evangelist s. m. g. d. sg. ЕВАН-
ГЕЛАНТСАШИ 19^v/19.

F

face vb. III pf. 1 sg. фачо 9/7;
3 sg. фаче 9^v/11, 15^v/9; 3 pl. фачерж
2^v/5, 15^v/10; viit. 3 sg. вл фаче 1^v/12,
cj. pr. 3 sg. сѣ факж 3^v/15, 13^v/13,
13^v/2, 5, 14^v/9, 18^v/16, 24^v/13, 26^v/13,
31^v/18, 38^v/13; [сѣ факж] 1^v/11; факж
38^v/1; сѣ нс факж 4^v/9; 3 pl. сѣ факж
1^v/15, 15^v/17; сѣ факж 15^v/1; imper. 2
sg. фъ 13^v/9, 15^v/13, 23^v/5, 8, 25^v/3, 27^v/
11, 33^v/9; inf. а фаче 11^v/12; ger. фъ-
кѣндъ 31^v/5; part. нефъкѣстъ 29^v/5;
pas. ind. pr. 3 pl. фъкѣсте сѣнтъ 29^v/
6; loc. verb. сѣ факж крѣче 16^v/7-8;
факж крѣче 37^v/17; сѣ факж ѿпсетъ 9^v/
6-7; калѣ фъ 36^v/14; а фаче к[е]маре
33^v/15; вѣн фаче 29^v/18.

fată s. f. nom. ac. sg. фатж
5^v/7, 12^v/13, 29^v/10.

fătă s. f. nom. ac. sg. ф[а]цж
39^v/19; фѣца 9^v/19, 10^v/5, 14^v/16-17,
25^v/11.

făcătoriu s. m. nom. ac. sg.
фъккторюаъ 29^v/15; comp. вѣцж фъ-
ккторю 28^v/11, 37^v/1; вѣцж фъккторю-
рюаъ- 25^v/2; вѣцж фъкккторюаъ 5^v/14;
вѣцж фъкккторюаъ 41^v/15; чюдѣ фъкк-
тори 5^v/18-19; калѣ фъкккторюш 12^v/
4, 34^v/12-13; калѣ [фъ] фъкккторюш 36^v/
13.

făgădui vb. IV ind. pf. 2 sg.
фжжжДШШШ 14^v/13.

fără prep. фърж 4^v/4, 5^v/15, 6^v/
1, 7^v/4, 9^v/12, 17^v/17, 18^v/14-15,

23^v/7, 11, 24^v/8, 28^v/5, 16, 30^v/16-17,
33^v/10, 35^v/18, 35^v/9, 41^v/18; фърж
лѣ 1^v/7, 3^v/4, 25^v/19, 34^v/4, 40^v/16,
41^v/14; fără-leage, fără-legile v. lege;
fără-legiuitorii v. legiuitor; fără-mă-
sură v. măsură.

fărimă s. f. nom. ac. sg. фърж-
лж 6^v/7, 6^v/6, 17-18, 40^v/7; pl. фъ-
ржлѣ 7^v/7; фържлѣлѣ 7^v/11.

fecioară s. f. nom. ac. sg.
ф[е]чъ 28^v/3-4.

fecior s. m. nom. ac. sg.
фечорѣлъ 7^v/13, 25^v/12.

feri vb. IV cj. pr. 1 pl. сѣ
ферш 24^v/9; imper. фѣрѣче 8^v/13, 12^v/
10, 13^v/13, 14^v/1, 22^v/4, 23^v/17-18,
24^v/6, 28^v/3, 35^v/15-16, 42^v/1.

ferica vb. I imper. 2 sg. фѣри-
чкжж 10^v/19.

fericat adj. m. nom. ac. sg.
фѣрикатъ 6^v/8-9; f. фѣрикатж 6^v/7;
фѣриката 19^v/2-3; f. nom. ac. pl.
фѣрикатѣ 32^v/1.

feritoriu s. m. nom. ac. sg.
фѣртюрю 28^v/8, 35^v/1.

fi vb. IV ind. pr. 1 sg. сѣнтъ
9^v/10; сѣ[нтъ] 38^v/16; 2 sg. ешн 14^v/
5, 17^v/1-2, 18^v/7, 18^v/6, 19^v/8, 21^v/
10, 24^v/7, 14, 16, 25^v/15-16, 27^v/6,
28^v/10, 30^v/17, 32^v/3, 6, 36^v/2, 36^v/
19, 38^v/12-13, 42^v/5; ешн 6^v/3, 24^v/
14, 36^v/15; 3 sg. лсте 6^v/4, 13^v/2,
14^v/2, 17^v/1, 26^v/5, 29^v/10, 32^v/4, 13,
40^v/2, 42^v/10; ноу лсте 29^v/16-17;

Ierusalim n. pr. m. g. d. ієрусалим-
аши 10^v/2.

iesi vb. IV ind. pf. 3 sg. еши
4^v/14; сј. pr. 3 sg. съ съж 11^v/6,
16^v/18, 20^v/12, 42^v/10; съ съж 41^v/
11—12; съж 27^v/10; 1 pl. съ ешими
42^v/9; 3 pl. съ съж 15^v/1; imper. 2
sg. ешици 22^v/12, 12.

iesire s. f. nom. ac. sg. ешире
42^v/13; g. d. еширен 15^v/8.

igumen v. egumen.

Iisus n. pr. m. nom. ac. іс
3^v/16, 8^v/10, 20^v/6, 22^v/16, 29^v/18, 30^v/
2, 34^v/8, 38^v/6, 39^v/14; voc. ісє 37^v/6.

inimă s. f. nom. ac. sg. инемă
10^v/2, 18, 34^v/2; инема 1^v/7, 13^v/8, 19^v/
15, 25^v/2, 27^v/8, 30^v/6.

intra vb. I ind. pf. 3 sg. интраж
26^v/9; сј. pr. 3 sg. съ интре 14^v/9,
25^v/4; ger. интрянџа 26^v/7.

intrare s. f. nom. ac. pl. ин-
трянџа 15^v/14, 14—15.

intrat s. n. nom. ac. sg. ин-
трянџа 16^v/9.

io adv. иу 7^v/13, 39^v/4; иу
29^v/10.

Ioachim n. pr. m. іоакимъ 6^v/3.

Ioan n. pr. m. іоанъ 5^v/18; іо-
аннъ 7^v/2; іоанъ 5^v/4.

Iosif n. pr. m. іосифъ 26^v/18.

isop s. m. nom. ac. sg. исопѣ
9^v/14.

ii v. ei.

il v. el.

imbla v. umbra.

imbrăca vb. I ind. pf. 3 sg.
имбръка 2^v/10, 12; part. имбръкаци 25^v/
5; refl. ind. pf. 3 pl. имбръкаж се 3^v/
11; сј. pr. 3 sg. съ се имбръка 2^v/7;
ger. имбръкандоу се 3^v/10.

imprăca vb. I imper. 2 sg. им-
къ 8^v/14.

impărat s. m. nom. ac. sg.
импăратъ 15^v/2—3, 24^v/1, 15; импăратъ

săpăsenie s. f. nom. ac. sg.
испăсенія 29^v/7—8.

isповedire s. f. nom. ac. sg.
исповедире 14^v/17.

iubi vb. IV ind. pr. 1 sg. юбіска-
29^v/2; 3 pl. юбіска 13^v/14; [юбіска?]
42^v/1; pf. 2 sg. юбиши 32^v/8; pf.
с. юбитъ ан 9^v/12; refl. сј. pr. 1 pl.
съ не юбишь 28^v/14—15.

iubire s. f. în comp. ла оамени
юбире 13^v/6, 20^v/7—8; ла оамени юбирѣ
24^v/4—5; [ла] оамени юбирѣ 36^v/17—18.

iubit s. m. nom. ac. sg. юбитъ
20^v/4—5.

iubitōr s. m. în comp. де оамени
юбиторю 6^v/16—17, 8^v/16, 14^v/4—5, 19^v/
15—16, 23^v/8—9, 32^v/2, 35^v/4—5; де
оамени ю[биторю 34^v/13; де оамени ю-
биторю 21^v/9; де оамени юбиторн 8^v/18;
хс юбиторю 21^v/3; ла оамени юбиторю
40^v/13.

Juda n. pr. m. іуда 39^v/2.

ivi vb. IV pf. c. 2 sg. ивѣтѣ
мѣ ен 9^v/14; refl. ind. pf. 3 sg. иви се
26^v/12—13.

ivită s. f. nom. ac. pl. ивѣтелє
31^v/11.

izbăvi vb. IV imper. 2 sg. из-
бăвѣще 10^v/11, 36^v/9—10; inf. а из-
бăви 12^v/7; де а... избăвирѣ 27^v/1;
[а]є [а?] избăвирѣ 34^v/19.

izbăvitor s. m. nom. ac. sg.
избăвиторю 8^v/11; избăвиторюль 29^v/4.

10^v/14, 26^v/9—10; voc. импăратъ 36^v/1;
импăратє 32^v/1—2; nom. ac. pl. импă-
ратѣн 6^v/16, 12^v/12, 21^v/13—14; 21^v/
3—4; g. d. pl. импăратъ 42^v/6—7.

impărăteasă s. f. nom. ac. sg.
импăратѣса 5^v/5.

impărăți vb. IV refl. ind. pf.
3 sg. импăраци се 7^v/17, 14^v/5—6.

impărăție s. f. nom. ac. sg.
импăраціє 11^v/13, 24^v/4, 31^v/6—7; импă-
раціџа 14^v/2, 29^v/16, 36^v/3—4, 39^v/4;

импăраціџа 36^v/12; импăраціџа 11^v/4, 26^v/1,
27^v/8; g. d. sg. импăраціџен 18^v/7, 30^v/
16, 35^v/13, 37^v/9.

impărți vb. IV ind. pr. 2 sg.
импăрци- 25^v/17; 1 pl. нс импăрци 37^v/12;
сј. pr. 3 sg. съ импăрци[џа] 38^v/15—16;
refl. ind. pr. 3 sg. импăрти се 37^v/
10—11.

impelița vb. I refl. ind. pr. 2
sg. импелицџи те 38^v/14—15.

impinge vb. III imper. 2 sg.
имиче импиче 25^v/12.

imple v. umple.

implere v. umplere.

imprejūr adv. импрежуръ 19^v/12,
25^v/9.

impună vb. I сј. pr. 3 sg.
съ импунѣте 22^v/1—2, 29^v/11, 40^v/
4—5; imper. 2 sg. импунѣж 22^v/3;
part. импунѣтс 38^v/18; refl. ind. pr.
2 sg. импунѣзи [т]є 37^v/12; inf. а не
импунѣ 35^v/7, 41^v/6—7.

impunare s. f. nom. ac. sg.
импунаре 6^v/2, 15, 35^v/12; импунарѣ
12^v/1—2, 14^v/10, 30^v/3, 35^v/12—13.

impună adv. импунж 1^v/16,
3^v/15, 4^v/17—18, 10^v/11—12, 15^v/17,
15^v/5, 16^v/5; импунж 1^v/15, 18^v/16.

impunge vb. III ind. pf. 2 sg.
импунѣши 3^v/4; 3 sg. импунѣ 4^v/13; сј.
pr. 3 sg. съ импунѣж 4^v/10.

in prep. а 1^v/5, 14, 1^v/10, 16,
2^v/7, 9, 17, 2^v/1, 8, 16, 16, 17, 18,
3^v/7, 11, 3^v/3, 11, 12, 4^v/5, 11, 14,
5^v/3, 4, 7^v/10, 12, 12, 9^v/11, 13, 10^v/3,
10^v/7, 11^v/4, 6, 14^v/17, 17, 15^v/6, 15^v/
2, 8, 10, 16^v/17, 18, 16^v/10, 12, 17^v/14,
17^v/9, 18^v/3, 20^v/6, 22^v/18, 23^v/11, 15,
25^v/5, 17, 26^v/5, 7, 9, 26^v/1, 4, 11, 17,
27^v/8, 28^v/17, 29^v/14, 29^v/14, 17, 19,
19, 31^v/8, 13, 14, 32^v/13, 33^v/16, 34^v/
11, 35^v/10, 12, 35^v/10, 36^v/2, 4, 9, 19,
36^v/11, 37^v/18, 37^v/7, 8, 38^v/8, 39^v/5,
9, 16, 39^v/2, 14, 15, 17, 19, 40^v/3, 5,
15, 18, 40^v/7, 41^v/11, 15, 17; [а] 38^v/
16, 38^v/7; им 6^v/7; în a dereapta v.
derept¹; în chip de v. chip; în
dereapta v. derept¹; în sus v. sus;
în tot locul, în toate locurile v.

loc; în toată vremea v. vreme;
în veacii veacului, în veacii(i) de
veac(i) v. veac; pînă în v. pînă.

înainte adv. инантє 1^v/5, 6, 8^v/
7, 9^v/5, 20^v/14, 22^v/18—19, 25^v/5—6,
25^v/18, 26^v/14, 26^v/4, 27^v/15, 27^v/19—
28^v/1, 31^v/15, 33^v/14, 34^v/8, 34^v/11, 36^v/
10; инантє 8^v/3—4; инантє 14^v/16; îna-
inte-curătoriu v. curătoriu.

înaintea prep. инантѣ 3^v/16,
4^v/3, 9^v/6—7, 10^v/12, 11^v/7, 13^v/16—
17, 15^v/16, 16^v/1, 10, 17^v/10, 18^v/17,
19^v/14, 20^v/9—10, 23^v/14, 27^v/15—16,
29^v/8—9, 33^v/1, 38^v/10; инантѣ 39^v/
12; инантє 13^v/14.

înalt s. m. nom. ac. sg. налтъ
3^v/6, 31^v/7; pl. налци 22^v/11.

înaltă s. f. nom. ac. pl. налтєлє
15^v/7—8.

înălbī vb. IV refl. ind. viit. 1 sg.
инълби мж коу 9^v/16.

înălța vb. I refl. ind. pf. 3 sg.
инълцџє 41^v/11.

înălțare s. f. nom. ac. sg. инъл-
царє 22^v/9, 30^v/10; pl. инълцџарџє
10^v/4.

încă adv. инж 21^v/12, 21^v/2, 4,
6, 33^v/9.

incepător adj. s. 1. adj. m.
nom. ac. pl. ичепџаторн 5^v/2; 2. s.
m. nom. ac. pl. ичепџаторн 15^v/11.

incepătură s. f. nom. ac. sg.
ичепџатџа 27^v/12; ичепџатџа 18^v/18.

incepe vb. III сј. pr. 3 sg.
съ ичепж 11^v/11, 20^v/13.

inceput s. n. nom. ac. sg.
ичепџтс 25^v/19.

incetire s. f. nom. ac. sg.
ичетирѣ 12^v/9.

închina vb. I refl. ind. pr. 3

pl. -шь икнж 22^v/17; viit. 3 pl. се къ
икина 1^v/18; сј. pr. 3 sg. съ шь икнє
1^v/17, 15^v/3—4, 19^v/14—15; съ се
икнє 10^v/12—13, 11^v/5—6, 7, 16^v/9,
20^v/8—9, 10, 27^v/10, 29^v/1, 38^v/9—10;
съ [се] икнє 8^v/19—20; [съ] се икнє
37^v/18; икнє се 30^v/11—12; 1 pl. съ
не икнџамъ 16^v/5; съ [не] икнџамъ 29^v/
10

19—30¹/1; 3 pl. съ се АКИНЕ 25¹/16; съ [се] АКИНЕ 33¹/19—33¹/1; АКИНЖ ЦИ се 17¹/19; inf. а не АКИНА 30¹/16; ger. АКИНЖИ[А] се 37¹/17—18.

inclinăciune s. f. nom. ac. sg. АКИНЖЮНЕ 1¹/13—14, 12¹/18, 13¹/13, 13¹/5—6, 14¹/9, 15¹/18, 23¹/1, 39¹/6, 42¹/13; [К]ИНИЖЮНЕ 38¹/13—14; АКИНЖЮНЕ 17¹/11—12; pl. АКИНЖЮНИ 1¹/16, 15¹/17, 18¹/16—17; АКИНЖЮНИ[И] 1¹/11—12; АКИНЖЮНИ 3¹/15—16.

incede vb. III ind. pf. 3 sg. АЧИНСЕ 3¹/3; refl. cj. pr. 3 sg. съ се АЧИНЖ 38¹/11.

indrăznire s. f. nom. ac. sg. АДРАЗНИРЕ 35¹/18.

infige vb. III cj. pr. 3 sg. съ АФИЖ 3¹/17.

inricoșat adj. s. m. 1. adj. m. sg. АФРИКОШАТЬ 35¹/8; АФРИКОШАТЬСЯ 36¹/9; АФРИКОШАТОУЛ 35¹/11, АФРИКОШАТОУЛ 28¹/18—19; g. d. АФРИКОШАТЬСЯ 1¹/6; f. nom. ac. sg. АФРИКОШАТЖ 41¹/15—16; 2. s. m. nom. ac. sg. АФРИКОШАТЬ 24¹/2—3.

infrumuseța vb. I ind. pf. 2 sg. АФРЪМСЕЦИШИ 17¹/4; 3 sg. АФРЪМСЕЦЖ 2¹/13—14; pf. c. 2 sg. АФРЪМСЕЦИТ ДИ 31¹/14—15.

inginduire s. f. nom. ac. sg. АГЪНДАШРЪК 19¹/6.

inger s. m. nom. ac. sg. АЧЕРЬ 28¹/7; [А]ИЧЕРЬ 35¹/19; pl. АЧЕРИ 15¹/12, 15; АЧЕРИ[И] 31¹/17.

ingropa vb. I part. АГРОУПАТЬ 29¹/12.

inlaturi s. f. nom. ac. pl. АЛАТЬСЯ 12¹/18—19.

inflăuntrul prep. АЛЪНТРСЛА 14¹/9—10, 38¹/17.

înmulțire s. f. nom. ac. sg. МОУЦИРЪК 12¹/2.

innoi vb. IV imper. 2 sg. ноще 10¹/4.

înota vb. I imper. 2 sg. нощж 36¹/13.

îns pron. pers. m. sg. ДЪТТР ЖНСЯ 32¹/13; СПРИНСЯ 19¹/11; f. sg. АНТР ЖНСЯ 12¹/5—6; АНТР ЖНСЯ 7¹/15;

m. sg. nusul (precedat de prep. къ) нощсслъ 32¹/17; f. sg. nusa (precedat de prep. къ) нощса 3¹/10, 37¹/18; pl. нощсслъ 2¹/12.

însă conj. АНСА 24¹/4, 29¹/1, 4—5; АСА 29¹/18.

însamna vb. I cj. pr. 3 sg. съ АСАМСИ 19¹/19—20¹/1.

însumi pron. int. m. 2 sg. АСШИ 13¹/7, 17¹/12—13; АСОУЦИ 8¹/13, 14¹/13—14; АНСОУЦИ 36¹/5; 3 sg. АСШЪ 36¹/17, 38¹/16, 40¹/3; АНСШЪ 26¹/11—12; АСШИ 9¹/6; АСОУШЪ 10¹/10, 32¹/14, 41¹/16; [АСОУШЪ] 40¹/12; 3 pl. АШИШЪ 35¹/14; АШИШЪ 28¹/5; [АШИШЪ?] 41¹/19.

întări vb. IV imper. 2 sg. АГЪРЪЩЕ 1¹/4, 40¹/18.

întinde vb. III ind. viit. 2 sg. ВЕРИ АТИНДЕ 22¹/16; refl. ger. ТИНЗАНДОУ ШЪ 37¹/1.

întii¹ adv. АТЪИ 1¹/5, 24¹/6; АТЪЮ 29¹/6.

întii² nr. ord. s. m. sg. АТЪЮ 38¹/16; АТЪЮА 5¹/8, 7¹/15; f. АТЪА 13¹/4.

întoarce vb. III cj. pr. 3 sg. съ АТОАРК 4¹/5; imper. 2 sg. АТОАРЧЕ 9¹/19; ИС АТОАРЧЕ 25¹/11; refl. ind. pr. 3 pl. АТОАРКЪ СЕ 10¹/10; cj. pr. 3 sg. съ се АТОАРКЖ 26¹/6; съ се АТОАРКЖ 40¹/10—11.

între prep. АНТРЕ 5¹/9.

întru prep. АНТРС 1¹/2, 1¹/1, 4, 9, 13, 2¹/5, 6, 10, 3¹/17, 4¹/6, 17, 5¹/4, 5¹/1, 6¹/2, 7¹/1, 5, 7, 17, 8¹/11, 8¹/18, 9¹/11, 13, 9¹/8, 9, 10—11, 10¹/4, 10¹/13, 19, 11¹/4, 11¹/9, 12¹/19, 14¹/15, 16, 15¹/12—13, 14, 17¹/19, 18¹/1, 2, 19¹/15, 19¹/2, 22¹/2, 7, 24¹/16, 26¹/1, 16, 27¹/19, 28¹/16, 28¹/18, 29¹/18, 31¹/3, 12, 31¹/7, 32¹/10, 13, 16, 32¹/5, 10, 16, 34¹/9, 34¹/14, 16, 35¹/11, 13, 35¹/9, 36¹/4, 38¹/17, 39¹/4, 6—7, 41¹/8; АНТРС[И] 3¹/15, 21¹/19; АНТРС[С] 35¹/14; АТРС 20¹/4, 29¹/14; АНТРОУ 3¹/5, 19¹/19, 23¹/9; АНТРС 6¹/6, 7¹/6, 15, 12¹/5—6, 30¹/2.

întunec nr. card. ОУАТЪНТЕЧЕ 31¹/16—17.

înturna vb. I refl. ger. АТО[Р]-НЪНДС СЕ 40¹/18—19.

întelegе vb. III cj. pr. 1 pl. съ АЦЕЛЕЧЕМА 19¹/1—2.

întelegciune s. f. nom. ac. sg. АЦЕЛЕЧИЮНЕ 19¹/17; АЦЕЛЕЧИОНЪ 23¹/17—18.

întelepți vb. IV imper. 2 sg. АЦЕЛЕЧЪЦЕ 2¹/6; refl. cj. pr. 1 pl. съ НЕ АЦЕЛЕЧИМА 19¹/6—7.

învăța vb. I imper. 2 sg. АВАЦЖ 10¹/8—9; refl. ind. viit. АГЪЦА МЖ ВОУ 2¹/6—7; cj. pr. 1 pl. съ НЕ АГЪЦАМЪ 41¹/9.

J

jărtăvnic s. n. nom. ac. sg. ЖРЪТЪВНИКЪ 5¹/10, 7¹/7, 8¹/14—15, 17¹/11, 23¹/1, 27¹/10—11, 34¹/15—16; g. d. ЖРЪТЪВНИКЪ 13¹/14, 23¹/15.

jărtfă s. f. nom. ac. sg. ЖРЪТЪЖ 1¹/7—8, 10¹/3, 30¹/11; ЖРЪЖ 10¹/15—16; ЖРЪТЪЖ 5¹/9, 27¹/7; ЖРЪЖА 10¹/17; pl. ЖРЪТЪЖЕ 23¹/7, 24¹/8, 27¹/12; ЖРЪТЪЖЕ 27¹/16—17.

jigănie s. f. nom. ac. pl. ЖЪГЪНИИ 31¹/17.

L

la prep. А 4¹/9, 5¹/12, 6¹/12, 10¹/10, 13¹/15, 13¹/3, 5, 15¹/15, 17¹/7, 18¹/2, 20¹/13, 20¹/12, 27¹/11, 28¹/18, 33¹/4, 35¹/11, 41¹/11, 42¹/10; la decepta v. decept¹; la oameni iubire, la oameni iubirea v. iubire; la oameni iubitoriu v. iubitor; la stinga v. sting; de la v. de¹; pină la v. pină.

latură s. f. nom. ac. sg. АЛЪСРН 2¹/6, 30¹/11; pl. АЛЪСРНАЕ 34¹/10.

laudă s. f. nom. ac. sg. АЛЪДАЖ 27¹/7; АЛЪДА 10¹/15, 11¹/10, 31¹/6; pl. АЛЪДАЛЕ 8¹/5—6.

invățătura s. f. nom. ac. sg. АГЪЦАЖТЪРЖ 33¹/2; g. d. АГЪЦАЖТОУРИИ 19¹/3.

înveli vb. IV ind. pf. 3 sg. АГЪЛИ 27¹/1.

învести vb. IV refl. ind. pf. 3 sg. се АВЕЦИ 7¹/18.

învie vb. III ind. pf. 2 sg. АВИСЕШИ 14¹/19, 15¹/5, 12; АВИСЕШИ 14¹/15; 3 sg. АВИСЕ 16¹/7—8, 29¹/12.

înviere s. f. nom. ac. sg. АГЪРЕ 33¹/4; g. d. АГЪРНИ 6¹/14.

înviroșă vb. I imper. 2 sg. АГРЪТЪШАЖ 10¹/8; АГРЪТЪШОШЕ 40¹/1.

înviroșare s. f. nom. ac. sg. АГРЪТЪШАРЪК 29¹/3.

își pron. refl. v. sine.

J

jos adv. ЖУСЪ 6¹/8, 21¹/9; ЖУСЪ 34¹/19; loc. adj. ДЕ ЖУСЪ 7¹/7—8; ДАЖУСЪ 4¹/7, 7¹/11.

judeca vb. I ind. viit. 2 sg. ВЕРИ ЖУДЕКА 9¹/9; inf. а ЖУДЕКА 29¹/15.

județ s. n. nom. ac. sg. ЖУДЕЦЪ 28¹/19, 35¹/12.

junghiere s. f. nom. ac. sg. ЖУНГЪРЕ 4¹/2.

L

lăsa vb. I imper. 2 sg. ИС АЛЪСА 13¹/16, 42¹/4.

lăsare s. f. nom. ac. sg. АЛЪСАРЪК 6¹/8, 22¹/2, 28¹/10, 32¹/5, 35¹/10, 35¹/3, 38¹/7, 39¹/14—15.

lăsăciune s. f. nom. ac. sg. АЛЪСКИОНЪ 32¹/16.

lauda vb. I ind. pr. 3 sg. АЛЪДАЖ 14¹/6; 1 pl. АЛЪДАЖМС 14¹/16, 15¹/1, 6, 13, 16¹/8—9; cj. pr. 1 pl. съ АЛЪДАЖМС 41¹/10; inf. а АЛЪДА 30¹/15.

laudat adj. m. nom. ac. pl. АЛЪДАЦИ 5¹/19.

lega vb. I refl. cj. pr. 3 sg. лѣге шь 8¹/18—19; inf. л се легѣ 24¹/15.
 lege s. f. nom. ac. sg. лѣге 32^v/14; g. d. sg. леѣни 3^v/2; in comp. фѣрж лѣге 9^v/10; фѣрж леѣнае 9^v/1, 2, 10^v/1; фж<рж> леѣнае 9^v/4.
 legiutor s. m. in comp. фѣрж леѣнторѣи 10^v/9.
 lepăda vb. I imper. 2 sg. нѣ лепѣда 10^v/4—5.
 limbă s. f. nom. ac. sg. лимба 10^v/12.
 lin adv. линь 15^v/4, 17^v/9, 33^v/8, 41^v/11.
 lingură s. f. nom. ac. sg. лигѣрѣж 40^v/7.
 liturghie s. f. nom. ac. sg. литурѣгѣе 22^v/8.
 loc s. n. nom. ac. sg. локъ 11^v/6, 13^v/5, 15^v/2, 20^v/13, 16—17, 27^v/11; локъ 37^v/18; локѣль 10^v/10, 12^v/17, 13^v/15, 20^v/6, 12, 34^v/8—9, 42^v/10; loc. adv. ↑ тотъ локѣль 30^v/16; ↑ тоатѣ локѣрѣе 23^v/14.
 locui vb. IV ind. pr. 2 sg. лѣкѣши 22^v/11; 3 pl. лѣкѣсѣкъ 12^v/20; 34^v/11.
 locuire s. f. nom. ac. sg. лѣкѣшире 21^v/15.
 lua vb. I ind. pr. 1 pl. лѣѣ 7^v/7; pf. 3 sg. лѣѣ 4^v/3, 26^v/18; лѣѣ 32^v/16; 3 pl. лѣрж 41^v/13; pf. c. 3 sg. чѣс лѣатъ 39^v/11; 3 pl. н лѣ лѣѣтъ 5^v/18; cj. pr. 3 sg. съ л 2^v/12, 18, 3^v/8, 3^v/10, 5^v/3, 10, 6^v/6—7, 9, 6^v/6,

17, 18, 7^v/9, 13—14, 9^v/7, 15^v/18, 19^v/6, 20^v/11, 25^v/5, 7, 26^v/4, 12, 26^v/15, 27^v/10, 30^v/13, 31^v/10, 14, 37^v/17, 38^v/14, 16—17, 18, 38^v/9—10, 39^v/17, 40^v/3, 40^v/9, 17, 41^v/8, 17; imper. 2 sg. л 4^v/12, 8^v/14; л 26^v/3; нѣ лѣ 10^v/6; 2 pl. лѣѣци 26^v/7—8; лѣѣци 32^v/3; ger. лѣѣнаѣ 26^v/9—10; inf. л лѣ 31^v/14; refl. ind. pf. 3 sg. се лѣѣ 4^v/15; лѣѣ се 4^v/7; лѣѣ се 26^v/8—9; cj. pr. 3 sg. съ шь л 1^v/10; pas. cj. pr. 3 pl. съ фѣѣ лѣѣци лѣѣте 27^v/16; loc. verb. съ л лѣѣци 37^v/4; съ лѣѣ лѣѣци 18^v/15, 20^v/3, 7—8, 37^v/3; съ лѣѣ лѣѣци 30^v/9.
 luci vb. IV imper. 2 sg. лѣѣчѣѣ 19^v/15.
 lucra vb. I ind. pf. 2 sg. лѣѣрѣшъ 36^v/3; cj. pr. 1 pl. съ лѣѣѣрѣжъ 19^v/7; inf. л лѣ[к]ѣра 25^v/7.
 lucr s. n. nom. ac. pl. лѣѣѣрѣѣ 31^v/12.
 lui art. лѣ 2^v/17, 4^v/3, 5^v/6, 5^v/3, 6^v/2, 17, 12^v/5, 12^v/16, 14^v/14, 15^v/11, 16^v/7, 18^v/10, 14, 19^v/4, 28^v/19, 28^v/2, 35^v/16, 40^v/3, 41^v/16; [лѣ] 29^v/19; лѣѣ 14^v/19, 15^v/4, 22^v/7, 42^v/2.
 lume s. f. nom. ac. sg. лѣѣмѣ 8^v/9, 32^v/8; [лѣ]мѣ 11^v/19—20; g. d. лѣѣмѣ 4^v/4, 42^v/5; лѣѣмѣ 4^v/4, 11^v/16, 13^v/7, 22^v/14, 28^v/14, 32^v/15, 34^v/9—10, 35^v/7; лѣѣмѣ 23^v/4.
 lumină s. f. nom. ac. лѣѣминѣ 19^v/17—18, 29^v/2, 3; лѣѣминѣ 19^v/8; g. d. pl. лѣѣминѣѣ 42^v/11.

M

macară adv. маѣрж 14^v/6, 19^v/5.
 mai adv. маи 6^v/3, 9^v/1, 16, 15^v/12, 21^v/18, 32^v/14, 40^v/8; mai denainte, mai dennainte v. dinainte; mai dennainteа v. dinainteа; expr. mai-mare, mai-marele, mai-marelui v. mare².
 mainte adv. маинте 4^v/18; loc. прер. маинте де 19^v/5; ма[и]нте де 29^v/1—2.

mare¹ s. f. nom. ac. sg. маѣрѣ 15^v/9.
 mare² adj. s. 1. adj. m. nom. ac. sg. маѣре 5^v/9, 15^v/2, 3, 17^v/12, 26^v/13, 32^v/7, 39^v/10; ма[р]ѣ 20^v/19; маѣре> 9^v/17; маѣре 5^v/2—3; ма[р]ѣ[е] 27^v/12; g. d. маѣрѣш 34^v/7; pl. nom. ac. маѣри 5^v/10, 15^v/12; mare-frimsefat v. frimsefat; 2. s. m. nom. ac. sg. маѣре 24^v/2; expr. маи маѣре 16^v/13;

маи маѣре 12^v/7; маи маѣрѣш 1^v/13, 38^v/9; маи маѣрѣш 5^v/7—8; маи маѣрѣш 21^v/5.
 margine s. f. nom. ac. sg. маѣрѣѣне 39^v/4; маѣрѣѣнѣ 29^v/8.
 Maria n. pr. f. маѣрѣа 5^v/7, 12^v/13—14, 28^v/4, 29^v/10.
 masă s. f. nom. ac. sg. маѣсѣж 9^v/9, 10^v/9, 11^v/8, 16^v/12, 19^v/12, 25^v/8—9, 26^v/17, 35^v/9, 41^v/7; g. d. маѣсѣж 10^v/12, 15^v/16, 18^v/18, 20^v/10, 16, 25^v/7, 29^v/8, 30^v/11, 33^v/1, 38^v/10, 39^v/13.
 mări vb. IV ind. pr. 1 sg. маѣрѣсѣж 17^v/18; imper. 2 sg. маѣрѣѣѣ 13^v/15, 42^v/3; ger. маѣрѣнаѣ 15^v/16—17.
 mărie s. f. nom. ac. sg. маѣрѣѣе 14^v/6, 15^v/16, 17^v/2—3, 17, 17^v/12, 18^v/8, 19^v/10, 21^v/10, 24^v/10, 25^v/18, 42^v/6, 42^v/12; маѣрѣѣж 11^v/2, 12^v/17—18, 13^v/4, 14^v/2, 15^v/18, 23^v/19, 36^v/12, 41^v/12, 41^v/5—6; g. d. маѣрѣѣш 15^v/13, 18^v/7, 32^v/7, 37^v/9.
 mărturie s. f. nom. ac. sg. маѣрѣѣрѣѣе 23^v/12; маѣрѣѣрѣѣж 4^v/15.
 mărturisî vb. IV ind. pf. 3 sg. маѣрѣѣѣрѣѣш 4^v/14—15; imper. 2 sg. маѣрѣѣѣрѣѣѣѣ 30^v/4.
 mătanie s. f. nom. ac. sg. маѣтанѣѣ 38^v/1.
 măturîță s. f. nom. ac. sg. маѣѣѣрѣѣѣѣ 7^v/9, 40^v/4.
 măsură s. f. in comp. фѣрж маѣѣѣѣрж 13^v/5—6.
 measer s. m. nom. ac. pl. мѣѣсе[ѣи] 34^v/18.
 merge vb. III cj. pr. 3 sg. съ маѣѣрж 1^v/9, 14—15, 2^v/6, 2^v/7—8, 16^v/12, 17^v/6, 19^v/14, 20^v/10, 30^v/9—10; съ маѣѣрж 9^v/8, 10^v/7, 10—11, 13^v/15—16, 13^v/4, 16^v/10, 18^v/2, 25^v/18, 26^v/3, 4, 13, 33^v/18; [съ] маѣѣрж 31^v/12; съ л съ маѣѣрж 38^v/9—10; маѣѣрж 20^v/12, 25^v/6; маѣѣрж 37^v/6; 3 pl. съ маѣѣрж 1^v/14, 15^v/15; съ маѣѣрж 1^v/17—18; ger. маѣѣржѣнаѣ 20^v/14; маѣѣржѣнаѣ 26^v/14.
 mesteca vb. I refl. inf. л не местѣѣка 24^v/2—3.

mestecare s. f. nom. ac. sg. местѣѣѣѣрѣѣж 12^v/1, 35^v/13, 39^v/5—6.
 meu adj. pos. m. sg. мѣѣѣѣ 2^v/9, 9^v/17, 10^v/4, 14, 13^v/19, 14^v/7, 29^v/4—5, 32^v/4, 14.
 mea adj. pos. f. sg. мѣѣѣѣ 3^v/4, 7^v/1, 9^v/11, 10^v/12, 13, 29^v/3, 3, 4, 34^v/2; pl. мѣѣѣѣѣ 3^v/5, 9^v/1, 2, 3, 4, 5, 10^v/1, 1.
 mie adj. m. nom. ac. sg. мѣѣѣѣж 15^v/1; f. pl. мѣѣѣѣж 31^v/17, 40^v/8.
 mie nr. card. мѣѣѣѣж 31^v/16.
 miel s. m. nom. ac. sg. мѣѣѣѣѣѣж 4^v/3, 4^v/3.
 mielușel s. m. nom. ac. sg. мѣѣѣѣѣѣѣѣж 37^v/11.
 mijloc s. n. nom. ac. sg. мѣѣѣѣѣѣѣѣж 16^v/18; loc. prep. прѣ мѣѣѣѣѣѣѣѣж де 40^v/1.
 milă s. f. nom. ac. sg. мѣѣѣѣѣѣж 13^v/5, 21^v/12, 28^v/10, 30^v/11, 35^v/3; мѣѣѣѣѣѣж 9^v/18, 20^v/19—21^v/1, 34^v/18—19, 34^v/7; g. d. sg. мѣѣѣѣѣѣж 13^v/11, 21^v/8, 36^v/4.
 mileui vb. IV refl. ind. pr. 1 pl. мѣѣѣѣѣѣѣѣж не 33^v/11.
 miloste s. f. nom. ac. sg. мѣѣѣѣѣѣѣѣж 6^v/3; мѣѣѣѣѣѣѣѣж 28^v/8; мѣѣѣѣѣѣѣѣж 36^v/17; g. d. мѣѣѣѣѣѣѣѣж 7^v/2, 34^v/2.
 milostiv adj. m. sg. мѣѣѣѣѣѣѣѣж 21^v/8—9, 23^v/15.
 mișui vb. IV cj. pr. 3 sg. съ мѣѣѣѣѣѣѣѣж 21^v/17; imper. 2 sg. мѣѣѣѣѣѣѣѣж 3^v/18, 9^v/17, 12^v/10, 14^v/1, 18^v/15, 20^v/18, 21^v/1—2, 7, 22^v/3—4, 23^v/17, 24^v/6, 35^v/15; мѣѣѣѣѣѣѣѣж 30^v/17; мѣѣѣѣѣѣѣѣж[ѣ] 8^v/15; [м]ѣѣѣѣѣѣѣѣж 20^v/19; [мѣѣѣѣѣѣѣѣж] 28^v/3.
 minte s. f. nom. ac. sg. мѣѣѣѣѣѣѣѣж 17^v/6.
 mir s. n. nom. ac. sg. мѣѣѣѣѣѣѣѣж 2^v/16.
 Mira n. pr. m. мѣѣѣѣѣѣѣѣж 5^v/6.
 mirismă s. f. nom. ac. sg. мѣѣѣѣѣѣѣѣж 7^v/6, 34^v/16.
 mirosenie s. f. nom. ac. sg. мѣѣѣѣѣѣѣѣж 7^v/6, 34^v/16—17.
 mină s. f. nom. ac. sg. мѣѣѣѣѣѣж 2^v/18, 2^v/2, 32^v/17, 39^v/9, 16, 40^v/3;

мънж 39°/2—3; мжн[ж] 39°/17; мжна 1°/2, 3°/11, 37°/1—2, 38°/5, 38°/9; м[жна] 1°/16; g. d. мжнини 11°/11, 15°/6, 37°/13, 38°/17; [мжн]нен 38°/19; мжнинекс 26°/16; pl. nom. ac. мжнини 1°/10, 2°/17, 3°/7, 5°/3; мжнинае 2°/5, 8°/19, 15°/6, 10, 16°/2, 31°/14, 39°/17, 41°/17; мжнинае 31°/14; мжнине 26°/6.

minea vb. I ind. pr. 1 pl. мжн-къмъ 37°/12; imper. 2 pl. мжнкаци 32°/3—4.

mîncare s. f. nom. ac. sg. мжн-каре 8°/8—9.

mîngîietor s. m. nom. ac. sg. мжн-гжнторк 10°/15.

mînie s. f. nom. ac. sg. мжнѣ 12°/8, 27°/2, 35°/1.

mîntui vb. IV imper. 2 sg. мжн-тѣще 22°/3.

mîntuitor s. m. nom. ac. sg. мжнтѣторкъл 3°/16, 38°/6; мжнтѣуи-тѣркъл 31°/9; voc. мжнтѣторкъл 3°/5; мжнтѣтѣркъл 31°/7.

moarte s. f. nom. ac. sg. мортѣ 14°/15, 15°/1, 5, 16°/8, 18°/14—15,

41°/14; мортѣ 3°/4, 15°/12, 40°/16—17; морт[т]ѣ 30°/17.

molitvâ s. f. nom. ac. sg. мв-литвѣ 40°/10.

mormint s. n. nom. ac. sg. морминтѣ 9°/11.

mort s. m. nom. ac. pl. мортѣи 7°/6, 29°/16; g. d. мортѣлврѣ 30°/6; мортѣлвѣ 6°/12.

mucenie s. m. nom. ac. sg. мжченикѣ 5°/9; pl. мжченици 5°/10, 12.

mult¹ adj. pron. nehot. 1. adj. nehot. f. sg. мѣлтж 2°/3; мѣлтж 20°/4; pl. m. мѣлц[и] 31°/19; 2. pron. nehot. m. pl. мѣлц[и] 32°/15.

mult² adv. in loc. adv. де мѣл-тѣ орн 16°/17; де мѣлте орн 23°/7.

multime s. f. nom. ac. sg. мѣлцимакѣ 7°/2, 34°/1—2, 36°/3; мѣл-цимакѣ 21°/8; мѣлцимакѣ 23°/15—16; pl. мѣлцимакѣ 9°/18.

multire v. inmultire.

mumă s. f. nom. ac. sg. мѣма 9°/11.

muscă s. f. nom. ac. sg. мѣс-кж 31°/16.

N

născătoare s. f. nom. ac. sg. нѣскжторѣ 5°/6, 18°/4—5, 28°/3, 40°/4.

năseut¹ „naștere” s. m. nom. ac. sg. нѣскжторѣ 4°/8.

năseut² s. m. in expr. оуцнѣл нѣскжтѣ 31°/1, 9, 32°/9, 36°/18; оу-ноуѣл нѣскжтѣ 22°/14, 32°/4—5; оу-нѣлн нѣскжтѣ 28°/8—9.

neadaos adj. m. nom. ac. sg. неадаосѣ 24°/5.

neajuns adj. m. nom. ac. sg. неажнѣсѣ 30°/18—19.

neajunsă v. ajunge.

necurat s. m. nom. ac. pl. не-коурѣци 10°/10.

nedestoinie s. m. pl. невестон-ничѣи 17°/8—9; невестон<ни>чѣи 25°/14.

nedestoinicie s. f. nom. ac. sg. невестоничѣе 7°/1—2; невестоничѣе 34°/2—3.

nefăcut v. face.

nefiind s. n. nom. ac. sg. не-фѣиндѣ 36°/4.

nefire s. f. nom. ac. sg. нефирѣ 17°/19, 31°/3.

negrăit adj. m. nom. ac. sg. негрѣитѣ 30°/17—18; f. негрѣитж 13°/6—7, 24°/4.

neîmpărțită adj. f. nom. ac. sg. не-ѣпѣрѣитж 28°/18—19.

nemăsurat adj. f. nom. ac. sg. не-мѣсѣратж 24°/4; не-мѣсѣрата 36°/2.

neosindit adj. s. 1. adj. m. nom. ac. pl. неосѣндици 24°/2; 2 s. m. nom. ac. pl. неосѣндици 8°/18, 23°/14.

neprepuietor s. m. nom. ac. pl. не-препѣтѣ[р]и 23°/11.

neprîitoriu s. m. nom. ac. sg. не-прѣиторкъл 8°/13—14, 12°/15.

neputincios s. m. nom. ac. pl. не-пѣстинчѣш[и] 34°/13; не-пѣстинчѣш[и] 36°/14; не-пѣстинчѣш[и] 12°/4—5.

neputred adj. f. nom. ac. sg. не-поутрѣдѣ 19°/18; pl. не-поутрѣде 22°/3.

nerușinat adj. m. nom. ac. pl. не-роушнѣци 28°/17, 35°/10.

neschimbat adj. m. nom. ac. sg. нескнмѣтѣ 24°/5—6.

nescris s. m. voc. sg. нескрнѣсѣе 9°/15—16.

nespus v. spune.

neștiitură s. f. nom. ac. sg. не-шѣитѣрѣ 23°/3—4.

neștiut adj. s. 1. adj. m. nom. ac. sg. нешѣитѣ 30°/18; 2 s. n. nom. ac. pl. нешѣитѣри 27°/14.

netrebuincios s. m. nom. ac. pl. не-трѣбнчѣш[и] 25°/1.

nevastă s. f. nom. ac. sg. не-вѣстж 2°/13.

nevăzut adj. s. 1 adj. m. nom. ac. sg. не-вѣзѣтѣ 36°/1; не-вѣзѣт[в] 30°/18; 2 s. g. d. pl. не-вѣзѣтѣлѣ 29°/17.

nevăzut adv. не-вѣзѣтѣ 37°/11.

nevinovat adj. s. 1. adj. f. nom. ac. sg. невинѣватж 3°/3—4; не-винѣватж 32°/16—17; 2. s. m. nom. ac. pl. невинѣвѣци 23°/13.

nevoie s. f. nom. ac. sg. невоѣ 12°/8, 27°/2, 35°/1.

nevoiață s. f. nom. ac. sg. невоинѣж 21°/6; невоин[ц]ж 39°/10.

nici conj., adv. ничѣ 1°/6, 39°/1; ничѣ 25°/12; nici dinioară v. dinioară;

nice o v. nici unul.

nici unul pron. neg. nom. ac. ничѣ o 40°/7.

Nicolae n. pr. m. никѣлѣ 5°/5.

nimea pron. neg. nom. ac. нимѣ 24°/15.

noapte s. f. nom. ac. sg. нѣптѣ 32°/13.

noi pron. pers. nom. ac. нѣи 6°/6, 8°/11, 13, 15, 8°/12, 10°/19, 12°/7, 10,

13°/8, 10, 10, 14°/1, 17°/10, 17°/8, 15,

18°/15, 19°/2, 20°/19, 19, 21°/2, 8, 10,

22°/4, 22°/7, 18, 23°/5, 9, 15, 18, 23°/16, 24°/6, 24°/19, 25°/4, 12, 12, 14,

27°/1, 9, 11, 15, 18, 28°/3, 29°/7, 11,

31°/3, 6, 12, 32°/1, 12, 33°/2, 13, 34°/18, 34°/19, 35°/7, 16, 35°/17, 36°/8,

10, 36°/11, 37°/10, 11, 40°/1, 16, 41°/6; нѣи 13°/16, 30°/17, 40°/19, 41°/7;

нѣ[и] 8°/17; d. нѣлѣ 7°/8, 14°/11, 15,

15°/16, 17°/16, 18°/1, 23°/15, 23°/13,

24°/7, 9, 26°/13, 34°/1, 17, 36°/6, 7,

37°/13, 15; нѣ[а]лѣ 32°/14; ac. не 4°/10,

7°/10, 14, 8°/1, 7, 8°/5, 11°/19, 12°/2,

6, 10, 13, 17, 20, 12°/3, 7, 9, 13°/7,

14°/19, 14°/12, 15°/5, 16°/5, 19°/7, 24°/2, 27°/16, 27°/1, 1, 3, 28°/14, 29°/19,

30°/16, 34°/6, 34°/10, 12, 19, 35°/1, 7, 18, 35°/3, 5, 8, 36°/9, 9, 41°/6, 9,

42°/12; -ни 10°/19, 14°/14, 18, 15°/4,

11, 20°/18, 21°/1, 13, 21°/2, 5, 6,

23°/8, 24°/17, 25°/11, 33°/11, 11,

34°/18, 35°/6, 6, 36°/6, 40°/18; нѣи [ne-ai] 3°/1.

nostru adj. pos. m. sg. нѣстрѣ 2°/4, 3°/6, 8, 6°/12, 7°/2, 5, 8°/7—8,

9, 11°/15, 12°/7, 13°/3, 13°/10, 14°/13,

15°/10, 16°/6, 17°/2, 17°/14, 18°/7—8,

19^v/10, 20^v/6, 21^v/5, 17, 22^v/10, 24^v/11, 25^v/18, 30^v/1—2, 34^v/8, 14, 36^v/2, 37^v/7, 38^v/6, 39^v/14, 41^v/4; ностроу 20^v/17, 22^v/16; нмстрж 41^v/19—41^v/1; pl. нощри 5^v/1, 14, 6^v/16, 18—19, 6^v/1, 16, 12^v/12, 21^v/14, 21^v/4, 5, 7, 36^v/8—9, 42^v/7; f. sg. нмастрж 8^v/14, 12^v/13, 15, 19^v/15, 23^v/5, 23^v/10, 28^v/16, 28^v/2, 6, 29^v/8, 35^v/3, 35^v/9, 15—16, 36^v/5—6; нострж 5^v/6; [но]астрж 40^v/1; нмастрж 40^v/18, 42^v/1—2, 5; pl. нмастрж 8^v/16—17, 11^v/2, 11^v/18, 12^v/16, 15^v/14, 17^v/17—18, 18^v/3, 19^v/19, 19^v/9, 20^v/15—16, 23^v/2—3, 12—13, 25^v/10, 27^v/14, 27^v/13, 17, 28^v/9, 11, 13, 31^v/14, 34^v/5, 35^v/2, 4, 6, 36^v/7, 40^v/14; [н]оастрж 40^v/1—2; нмастрж 23^v/10—11.

notător s. m. nom. ac. pl. нотатори 12^v/4, 34^v/12, 36^v/12—13.

nu adv. a însoțind verbe la forma negativă : ns 1^v/5, 4^v/9, 7^v/13, 10^v/4, 6, 16, 19, 13^v/16, 25^v/11, 31^v/11, 31^v/16, 36^v/9, 36^v/7, 37^v/12, 40^v/7, 8, 41^v/3, 42^v/4; [n]s 31^v/17; ноу 4^v/4, 16^v/15, 17^v/6, 29^v/16, 32^v/11, 38^v/19, 39^v/4; н- 5^v/18, 31^v/5; b. însoțind alte părți de vorbire : ns 20^v/17, 34^v/5; ноу 22^v/12, 35^v/13.

numai adv. нмаи 4^v/6, 26^v/12—13.

număra vb. I imper. 2 sg. ноумарж 22^v/5.

nume s. n. nom. ac. нме 6^v/12—13, 6^v/5; ноуме 6^v/18, 6^v/12; нс-меле 14^v/12, 39^v/11; ноумеле 9^v/2—3, 18^v/3, 19^v/18—19, 22^v/8, 26^v/11, 31^v/8, 34^v/4, 36^v/3, 42^v/16.

nusul, nusa v. ins.

0

o art. v. un¹.
o interj. o 42^v/5.
o nr. nehot. v. un².
oaie s. f. nom. ac. sg. оае 4^v/1.
oară s. f. în loc. adv. de multe ori v. mult; nr. adv. de doano ori v. doi; de trei ori v. trei.

obicei s. n. nom. ac. sg. обы-чаюль 1^v/13; обичаюль 19^v/10; loc. adj. де обичи 11^v/6, 15^v/2, 27^v/11; де обы-чан 13^v/5, 20^v/13, 42^v/11.

obârșenie s. f. nom. ac. sg. обръшеніе 29^v/17.

obraz s. n. nom. ac. sg. образъ 25^v/9, 26^v/18, 29^v/10—11; образъль 17^v/2; loc. adv. cruce-obraz v. cruce.

ochi s. m. nom. ac. sg. очюль 37^v/4; pl. оки 31^v/18; окін 19^v/19.

ogodi vb. IV ind. pf. c. 3 pl. ас огодить 18^v/6.

oltar v. altar.

om s. m. nom. ac. sg. ома 24^v/6, 29^v/10; омаъль 17^v/2; pl. омаени 11^v/

4; омаени 12^v/9—10, 13^v/11, 16^v/4, 21^v/10—11, 23^v/8, 28^v/1, 28^v/13, 16, 29^v/13, 29^v/7, 30^v/11, 30^v/4, 6, 8, 31^v/3, 36^v/1, 41^v/1, 2, 5—6, 41^v/3; [омае-ни] 42^v/17, 42^v/16; g. d. омаенилъ 3^v/5, 23^v/3, 37^v/15—16, 42^v/8; омаенила 27^v/14; de oameni iubitoriu, de oameni iubitori, la oameni iubitoriu v. iubitor; la oameni iubire(a) v. iubire.

omenese adj. m. nom. ac. sg. оменскъ 22^v/13.

omet s. m. nom. ac. sg. оме[т] 2^v/18.

Onufrie n. pr. m. оноуфрие 5^v/15.

os s. n. nom. ac. pl. оसेле 9^v/18.

osindă s. f. nom. ac. sg. осинадъ 1^v/5—6, 35^v/14; осинадъж 39^v/5.

ostenit s. m. nom. ac. pl. оустеници 34^v/13.

otпуст s. n. în loc. verb. să facă otпуст v. face.

P

pace s. f. nom. ac. sg. паче 1^v/5, 11^v/4, 11^v/17, 18^v/12, 19^v/2, 20^v/9, 21^v/15, 28^v/5, 7, 17, 28^v/13, 30^v/10, 11, 35^v/17, 19, 35^v/7, 10, 36^v/15, 41^v/18, 42^v/9; pl. пачеле 8^v/15, 11^v/19, 28^v/14; пачиле 42^v/5.

pahar s. n. nom. ac. sg. пълхаръ 33^v/13, 37^v/15.

palma s. f. g. d. sg. палмееи 38^v/17.

Pantelimon n. pr. m. панти<ли>-лмнъ 5^v/19—6^v/1.

parte s. f. nom. ac. sg. партє 2^v/10, 3^v/18, 5^v/10, 13^v/16, 37^v/17, 38^v/15, 16; партє 4^v/15, 4^v/6, 10, 39^v/11; п<арт>є 6^v/7—8; партк 4^v/5, 13^v/12, 41^v/3; партк 7^v/7, 31^v/13; [партк?] 42^v/18; pl. пърци 37^v/8.

patrahir s. n. nom. ac. sg. патр<х>роль 2^v/12—13.

patru nr. card. патрș 37^v/7.

păcat s. n. nom. ac. pl. пькатє 9^v/11, 27^v/13, 28^v/17; пькатєле 4^v/3—4, 30^v/5, 34^v/5; g. d. пькатєла 28^v/10—11, 32^v/5—6, 35^v/10—11, 35^v/3—4, 38^v/7—8, 39^v/15; пькатєла 22^v/2; пькатєлауръ 6^v/8; пькатєла 32^v/16.

păcătos s. m. nom. ac. sg. пь-кжтосъль 1^v/14.

pămînt s. n. nom. ac. sg. пь-мжнтъ 4^v/16, 11^v/3, 36^v/5; пьмжнтъль 8^v/6, 15^v/3, 24^v/12, 31^v/6, 41^v/12; g. d. пьмжнтъла 12^v/2, 15^v/7, 29^v/16.

părăsi vb. IV cj. pr. 3 sg. сь пьржтскжж 33^v/17.

părînte s. m. nom. ac. sg. пь-ринтєле 7^v/2, 20^v/17; вос. пьринте 1^v/18—2^v/1, 4^v/13, 4^v/1, 5^v/1, 7^v/16, 18^v/1; pl. nom. ac. пьринци 6^v/3; пьринци 5^v/1, 14, 6^v/16.

păși vb. IV ind. pf. c. 2 sg. н ан пашить 31^v/5; cj. pr. 3 sg. сь пьшскжж 13^v/15; imper. 2 pl. пьшници 40^v/12; п[ь]шници 40^v/14.

păzi vb. IV imper. 2 sg. пьзкщє 40^v/19, 41^v/7; парт. пьзници 6^v/16, 12^v/

11—12; refl. cj. pr. 3 sg. сь шь пь-зтскжж 1^v/8.

păzire s. f. nom. ac. sg. пьзирє 7^v/12.

perete s. m. nom. ac. pl. пьрє-ци 10^v/2.

pesti vb. IV ger. пестиндъ 26^v/3..

picior s. n. nom. ac. pl. пичоа-реле 3^v/4—5, 12^v/16, 21^v/19—21^v/1.

pieri vb. IV ind. viit. 3 pl. ноу-въл пери 32^v/11.

Pilat n. pr. m. пилать 29^v/11..

pită s. f. nom. ac. sg. пить 36^v/5.

pizma s. f. nom. ac. sg. пизмаж. 1^v/6.

piine s. f. nom. g. d. ac. sg. пьине 5^v/12, 7^v/8, 12, 7^v/12, 16, 33^v/6—7, 8, 37^v/2, 4, 7, 38^v/15; пьинк. 8^v/8, 33^v/9; пьин[не?] 32^v/16.

pină prep. пьнж 31^v/5; prep. comp. пьнж + 1^v/10—11, 7^v/18, 14^v/7, 16^v/17, 42^v/17; пьнж лл 20^v/10, 36^v/18.

pinză s. f. nom. ac. sg. пьнз[ж?]. 26^v/19.

piră s. f. nom. ac. sg. пьрж 35^v/13—14, 39^v/5.

piri vb. IV ind. viit. 2 sg. пьрж кери 9^v/8.

pleca vb. I ,,a se apleca" ind. pr. 1 pl. плекъль 25^v/10; ind. pf. 3 pl. нс плекарж 36^v/7—8; cj. pr. 3 sg. сь пькче 27^v/2; [с?] пькче 36^v/17; пькче 33^v/3, 38^v/11; imper. 2 pl. плекки 22^v/6, 36^v/16; inf. а плека 21^v/19; refl. ind. pf. 3 pl. -шь плекарж 36^v/7; cj. pr. 3 sg. сь шь пькче 11^v/9; сь шь пьк[ч]є 39^v/12; сь се пькче 37^v/5; пькче се 33^v/8; [с?] пькче? 32^v/18—19; 3 pl. сь се пькче 12^v/14—15.

plecat adj. s. 1. adj. m. nom. ac. sg. плекать 16^v/15—16; f. nom. ac. sg. плекатж 10^v/18; pl. плекате 9^v/18; 2. s. m. nom. ac. pl. плекки 22^v/12.

plod s. m. în comp. плавдъ адоу-кжтврин 34^v/15.

poartă s. f. nom. ac. sg. поларта 26^v/8, 9.

poarov s. n. nom. ac. sg. поарова 7^v/15, 8^v/2, 9; поаровалъ 33^v/18, 39^v/18, 39^v/3, 8, 40^v/8; [по]поаровалъ 31^v/18; [по]поаровалъ 39^v/16; pl. поаровале 41^v/16.

podobi vb. IV ind. pr. 2 sg. подобиши 17^v/8; pf. с. 2 sg. подобити ан 22^v/18; imper. 2 sg. подобкиши 22^v/18, 25^v/13, 27^v/14—15, 37^v/12; подобкиши 35^v/6—7.

podobie s. f. nom. ac. sg. подобие 17^v/3.

poita s. f. nom. ac. pl. полъте 19^v/4; полътеле 24^v/15—16.

romană s. f. nom. ac. sg. романа 5^v/4—5; романка 6^v/7—8; романа 3^v/15.

pomeni vb. IV ind. pf. 3 pl. поменити 12^v/14, 28^v/4—5, 34^v/9; сј. pr. 3 sg. съ поменѣскаж 6^v/10, 7^v/5; поменѣскаж 11^v/3, 26^v/19, 27^v/7; imper. 2 sg. поменѣши 7^v/1, 8^v/15, 11^v/2, 27^v/5—6, 34^v/1, 8, 11—12, 14—15, 39^v/3; ger. помениши 33^v/1.

pomenitor s. m. nom. ac. pl. поменитори 34^v/17.

Pont n. pr. m. понтъ 29^v/11.

poră s. m. nom. ac. sg. пора 7^v/14—15, 8^v/2, 9^v/6, 10^v/11, 11^v/3, 12, 14^v/1, 14^v/4, 15^v/15, 16^v/16, 16^v/15, 19, 17^v/12, 18^v/1, 12, 19^v/2, 8, 12, 19^v/14, 20^v/2, 9, 21^v/8, 23^v/18, 24^v/8, 25^v/7, 26^v/3, 4, 26^v/3, 6, 7, 27^v/2, 5, 6—7, 28^v/7, 13, 30^v/5, 7, 32^v/8, 33^v/8, 14, 33^v/7, 37^v/4, 17, 37^v/1, 3—4, 7, 16, 38^v/13, 38^v/3, 39^v/10, 39^v/7, 10, 41^v/5; попа 12^v/16; [по]па 39^v/19, 19; по[па] 11^v/18—19; поли 41^v/8; g. d. sg. попен 16^v/1, 20^v/6, 30^v/10, 32^v/7, 37^v/6.

porunciă s. f. g. d. pl. поручителъ 2^v/7.

postî vb. IV refl. сј. pr. 3 sg. съ се постѣскаж 1^v/9.

potienire s. f. nom. ac. sg. потиенире 23^v/11.

potir s. n. nom. ac. sg. потир 4^v/17, 8^v/3, 26^v/12, 26^v/14, 29^v/7—8,

32^v/9, 18, 38^v/6, 39^v/18, 39^v/2, 8, 40^v/5, 40^v/7, 9, 18, 41^v/6—7, 18; пштини 33^v/15, 39^v/17—18; поти[ри]н 37^v/18; потирюля 2^v/10—11, 32^v/11—12, 33^v/16, 41^v/4—5; [по]пшир[къ]лъ 40^v/19.

prădat s. m. nom. ac. pl. прѣдаци 12^v/5—6, 34^v/14.

pre prep. пре 6^v/12, 17, 6^v/5, 12, 13^v/8, 17^v/2, 3, 8, 18^v/7, 19^v/12, 22^v/11, 24^v/13, 25^v/4, 36^v/5, 10, 37^v/17, 37^v/1, 39^v/3; 42^v/16; прѣ [pr-ea] 28^v/7; pre mijloc de v. mijloc; de pre v. de; loc. adv. pre cin. v. cin. pre rind v. rind.

preablagoslovită adj. f. nom. ac. sg. прѣблагословѣтж 12^v/12, 14^v/3, 28^v/1; g. d. sg. прѣблагословиитен 5^v/5.

preacinstit adj. m. nom. ac. sg. прѣчиствити 9^v/1—2, 22^v/7, 34^v/3.

preacurat adj. m. nom. ac. sg. прѣкората 26^v/19; прѣкоратъ 37^v/13—14; g. d. прѣкоратъшн 25^v/8; f. nom. ac. sg. прѣкоратж 41^v/14.

preagreșală s. f. g. d. pl. прѣгрешалеа 28^v/11, 35^v/4.

preainfrimșeațe s. f. nom. ac. sg. прѣѣфрѣмѣще 18^v/1.

preaintelepciune s. f. nom. ac. sg. прѣѣцелѣпчиуне 17^v/5; g. d. прѣѣцелѣпчиунен 9^v/13.

preaintelept s. m. voc. sg. прѣѣцелѣпт 16^v/4, 18^v/13, 23^v/18, 24^v/7; прѣѣцелѣпт 20^v/19; прѣѣцелѣптж 18^v/17, 20^v/6—7; прѣѣцелѣптж 29^v/12.

preamări vb. IV refl. ind. pf. 3 sg. прѣамарѣ се 9^v/1.

preapodobnie s. m. nom. ac. pl. прѣподобничи 3^v/12, 5^v/17; прѣподобничи 5^v/12—13.

preasfint adj. m. nom. ac. sg. прѣсѣнтъ 32^v/6—7; прѣсѣнтъ 32^v/4; прѣсѣнтъ 28^v/10, 36^v/19—37^v/1; прѣсѣнтъ 39^v/12; g. d. прѣсѣнтъшн 7^v/8—9; f. nom. ac. sg. прѣсѣнтж 12^v/11, 14^v/2—3, 28^v/1; прѣсѣнтж 13^v/19; g. d. прѣсѣнтен 18^v/4.

preaslăvi vb. IV refl. ind. pf. 3 sg. прѣславѣн се 2^v/1.

preaslăvita adj. f. g. d. sg. прѣславѣитен 40^v/3.

preasporire s. f. nom. ac. sg. прѣспорире 23^v/16—17.

preastol s. n. nom. ac. sg. прѣстолъ 18^v/2.

preot, s. m. nom. ac. sg. прѣстѣлъ 1^v/14, 2^v/2, 8, 2^v/12, 3^v/7, 4^v/13, 4^v/2, 18, 5^v/3, 7^v/8—9, 15—16, 7^v/10, 8^v/8, 8^v/5, 10^v/9, 11^v/7, 15^v/18, 15^v/7, 16^v/10, 18^v/6, 19^v/19, 21^v/3, 24^v/13, 25^v/10, 26^v/12, 26^v/13—14, 28^v/19, 30^v/12, 32^v/3, 10, 33^v/19, 38^v/2—3, 4, 7, 41^v/17, 42^v/10; прѣстѣлъ 1^v/3, 3^v/14, 3^v/10—11, 7^v/18, 11^v/13—14, 13^v/8, 16^v/3, 7, 19^v/13, 20^v/15, 30^v/13, 31^v/1, 33^v/13—14, 35^v/2, 36^v/19, 36^v/16, 37^v/5, 40^v/9, 11, 42^v/3, 12; [пр]ѣстѣлъ 1^v/15; прѣстѣла[шн] 31^v/19; [пр]ѣстѣла 36^v/11; [прѣ]стѣла 40^v/13; [прѣстѣла?] 32^v/18; g. d. sg. прѣстѣлашн 11^v/10, 20^v/11, 40^v/10; nom. ac. pl. прѣсци 2^v/15, 3^v/11, 5^v/7, 6^v/19; g. d. прѣсцилѣ 5^v/1—2, 42^v/6.

preotese adj. m. nom. ac. sg. прѣсцѣска 6^v/14—15.

preotie s. f. nom. ac. sg. прѣсцие 6^v/13, 12^v/8.

prescure s. f. nom. ac. sg. прѣсѣре 5^v/3—4, 12—13, 6^v/6—7, 18—19, 7^v/6; прѣсѣуре 6^v/10; прѣсѣрѣк 3^v/11; g. d. прѣсѣурен 3^v/14, 4^v/14.

prespre prep. прѣспре 41^v/12.

pretutindeni adv. прѣтштиндѣнѣк 18^v/8, 41^v/1; прѣтштиндинѣк 11^v/15—16, 23^v/18—24^v/1; loc. adv. де прѣтштиндинѣк 16^v/10—11, 24^v/9; де прѣтштиндинѣк 10^v/16.

prilej s. n. nom. ac. sg. прѣлѣж 21^v/4.

primi vb. IV ind. pr. 2 sg. прѣимѣши 27^v/7; прѣимѣши— 25^v/17; сј. pr. съ прѣимѣскаж 5^v/1—2; imper. 2 sg. прѣимѣще 5^v/8, 17^v/13, 21^v/6, 23^v/4, 34^v/14; прѣимѣш[е] 38^v/18—19; прѣимѣще 27^v/9.

prin prep. при 1^v/10, 20^v/12 26^v/17, 29^v/5.

privi vb. IV ind. pr. 2 sg. прѣвѣши 22^v/12.

prochimen s. n. nom. ac. sg. прочименъ 18^v/16.

propovedanie s. f. g. d. sg. проповѣданѣн 19^v/1.

proroc s. m. nom. ac. sg. прорѣкълъ 5^v/16—17; pl. прорѣчѣн 30^v/2.

proseomidie s. f. nom. ac. sg. прѣсѣомидѣе 41^v/11; прѣсѣомидѣ[е] 25^v/17—18; прѣсѣомидѣе 2^v/8; прѣсѣомидѣа 3^v/10; g. d. прѣсѣомидѣен 3^v/16.

psalm s. m. nom. ac. sg. псалмъ 7^v/19; псалмъ 9^v/16; псалмъ 42^v/18.

pune vb. III ind. pr. 2 sg. поун 17^v/7; 3 sg. поуне 6^v/11; 1 pl. пнѣмъ 35^v/3; pf. 3 sg. пнѣсе 2^v/12—13, 27^v/1; поусе 3^v/3, 6; pf. с. 2 sg. чѣн пнѣска 23^v/9; viit. 3 sg. ка поуне 10^v/5; сј. pr. 3 sg. съ поунѣ 2^v/15, 2^v/10, 4^v/16—17, 5^v/11, 6^v/7, 9, 7^v/7, 7^v/11, 10^v/10, 16^v/11, 19^v/14, 26^v/14, 16, 30^v/18, 31^v/11—12, 41^v/14, 41^v/10; съ пнѣсе 26^v/4, 8—9, 40^v/7; пнѣска 37^v/8; pas. ind. pr. 3 sg. ѣ поусжа 1^v/5; 3 pl. сънта поусе 8^v/6; -съ поусе 8^v/3, 27^v/19, 33^v/13—14, 34^v/7; -съ пнѣсе 27^v/15; сј. pr. 3 sg. съ фѣе поуска 41^v/7.

punere s. f. nom. ac. sg. поунерѣ 27^v/4.

purta vb. I pas. ind. pr. 2 sg. поуртати еши 24^v/13—14.

putător s. m. nom. ac. pl. поуртатшрин 5^v/13.

pururea adv. пурурѣк 2^v/4—5, 9^v/4, 11^v/14—15, 14^v/7—8, 17^v/4, 34^v/5—6; пурурѣк 37^v/12; [пурурѣк] 36^v/14; поурурѣк 2^v/4, 3^v/8, 8^v/2, 9^v/5, 11^v/16, 14^v/4, 16^v/1, 11, 18^v/10, 18^v/9, 19^v/12, 22^v/10, 23^v/3, 24^v/12, 28^v/3, 12, 30^v/19, 37^v/2, 41^v/2, 42^v/7—8; [поурурѣк] 42^v/15; поурурѣк 3^v/8—9, 13^v/1, 21^v/12, 25^v/3.

pusă adj. f. nom. ac. sg. [псѣ?] 37^v/17; pl. поусѣ 34^v/11.
 puternic adj. m. nom. ac. sg. пѣтѣрникъ 29^v/15.
 puțin adv. пѣцинь 38^v/12.
 puținel adv. поциннелъ 1^v/9, 16^v/2, 26^v/6, 30^v/14, 33^v/3; пѣцинелъ 36^v/18.

R

rai s. n. nom. ac. sg. ран 9^v/13.
 răcaviță s. f. nom. ac. pl. рѣквинцелъ 3^v/6; рѣквинцелъ 2^v/16.
 rădica v. ridică.
 rămășiță s. f. nom. ac. pl. рѣмѣшинцелъ 39^v/1.
 rămîne vb. III cj. pr. 3 sg. съ рѣмѣ 40^v/8.
 răpaușă vb. I ind. pr. 2 sg. рѣпашин 17^v/15; imper. 2 sg. рѣпашкъ 24^v/17, 36^v/11; refl. imper. 2 sg. рѣпашкъ те 10^v/18-19.
 rășădi vb. IV imper. 2 sg. рѣсѣдѣше 19^v/2.
 rășărit s. n. nom. ac. sg. рѣсѣритъ 16^v/6, 8; рѣсѣр[итъ] 1^v/12.
 răscumpăra vb. I ind. pf. c. 2 sg. скоумпѣратѣ нѣн 3^v/1.
 răspuns s. n. nom. ac. sg. рѣспоунсъ 28^v/18, 35^v/11.
 răstigni vb. IV refl. ind. pf. 2 sg. те рѣстигниши 3^v/3; pf. c. 3 sg. рѣстигнишѣ съ 29^v/10-11.
 repidă v. ripidă.
 ridică vb. I ind. pf. 2 sg. рѣдикъ 31^v/6; cj. pr. 3 sg. съ рѣдикѣ 37^v/4; рѣдици 30^v/14-15; imper. 2 pl. рѣдикици 26^v/6; refl. cj. pr. 3 sg. съ шѣ рѣдикѣ 16^v/1-2; ger. [рѣ]дикѣдоушѣ 31^v/19.
 ripidă s. f. nom. ac. sg. рипидж 31^v/17-18; рипидж 31^v/14. рипидж 33^v/18.
 rind s. n. g. d. рѣндѣсн 16^v/13; loc. adv. пре рѣндѣ 6^v/8-9.
 rindui vb. IV cj. pr. 3 sg. съ рѣндѣснж 2^v/8.

rob s. m. nom. ac. pl. роки 21^v/7; рокин 14^v/14, 17^v/9, 22^v/16, 25^v/1; рокин 25^v/14.
 rod s. n. g. d. sg. роудасн 12^v/2.
 rost s. n. nom. ac. sg. ростѣсн 4^v/5, 5^v/4, 7^v/2-3, 10^v/14, 17^v/13-14, 41^v/4; ростѣсн- 11^v/5, 11^v/9-10.
 rugă vb. I cj. pr. 1 pl. съ роугѣмъ 7^v/18, 22^v/14-15, 23^v/5, 28^v/6, 10, 12, 15; съ рѣгѣмъ 11^v/17; ger. [рѣ]оугѣмъ 26^v/18; refl. ind. pr. 3 sg. се роугж 23^v/16; 1 pl. роугѣмъ не 21^v/6, 25^v/10-11, 33^v/11, 35^v/5-6; роугѣмъ не 21^v/1, 13, 21^v/2; роугѣмоу не 20^v/18, 21^v/4-5, 24^v/17; роугѣмоу не 34^v/18; рѣгжмоу не 23^v/8; 3 pl. се роугж 13^v/10; cj. pr. 3 sg. съ се роуае 35^v/2, 36^v/19, 37^v/5, 40^v/11; c[ъ] c[е] роуа[е] 31^v/19; съ се роуае 2^v/7-8, 26^v/1, 39^v/13; съ се р[о]уа[е] 30^v/12; се роуа[е] 33^v/8; роуае се 38^v/11; [ро]уае се 32^v/19; 1 pl. съ не рѣгѣмъ 7^v/10, 14, 8^v/1, 11^v/19, 12^v/13-14, 16-17, 20, 14^v/19, 27^v/16, 34^v/12-13, 35^v/3; съ не рѣгѣм[ъ] 35^v/1-2; съ не рѣгѣмъ 8^v/7, 12^v/3, 27^v/1; съ не роугѣмъ 8^v/5, 12^v/2, 10, 15^v/4-5, 27^v/3, 34^v/10, 35^v/18-19, 35^v/5, 7-8, 42^v/12; съ не роугѣмъ 4^v/10, 12^v/6, 12^v/7, 9, 13^v/7-8; 3 pl. съ се роуае 10^v/13-14; съ се роуае 38^v/10, imper. 2 sg. роугж те 11^v/17-18; 2 pl. роугжци вж 21^v/14, 16; ger. роугжндѣ се 25^v/14-15, 29^v/1-2; рѣгжндѣ се 33^v/2.
 rugă s. f. nom. ac. sg. роугж 19^v/10-11, 27^v/9; ро[уг]ж 42^v/12; рѣгж 21^v/6; роуга 6^v/5, 17^v/12, 21^v/4, 22^v/8, 23^v/4, 23^v/5, 9, 24^v/13, 27^v/3, 40^v/2; рѣга 20^v/2, 22^v/15; рѣ[га] 37^v/17; pl. роуци 23^v/6.
 rugăciune s. f. nom. ac. sg. роугжчюне 1^v/1, 21^v/3, 4, 42^v/19; роугжчюнѣ 5^v/8, 7^v/18, 8^v/6, 13^v/2, 13^v/8, 14^v/9, 15^v/7-8, 17^v/13, 18^v/3, 11, 19^v/13; рѣгжчюнѣ 7^v/3; g. d. роугжчюнѣи 25^v/13; nom. ac. pl. роугжчюни 23^v/6; рѣгжчюни 14^v/11; роугжчюниелъ 27^v/13; g. d. роугжчюниелъ 40^v/2-3.

sau conj. съ 13^v/1, 14^v/12, 15^v/14, 16^v/16, 19^v/5; 24^v/17, 31^v/16, 33^v/18, 35^v/14, 39^v/5, 40^v/8 съоу 24^v/17.
 Sava n. pr. m. савъ 5^v/6, 15.
 Savaot n. pr. m. саводъ 31^v/5.
 să conj. „dacă” съ 41^v/3.
 să conj. semn al conjunctivului. съ 1^v/3, 5, 6, 8, 9, 10, 14, 15, 17, 18, 1^v/8, 9, 10, 14, 15, 17, 18, 2^v/2, 6, 7, 7, 14, 15, 16, 17, 2^v/4, 7, 8, 10, 12, 13, 13, 18, 3^v/1, 6, 7, 8, 9, 9, 14, 14, 15, 17, 3^v/6, 10, 12, 17, 4^v/10, 11, 13, 16, 4^v/1, 5, 9, 10, 11, 16, 5^v/1, 3, 4, 10, 11, 13, 6^v/6, 7, 9, 9, 6^v/4, 6, 10, 17, 18, 19, 7^v/5, 7, 9, 9, 12, 13, 13, 14, 18, 7^v/10, 10, 11, 14, 15, 15, 18, 8^v/1, 2, 3, 7, 8, 19, 8^v/5, 9^v/5, 6, 7, 8, 8, 9^v/7, 10^v/1, 6, 7, 8, 10, 10, 11, 12, 13, 14, 11^v/7, 9, 10, 12, 14, 19, 11^v/5, 6, 6, 7, 10, 11, 15, 17, 19, 12^v/2, 6, 10, 13, 14, 14, 16, 20, 12^v/3, 7, 9, 16, 16, 13^v/13, 15, 15, 16, 17, 13^v/2, 4, 5, 7, 14^v/1, 17, 19, 14^v/4, 9, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 18, 15^v/15, 17, 18, 19, 15^v/1, 1, 1, 2, 2, 4, 4, 6, 16^v/2, 5, 7, 12, 14, 15, 18, 16^v/1, 1, 2, 3, 5, 5, 9, 10, 11, 13, 14, 16, 19, 17^v/6, 7, 9, 10, 11, 18^v/16, 18^v/2, 2, 11, 11, 15, 19, 19^v/3, 6, 6, 7, 10, 11, 11, 19^v/1, 4, 5, 6, 7, 14, 14, 14, 15, 19, 20^v/3, 8, 9, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 19, 20^v/3, 5, 7, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 21^v/8, 13, 14, 17, 18, 22^v/1, 22^v/7, 14, 23^v/13, 14, 15, 18, 23^v/5, 9, 10, 24^v/8, 9, 13, 14, 17, 24^v/1, 25^v/13, 25^v/4, 5, 7, 8, 11, 12, 14, 16, 17, 18, 19, 26^v/1, 3, 4, 4, 8, 12, 13, 26^v/3, 4, 6, 13, 14, 15, 16, 27^v/2, 7, 10, 10, 13, 16, 27^v/1, 3, 15, 16, 17, 28^v/6, 10, 12, 15, 19, 28^v/7, 7, 14, 16, 16, 29^v/1, 5, 9, 11, 12, 13, 29^v/19, 30^v/1, 4, 7, 8, 8, 9, 12, 13, 18, 30^v/1, 5, 9, 10, 12, 31^v/7, 31^v/10, 10, 11, 11, 13, 14, 14, 16, 18, 32^v/3, 6, 7, 11, 12, 33^v/6, 17, 18,

19, 34^v/5, 34^v/1, 6, 10, 12, 35^v/1, 2, 18, 35^v/3, 5, 7, 12, 16, 36^v/1, 3, 11, 19, 37^v/3, 4, 5, 5, 13, 37^v/3, 3, 4, 17, 20, 38^v/1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 14, 15, 16, 18, 38^v/1, 3, 9, 9, 10, 15, 39^v/4, 8, 10, 12, 13, 15, 17, 39^v/3, 4, 4, 6, 7, 9, 10, 16, 18, 18, 40^v/3, 4, 7, 8, 8, 9, 11, 40^v/7, 7, 9, 10, 11, 13, 16, 17, 18, 41^v/5, 7, 8, 13, 14, 17, 41^v/1, 4, 5, 9, 10, 10, 11, 42^v/2, 3, 4, 9, 10, 10, 12; съ 24^v/17; [сѣ] 1^v/11, 31^v/12, 36^v/16, 37^v/18; [сѣ] 1^v/12, 37^v/14; c[ъ] 30^v/18, 31^v/19, 39^v/19; [сѣ?] 32^v/18, 36^v/17, 17; съ нс... съ 1^v/5-6; derept să v. dereptă.
 săhor s. n. g. d. sg. съборсн 22^v/2, 22^v/4; съборснчюи 30^v/3.
 sălaş s. n. nom. ac. sg. сълашъ 1^v/3, 37^v/7-8.
 sălășui vb. IV refl. cj. pr. 3 sg. съ се сълășснж 27^v/17.
 sănătate s. f. nom. ac. sg. сънѣтѣ 21^v/15-16.
 săruta vb. I ind. viit. 3 sg. вѣ съ сѣрѣте 39^v/4; cj. pr. 3 sg. съ сѣроутѣ 16^v/14, 15-16, 29^v/5, 9, 30^v/18, 31^v/11, 38^v/9, 39^v/18, 18; съ сѣрѣте 11^v/7; съ сѣ[р]ѣте 2^v/14-15.
 sărutare s. f. nom. ac. sg. сърѣтѣ 39^v/1-2.
 sățioasă adj. f. nom. ac. sg. сѣциосж 36^v/6.
 său adj. pos. m. sg. съ 1^v/11, 18, 11^v/10, 11, 13^v/15, 17^v/8, 27^v/2, 29^v/10, 32^v/7, 33^v/19, 38^v/11; pl. снъ 2^v/15, 32^v/2; f. sg. сѣ 2^v/15, 4^v/11, 22^v/2, 29^v/9, 32^v/16; pl. салѣ 31^v/14, 36^v/7, 39^v/2, 41^v/17; сѣт 8^v/19.
 săvîrși vb. IV cj. pr. 3 sg. [съврѣшснж?] 33^v/16.
 săvîrșită adj. f. nom. ac. sg. съврѣшитж 28^v/4-5, 35^v/17.
 scaun s. n. nom. ac. sg. скоушъ 9^v/13-14; скашъ 24^v/13; скашнелъ 18^v/7, 37^v/8-9.
 scăpare s. f. nom. ac. sg. скѣпарѣ 29^v/4.

scîrbă s. f. nom. ac. sg. скръба 12^v/8, 27^v/2, 34^v/19.
serie vb. III pas. ind. pr. 3 sg. е скръсь 3^v/7—8.
scriptură s. f. nom. ac. sg. скриптурă 29^v/13; g. d. скриптоурѣн 3^v/13—14; скриптурѣен 4^v/6; скриптоурѣен 3^v/18—4^v/1.
scula vb. I ind. pf. c. 2 sg. скоулат аи 31^v/4.
sculat s. n. nom. ac. sg. скоулатулъ 30^v/5—6.
seumpăra v. răseumpăra. se pron. refl. v. sine.
seară s. f. in loc. adv. де къ скръшь 1^v/9—10.
semna vb. I cj. pr. 3 sg. съ семнѣзе 3^v/12 13, 11^v/14, 16^v/19—17^v/1.
serafim s. m. nom. ac. pl. серафими 17^v/16; серафими 31^v/17—18; g. d. pl. серафимилъ 24^v/14.
sfat s. n. nom. ac. pl. сфѣтѣреде 23^v/12.
sfârmi vb. IV. ind. pf. c. 2 sg. сфържит аи 2^v/3.
sfesnie s. n. nom. ac. sg. сфѣнекоуль 20^v/14—15.
sfînți vb. IV ind. pr. 3 sg. сфѣнцѣне 37^v/10; pf. 3 sg. сфѣнци 32^v/1; imper. 2 sg. сфѣнцѣне 17^v/17, 42^v/1; сфѣнцѣне 13^v/13; [сфѣн]цѣне 42^v/15—16; inf. а сфѣнци 8^v/12; refl. ind. pf. 3 sg. сфѣнци се 9^v/1; cj. pr. 3 sg. сфѣнцѣскж се 36^v/2—3.
sfînție s. f. nom. ac. sg. сфѣнцѣне 19^v/8, 26^v/7, 41^v/8; сфѣнцѣне 24^v/9, 25^v/7, 35^v/9; сфѣнцѣла 25^v/5, 42^v/5.
sfînțită adj. s. 1 adj. f. nom. ac. pl. сфѣнцитѣ 34^v/11; 2 s. f. nom. ac. pl. сфѣнцитѣе 2^v/9.
sfînjitoriu s. m. nom. ac. sg. сфѣнциторю 24^v/6—7.
sfîta s. f. nom. ac. sg. сфѣнта 3^v/8—9.
sfînt adj. s. 1. adj. m. nom. ac. sg. сфѣнтъ 10^v/5—6, 17^v/1, 27^v/6, 31^v/2, 10, 31^v/4, 32^v/3, 6, 6, 38^v/15, 42^v/7; сфѣнтъ 17^v/15, 18^v/7, 27^v/3, 29^v/9, 17, 31^v/4, 4, 35^v/12, 38^v/8; 40^v/9;

сфѣнтоуль 8^v/3; сфѣнтслъ 1^v/3, 4^v/16—17, 10^v/7—8; 11^v/14, 12^v/17, 12^v/19, 16^v/4—5, 16^v/11, 17^v/4, 19^v/11—12, 17, 21^v/11, 22^v/9, 23^v/10, 24^v/11, 27^v/10, 28^v/17, 32^v/8, 9, 18, 34^v/5, 14—15, 36^v/13, 37^v/7; сфѣнтслъ 15^v/19; сфѣнтслъ 2^v/9, 14^v/7, 25^v/1, 5, 26^v/8, 12, 15, 26^v/15, 29^v/6, 37^v/8, 14—15, 16, 38^v/6, 39^v/18, 39^v/8, 40^v/3—4, 40^v/17, 41^v/6, 14—15, 17—18; сфѣнтслъ]37^v/18, сфѣнтоуль 4^v/17—18, 7^v/10, 9^v/3—4, 14^v/3, 23^v/2, 39^v/2; сфѣнтоуль 5^v/8, 18^v/9, 26^v/14, 33^v/4—5, 13, 14—15, 38^v/4, 40^v/5, 42^v/14; сф[н]тоуль 26^v/5; g. d. сфѣнтслън 20^v/2, 22^v/19, 23^v/14—15, 25^v/4, 34^v/6, 34^v/18, 35^v/14; сфѣнтслън 13^v/14, 25^v/7, 29^v/7, 30^v/3—4, 33^v/15; сфѣнтсл[н]и 37^v/19; сфѣнтслоуи 6^v/9; [сфѣнтслън] 39^v/17; сфѣнтслоуи 17^v/10; voc. сфѣнте 11^v/2—3, 30^v/15; сфѣнте 17^v/14, 18^v/13—14, 27^v/6; pl. nom. ac. сфѣнци 5^v/1, 10; сфѣнцин 5^v/18; g. d. сфѣнциларъ 34^v/16; сфѣнцилъ 15^v/15; сфѣнцилъ 32^v/1—2; f. nom. ac. sg. сфѣнж 30^v/2; сфѣнж 17^v/14—15, 28^v/5, 35^v/17, 41^v/13—14, 18; сфѣнта 7^v/16; сфѣнта 3^v/12, 4^v/11, 5^v/11, 6^v/19, 7^v/11, 9^v/9, 10^v/8, 12^v/3, 13^v/9, 15^v/18, 16^v/14, 16^v/3, 11—12, 12, 19^v/11—12, 20^v/1, 2, 11—12, 22^v/2, 22^v/4, 24^v/3, 26^v/1, 29^v/5, 30^v/9—10, 37^v/2, 4, 7, 41^v/7, 11; тфѣнта 7^v/11; сфѣнта 11^v/7, 8, 25^v/8, 26^v/17, 32^v/16, 33^v/6, 8, 19, 38^v/15, 39^v/11, 40^v/6—7, 41^v/7, 9, 10; g. d. сфѣnten 7^v/8, 22^v/9; сфѣnten 5^v/12, 10^v/12, 19^v/14, 20^v/10; сфѣnten 15^v/16, 18^v/17, 25^v/6, 29^v/8, 30^v/11, 33^v/1, 38^v/10, 39^v/12, 40^v/3; pl. nom. ac. сфѣнцеле 11^v/20—12^v/1, 20^v/12, 20^v/11, 33^v/16; сфѣнцеле 17^v/7, 26^v/2; g. d. сфѣнцеларъ 27^v/4; сфѣнцелъ 11^v/7; сфѣнцелъ 13^v/17; 2. s. m. nom. ac. sg. сфѣнтъ 24^v/16; сфѣнтслъ 6^v/4; сфѣнтслъ 16^v/19; voc. сфѣнте 33^v/12; сфѣнте 18^v/14, 14, 30^v/16, 16; pl. nom. ac. сфѣнци 7^v/1—2, 24^v/16—17; сфѣнци 17^v/14; сфѣнцин 6^v/5; сфѣнцин 5^v/7, 12, 17, 6^v/1, 2, 12^v/14, 28^v/4; сфѣнци 34^v/9; g. d. сфѣнциларъ 16^v/9—10, 18^v/5; сфѣ-

нцилъ 37^v/5; сфѣнцилъ 40^v/5; f. nom. ac. sg. сфѣнта 37^v/5; g. d. sg. сфѣнтин 39^v/6; pl. nom. ac. сфѣнте 30^v/14, 31^v/15.

sfirşenie s. f. nom. ac. sg. сфършинѣ 13^v/17—18.
sfirşi vb. IV ind. pr. 1 pl. сфършѣи 37^v/13; pf. 3 sg. сфършин 32^v/13; pf. c. 3 sg. сфършит ас 3^v/4; viit. 3 sg. ка сфършин 40^v/6; 3 pl. къ сфършин 13^v/3—4; cj. pr. 1 sg. съ сф[р]ъшескъ 1^v/8; 3 sg. съ сфършаскъ 1^v/3; ger. сфършинда 37^v/17; part. сфр[ъ]шитж 41^v/17—18; refl. ind. viit. 3 sg. се ка сфършин 20^v/8, 25^v/13—14; 3 pl. се къ сфършин 17^v/6; ger. сфършиндъ се 16^v/2; сфършиндоу се 18^v/11.
sfirşire s. f. nom. ac. sg. сфършинре 28^v/15—16, 35^v/8—9; сфършинре 25^v/13.

sfirşit s. n. nom. ac. sg. сфършинтъ 7^v/18, 14^v/7; сфършинтъ 16^v/17; сфр[ъ]шитъ 6^v/12—13; сфършинтслъ 18^v/10; сфършиноуль 19^v/1.

Simion n. pr. m. сѣмонслъ 5^v/16.
sine pron. refl. d. sg. -шь 1^v/8, 1^v/10, 17, 4^v/4, 8^v/19, 11^v/9, 10, 16^v/1, 19^v/15, 37^v/19, 37^v/1, 39^v/12; ши-16^v/7; ac. синешъ 9^v/10; ce 1^v/9, 10, 2^v/1, 7, 9, 2^v/1, 3^v/10, 11, 14, 4^v/2, 7, 15, 4^v/2, 7^v/17, 18, 8^v/6, 9^v/1, 1, 10^v/12, 10^v/12, 11^v/5, 7, 12^v/14, 14, 12^v/17, 14^v/6, 15^v/17, 16^v/2, 16^v/9, 18^v/11, 19^v/7, 20^v/9, 9, 10, 20^v/8, 23^v/19, 24^v/15, 17, 25^v/13, 17; 26^v/1, 26^v/6, 9, 13, 27^v/10, 27^v/17, 29^v/1, 2, 29^v/13, 30^v/5, 30^v/12, 12, 32^v/15, 32^v/5, 6, 15, 19, 33^v/8, 8, 35^v/2, 36^v/3, 19, 37^v/5, 5, 37^v/18, 18, 37^v/2, 10, 11, 38^v/9, 11, 38^v/1, 7, 11, 39^v/8, 13, 15, 39^v/6, 9, 12, 40^v/11, 40^v/10, 16, 19, 41^v/11, 41^v/4; [ce] 8^v/20, 33^v/19; [ce] 31^v/19; [ce] 39^v/19; [ce?] 32^v/19; pl. d. -шь 15^v/3, 22^v/17, 31^v/19, 36^v/7; ac. ce 1^v/18, 3^v/11, 13, 9^v/18, 10^v/10, 10^v/2, 13, 12^v/5, 13^v/10, 14^v/12, 17^v/6, 19, 23^v/16, 25^v/15, 16, 33^v/2, 37^v/13, 38^v/10, 41^v/3; cъs [se-аи] 29^v/11.

singur¹ adj. m. nom. ac. sg. сингсръ 24^v/16.
singur² adv. сингоуръ 24^v/10—11.

Sion n. pr. m. сѣионслъ 10^v/1.
singe s. n. nom. ac. sg. сънѣе 1^v/7, 4^v/14, 25^v/9, 33^v/10, 33^v/16, 36^v/8, 37^v/15, 39^v/12—13; сънѣеле 3^v/2, 32^v/14.

sîrb s. m. g. d. pl. сръбнлъ 5^v/6, 16.

slavă s. f. nom. ac. sg. славжъ 15^v/15, 24^v/1, 26^v/10, 29^v/15; слака 2^v/3, 3^v/6, 18^v/12; g. d. славен 17^v/10.

slăvi vb. IV cj. pr. 3 sg. съ славжѣскж 22^v/7; 1 pl. съ славнлмъ 30^v/1; inf. а славн 34^v/2; дернѣ славескъ¹ 6^v/11.

slăvit adj. m. nom. ac. sg. славнтслъ 5^v/16; pl. славнцѣн 5^v/18—19; f. nom. ac. sg. славнтж 33^v/5—6.

slujbă s. f. nom. ac. sg. слоужбжъ 1^v/11, 6^v/14, 33^v/10; славжжъ 1^v/4; слоужба 23^v/9, 31^v/13; славжъ 7^v/1; g. d. славжен 1^v/1; pl. nom. ac. славже 12^v/9.

sluji vb. IV ind. pr. 3 sg. слоужескъ 24^v/2; cj. pr. 3 sg. съ славжаскъ 24^v/1; inf. а славжн 18^v/2; 24^v/2; ger. слоужиндъ 20^v/4.

slujire s. f. nom. ac. sg. слоужирѣ 15^v/13, 24^v/7; славжирѣ 8^v/18—19.

slujitor s. m. nom. ac. pl. слоужиторѣн 6^v/19.

smernenie s. f. nom. ac. sg. смѣренѣе 8^v/20, 41^v/6; смѣренѣла 4^v/6—7, 25^v/12, 38^v/2; in comp. смѣнж смѣренѣе 11^v/8; дсаче смѣренѣе 12^v/4, 20^v/11, 27^v/18.

socoti vb. IV cj. pr. 1 pl. съ сокотнлмъ 18^v/19, 29^v/12—13; съ сокотнѣ 18^v/11 19^v/3; impre. 2 sg. сокотѣне 37^v/6.

socotință s. f. nom. ac. sg. сокотницъ 39^v/16; pl. сокотницеле 26^v/11.

¹ Traducere greşită а v.sl. православнѣ = drept-credincios, ortodox.

socotire s. f. nom. ac. sg. соко-
тире 32^v/12—13; сокотирк 31^v/15,
40^v/6.

sosi vb. IV ind. viit. 3 pl. със
соси 15^v/14—15.

spăla vb. I ind. viit. 2 sg.
спала вери 9^v/15; imper. 2 sg. спалж
9^v/2; refl. cј. pr. 3 sg. съ сс спалс 3^v/
14—15.

spăsenie s. f. nom. ac. sg. спа-
сение 2^v/10—11, 4^v/5, 17^v/7, 22^v/13;
спăсениа 10^v/7, 12, 11^v/17—18, 12^v/6,
21^v/16, 34^v/14.

spăsitoare adj. f. nom. ac. sg.
спăситворк 33^v/1.

spăstoriu s. m. nom. ac. sg.
спăсторию 8^v/10—11; спăсториюа 16^v/
6, 20^v/6, 39^v/14; спăрстиориюа 34^v/7.

spăși vb. IV cј. pr. 2 sg. съ
спăсири 38^v/15; imper. 2 sg. спăсиқи
8^v/16, 11^v/1, 12^v/10, 13^v/10—11, 18,
14^v/1, 13—14, 18, 15^v/3—4, 11, 16^v/
6—7, 23^v/17, 24^v/5—6, 28^v/2, 35^v/15,
41^v/17, 42^v/17; [с]спăсиқи 41^v/1.

spodobii vb. IV ind. pf. c. 2
sg. сподобит ии 40^v/15, 41^v/6.

spori vb. IV inf. а спорн 21^v/18.
spre prep. спре 1^v/6, 2^v/15, 4^v/1,
7^v/3, 11, 8^v/14, 10^v/5, 11^v/3, 13^v/8,
13^v/17, 15^v/3, 20^v/18, 21^v/10, 10, 22^v/
12, 12, 16, 23^v/9, 24^v/19, 27^v/3, 27^v/
18, 19, 28^v/1, 29^v/10, 31^v/15, 33^v/13
13, 33^v/7, 14, 34^v/18, 36^v/6, 37^v/18,
41^v/7, 42^v/4; [спре?] 2^v/15; spr-insă
v. ins.

spune vb. III ind. pr. 1 sg.
споуу 38^v/12, 39^v/3; viit. 3 sg. вл споуъне
4^v/8; cј. pr. 1 pl. съ споуънеа 28^v/
16; pas. ind. pr. шти испоуек 13^v/1.

spureăciune s. f. nom. ac. sg.
споуркăчюне 23^v/7; спуркăчюнт 11^v/1;
споуркăчюнт 23^v/12; pl. споуркăчюни
24^v/8.

sta vb. I ind. pr. 3 pl. стас
31^v/15; pf. 3 sg. стасъ 7^v/12—13;
cј. pr. 1 sg. съ нс стас 1^v/6; 3 sg.
съ стк 10^v/11, 11^v/6, 13^v/16, 14^v/10,
16^v/1, 17^v/11, 20^v/9, 13, 15, 20^v/12,
25^v/11, 30^v/10, 31^v/13, 37^v/3, 42^v/10;

стк 26^v/4, 27^v/11, 37^v/6; ст[к] 28^v/
19; 1 pl. съ стам 30^v/8, 8; 3 pl.
съ стк 15^v/2, 25^v/14; inf. а ста 17^v/
9—10, 22^v/19, 25^v/6; ger. стънда 36^v/
10; refl. ind. pr. 3 sg. -шь стъ 37^v/19.
stare s. f. g. d. sg. старен 23^v/14.
stătător adj. s. 1. adj. f. nom.
ac. sg. стăтăтăворе 40^v/15; 2. s. f.
nom. ac. sg. стăтăтăворк 14^v/15—16.
stea s. f. nom. ac. sg. сткwa
7^v/11, 12, 31^v/10.

stihar s. n. nom. ac. sg. сти-
хăрю 2^v/7; стихăрюа 1^v/16, 2^v/1; сти-
[X]ăрюа 1^v/11.

sting adj. m. nom. ac. sg.
стънга 26^v/5; [стъ]нга 2^v/16; f. sg.
стънгаж 3^v/11, 38^v/5; loc. adj. дк
стънга 2^v/10; loc. adv. дк стънга 4^v/
2; дк стънга 6^v/8; лл стънга 2^v/4; loc.
prep. дк стънга 5^v/11, 25^v/11; дк на
стънга 30^v/10.

strană s. f. nom. ac. pl. стране
1^v/17.

striga vb. I ind. pr. 3 sg.
стригж 8^v/19; 1 pl. стригамъ 32^v/2—
3; cј. pr. 3 sg. съ стриге 14^v/1, 14^v/4,
18^v/11, 20^v/18, 20^v/5, 21^v/8, 24^v/8, 28^v/
7—8, 30^v/1, 32^v/3, 12, 33^v/6, 34^v/1,
36^v/11, 37^v/3, 41^v/1, 42^v/4; съ [стриге]
23^v/18—19; [съ стриге] 36^v/16; стриге
21^v/17; 1 pl. съ стригамъ 14^v/13,
18; 3. pl. съ стриге 12^v/16—17.

strigare s. f. nom. ac. sg. стрн-
гаре 13^v/9, 18^v/6—7, 22^v/6, 36^v/18;
стриг[аре] 35^v/17; стригар[к] 31^v/1.

strigat s. n. nom. ac. sg. стрн-
гатъа 40^v/15.

stringe vb. III cј. pr. 3 sg.
съ страгжж 42^v/3—4.

stropi vb. IV ind. pf. 2 sg.
стropиши 9^v/14.

sub prep. соуъа 7^v/11, 21^v/19;
сăнтъ 12^v/16; соуъа 29^v/11; loc. prep.
дк сăнтъ 24^v/8.

suflet s. n. nom. ac. sg. соу-
флетъа 2^v/9, 13^v/19, 14^v/6, 25^v/2; сс-
флетъа 9^v/12; g. d. соуфлетсашн 23^v/
18; ссфлетсашн 39^v/7; ссфлетсашн 23^v/
12—13; pl. nom. ac. соуфлетс 10^v/

15, 17^v/18; ссфлетс 23^v/11; соуфлетс
8^v/16; ссфлетс 11^v/2; g. d. ссфлетс
11^v/18, 28^v/13, 35^v/1, 6, 36^v/15; соу-
флетс 19^v/9, 28^v/8, 40^v/14.

sufleteasă adj. f. nom. ac. sg.
ссфлетскжж 35^v/9; соуфлетскка 19^v/5;
pl. соуфлетсши 27^v/12—13.

sui vb. IV refl. ind. pf. 3 sg.
сф сш 29^v/13.

suire s. f. nom. ac. sg. ссшре
33^v/4.

ședea vb. II ind. pr. 2 sg. шсш
18^v/8, 37^v/11; imperf. 3 sg. шсдк 29^v/14.

ședere s. f. nom. ac. sg. шсдкре
18^v/5; шсдкри 33^v/5.

șerb s. m. nom. ac. sg. шсрбюа
6^v/17.

șestoerilat adj. m. nom. ac. pl.
шсст[р]окрилати 31^v/18.

și adv. ши 4^v/11, 6^v/18, 7^v/1,
11^v/14, 14^v/14, 15^v/5, 16^v/11, 17^v/4,
18^v/9, 13, 19^v/2, 15, 20^v/14, 21^v/11, 22^v/
19, 23^v/2, 16, 26^v/8, 15, 26^v/15, 16,
27^v/9, 29^v/9, 31^v/13, 32^v/1, 32^v/9, 11,
17, 18, 34^v/5, 36^v/5, 8, 13, 37^v/2, 15,
18, 37^v/9, 39^v/14, 39^v/7, 9, 19, 40^v/2,
15, 40^v/6, 41^v/14, 16; ш- 6^v/9, 20^v/4;
loc. adv. ca și v. ca.

și² 1. conj. ши 1^v/2, 7, 10, 15,
17, 1^v/3, 7, 11, 17, 2^v/4, 4, 5, 7, 13,
2^v/5, 6, 11, 18, 3^v/1, 1, 3, 5, 9, 12,
14, 18, 3^v/6, 8, 8, 9, 12, 15, 16, 17,
4^v/1, 16, 4^v/1, 5, 5, 13, 14, 14, 15,
17, 5^v/1, 4, 7, 10, 14, 16, 17, 19,
5^v/1, 4, 5, 7, 9, 11, 13, 18, 19, 6^v/1,
2, 3, 4, 6, 8, 13, 14, 15, 19, 6^v/1, 1,
5, 8, 11, 12, 13, 16, 17, 7^v/3,
4, 5, 9, 12, 13, 14, 7^v/17, 8^v/5, 13,
16, 17, 19, 8^v/2, 2, 4, 10, 11, 11,
12, 14, 16, 17, 9^v/1, 2, 3, 3, 4, 4,
5, 7, 8, 13, 18, 9^v/3, 4, 6, 8, 10,
12, 15, 15, 17, 10^v/1, 3, 5, 9, 14, 18,
10^v/1, 4, 7, 8, 9, 11, 14, 18, 19,
11^v/1, 3, 5, 16, 16, 18, 11^v/1, 3, 4,

suliță s. f. nom. ac. sg. соулица
3^v/4, 4^v/12; ссаница 3^v/17—18.

supune vb. III ind. pr. 2 sg.
ссшпоун 24^v/12; refl. cј. pr. 3 pl.
съ сф ссшс 12^v/14.

sus¹ adv. соуъа 30^v/5; ссш 37^v/
10; loc. adj. дк соуъа 18^v/5, 31^v/9;
дк ссш 4^v/5, 11^v/3, 37^v/17; loc. adv.
дк ссш 1^v/2, 11^v/17; дк соуъа 42^v/10;
↑ соуъа 4^v/17, 4^v/8.

sus² s. n. g. d. sg. ссшсашн 27^v/4.

Ș

5, 6, 11, 13, 14, 17, 20, 12^v/1,
3, 8, 9, 11, 13, 14, 15, 18, 18,
19, 12^v/3, 4, 8, 10, 12, 13, 14,
15, 18, 19, 19, 13^v/1, 1, 4, 6, 8,
9, 15, 13^v/5, 6, 11, 16, 19, 14^v/2,
2, 3, 3, 4, 4, 10, 16, 18, 14^v/1, 3,
4, 5, 6, 7, 7, 8, 10, 11, 17, 15^v/2,
2, 7, 9, 9, 15, 17, 19, 15^v/2, 11, 12,
18, 19, 19, 16^v/1, 1, 13, 16^v/1, 2,
4, 5, 9, 11, 14, 16, 19, 17^v/2, 3, 3,
9, 17, 18, 17^v/3, 4, 6, 6, 9, 11,
12, 13, 17, 18, 18^v/1, 5, 8, 9, 9,
11, 12, 18^v/2, 4, 8, 9, 9, 10, 19^v/1,
4, 10, 12, 18, 19^v/7, 8, 10, 11,
11, 12, 12, 13, 14, 17, 20^v/5, 6, 7,
8, 9, 10, 11, 13, 17, 20^v/7, 15,
18, 21^v/1, 7, 9, 10, 18, 19, 21^v/1,
3, 7, 9, 10, 11, 11, 13, 22^v/4, 11,
15, 22^v/2, 2, 5, 8, 9, 9, 10, 10,
23^v/1, 3, 6, 7, 8, 11, 13, 14, 17,
23^v/1, 1, 2, 7, 11, 12, 13, 13,
17, 17, 24^v/3, 6, 10, 10, 11, 12, 12,
16, 24^v/2, 3, 4, 6, 7, 8, 12, 15, 15,
16, 18, 25^v/1, 1, 2, 3, 7, 8, 8, 10, 14,
16, 17, 18, 25^v/1, 1, 1, 2, 3, 5, 6,
9, 10, 10, 16, 17, 19, 26^v/4, 7, 10,
13, 26^v/1, 7, 8, 9, 13, 14, 27^v/4, 4,
6, 9, 10, 10, 17, 27^v/2, 10, 11, 12,
13, 14, 16, 17, 18, 28^v/1, 3, 5, 9,
10, 11, 13, 14, 18, 28^v/2, 3, 5, 5,
10, 10, 12, 12, 17, 17, 18, 29^v/4,
4, 5, 8, 11, 16, 17, 18, 29^v/7, 9,
12, 12, 13, 14, 16, 17, 19, 19, 30^v/1,

2, 6, 13, 14, 17, 30^v/2, 3, 3, 9, 10, 13, 31^v/1, 2, 4, 6, 8, 9, 10, 16, 17, 31^v/3, 6, 11, 12, 13, 14, 32^v/3, 4, 4, 5, 6, 7, 12, 16, 32^v/2, 7, 15, 33^v/4, 4, 5, 8, 10, 11, 11, 13, 15, 18, 19, 33^v/4, 7, 10, 11, 18, 34^v/2, 3, 4, 5, 7, 9, 10, 10, 14, 16, 17, 18, 34^v/1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11, 15, 17, 35^v/1, 4, 6, 6, 8, 9, 15, 18, 35^v/2, 3, 4, 6, 7, 10, 15, 15, 19, 36^v/1, 7, 9, 10, 12, 12, 13, 13, 16, 36^v/8, 15, 17, 37^v/1, 8, 11, 12, 14, 17, 19, 37^v/2, 3, 6, 8, 10, 12, 13, 19, 38^v/7, 10, 12, 12, 14, 15, 38^v/2, 4, 5, 5, 8, 9, 11, 11, 12, 14, 39^v/7, 8, 10, 10, 11, 13, 19, 39^v/1, 2, 3, 6, 8, 12, 13, 14, 18, 40^v/2, 4, 9, 16, 40^v/2, 3, 4, 7, 8, 10, 15, 18, 41^v/2, 5, 8, 11, 41^v/2, 2, 2, 10, 12, 19,

42^v/1, 5, 6, 7, 7, 8, 10, 12, 18, 42^v/4, 7, 9, 12, 12, 13, 14, 14, 15, 17; ш- 29^v/8; [шн] 38^v/14, 16; шкн> 9^v/16; [шн] 1^v/16, 39^v/15, 42^v/15, 42^v/15; [шн?] 35^v/17, 36^v/17, 37^v/16, 40^v/18; și cu v. cu; 2. conj. cu nuanță adverbială шн 11^v/14, 15, 16^v/11, 11, 17^v/4, 5, 18^v/10, 10, 21^v/12, 12, 23^v/2, 3, 34^v/5, 6, 36^v/14, 14, 37^v/2, 2, 15, 40^v/2.

Ștefan n. pr. m. стефанъ 5^v/9—10.

șterge vb. III cj. pr. 3 sg. сь шкргж 31^v/10, 39^v/3; сь ш[к]рж[ж] 39^v/16.

ști vb. IV ind. pr. 1 sg. шнъ 9^v/4; 1 pl. шмъ 31^v/10; нъ шмъ 31^v/11.

știre s. f. nom. ac. sg. шнръж 9^v/12.

T

taină s. f. nom. ac. sg. таянж 1^v/4, 8^v/19, 15^v/8, 24^v/3, 36^v/19, 41^v/7, 16; [т]аянж 32^v/11; [та]иянж 40^v/17.

taipă s. f. nom. ac. pl. таипеле 11^v/1; [таипеле?] 40^v/1.

tare adj. m. nom. ac. sg. тарѣ 18^v/14, 22^v/18, 30^v/16; f. тарѣ 1^v/7—8.

tată s. m. nom. ac. sg. [т]а[т]ж 35^v/19; татъль 9^v/3, 14, 11^v/13, 15^v/19, 18^v/8—9, 22^v/9, 23^v/1, 24^v/10, 29^v/14, 29^v/1, 34^v/4, 36^v/2, 12—13, 37^v/10—11, 42^v/6, 42^v/11, 13; т[а]тъль 25^v/19; татъль 12^v/18, 14^v/3, 14^v/6, 17^v/3, 19^v/11, 21^v/10—11, 28^v/17; 29^v/18—19, 19; татъль 29^v/5; g. d. sg. татъльши 30^v/3; т[а]т[т]мъши 29^v/14.

tăia vb. I cj. pr. 3 sg. сь тая 4^v/1; imper. 2 sg. тае 4^v/1; ger. тьяндъ 4^v/1; refl. pf. 3 sg. тья се 4^v/2.

tăiere s. f. nom. ac. pl. тьяри 4^v/9.

tămîie s. f. nom. ac. sg. тьямъе 7^v/14, 19^v/7, 25^v/6.

tărie s. f. nom. ac. sg. тьярѣ 3^v/3, 7^v/12—13, 13^v/16, 20^v/3—4, 26^v/11, 36^v/2, 42^v/3; тьярѣж 1^v/8—9, 5^v/13, 24^v/3, 25^v/4, 27^v/4, 29^v/3, 31^v/19, 36^v/12; тьяриъ 23^v/10; pl. тьяри 5^v/15, 32^v/1; тьяриле 17^v/18.

tău adj., pron. pos. m. sg. тьяу 1^v/3, 7, 3^v/3, 5^v/10, 7^v/7, 9, 8^v/14, 9^v/3, 10^v/6, 10^v/5, 13^v/12, 14^v/13, 17^v/2, 11, 22^v/14, 22^v/8, 23^v/1, 2, 10, 23^v/15, 25^v/4, 8, 13, 19, 26^v/19, 27^v/10, 28^v/9, 11, 30^v/5, 31^v/2, 2, 9, 10, 32^v/5, 5, 9, 33^v/7, 12, 33^v/10, 17, 34^v/6, 34^v/4, 15, 35^v/8, 36^v/3, 36^v/18, 37^v/2, 8, 14; pl. тьяи 3^v/11, 13, 13^v/11, 14^v/14, 16^v/10, 17^v/9, 21^v/7, 11, 22^v/17, 23^v/8, 25^v/1, 15, 28^v/1, 38^v/19, 40^v/5, 41^v/2, 42^v/18, 42^v/8; f. sg. та 1^v/2, 4, 8, 2^v/18, 2^v/1, 3, 3^v/6, 6^v/2, 3, 15, 7^v/8, 9^v/18, 9^v/7, 19, 10^v/5, 7, 9, 15, 10^v/1, 11^v/10, 12^v/11, 13^v/8, 13^v/12, 16, 14^v/1, 2, 16, 14^v/2, 15^v/17, 17^v/16, 19^v/16, 19^v/6, 21^v/1, 22^v/5, 22^v/6, 23^v/9, 24^v/3, 7, 9, 24^v/5, 25^v/11, 27^v/16, 28^v/4, 32^v/8, 33^v/6, 34^v/19, 35^v/16, 36^v/4, 4, 11,

36^v/2, 38^v/17, 39^v/4, 40^v/19, 41^v/3, 12, 41^v/5, 6, 8, 42^v/3; т[а] 40^v/17; [та?] 42^v/18; pl. тале 2^v/5, 7, 7^v/3, 8^v/5, 6, 12, 15—16, 8^v/19, 9^v/19, 9^v/8, 13, 10^v/13, 11^v/1, 13^v/11, 13^v/13, 15, 15^v/13, 17^v/4, 18^v/8, 19^v/1, 3, 21^v/8, 9, 23^v/16, 25^v/6, 27^v/18, 30^v/17, 32^v/7—8, 34^v/2, 17, 36^v/4, 37^v/9, 13, 39^v/1, 6, 41^v/9—10, 42^v/2, 5, 6; [тале] 42^v/19.

Teodor n. pr. m. теодора 5^v/11. tînde v. întinde.

tilhar s. m. nom. ac. sg. тья-Харюль 9^v/13, 39^v/2—3.

toei vb. IV ind. pr. 2 sg. то-чншн 3^v/5.

tocmeală s. f. nom. ac. sg. ток-мѣла[а] 1^v/1; in comp. дѣла[ч]ѣ токмѣле 11^v/20.

toemi vb. IV ind. pf. 2 sg. токмишн 15^v/10; sup. лѣ токмитъ 20^v/13; pas. ind. pr. 3 sg. ѣ токмитъ 27^v/11.

tot adj., pron. nehot. 1. adj. m. nom. ac. sg. тотъ 8^v/13, 12^v/15, 15^v/3, 20^v/14, 21^v/1, 25^v/1, 32^v/10, 41^v/12; тот[а] 41^v/17; тотъ 6^v/14, 10^v/6, 28^v/4; тот[ь] 35^v/17; pl. тоци 5^v/7, 12, 17, 6^v/1, 4, 6^v/1, 13, 12^v/14, 21^v/6, 23^v/7—8, 28^v/1, 28^v/4, 30^v/4, 34^v/8, 9; тци 21^v/10, 21^v/7, 34^v/18, 36^v/10, 40^v/19; f. sg. тоатж 6^v/10, 8^v/9, 11^v/1, 11^v/19, 12^v/9, 12^v/8, 15, 15^v/18, 17^v/1, 23^v/19, 23^v/11, 25^v/10, 12, 27^v/2, 8, 28^v/6, 31^v/15, 34^v/19, 35^v/3, 35^v/15, 38^v/1—2, 42^v/1, 42^v/8; тятж 12^v/17, 40^v/6, 41^v/8; т[о]атж 42^v/9; [тоатж] 39^v/16; pl. тоате 7^v/3, 10^v/1, 16, 10^v/4, 12^v/12, 18, 13^v/3, 17^v/18, 17^v/3, 18^v/2, 20^v/15, 26^v/10—11, 29^v/2, 34^v/3, 9; тятѣ 17^v/16; m. f. g. d. тоутѣрѣ 29^v/17, 40^v/4, 42^v/7—8; тоутѣрѣра 18^v/5; тѣрѣрѣ 37^v/15; loc. adv. in tot locul, in toate locurile v. loc; in toată vremea v. vreme; 2. pron. nehot. m. nom. ac. sg. тотъ 40^v/5; pl. тоци 1^v/6, 5^v/19, 6^v/3, 20^v/14, 16, 26^v/19, 32^v/13, 33^v/7—8, тци 26^v/18. pl. f. тоате 7^v/10, 9^v/15, 10^v/17, 19^v/4, 21^v/19, 29^v/6, 31^v/8, 10,

32^v/12, 36^v/2—3; тятѣ 31^v/5, 36^v/5; m. f. g. d. тоутѣрѣ 24^v/10, 28^v/14; тоутѣрѣ 36^v/15; тѣтѣрѣ 12^v/2; тоутѣрѣра 18^v/12.

treabă s. f. nom. ac. sg. т[р]ѣк[л]-бж 36^v/12.

tree vb. III ind. pr. 2 sg. ноут трѣчн 17^v/6; cj. pr. 1 pl. сь трѣ-чѣмъ 19^v/5—6; imper. 2 sg. трѣчн 22^v/7; ger. дрекънтъ 26^v/17.

trei nr. card. трѣи 11^v/11, 14^v/12, 15^v/6, 18^v/17, 38^v/18; nr. ord. дъ. трѣилъ 8^v/9; а трѣя 5^v/12, 14^v/9, 14^v/11, 29^v/12—13, 33^v/3; nr. adv. дѣ трѣи орн 3^v/13, 10^v/13, 11^v/6, 11^v/8, 16^v/19, 17^v/15, 17^v/14, 18^v/15—16, 25^v/16, 29^v/1, 30^v/12, 37^v/19, 39^v/19, 39^v/9, 41^v/10; дѣ трѣин [орн] 3^v/17.

trezi vb. IV refl. cj. pr. 3 sg. сь се трѣзѣскж 1^v/10.

trimite vb. III ind. pr. 1 pl. трѣмѣтѣмъ 14^v/6, 24^v/10, 42^v/13; трѣ-мѣтѣ 21^v/10, 25^v/18—19; трѣилѣтѣмъ 17^v/3, 18^v/8, 19^v/10—11; pf. 2 sg. трѣмѣсѣшъ 22^v/13—14; 3 sg. трѣмѣсе 8^v/10; imper. 2 sg. трѣмѣте 7^v/8, 21^v/9—10, 33^v/12, 34^v/19, 34^v/17; трѣ-лнтѣ 1^v/2.

troiță s. f. nom. ac. sg. тронцж 28^v/18.

tropar s. n. nom. ac. sg. тропари 9^v/10; pl. тропареле 16^v/16, 16^v/13, 17^v/5.

trup s. n. nom. ac. sg. тропъ 25^v/8, 36^v/8, 38^v/4; тропъсь 9^v/11, 26^v/19, 37^v/14; трѣпъсь 32^v/4; трѣ-поуль 33^v/9—10; g. d. тропъсьши 19^v/4, 23^v/12, 24^v/16; трѣпъсьши 39^v/7—8; pl. nom. ac. тропъсьре 5^v/15—16; тропъ-поурѣ 17^v/18; тропъсьрѣн 23^v/11; g. d. тропъсьреѣшъ 28^v/9; трѣпъсьреѣшъ 36^v/15—16; тропъсьреѣшъ 35^v/2.

tu pr. pers. nom. voc. тоу 13^v/15, 19^v/8, 24^v/10, 25^v/15, 30^v/17, 31^v/1, 2, 32^v/4, 36^v/9, 38^v/12, 42^v/5; d. цѣе 9^v/6, 14^v/5, 17^v/2, 17^v/11, 18^v/2, 6, 8, 19^v/10, 20^v/3, 20^v/18, 21^v/10,

22^v/17, 23^v/6, 23^v/7, 24^v/2, 10, 24^v/1, 2, 17, 25^v/9, 13, 18, 27^v/12, 30^v/13, 15, 15, 31^v/15, 33^v/7, 36^v/7, 9, 39^v/2, 42^v/6, 42^v/12; цї[ї] 25^v/11; [цї]ї 35^v/3; -ци 7^v/4, 14^v/15, 15^v/1, 5, 13, 16^v/8, 17^v/12, 22^v/17, 19, 24^v/4, 25^v/2, 31^v/8, 13, 15, 33^v/9, 35^v/5, 36^v/1, 40^v/12; -ци 12^v/17, 15^v/17, 17^v/19, 21^v/1, 23^v/19; ac. тїне 10^v/10, 13^v/17, 21^v/11, 27^v/3—4, 30^v/14, 14—15, 35^v/19, 42^v/

15, 16, 42^v/5, 11; тї 3^v/3, 17^v/17, 23^v/13, 27^v/8, 34^v/2, 2; -тї 9^v/7, 10^v/19, 11^v/18, 11^v/3, 14^v/16, 15^v/1, 6, 13, 16^v/9, 27^v/7, 29^v/2, 38^v/20, 38^v/15; 39^v/3, 39^v/6; -[тї] 37^v/12; -тї 27^v/4.
tunzător s. m. g. d. sg. тoун-жтoрoлш 4^v/3—4.
turmă s. f. nom. ac. sg. тoурмж 22^v/6.

Т

ține vb. III cj. pr. 3 sg. сѣ цїе 1^v/15—16, 4^v/11, 16^v/16, 38^v/5, 39^v/10; сѣ цїе 19^v/15; цїе 26^v/4; 3 pl. сѣ цїе 15^v/6; inf. дѣ цїнкрѣ 33^v/17; ger. цїнндѣ 26^v/14—15, 41^v/4; refl.

ind. pr. 3 sg. шн лѣ цїне 16^v/7; cj. pr. 3 sg. сѣ шѣ цїе 11^v/10.
ținere s. f. nom. ac. sg. цїнкрѣ 13^v/4, 14^v/1—2, 24^v/8—9, 37^v/12.
ținut s. n. nom. ac. sg. цїнстѣ 21^v/14.

У

ucenic s. m. g. d. pl. oученичлѣ 32^v/2.
udătură s. f. nom. ac. sg. oудж-тѣрж 4^v/9.
umăr s. m. nom. ac. sg. oумѣръ 26^v/5; oумѣ[r]sa[ъ] 2^v/15—16.
umbra vb. I ind. pr. 3 pl. ѱблж 12^v/5, 27^v/19.
umbri vb. IV ind. viit. 3 sg. oумбри вѣ 27^v/4.
umple vb. III ind. pr. 3 sg. ѱмплѣ 10^v/17; pf. 2 sg. ѱмплшн 9^v/15; 3 sg. ѱмплш 31^v/5; cj. pr. 1 pl. сѣ ѱмплѣмѣ 27^v/13; imper. 2 sg. ѱмплѣ 14^v/15, 37^v/15; refl. pf. 3 sg. ѱмплш се 8^v/6; cj. pr. 3 sg. сѣ се ѱмплѣ 41^v/4.
umplere s. f. nom. ac. sg. ѱмплѣкрѣ 20^v/4; [ѱ]мплѣкрѣ 37^v/19; pl. ѱмплернѣ 13^v/12; ѱмплернѣ 42^v/19.
un¹ art. nehot. m. nom. ac. sg. oуѱ 8^v/15, 26^v/16, 30^v/4; g. d. oуѱнш 2^v/12; f. nom. ac. sg. o 2^v/6, 13, 30^v/11.
un² nr. card. oуѱ 28^v/15; oуѱншѣ 27^v/6, 29^v/18, 29^v/5; g. d. oуѱншѣ 9^v/6;

f. nom. ac. sg. o 5^v/10, 28^v/18, 34^v/1, 2, 38^v/15, 16; unu[l]-dulcei v. dulce; unul-născut, unului-născut, v. născut² nice o v. nici unul; ѱнтр шнѣ 30^v/2; nr. distr. кѣтѣ oуна 1^v/17.
unerop s. n. nom. ac. sg. oуѱкрoпшѣ 38^v/1, 3—4, 6.
untuncaree v. întuneric.
unul pron. adj. nehot. m. nom. ac. sg. oуѱншѣ 4^v/12, 12^v/14—15, 28^v/5, 15, 35^v/15.
urariu s. n. nom. ac. sg. oурарoлѣ 1^v/17, 2^v/1, 15, 4^v/11, 11^v/10, 15^v/5, 16^v/6, 16^v/16, 19^v/15—16, 29^v/10, 32^v/7, 33^v/4, 37^v/14, 38^v/11; oрларoлѣ 17^v/8; Spարոյա 33^v/18—19.
uri vb. IV ind. pr. 3 sg. нш oурѣцѣ 10^v/19.
useat s. n. nom. ac. sg. oуc-катоуѣлѣ 15^v/9—10.
usă s. f. nom. ac. pl. oу[cнѣ]лѣ 39^v/17.
uşă s. f. nom. ac. pl. oушн 11^v/7, 29^v/12, 12.

V

Vasile n. pr. m. вѣснѣ 5^v/2, 22^v/7.
vărsa vb. I ind. pf. c. 3 sg. чѣс вѣрса[тъ] 2^v/14—15; refl. ind. pf. 3 sg. вѣрса се 32^v/15.
văzduh s. n. g. d. sg. вѣзѣш-ѣсѣш 12^v/1.
văzui s. n. g. d. pl. вѣзoутѣлѣш 29^v/16—17.
veac s. n. nom. ac. sg. вѣкѣ 18^v/6; вѣкоуѣлѣ 30^v/6—7; pl. вѣчн 14^v/17, 26^v/9, 32^v/11; вѣкѣрѣлѣ 29^v/2; g. d. вѣчлѣш 6^v/14, 38^v/8, 39^v/15—16; loc. adv. ѱнтрѣ вѣчн 1^v/9; ѱ вѣчн дѣ вѣкѣ 11^v/16—17, 17^v/9; ѱ вѣчн дѣ вѣкѣ 8^v/2, 9^v/4—5, 13^v/1, 14^v/4, 14^v/8, 16^v/1, 17^v/5, 18^v/10, 18^v/9, 19^v/12—13, 21^v/12, 22^v/10, 23^v/3, 24^v/12, 25^v/3, 28^v/12, 34^v/6, 36^v/14, 37^v/3, 41^v/2—3, 42^v/8; <ѱ> вѣчн дѣ вѣчн 11^v/15; ѱ вѣ[чн] дѣ вѣ[чн] 42^v/15; ѱнтрѣ вѣчн вѣкѣлѣш 2^v/5; ѱ вѣчн вѣкѣ-лоуш 3^v/9; ѱ вѣчн вѣкоуѣлоуш 16^v/11—12; ѱ вѣ[с]а[лѣ] дѣ вѣчн[?] 42^v/17—18.
vedea vb. II ind. pf. 3 sg. вѣзѣ 4^v/14; viit. 3 sg. вѣ вѣдѣ 37^v/16, 19—37^v/1.
veni vb. IV ind. pr. 3 sg. вѣнѣ 7^v/12, 32^v/12; вѣн[ѣ] 29^v/19; pf. c. 3 sg. вѣнат ѣс 29^v/8; viit. 3 sg. вѣ вѣнн 1^v/11—12, 16^v/14, 26^v/2; вѣнн вѣ 27^v/3, 29^v/15; cj. pr. 3 sg. сѣ вѣе 36^v/3; сѣ вѣе 24^v/17; сѣ вѣлѣ 38^v/3; 3 pl. сѣ вѣлѣ 15^v/1—2; imper. 2 sg. вѣнн 10^v/18, 18^v/3, 26^v/11, 31^v/8, 37^v/9; 2 pl. вѣннцн 14^v/12, 16^v/5.
venire s. f. nom. ac. sg. вѣнѣлѣ 33^v/6.
veselie s. f. nom. ac. sg. вѣсѣлѣе 2^v/11—12, 9^v/17—18.
vesti vb. IV ind. pr. 3 sg. вѣстѣцѣ 10^v/14—15; cj. pr. сѣ вѣстѣцѣкѣ 11^v/10; loc. verb. дѣлѣчѣ вѣстѣнндѣ 20^v/3.
vestitor s. in comp. доуѣчѣ вѣстѣтoрoлѣ 19^v/17—18.

veşmint s. n. nom. ac. sg. вѣшмнѣнтѣ 2^v/11; вѣшмнѣнтѣлѣ 2^v/18; pl. вѣшмнѣнтѣлѣ 22^v/2—3.

viaţă s. f. nom. ac. sg. вѣѣцж 4^v/4, 19^v/5, 23^v/17, 32^v/15; вѣѣцѣ 4^v/16, 6^v/14, 8^v/14, 12^v/15, 14^v/17, 28^v/16, 28^v/6, 32^v/11, 35^v/3, 35^v/9, 15, 38^v/8, 39^v/15, 40^v/19, 42^v/1; g. d. вѣѣцѣн 18^v/2—3; in comp. viaţă-dătătoriu v. dătătoriu; viaţă-făcătoriu, viaţă-făcătoriu, viaţă-făcătoare v. făcător.

vie vb. III ind. pr. 1 pl. вѣѣ 34^v/9.

vin s. n. nom. ac. sg. вѣнѣ 4^v/17.

vinde vb. III pas. ind. imperf. 3 sg. вѣндѣштѣ вѣ 32^v/14.

vindeca vb. I imper. 2. sg. вѣндѣкѣ 36^v/14.

vindecare s. f. nom. ac. sg. вѣндѣкарѣ 39^v/7.

virtute s. f. nom. ac. sg. вѣртѣтѣ 2^v/1.

vistier s. n. nom. ac. sg. вѣстѣтoрoлѣ 10^v/17.

viţel s. m. nom. ac. pl. вѣцѣн 10^v/5—6.

viu¹adj. m. nom. ac. sg. вѣс 38^v/13.

viu² s. m. nom. ac. pl. вѣнн 6^v/5, 7^v/5, 29^v/15; g. d. вѣннѣрѣ 30^v/6

viil face v. face.

vihod s. n. nom. ac. sg. вѣхoдѣ 15^v/1, 16^v/5, 26^v/13, 27^v/13.

virf s. n. nom. ac. sg. вѣрѣшѣлѣ 26^v/9, 29^v/7.

virtos adv. вѣртoсѣ 9^v/1—2, 21^v/18, 32^v/14; вѣртѣш 9^v/16.

voi pron. pers. nom. ac. pl. вoи 26^v/19, 30^v/4, 32^v/5, 15, 34^v/8; -вж 21^v/14, 16.

voie s. f. nom. ac. sg. вoѣ 7^v/4, 4, 17^v/17, 17, 34^v/4, 4; вoлѣ 36^v/4.

voinic s. m. nom. ac. pl. вoнннчн 4^v/12; вoнннчн 12^v/13; g. d. pl. вoнннчлѣш 42^v/7.

voinicame s. f. nom. ac. sg. кон-
никаме 15^v/11.

vostru adj. pos. m. pl. востри
26^v/8; f. востри 22^v/6, 26^v/6; [в]ост-
ри [р]и 36^v/16.

vraci s. m. nom. ac. sg. врачь
36^v/15.

vraĭmaş s. m. nom. ac. sg.
връжмашь 8^v/13, 12^v/15, 21^v/1—2;
pl. nom. ac. връжмашин 2^v/3—4; g.

d. връжмашинъ 38^v/19.

vrea (voi) vb. II ind. pr. 1 g.
-вою 2^v/7, 9^v/16; 2 sg. ври 9^v/9, 22^v/
16; -ври 9^v/8, 15; 3 sg. ва 1^v/7, 11,
12, 4^v/8, 4^v/7, 6^v/5, 11, 10^v/5, 14^v/17,
16^v/15, 15, 16^v/14, 19^v/18, 20^v/16,

20^v/8, 22^v/1, 25^v/14, 26^v/2, 30^v/7, 31^v/7,
31^v/13, 17, 32^v/10, 11, 32^v/9, 37^v/16,
19, 39^v/9, 15, 39^v/4, 11, 40^v/2, 40^v/6;
-ва 27^v/3, 4, 29^v/15; 1 pl. ври 21^v/2;
3 pl. ври 3^v/13, 18^v/12; [в]ри [р]

40^v/16; ври 1^v/18, 13^v/3, 15^v/14, 17^v/6,
32^v/11; pf. 3 sg. ври 8^v/1; viit. 3 sg.
ва ври 1^v/3, 7^v/5, 10^v/16; ва ври [р]
33^v/14; cond. pf. ври ври 10^v/15; ври
ври 10^v/3; нс ври ври 10^v/16—17.

vreme s. f. nom. ac. sg. време
12^v/3, 27^v/10; врѣмѣ 1^v/11, 12, 16^v/18,
22^v/18; loc. adv. ↑ тогѣж врѣмѣ
23^v/13—14, 42^v/19.

vrege s. f. nom. ac. sg. ври
врѣге 11^v/4; comp. ври ври 10^v/1.

Z

zace vb. III cj. pr. 3 sg. съ
закъ 4^v/8, 7^v/12.

zămishi vb. IV pas. ind. pr. 1
sg. замисити сънтъ 9^v/10.

zăpadă s. f. nom. ac. sg. запада
9^v/16.

zeu s. m. nom. ac. sg. зисаь
15^v/2.

zgău s. n. nom. ac. sg. згъсаь
10^v/4.

zi s. f. nom. ac. sg. зи 28^v/4,
29^v/13, 33^v/4, 35^v/17, 40^v/15, 41^v/9;
[зи?] 41^v/17; зина 6^v/4; pl. зинае
18^v/2.

zice vb. III ind. pr. 1 sg. ну
зика 38^v/19—39^v/1; pf. 3 sg. зисе 32^v/2;
pf. c. 1 sg. ама зиса 16^v/17; 3 sg.

чѣс зиса 39^v/14; cj. pr. 3 sg. съ зикъ
7^v/18—19, 11^v/15—16, 15^v/4, 19^v/11,
21^v/14, 27^v/7, 32^v/11, 36^v/1, 38^v/8,
40^v/13; [съ зикъ?] 36^v/17; зикъ 4^v/18,
4^v/18, 8^v/5, 11^v/5, 20^v/8, 20^v/3, 27^v/9,
29^v/12, 31^v/1, 38^v/11, 39^v/13; [зикъ]
37^v/20, 1 pl. съ зичема 20^v/14; съ зичѣ
20^v/16; 3 pl. съ зикъ 28^v/16, 29^v/13;
imper. 2 sg. зѣ 6^v/12, 17; зи 18^v/1.

zicere s. f. nom. ac. sg. зичерѣ
40^v/10; pl. зичери 13^v/12.

zidi vb. IV ind. pf. 2 sg. зи-
диши 17^v/2; 3 pl. зидиръ 2^v/5—6; im-
per. 2 sg. зидѣши 10^v/2—3; refl. cj.
pr. 3 pl. съ се зидѣскъ 10^v/1—2.

zveazdă s. f. nom. ac. sg.
звѣзда 41^v/16.

LITURGHIERUL LUI CORESI

... БЕСУ ...
 ... ДИ ...
 ... ЕВА ...
 ... ДОМНЕЗЕЛСКАТАННА ...
 ... ПОТЕАТАНАМОАПАЧЕ ...
 ... ТОУН ...
 ... ШИИИЕМА ...
 ... СЪШЫПЪЗЪСКЪ ...
 ... СЪСЕ ПОСТЪСКЪ ...
 ... ШИ СЪСЕ ТРЕЗВЪСКЪ ...
 ... СЛОУЖЕБЪ ...
 ... ДЪПЪ ...
 ... ОБИЧАЮАЪ ...
 ... СЪМЕРГЪ ...
 ... ШИ ...
 ... КЪ ...
 ... СТРАНЕКЪ ...
 ... КЪ ...

[The text on this page is extremely faded and illegible. It appears to be a list or a series of entries, possibly names or titles, arranged in two columns. Some faint words like "ВРАЦЕ" and "АККО" are visible.]

РИТЕ СТИХАЮЛЬ КОУ ОУРАЮЛЬ •
 ПЕУТЪЛЪ СЪВЪЛОСЛОУТЪСКЪ ЕЛЬ ГРА
 МСКЪ • Е ВАГОСЛОЕНТЬ ДОУМНЕЗЕУ
 ДЪ ЮСТУ ПОУРАУТЪ ШИ АКУМЪ ШИ ПЪРУ
 РЕШЪ АНТРАУ ВЪТЪН ВЪКЪЛЪН • А БЪИМ
 СЪМЪТЪ АНТРАУ ОЛАТЪН ДЪ ОЛАТАЮ
 ШИ СЪСЪ АБРАЧЕ АСТИХАРЕ • СЪСЪ РОА
 ЦЕ АШАКА ШИ ПРЪУТЪЛЪ • ОУКЪРА
 СЕ СОУФЛЕУЛЪ МЪЕУ АДОМЪЛЪ •
 ВЪМЪ АБРАЧЪ АНТРАУ КЪМАШЕ ДЪ СПЪ
 СЕНЪ ШИ КЪВЪШМЪНТЕ ДЪ ВЕСЕ
 АЪЕ АБРАЧЪ АНТРАУ • КЪОУНЪНЦЪН РЕ ПЪ
 СЕМНКОУНЪНЦЪ • ШИ КЪ ОНЕЗЪСЪТЪ
 ФЪЗМЪСЪЦЪМЪ КЪ ФЪМЪСЪЦЕ • СЪСЪ
 АТЕ ОУРАЮЛЬ • СЪЛЪ ПОУРЕ СЪ ОУМЪ
 ДЪ • АГЪ • АГЪ АНЦЕЛЕ СЪЛЕ БЪЦЕ
 АМЪННЪ • АБЪ РЕВЪТЪСЪН СЪ
 ЕРЪ ПТАТАМЪНЪ АМЪНЪ

ПОБСАЗЕНСЕ АВЪЗТЪТЕ • ДЕРЪПЪТА

...МЪСЕ ДРАЧЪН • ШН •
...ФЪРЪМНТА ВЪРЪ

...МЪ ШН • ИДН
...ШН АВЪЗЪМЪ

...А ТЪМ СЪ
...СЪРЪВЪДЪМЪСЪ

...ВЪ АМЪ ВАНДЪ
...АРТЕ • ПЪРЪ ПО

...ШНЪ ТЕ КОУ
...МЪ ВЪ АПАТРАХЪ

...СЪ ЖЕЛЪ СЪРЪМЪ
...ВЪ ОУМНЕЗЕУ ТЕУ

...ПРЕПРЕУЦЪН СЪН
...ДЕЩНЪЪ АВАРЪ

...ДЕ ДЕЩННЦЪ
...ВЪШМЪНТА ВЪ АН • НОВА

...ВЪСКЪ ЕЛЪ ШН СЪ
...ВЪСОДЪВНТЬ ДОУМНЕЗЕУ

...МЪН СЕ КЪ ТЪРЪЕ • ШН ПОУСЕ НЕ
...ТЪ КЪЛЪ МЪ • СФЪРЪШНТАД ПН

...ДЕ МЪЛЕ КЪ ТЕРЪЕИ • ШН АНТРОУ
...ПОУСЕ МЪ • РЪЖАВНЦЕДЕ СЪЖА

...ЦЕ МЪЖННН, СЪГРЪМЪСЪ ВЪ МЪДЕ СКРЪ
...СЪ МАНДЪ НАННТЕ • А ТЪМ СЪ А СФЪ

...ТА • ШН СЪ ВЪ АГОСЛОВЪСЪ МЪ СЪГРЪ
...МЪСЪ МЪЗЪКЪНДОУСЕ КОУ ПОУСА

...ПРЕУЦЪНЪН ДОУМНЕ АВАРЪ КЪРЪСЕ МЪ
...ДЕРЪПТАТ • ШН ПЪРЪ ПОДОБЕННЪИ

...ТЪН КЪ БОУ • ПЪРЪЕ БОУ КОУ РАСЕВЪКЪ
...А ТЪМ СЪ КЪРЪГЪ ПРЪУТОУАВЪ ШН СЪСЕ

...СПЕЛЕ, СЪФА МЪ ПРЪУНЪ МЪ КЪНО
...НН, ПЪ АНАННТЪ ПРЪСКОМН ДЪСЪНННЕ

...ШН АНТРОУ ЕЛЪ СЪГРЪМЪСЪ ОУМНЕ
...КОУРЪЦЪЩЕМЪ ШНМЪ МЪНЪ АЩЕ • АТ

5 **Д**Е ПЛОДИТЕ • **В** АННІ П
 ДЕ КРОУЧЕ ПРѢУТОЛЬ ГРАМОКЖ • **Г** РЪ ЗЕСЕ
 МІЕЛЪДЪ ЛЪ ДОУМНЕЗЕЪ ЛЪШ ПКАТЕ
 ДЕ ДОУМІЕН , ДЕРЕПТЬ АЛЪ МІЕН ЕІАЦА
 ШН СПЗСЕНІЕ • ШН СЪЛЪ АТО ДВЖ КСУ
 ЧТА ПАРТЕЧЕ АДЕ КРОУЧЕ • НОМА ДЕ
 КАФЯКАЛДЪ ШН КЪ АБОУРЬ • АТОУНЧЕ
 СЪЗАКЖ КЪ ДОСЪЛЪ АСОУСЪ , ДЕРЕПТЬ
 СЪНЪ ФАКЖ ДЕДЕ СОУПТЬ ОУДАЖТЪРЖ •
А ПЪОЛГЖ ЁЛЪ ДЪДЕРЪПТА ПАРТЕ
 КОУ СФНТА КШПІЕ , СЪГРЪЖСКЖ •
 ІНЪЛЪ ДЕМ ВЪШННІН КОУ СОУЛНЦА
 КШАСТЕЛЕ ЛОУН АПОУНСЕ , ШНАЧІАШЪ
 ЕШН СЪНЦІЕ ШН АПЖ • ШН ВЪЗЪ МЪРТОУ
 РНОН • ШН АДЕ ВЕРНТЖ ІАСТЕ МЪРТОУ
 ЛОУН • ДІАКОНЪЛЪ СЪВАЦІЕ АСФН
 ТЪЛЪ ПЪТІРН ДЕМ ВІНЪ ШН АПЖ АПРЕЪ
 НКЖ МАИТЕ ВЪТРАЖ ПРѢУТЪЛЪ

а

АЛОСЛОКЪЩЕ ПЪРНТЕ • ШН СЪПРОІН
 МЕСКЪ ДЕ АЧІАТЪ БЛАГОСЛОВЕНІЕ •
 ПРѢУТЪМ СЪЛ АМЖЕННА ДСАПРЕСКЪ
 АЕСЪ ГРАЖАСКЖ • НТРЪ ЧНОТЕ ШНАГО
 МЕНЪ ПРѢБЛГОСА СЕНТЕН АПЪРЪТІСА
 НОСТАЖ АЛЪ ДОУМНЕЗЕЪ ПЪСКЖТО АРЕ
 ШН КОУРАТЖ ФАТЖ МАІОІА • ЧЕДЕРІ
 ТЪ РОУГЖКНЪ ЕН ПРІШМІЩЕ ДСАМІ
 ЖЪЗТВА АЧАСТА ЧЕЕ АНТРЕ ЧЕРЮ А
 ТЪЖ ЖЪЗТЗЕННЪЦЪ ШН СЪЛ ОУСАРТЕ
 СФНТА КЪПІЕ , СЪШ ПОУЕ А ДІСТЪН
 СФНТЕ ЕН ПЪІНЕ • ААТРЕСА ПРѢСУ
 РЕ СЪГРЪЖСКЖ • ОУ ТЪРІА АЧІАСТА
 ТЕН ШН ЕІАЦЖ ФЖКЖ АСАРЕ КРОУЧЪ •
 ННОТНЦІН ЧЕРЮЛДН ТЪРІЕ ФЪЖ ТРЕС
 ПЪРЕ • ННОТНЪАШН ОАЖЕНТЪЛ ПРЪ
 АСКЪЛЪ АНАЕНТЕ КОУРАТЪОСЪ ШН СЪ
 ТЕЗЖТО РЮЛЪ ІОУАШЪ • ФНЦІН СЪЛ
 ШНЦІН ШН ДЕ ТОУН АЪУ ДІУН АЛОСЛОКЪЩЕ

б

ШН АНТРОС ФНЦН ПЗРНЦІН НОЦРІ ПРБ
 УЦНАДЪ АЧЕЛЪТОРН • ВАСНАІЕ ЧЕЛА МА
 РЕЛЕ • ГРНГОРІЕ ВОУЖИТЪЛЪ ЛЪ ДОУМ
 НЕЗЕУ • ШН ІОАНЪ КЪ РОСТЪЛЪ ДЕ АОУ
 РЬ • А ФАНАСІЕ ШН КІРНАЛЪ • НИКОЛА
 ЧЕЕ ДЕА МІРА • САВА АЛЬ СРЪВНУ
 ІІ ТОЦН СФНЦІН ПРБЦІН ЧЕА МАИ МА
 ІН • СФНТОУЛЪ АПОСТОЛЪ АТЪЮЛЪ
 МЧЕННЪ ШН МАРЕ ДІАКОНЪ СТЕФА
 НЪ • СФНЦН МАРН МЧЕННЧН • ГЕОР
 ІЕ • ДНМНТРОІЕ • ФЕОДОРЬ • ШН
 ТОЦН СФНЦІН МЧЕННЧН • ПРБПОДСВ
 ЕННІА • НЕЗЕУ ПОУРЪТЪТЪРІН
 ПЪРІН • ЧАФОНЕ • ЕЦФН
 МІЕ • С • А ФАНАСІЕ
 А ФОНЕНУЛЪ • С • АЛЬ СРЪВНУ
 ВОУН ПРБПОДОБЕННЧН • СФНЦІН ЧЕА
 ТЕНЪ ДОДАТЬ АРЦІННЪ ШН ЧЕДЕ ФХ
 ЕЦФН • МАША ДМІАНЪ • ПАІТЕ

МШАНЪ • ШН ТОЦН СФНЦІН ФХРЪ АРЦІН
 НТЬ • СФНЦІН ШН ДЕРЕЦІН АН АДОУ
 НЕЗЕУ ПЗРНЦІН ІОАНМЪ ШН АННА •
 СФХИТЪЛЪ ЧЕН АСТЕ ЗНЦА • ШН ТОЦН
 СФХИЦІН • ЧЕ ДЕРЕЦТЬ РОУГА ІСАРЬ
 ЧЕРЧЕТЪ НОН ДОАМНЕ • ШН АША
 А ФХРЪМЪ • СХА ПОУЕ АНАТЪА Г
 ТЕ ДІСТЪНГА • ЖАСЪ ШН АЛАТЕ
 РЪНДЪ СЪЛЕ ПОУЕ • АТІА СХА ШН
 ТЪ ПРЕСКОУРЕ ГРЪМЪСЪ • А ЕТСА
 ЕПНКОПІА КАРЕН ДЕРЕЦТЬ СЛЖЕСЕ
 АЕ ЕПНКОПОУА НОСТРЪ • ЗІН ПРЕН
 МЕ • ШН ЧІНСТНТА ПРБЦІЕ ЧЕЕ ДЕ ХА
 СЛОУЖЕЪ • ШН ТРОТЬ ЧІНОУА ПРБ
 ЦЕСКЪ • АЕ БОУНН ЧІНСТЫЦІ ШН ДЕ
 ДОМНЕЗЕУ ПЗРНЦН АПХРАЦІН НОЦРН •
 АЕ ШЕРБОУА АДОУМНЕЗЕУ • ЗІН ПРБ
 ПОУМЕ НГОУМЕНУАХН • ДЕ ФРАЦІННО
 ЦРН ШН КОУ СЛОУЖИТОРН ШН ПРБЦІН

ДІАКОНІН • ШН ТОЦН ФРАЦІН НОЩН
 КІМЪ АНТРА ТА АПРЕУНАРЕ ДЕРЕ
 АТА МНЛОСТЕ КХЕЩН ДЕТОЦН МАН
 БОРН ДОАМВЕ ТІА СХРЗЛСКЪ
 ДЕТН НЕВА АВЕ ПРЕ НОМЕ ВІНН • ШН АША
 СЪ А ФХРМЪ • ЗЕ ФЕРНКАТЪ ІЩ
 ШНАЗСАРЪ ПХКАТЕІЩРЪ ФЕРНКА
 ТІТОРДАЛ СФНТЪЛОЦН ХРАМЪ АЧЕ
 ТІА СХПОМЕНТСКЪ ЧЕЛА ЧЕ
 ЛЬНОУНЕ АРХІЕРЕДАЛ • ШН АЦІН ЧЕВА
 АВЕ ПРЕ НОУМЕ МОРЦНАУ • ШН АЦІН
 ТОЦН ЧЕЛА ДЕ
 ХДІЖДЕ АВІЕРЕН КІАЦА КІУНІУ • ШН
 АТА АПРЕУНАРЕ А СІРМНЦНАУ ВРЕЩН
 МЕННЮВН ПУЛІА МЕНЕ • ШН СЪ А ФХ
 РМЪ

КОМЕНАЩЕ ДОАМНЕНІА МХВЕДЕСТО
 БННІЕ ДОУПА МОУЦНМІ МНЛОСТЕ СІН
 ТАДЕ • ШН МН АРТЪ ТОАТЕ ГРЕШАДЕ СЕ
 НЕАТЪ УДОЕ ШНІАЛЪ ФХРМЕБЕ ТІА
 СХПОМЕНТСКЪ ЧІНЕВА ВРЪ ВІНН • ШН
 АНТРА ВТА ПРЕСКХРЕ МОРЦІН АШНЖДЕ
 ТЪ • СХПОУЕ ФХРМЕ ДЕА ПАРТЪ Д
 ЖОСЬ • АСФНТЕН ПХІНЕ , КА ШН ПРІ
 ГДАЛ ШН СЪ А МХТХРНА • СХАДУ
 НЕ ТОАТЕ ЧЕ СІНТЬ АСФНТОУАЛ ВАН
 ФХРМЕЛЕ ДЕА ЖОСЬ СОУПТЬ СФНТА
 ПХІНЕ • КА СХЗАКЪ АПХЗНРЕ ШНАТЪ
 ІЕ , ШН СХНУ КАЗЪ ЧЕВА ТІА СХ
 А ДІАКОНДАЛ КХДЕЛННЦА ШНТХМЖЕ СХ
 АЦІЕ АНТРАНСА , ГРЗЛСКЪ КУТЪ ПРІ
 ТДАЛ • ІАГОСЛОВІЩЕ ПХРТЕ СЕ
 ПРЕ АШНЖДЕ ШННДАОУН
 ХДОУГЗМЪ • ПРЕУТОУАЛ СОУПТНОМЪ
 ДОНЕСН

ДОМНЕ ЗЕМСКА СЛУЖБА • ЧЕЕ АТРОС Ф
 ИЦН ПАРНТЕЛЕ НОСТРО ИЩАННЬ КОУ РО
 СТДЪЛ ДЪ АУРЬ РЪГЖИ СЪ СПРЕКЪ ДИРЕ
КЪ ДИРЕ АДОУ ЧЕМЪ ЦН ХРИСТОА СЕ ДО
 АМНЕ ДОМНЪЛЪ НОСТРО • АНТРО
 МИРНЪ ЗМЪ ДЪ БОУНЪ МНРО СЕНІЕ •
 АЛЪ АНТРО АЛЪ ТЪЖЪ ЖЪ ТЪЖЕННЪ •
 ЧЕМЪ ТЕ НОВА ДОУЛУЦА ТА ПРСОФН
 ТЪЛУН АЛЪ ТЪЖЪ ДЪ • ДИАКОНЪЛЪ • ДО
 УЛУН СЪ НЕ РЪГЖИ • ПРЪДУДЪ СЪ
 БОУНЪ СТИША СЪ ПОУЕ ОПРЕТОУТА
 ПРАМЕ • ГРЪЖЪ • СЪ ННЕ СТИША СЪ
 ТЪ ДЕСУ ПРА ИЩЪ РА ФЕ ЧОРЪЛЪ • ДИ
 АОНЪЛЪ • ДОУЛУН СЪ НЕ РЪГЖИ • ГО
 ПНО СЪ ВЪ ЗЪТОКЪ А ТЪЖЪ ПЪКРОУЕ СЪАРО
 ЧЕНЕ СЪ СЪ ФИТА ПЪЗАНЕ • ГРЪЖЪ СЪ • ДО
 УЛУН АМЪЖИ СЪ ШИ АНТРО ФЪЖИ СЪ
 СЪ СЪ АЛЪ ПИ • ПЪЖЪ А СЪ ФЪЖИ СЪ СЪ
 ДИАКОНЪЛЪ • ДОУЛУН

СЪ НЕ РЪГЖИ • КОА ПЕРЕДЕ СЪ ПЪЖЕТОАРЕ •
 ПОНА СЪЖЪ ДЪТОКЪ АЛЪ ДОНАЕ ПЪКРОУЕ
 СЪ КОА ПЕРЕ СЪ ФЪЖИТОУАЛЪ ПОУИИ • ГРЪЖЪ
 СЪ • КО ПЕРНИИ ЧЕРЮЛЪ ДЪ БЪЖИ ЖЪ
 ЦНЛЕ ТАЛЕ ХРИТОА СЕ • ШИ ДЕЛА ДЪ ДЕ
 ЛЕ ТАЛЕ АПЪ СЪ ПЪЖИ АНТЪЛЪ • ДИАКОНЪ
 ЛЪ • ДОУЛУН СЪ НЕ РЪГЖИ • КОА
 ПЕРН ДЕС ПЪЖЕТОАРЕ • ПРЪДУДЪ СЪ
 ДЕСКЪ АЛЪ ТРЕНАЕ ПЪКРОУЕ • ЧЕМЪ СЪ
 АЕРЪ • КОА ПЕРНЕ АМЪЖИ СЪ • ГРЪЖЪ
 СЪ • КОА ПЕРН НОНДОАМНЕ АНТРО КО
 ПЕРЕМЪЖИ ТЪЛЪ АРЕПНЪ ТЪЛЪ • ГОУЕ
 ШЕ ДЕЛА НОН ТОТЪ ВЪЖИ МАШЪЛЪ ШИ НЕ
 ПРІНТОЮЛЪ • АПЪЖЪ ВІАЦА НОВА СТРО
 ДОАМНЕ • МНЪЖИ ПОНКЪ ПАТЕЛЕ ТА
 ЛЕ • ШИ СПЪЖИ СЪ СЪ ФЪЖЕТЕЛЕ НОВА
 ТРЕ • КА ДОУЛУЧЕЛЕ ДОУМНЕ ЗЕУШИ
 СЪ ОАМЕННІ ОВНТОРН • А БУИ АЛЪ ЦЕ
 СЪ АМЪЖИ СЪ МЪЖИ НАЕ СЪ СЕ ШИ СЪ
 ЖИ ННЕ КЪ СМЕРЕНІ • ГРЪЖЪ СЪ

АГОСЛОВИТЬ ДОУМНЕЗЕУ ЧЕ АША ВРЪ
 АКИМУ ШИ ПОУРЪРЪ ШИ АБЪТИН ДЕ ВЪКЪ
 ДАКОУАЕ • ЕЧЕЛЪ ЧЕСЬ ПОУСЕ НАИ
 НТЕ ШИ ЧИНОТН РЕЛЮ ДАРЪ РЕ ДСМЪОУ
 ДОН СЪНЕ РОУГЪМЪ • ПЕСЕ СЪА
 ОАМНЕ ДОМНОАЬНО
 СТЪ • ЧЕЛА ЧЕ ПЪНИЕ ЧЕРЮАДН МАА
 КАРЕ АТОАТЪ АУМЪ , ДОНЪАЬНО СТЪ
 ШИ ДОУМНЕЗЕУ ІО ХС • ТРЕМЪСЕ СПЪ
 ОНТОРЮ ШИ НЪЗЕХЪНТОРЮ ШИ ДОУАТЕ ДЪ
 ТЪТОРЮ АБЪГОСЛОВИ ШИ АСФЪИЦН НОН •
 АСОУЦН ВЪГОСАОВЪШЕ ДАРОУ РЕЛЕ АЪ
 СТЪ • ШИ АЛЕ СПЕ АЧЕРЮАДН ТЪДЪ ЖЪ
 ТЪВЪНЪКЪ • ПОМЕНЪШЕ КЪ ОУА ДОУАЧЕ
 ОРИЮАДОУЧЕРНАЕ •
 ТЕ ДЕРУАТЪ ДОУСЕРЪ • ШИ ВЪ
 НЕОСЪАДНИ ФЕРЪШЕ АНТРОУ СЛЪЖИ
 РЪ ДОУМНЕЗЕУ ТАЛЕ ТАИНА •

К

АГОСЛОВИТЬ ДОУМНЕЗЕУ ЧЕ АША ВРЪ
 АКИМУ ШИ ПОУРЪРЪ ШИ АБЪТИН ДЕ ВЪКЪ
 ДАКОУАЕ • ЕЧЕЛЪ ЧЕСЬ ПОУСЕ НАИ
 НТЕ ШИ ЧИНОТН РЕЛЮ ДАРЪ РЕ ДСМЪОУ
 ДОН СЪНЕ РОУГЪМЪ • ПЕСЕ СЪА
 ОАМНЕ ДОМНОАЬНО
 СТЪ • ЧЕЛА ЧЕ ПЪНИЕ ЧЕРЮАДН МАА
 КАРЕ АТОАТЪ АУМЪ , ДОНЪАЬНО СТЪ
 ШИ ДОУМНЕЗЕУ ІО ХС • ТРЕМЪСЕ СПЪ
 ОНТОРЮ ШИ НЪЗЕХЪНТОРЮ ШИ ДОУАТЕ ДЪ
 ТЪТОРЮ АБЪГОСЛОВИ ШИ АСФЪИЦН НОН •
 АСОУЦН ВЪГОСАОВЪШЕ ДАРОУ РЕЛЕ АЪ
 СТЪ • ШИ АЛЕ СПЕ АЧЕРЮАДН ТЪДЪ ЖЪ
 ТЪВЪНЪКЪ • ПОМЕНЪШЕ КЪ ОУА ДОУАЧЕ
 ОРИЮАДОУЧЕРНАЕ •
 ТЕ ДЕРУАТЪ ДОУСЕРЪ • ШИ ВЪ
 НЕОСЪАДНИ ФЕРЪШЕ АНТРОУ СЛЪЖИ
 РЪ ДОУМНЕЗЕУ ТАЛЕ ТАИНА •

ЦЕШЕ ФЪРЪ ДЕЦНАЕ МЪЛЕ • МАИ ВЪХУ
 СЪ СПАДЪМЪ ДЕ ФЪРЪ ДЕЦНАЕ МЪЛЕ •
 ШИ ДЕГРЕША ЛЕЛЕ МЪЛЕ КЪРЪЦЪШЕМЪ
 КЪФЪ ДЕЦНАЕ МЪЛЕ СЪ ШИЪ • ШИГРЕША
 ЛЕЛЕ МЪЛЕ АНАИТЕ СЪНТЬ ПОУРЪРЪ •
 ЦЕ ОУНЪ ГРЕШЮ • ШИХЪ КЛЕНШЪГЪ А
 НАИТЕ ТЪ ФЕЧЮ • КЪ СЪ ДЕРЕПТЕЗНТЕ
 АНТЪРЪ КЪВЪНТЕЛЕ ТАЛЕ • ШИ ПЪРЪ ВЕРИ
 КЪНДЪ ВЕРИ ЖЪДЕКА • ЯТЪ АМУ АНТЪРЪ
 ФЪРЪ ДЪЦЕ ЗИМНОСАНТЬ СЪНТЬ • ШИ АН
 ТЪРЪ ПЪКАТЕ ФЪЕМЪ МЪМА МЪ • ЯТЪ
 АМУ АДЕВЪРЪ ЮБЕНТАН ФЪРЪ ШИРЪ • ШИ
 АСКЪНОУЛЬ АПРЪ АЦЕЛЕПЧЮНЕЕН ТАЛЕ
 ЦЪНТЪ МЪЕН • СТРОПНИШИМЪ КЪ ИССОПЪ
 ШИ КЪРЪЦЪШЕМЪ • ЗЛАМЪ ВЕРИ ШИ
 АН ВЪТЪШ ДЕ ЗЪПАДЪ • АНЪЛЕНИМЪ БОЮ
 АСЪЗЪНЪН МЪ ДЪТАН ВЪКЪРЪЕ ШИ ВЕ
 СЕЛЪ • ВЪКЪРЪЕ ОЪ ЕЛЕ ПЛЕКАТЕ •
 АНТЪРЪ ФЪЦАТЪ ДЕ ГРЕША ЛЕЛЕ

МЪЛЕ • ШИ ТОАТЕ ФЪРЪ ДЕЦНАЕ МЪЛЕ
 КОУРЪЦЪШЕ • И НЕМА КОУРАТЪ ЗНАТЪ
 ШЕ АМЪНЕ ДОАМНЕ • ШИ ДЪХЪ ДЕРЕПЪ
 НОШЕ АНТЪРЪ ЗЪЗЪЛЬ МЪЕЪ • НЪ ДЕРЪ
 ДЪАМЪНЕ ДЕ ФЪЦАТЪ • ШИ ДЪХЪ СЪФ
 НТЪ АЛЬ БЪЪ НЪ ДЪА ДЕЛАМЪНЕ • ДЪМН
 БОУКЪРЪЕ СПЪСЕНІА ТЪ • ШИ КЪ ДЪХЪ
 ДЕСПОЕТОРЪЮЛЪН АЕРЪТОШАЗЪМЪ • А
 ВАЦЪ ФЪРЪ ДЕЦНОТОРЪН КАЛЪ ТЪ • ШИ
 НЕКОУРАЦЪН КЪТЪРЪ ТЪНЕ АТОРЪКЪСЕ •
 И ЗЕЗЪШЕ ДЕ КЪРЪЦЪН ДОАМНЕ • ДСАМ
 НЕ СПЪСЕНІА МЪ • БОУКЪРЪЕ ДЪМЪ
 МЪ ДЕРЕПЪЦЪЕНТАЛЕ • ДСАМНЕ ВЪЗЕ
 ЛЕМН ДЕШИДЪ • ШИ РОСТЪЛЬ МЪЕЪ РЕ
 СТЪШЕ ЛАДЪА ТЪ • КЪДЕ ВЪРЪ ВЪРЪ ЖЪЗЪ
 БЪ ВЪВЪРЪАМУ • ТОАТЕ АРСЕЛЕ НЪ ВЪНЕ
 ВЪШИ • ЖЪРЪ БА ДЪМЪЮЛЪН ДЪХЪ ФЪРЪМ
 ТЪ • И НЕМА ФЪРЪМЪ ШИ ПЛЕКАТЪ ДЪМ
 НЕ ЗЕЪНЪОУРАТЪ ФЪЦАТЪ ДОАМНЕ

ЗЕДЪ ТАНЕЛЕ ТААЕ • ШИ ДИ ДІАКОНЪ
 АЕ • ПОМЕНІШЕМЪ ДЕСПЪЕТОАРЕ СФ
 НТЕ • ШИ ПОСА • ПОМЕНІСКАТЕ ДОНЪ
 ЛЪ ДЪМНЕЗЪ АПЪРЖЦІА ЛОН • ШИ ДІА
 КОНЪ АЕ ЗОНА АМНІЕ • ШИ СЪСЕ АКИ
 НЕ СЪАСЪ • ШИ СЪСТІА СЪСЪ ДЕ ОБИЧАН
 АН ШИ ТІ СФІТЕЛІШО ШИ СЪСЕ АКИ НЕ
 КЪ БЪНЪ СМЕРЕНІЕ • ДЕ ТРЕН ОРН • ГРЪ
 АСЪ АНТРОУ ЕЛУШН • А ОАМНЕРОСТЪ
 АУМН ДЕСКІДЕ ОХВЕТЕСКЪЛАУДА ТА
 ШИ ДЪМНЕЗЪ АСЪАТІА ДІАКОНЪ АЕ •
 БІАГО СЛОВІТЪ • АПЪРЖЦІЕ ТАТЪЛЪ ШИ ФІО
 ЛЪ ШИ СФІТЪ АЕ ДХЪ • ШИ АКИ МЪ ШИ ПЪРЪ
 РЪ ШИ БІТІН ДЕКЪТІН • ДІАКОНЪ АЕ СЪЗН
 АЕ • ІАКОНО БЕЛЕ • А ОУМІЕН ДОНЪ АЕ
 СЪРЪГЪМЪ • А Е СЪСЪ ПАЧЕ ШИ ДЕ СЪСЪ
 АЕ СЪФЛЕТЕЛІА НОАСТРЕ ДЪМНЪ АЕ
 ШИ ДЕ СЪСЪ ПАЧЕ ШИ ДЕ СЪСЪ
 АЕ СЪФЛЕТЕЛІА НОАСТРЕ ДЪМНЪ АЕ
 ШИ ДЕ СЪСЪ ПАЧЕ ШИ ДЕ СЪСЪ
 АЕ СЪФЛЕТЕЛІА НОАСТРЕ ДЪМНЪ АЕ

АЕ ДОНЪ АЕ БЕСЪРЪЧІ ШИ ДЕ АПРЕУНА
 РЕ ТЪУЪ АЕ ДОНЪ АЕ СЪЗНЕ РОУГЪМЪ •
 АЕ СФІТАКАСА АЧАСТА ШИ ДЕ ЧЕ АЧЕ
 КЪ БРЕДІНІА ШИ КЪ ДУАЧЕ СМЕРЕНІЕ ШИ
 КЪ ФІКА АЕ ДЪМНЕЗЪ АЕ ЧЕ АЧЕ АЕ А
 НТРАІНОА ДЪМНЪ АЕ СЪЗНЕ РОУГЪМЪ •
 АЕ МАН МАРЕЛЕ ЕПІСКОПЪ АЕ НОСТРЪ •
 ІІМ • ШИ ДЕКЪРАТА ПРЕЦІЕ ЧЕ СЪЗНІТЬ
 ДЕ ХЪ СЛАЖЕ ДЕ ТОАТЪ АЧЕ ТІРЪ ЦНО
 АМЕНІН ДОНЪ АЕ СЪЗНЕ РОУГЪМЪ • АЕ
 ДЪ АЧЕ ЧІНОТІЦН ШИ ДЕ ДЪМНЕЗЪ АЕ
 ЗНІН АПЪРАЦІН НОШРН ДЕ ТОАТЕ КЪ СІН
 ДЕ ШИ ДЕ ЗОННІТІН АЕ ДЪМНЪ АЕ СЪЗНЕ
 РЪГЪМЪ • АЕ СЪСЪ СЪПЪ ШИ СЪСЪ ПАЧЕ
 ЧЕ ТОТЪ ВЪРЪЖМАШЪ АШНІН ПРІНТОРОАЕ
 СЪПІА ПІНОАРЕ АЕНОАСТРЕ ДОНЪ АЕ СЪЗ
 НЕ РОУГЪМЪ • АЕ СФІТЪ АЕ ЛОКАА АЕ
 СТА ШИ ДЕ ТОАТЕ ЧЕ СЪСЪ АЕ ШИ ДЕ СЪСЪ
 ШИ ДЕ ЧЕ АЧЕ АЧЕ АЧЕ АЧЕ АЧЕ АЧЕ
 АЕ ДХЪ АЕ СЪСЪ АЕ СЪСЪ АЕ СЪСЪ АЕ СЪСЪ

ДЕ ГОТЪ МАСТЕКАВЪ ИВЪ ЗДОУХЪ АОН
 ДЕ МОТЪ ИВЪ РОДЪ АВНЪ МАМЪ ТЪ АОН,
 ШИ ДЪ ВЪТМЕ, ДОНДЪНЪ СЪНЕРЪ ГЪ МЪ
 СЪНОТЪ ТОРЪН ШИ КАДЕ ФЪКЪ ЖТОРЪН ШЕ
 ПОУТЪНЪ УОШЪН ЧЕЛ ЧЕСЕ КИИДЪ СКИ ПЪТЪ
 СЪНЪНЪ ДЪ СЪПЪСЕНЪ АОН, ДОМНЪЛОУН
 СЪНЪ РОУГЪ МЪ. АНЕ ИЗЪВЪН ПОИДЪ
 ТЪ ОУТЪ СЪКЪ ХЪА МЪНЪА ШИ НЕКОА, ДО
 МНЪЛОУН СЪНЕРЪ РОУГЪ МЪ. ПОЛОСЪШЕ
 СЪПЪСЪШЕ МНЪЛОУШЕ ШИ ФЪРЪШЕ НОН ДО
 АМНЕ КЪ АТА ДЪАУЦЪА. ПРЕСЪНЪТЪ
 КЪ АТА ШИ ПЪТЪ АГОСЛОУНЪА. ДЕСЪНЪ
 РОУТЪ ПОАСТЪ ШИ КЪРАТЪ ФЪТЪ МА
 ВЪКЪ ТЪ ОУН СЪНЪЦЪН ПОМЕНЪРЪ ШИ ОУ
 ИВЪ АЛЪАШНТОАТЪ ВЪАЦА КЪ СЪСТЪ
 АЗЪ ХЪ ДОМНЪЛОУН СЪДЪЗЪМЪ. ВЕУПАС
 КЪ КАДЕ СЪНЪ СЕ ТЪ ОУТЪ МЪ
 МА ТЪНОТЪ ШИ АВНЪА ТЪОНЕ ТЪАТЪА
 ШЕ ФЪЛОА ШИ СЪФЪ. БДЪХЪ. А.

ШИ ПОУРОУРЪ ШИ АЕТЪНЪ ДЪВЪНЪ
 ШИ ПЪТЪ АГОСЛОУНЪА
ДОАМНЕ ДОНЪЛЪ ПОСТЪРЪ ЧЕЛЪА ЧЕН
 АСТЕ ЦИИВЪТЪ НЕ СПОУРЪЖИИВЪА, ТА
 НЕАЖОУНОА. ЧЕ АЛЪАМНЪА ФЪ
 РА МЪСОУРЪ ШИ ЛЪ ОАМЕНИ БОЕНЪС НЕ
 ГЪНЪТЪ. АСЪЦН ДОАМНЕ ДОУПЪА ДОУ
 АНЕ ИВЕМА ТЪА, КАУТЪ КО ПЪРЕНОН ШИ ПЪР
 СЪНТА КЕСЪРКА АЧЪАСТА. ШИ ФЪВЪ
 НОН ШИ КЪЧЕА ЧЕСЕ РОАГЪ КЪНОУ. КЪСО
 ГАТАТЪ МНЪСЕН ТЪА СЪШИ КЪ СЪФЪРЕН
 ШЪГЪАЛЪ ТЪА. УАЧЪСОТЪ ЗЪНЪ СЪА ДЪ ПЪР
 ШИ ДЪАКОНЪАЛЪ СЪФЪАКЪ АНЪНЪА ТЪОНЕ
 АНЪТЕ СЪНТА ДЪНЪ ЖЪУТЪ ВЪНЪКЪ.
 ИВЪА СЪКЪА АЛЪАЛОУА СЪУ ШИ СЪМЪА
 ДЪДЕРЪ ПЪА ПЪАСТЕ СЪОТЪ АНЪНЪ
 СЪНТА СЪНЪКЪА НЕ СЪАШЪВЪТЕ СЪФЪА
 АНЪА АНЪТЕ ФЪОНЕ АОН.
 ПЪСОЛЪВЪШЕ СОУФЪА АЛЪА МЪСЪА АОН

НАДЪ • СЪ БЛАГОСЛОВИЕ • ШИЖИ
 ДА ДАРОВАТЕ • СЪ ФАКЪ ДЪАКОНЪ
 ДА ТОУ ТЕ АНТИФОНЕЛЕ • ВАРИС ФРЪ
 ШНА ТЪА АНТИФОНЪ • СЪ МЪ РЪЖЪ
 ДА ДОКЪ ДЕ ОБЫ • ШИ СЪ ФАКЪ А КИ
 НА ТОНЕ • А И А ГЪА СКЪ • ФРЪ ШИ
 ДА ДОУ МЕН ДОУ МЪ А ДЪН СЪ НЕ РОУ ГЪ
 МЪ • НЕ БЪ ГО ДЪ • РОУ ГЪ МЕНЪ А ДЪ
 РОУ ГЪ А ДЪ

ДОУ МЕНЕ ДОУ МНЕ ЗЕУ ДЪ НО СТЪ СПЪ
 СЪШЕ ОАМЕНІИ ТЪИ • ШИ БЛАГОСЛО
 ВЪШЕ ПАРТЕ ТА • А М ПЕРНЛЕ БЕ
 РЪМЕНТАЛЕ ФЕРЪШЕ • С ФНИЦЪШЕ
 ЧЕА ЧЕ Ю БЕСКЪ ДОУ М Е ФЪ РЪ М Е Т Ц Е К А С Е Н
 ТАЛЕ • ТОУ А ЧЕА МЪ РЪ ШЕ КЪ ДОУ МНЕ
 ЗЕА СКА Я ТА ТЪ РЕ • ШИ Н О ЛЪ С А И ШИ
 ЧЕА ЧЕ И ЗЪ Ж ДОУ ЕСКЪ СПРЕ ТІНЕ •
 ЧОЛОСТЪШЕ СПЪ СЪШЕ •
 ДЪ С Ф МЪ КЪ • ДЪ ШИ БЛАГОСЛОВИ

ТЪ ЧО ПЪ СЪ СЪ ШЕ • КЪ ЧАТЪ СЪ ШИ
 СЪ ШИ А ТЪ А С Т Е А П И Ж И А П И МЪ Р И А
 Т А Т А Д Е ШИ Ф И О А ШИ С Ф Н Т О Ч А Д ХЪ
 А К М О ШИ П О Ч А Д РЪ ШИ А Е Т И Н Д Е С Е И Ъ
 А Н Т И Ф О Н Е • Е • О М Н О ДЪ А П И Ж И Н
 С Е • А А К А РЪ • А А У ДЪ С О У Ф Л Е Т Д А ЛЪ
 М І Е У Д О Н Д А ЛЪ • П З И Ж А С Ф РЪ Ш И ТЪ
 С А А Г А Н Н И ТЪ • Е Д И Н Р О Д Н Ы Ш С Е
 Р О У Г А Т О Н Т А Т Р Е М А Н Т И Ф О Н О

А Е А П Р Е У П А Р Т А Ч А С Т А ШИ Д Е К Е М А
 Р Е Н О А Ш Д А Д И Р Д Г А Т Ю Н И • Ч Е Д О П
 А С А У Т Р Е Н К Е М А Н Д С Е Д Е Н Е М Е Л Е
 Т З О Ч Е Р Е С Е А Д А Ф З Г А Д У ШИ • А С О И
 И Ш И А К М О Р О Г І И ТЪ И Ч Е Р Е Р Т КЪ Т Р А Ф О
 ДЪ А П Л Е • ДЪ Н О А Ш А Н Т Р О С ТЪ ТЪ О
 РЪ Т А А Д Е В Е Р Н ТЪ • ШИ А Н Т Р О Ч Е А
 ТЪ СЪ Ф І Е КОУ ВІАЦІ ДЕ ВЪ ТІИ А ДЪ С О
 Ч Е • Д І А К О Н О Р А Е • ДЪ РЪ ШИ А
 ДЪ А Д О Н СЪ НЕ РОУ ГЪ М Е Ч О Л О С ТЪ

СПАСЕ МНѢ ШЕ ШИ ФЕРТРЕ ПОИ
 ДОСТАВЕ КЪ ТА ДОУАЩА . ПРѢСѢ
 ПТА ПОСЛА ШИ ПРѢБѢГОСЛОУИТѢ .
 ПОЛТОСЕТ ПѢ . КЪ ДОУАТЕ ШИ ДѢ О
 АМЕННЮСРТОРО ДОМНѢ ШИ . ШИ ЦѢ
 МАРІЕ ТРЕМЪТЕМЪ . ТАТЛАШИ ФІО
 АШИ СФІТОЛЪ ДХѢ . А КМѢ ШИ ПѢРѢ
 СКИШ АКТІН ДѢ ВЕКЪ . ІАКОУА .
 ХОАКЪ А КИНАТРОНЕ . СХАНТЕ ААТ
 БИТАХА ААТАРОУОШ ШИ СХЕТѢ АКОЛО
 ШИ СХЕТѢ АТРЕА АНТРОУИ .
 ШИ ШИ СХНЕ БОУКЪ А КМЪ ДОМНОУОШ
 ДОУОШ ГЪ МЪ ДОУАДОШ НОСТРѢ СПЕ
 СХЕ ШЕНЕ ФІОЛЪ АДОУМНЕЗЕУ ЧЕЛА ЧЕ
 А ВНОСЕШИ ДѢА МОАРЕ КЪНТЪМОУИ
 АДОУАДОУТЕ . СХАНТЕ АПѢУМЪ ФА
 ПА ДОУИ АНОПСКЕДНАЕ , ШИ А КИНАТРО
 СХЕТѢ А КИНАТРОНИ АПРЕУА .
 А КИНА СХА ПРѢУТАХА СФІТА ШЕ АН
 А МЕСОУ АТ ДІАКОНЪ ДОУИ . ШИ АН

ДѢА МОАРЕ КЪНТЪМОУИ АДОУАДОУТЕ
 КЪЗЕДОЛЪ МАРІЕ ШИ ДОУИ ШИ АДОУА
 ТЪ МАРІЕ СПРЕТЕТЕ А КИНАТРОНИ . СПЕ
 СХЕ ШЕНЕ ФІОЛЪ АДОУМНЕЗЕУ ЧЕЛА
 ЧЕ А ВНОСЕШИ ДѢА МОАРЕ КЪНТЪМОУИ
 АДОУАДОУТЕ . КЪ А МАННАЕ ДОУИ
 МПАНТЕЛЕ ПЪМАНТЪ АДОУИ . ШИ АН
 ТЕЛЕКЪ ДОУИ ААЕ АНОСНТЬ . АДОУИ
 ІАТЕ МАРѢ ШИ ШЕЛЪ ФІТЕУ . ШИ
 СКАТОУА МАННАЕ ДОУИ ФІТЕУ .
 СПЕ СХЕ ШЕНЕ ФІОЛЪ АДОУМНЕЗЕУ ЧЕ
 ЛА ЧЕ А ВНОСЕШИ ДѢА МОАРЕ КЪНТЪМО
 УИ АДОУАДОУТЕ . КЪНТЪНАЕ АДОУИ
 ИНАЕ САХАНТРО ШЕНЕ . КЪНАЕ АДО
 СОШ АДОУА . СХМѢРГА ПОПА ШИ
 ДІАКОНЪ АНАНТЪ СФІТЕШ МЕСЕ
 ШИ СХОАКЪ А КИНАТРОНИ АПРЕУА .
 А КИНА СХА ПРѢУТАХА СФІТА ШЕ АН
 А МЕСОУ АТ ДІАКОНЪ ДОУИ . ШИ АН

СХЛОСЪ ФАКЪ ВЪХИДЪ МНКЪ . СЪ
 ВЪДЕНІСЪ СЪТЪ АЛОКЪ ДЕ ОБНЧАН , СЪ
 ШЪ ЛКНІЕ АМЛНДОНКАТЕЛЕ . ДІА
 КОНУЛЪ СЪЗНАВАНИЕ . А ОМНУДНОСЪ
 НЕ СОУГЪМЪ . ПРЕДЪШНОУ РАЮЛЪ
 СЪЗНАЕ КЪ ТРЕНДЪЦЕТЕ АМЪРНІЕН ДЕ
 РІПТЕ . РАХЛОКЪ ПРЕДЪДЪ РІА АЮ
 СЪШОДЕН АТІНІА .
ДЕСЛОСОУАРЕ ДОАМНЕ ДОУМНЕ ЗЕУ
 ДЪ НОСТРЪ . ЧЕЛА ЧЕ ТОКМНШНА ЧЕ
 ВЪРЮ . Е АЧЕПЪТОРН . ШЕОИИИКАМЕ
 ДЕ АЦЕРИ ШИ МАН МАРН АРХАГГЕРА А
 НТРЪ СЛОУЖИРЪ МЪРІЕНТАЛЕ . ФІДЕ
 АНТРЪ АНТРЪРНДЕ НОАСТРЕ АНТРЪ А
 НТРЪРНДЕ СФІЦНАШ АНЦЕРИ АФН ДЕ
 СЛОУЖИИДЪ НОАЩ ШИ КЪ МЪРІЕ МЪРНИ
 ДУАТА ДОУЛЪЦЪ . ІІ ЗКАДЕННОСЪ
 ТОАТЪ МЪРІА ЧІНОСТЕ ШИ АКРНЪТОНЕ
 ТАІІА ШИ ФІНОЛЪ ШИ СФІНТУА АРХ

АИМЪ ШИ ПОУРЪРЪ ШИ АЕТІН ДЕ ВЪКЪ .
 МАСТА СФРЪШНА ДООЕ . СЪГРЪА СЪА
 ДІАКОНУАЛЪ КЪТРАЖ ПРЕДЪТОУАЛЪ .
 БЛАГОСЛОВІШЕ ДЕСЛОУЕТОАРЕ СФІНТУ
 АЛЪ ВЪХИДЪ . СЪАРАТЕ АПРЕДЪНЪ КЪ
 ТРАЖ РЪСОЖРНТЬ КОУ ОУРАЮАЛЪ АША КОУ
 МОУШНАЛЪ ЦІНЕ . ПРЕДЪТОУАЛЪ СЪФА
 КЪ КЪЧЕ КЪТРАЖ РЪСОЖРНТЬ ГРАМЕСКЪ .
 БЛАГОСЛОВІТЬ АНТРАТОУАЛЪ СФІКОН
 АШЪ ТЪН ДІАМНЕ . ДЕСПРЕТОУТНИ
 ДНІТЪ ШИ АИМЪ ШИ ПОУРЪРЪ ШИ АЕТІН
 ВЪКОУЛОУА . АИИИДЕРЪ СЪМЪРЪГЪ
 ДІАКОНУАЛЪ КЪТРАЖ МАН МАРЕ .
 АЧЕЛА СЪСОУРОУТЕ СФІНТА ЕВАНГЕЛІЕ
 ДЕВА ФІАЧІА , ЕДЕ НОУВА ФІ СЪСОУ
 РОУТЕ ПОПА . ПРОПАВЕЛЕ САУ АНТИ
 ФОНЕЛЕ ПЪНІА АСОУА .
 СХЛОСЪ ДІА

ШНОСОТЪ АНАНТЕ ПОПЕЕН • СЪШ
 РЪДНЕМЪ ИДЕ ПОУЦНЕСЪ, ШНОСАРА
 ТЕ СФНТА ЕВАНГЕЛІЕ СЪГРЪЛСКЪ •
 РЪЩЕЛЕНТЬ ІАРТЪ • ШНОАМЕНІН •
 ЕНЦІНОЗНЕ АКИНЪМЪ ШНО СЪКЪДЕМЪ
 КЪТРА ХС СПЪОНТОРЮАЛЬНОСТРЪ • СПЪ
 ОЩЕ ФІЮЛЬ АДОУМНЕЗЕУ ЧЕЛА ЧЕА
 ЕНСЕ ДЕМ ОАРТЕ КЪНТЪМЪ ЦН АЗЪДЪ
 МЪТЕ • БУІА СЪСЕ АКИНЕ АЧЕЛА ШНО
 ПРЪУТЪА АНАНТЕ ЛОУН, СЪМЪРГЪА
 СФНТАЛЬ ОЛТАРН • ШНО СЪПОУЕ СФН
 ТА ЕУЛІЕ АСФНТА МАСЪ • КЪНТЪН
 ДЪ СЪГРЪЛСКЪА ТРОПЪА ЕМЕРЪНДЪАДН •
 ШНО КЪНДЪА ВЕНІА ПОН • СЪГРЪА
 ДІАКОНЪА КЪТРА ПОПАКЪА КЪПЪА
 КЪТЪ ШНО ОУАРЮАЛЬ КЪ ДЕРЪПТА С
 КОУМЪ ДЕМ ОУАТЕ ОУНЪАМЪ ЗНО
 АГОСЛОВІШЕ ДЕС ПОУЕТО АРЕ ВР
 ДЪ ТРЕН ОУА СФНТАЛЬ • ШНО ПОПА

Д

МЪТЪЕ ЕЛЬ ГРЪЛСКЪА • КЪ СФНТАЛЬ
 ШНО ДОУМНЕЗЕУАЛЬ НОСТРЪ ШНО ЦІЕ МЪ
 РІЕ ТРЕМНТЕМЪ ТАТЪАЛЬ ШНО ФІЮЛЬ ШНО
 СФНТАЛЬ АХЪ • ШНО АКИНЪ ШНО ПЪРЪРЪ
 ШНО АВЕУІН ДЕВЪКЪ • РОПАРЕДЕ ДЪ
 КАСЕВІ СФРЪШН, СЪМЪРГЪА ДІАКОНУ
 АЛЬ АПРОАПЕ ДЕ СФНТЕЛЕ ДЪБЕЕ • СЪА
 РЕТЕ ОУАРЮАЛЬ СЪУ ЧЕЛОРА ДЕ АФЪРЪ
 СЪГРЪЛСКЪА АННЪ • ШНО АВЕУІН ДЕВЪКЪ •
 СЪКЪНТЪМЪ НОН ЧЕА ЧЕ СЪНТЬ ДЕМ А
 ФЪРЪА • ТРО СЪТОЕ • ДІАКОНЪАЛЬ СЪОТЪ
 АПРОАПЕ ДЕ ПОПА РОУГА ГРЪНДЪА
 РОУГАУІН ДЕТРОТОЕ

ОАМНЕ СФНТЕ ЧЕЛА ЧЕА СФНЦН
 РЪПАУШН • ЧЕ ДЕТРЕН ОУН СФНТА
 КЪ ГЛА СЪРН ДЕ СЕРАФІМН КЪНТА
 ШНО ДЕМ АХЕРЪВІАН КОУ МЪРІЕ ЧЕ
 РЕСКЪ • ШНО ТОАТЕ ТЪА ИДЕ ЧЕА ДЪ
 ІНЦНОСЕ •

ꙗже ѿте а дхсеши тоятъ фѣртъ • ꙗже а
 ꙗже зиданши ѿмѡль прѣ ѿпрѡзѡль тѡ
 ши прѣподѡвѣе • ши кѡдетѡте дѡрѡрѡ
 де тѡле афрѡмсецишиль • ши дѡн
 ꙗже ѡра ꙗе чѣръ прѣ ацелепиене
 ши мѣнте • ши нѡу трѣчи грѣши
 тоцѡль • ꙗе поѡн а дхсеши е кѡнре •
 ꙗже а ꙗе подѡвешн прѣнѡн не дестоннн
 чѣн рѡвѣн тѡн , ши а ꙗе соцѡль а ꙗе ста а
 ста а нѡитъ славе ен сфнтѡу а ꙗе
 тѡу жрѡтѡвннкъ • ши дѡторнѣе а ки
 нѡу не ши мѡре мѡрѣе а ꙗе а дѡуе • а
 сѡуи дѡамне прѣнмѡше ши дѣ а рѡстѡ
 а нѡстѡу грѣшичѣн дѣ трѣн ѡрн сфн
 тѡвннѡре • ꙗрѡетѡ нѡн кѡ дѡуе
 ца тѡмѡртѡ нѡау тѡаѡте грѣшдѣле
 кѡвѡе ши фѡрѡ кѡе • сфнѡѡше а дѣ
 ши трѡу лоуе •

ши дѣ нѡау а нтрѡ прѣ афрѡмсеци
 а ꙗе ꙗвѣе а нтрѡ тоаѡте зидѡе
 ши нѡау стрѣ • дѣрѣпѡ рѡуѡ ꙗе
 ши сѡнтѣн дѡуи не зѣд , нѡсѡ
 ꙗре ши дѣ а тоу тоуѡрѡ сфнѡу
 не дѣлѡ кѡкѡ ꙗе а дѡ ѡго днѣ • ши
 з сфнтѣ еши дѡмнѡу нѡ
 стрѡу , ши ꙗе мѡрѣе трѣмнѡтѡ
 а ши фѡуѡлѡ ши сфнѡуѡлѡ а хѣ • ши
 а кмѡ ши поѡрѡ рѡтѡ ши а ꙗе чѣн дѣ
 сѡфрѡши нѡу се рѡуѡ ꙗе нѡе • ши кѡ
 лѡу а ꙗе зѡу зѡу ꙗе нѡу а ꙗе ши
 нннѡ • грѡѡкѡ ши а ꙗе а фн
 те дѡамне сфнѡте тѡре сфнѡте фѡ
 а моаѡрте мнѡѡше нѡн • дѣ трѣн
 сѡ • сѡфѡкѡ а прѣоуѡнѡ а ки
 ши • трѣн • а нѡитѡ сфнѡтѣн
 ши трѡу лоуе •

ДІАКОНЪ КЪ ТРОМЪ ПОПА • СЪНЪ ГИНИТЕ
 ШИ СЪ МЕРГА А ПРІСТОЛЪ СЪ ГРЪМСКА •
 БЪ АГОСЛОВИТЬ ВІНО А НОУМЕДЕ ДОМНУ
 АУН • ШИ ДОА ДІАКОНЪ • БЪ АГОСЛО
 ВІЩЕ ДЕСПОЕТО А РЕ ДЕСОУСЪ ШЕДЪ РЕ •
 Е ПРІСТОЛЪ • БЪ АГОСЛОВИТЬ ЕШН ЧЕ
 ДА ЧЕ ПРІСКАУНЪ МЪРІЕН А ПЪРЖІЕН
 ТАЛЕШЕЗН, ПРІТЪТНІДНІТ • ШИ А К
 МЪ ШИ ПОУРЪРЪ ШИ А ВЪТІН ДЕ ВІКЪ •
 ШИ ДОУПЪ СЪ ФРЪШНТЪ АЪ ТРІСТОЕ •
 СЪ СТРИЦЕ ДІАКОНЪ • СЪСОКОТИ •
 РЪ ПОПА • ПАЧЕ ТОУТЪ РОРЪ • ДІА
 КОНЪ • ПРЪЩЕЛЕНТЬ • ЧЕТНІО
 РОУЛЬ • КЪНТЕКЪ АЪ ДАВНДЪ • ДІА
 КОНЪ АІШЪ СЪ АУСАМНІТЕ • ЧЕ
 ТНТОРОУЛЬ • ПРІОКНМЕНЪ АЪ АПА •
 ДІАКОНЪ • ПРЪЩЕЛЕНТЬ • ЧЕТН
 ТОРОУЛЬ • ПРЪЩЕЛЕНТЬ • ДНАІО
 РОУЛЬ • СЪСОКОТИ • ЧЕТНТОРОУЛЬ

АПА • ШИ ДОУПЪ СЪ ФРЪШНТЪ АЪ АПА
 СТОАУДИ ГРЪМСКА ПОПА • ПАЧЕ А
 ЧЕСТОРА • ДІАКОНЪ • СЪСОКОТИ
 ШИ КЪНТЕ АЛАІАУІА • КЪНТЕКЪ АЪ ДА
 ВНДЪ • СЪ МАКАІА МАІНТЕ ДЕСЧЕ
 СТА СЪ ГРЪН А ПОСТОЛЪ • СЪ А ДІАКО
 НЪ А КЪДЕЛННА КЪТЪ МЪ • СЪСАПРО
 ПІЕ КЪ ТРОМЪ ПОПА • ГРЪМСКА • АГОСЛО
 ВІЩЕ ДЕСПОЕТО А РЕ КЪДНРЕ • ЧЕ АУНЕ
 ОБНЧАЮЛЬ АЪ АГОСЛОВІТСКЪ • ШИ РОУ
 ПЪ СПРНЕСЪ СЪЗІКЪ • СЪКЪДІСКЪ СЪ Ф
 ВТА МАСЪ А ПРІТЪРЪ ШИ ПРІ ПОПА •
 РОУТЪ АУНОУТЪ ГЪНТЪ ДЕЛА ПО АУНОУТЪ
 АУНОУТЪ СЪ ФІТЕСЪ ЕКНІТЪ АУНОУТЪ
 АУНОУТЪЩЕ АНТЪ РЪНІМАНОУСТЪ ДЕ
 А ОАМЕНІ ЮЕНТОРО ДІАМНЕ АТЪ
 А ДОУМНЕ ЗЕАКА АУНОУТЪ АУНОУТЪ
 МННА НЕ ПОУТЪР • АУНОУТЪ АУНОУТЪ
 АУНОУТЪ РЕ ДЕСКОУТЪ АУНОУТЪ АУНОУТЪ

Е҃УЛІЕ ПРОПОВѢДАНІЕН ТАЛЕ СЗАЦЕАТ
 ЦЕМЪ • РХОДѢЩЕ АНТРО НОН ШН ФЕ
 РНКАТА АБЗЦА ТОУРНЕН ТАЛЕ ФРНКА •
 КА АЛЕ ТРОУПѢДОН ПОХТЕ ТОАТЕ СЗДЕ
 КЗЛКЗМЪ • ХОУФДЕТСКА ВІАЦА СЗ
 ТРЧЕМЪ • КЗТРА АГАНДОНЕ ТА СЗ
 НЕ АЦЕЛЕПЦНМЪ ШН СХЛОУКРАМЪ •
 ГРОУ АМО ЕЩН СФНЦІЕ ШН ЛОУМННА
 СОУФДЕТЕАШНО АСТРЕ ХРНОТСАСЕ ДО
 МНДА ПНОСТРО • ШН ЦІЕ МХІЕ ТРЕМН
 ТЕМЪ • ТАТЖА ШН ФІЮЛЬ ШН СФНТ
 АБДХЪ • А КМО ШН ПОУРДРЕ ШН АЕТІН
 ДЕ ВЕКЪ • ШН ДОУПЖАТЪА КЗДЕЛННА
 СЗ ПОУЕ , СЗ МЕРГЖ КЗТРА ПОПА ШН СЗ
 ШЪ ЖВННЕ ЛОУНКА ПДА СЗЦНЕ ШН ОУРА
 МОА ГРАМСКА • АГОСЛОВѢЩЕ
 СПОЕТСАРЕ СФНТДА АПАЛ ШН ДОУМ
 ВЕСТНОСА • КОУМУНЕА ФН НО
 ДЕ СМАНЕАНОТДА • ЕПРЕДДА

АСТМНЕ ЕА ГРАМСКА • А ОУМНЕ ЗЕУ
 ДЕРЕПТЬ РДА СФНТДА АПАЛ • М •
 ОУДЦІЕ ГРАН ДДАТЕ ВЕСТННА КЗ Т
 РЕ МОАТЪ АТРО АМПЛАТ Е҃УЛІНЮ
 ЗНТДА ФІЮЛЬ АОН ДОНДА ШН ОУМНЕ
 ЗЕУ ШН СПХНОТРОУЛЬ ПОСТРО ІЕ ХС •
 КЗ АТЕАДА ДДАТЦА ШН АА ОАТЕНЮ
 БНРЕ • ДІАКОНДА ЗНКА АМНН • ШН СЗ
 СЕ АМННЕ ЕА СЗ СЕ ДУКА ШН СЗ СТІАНА
 ШНТРО СФНТЕЕН МСЕ • ШН СХСЕ АМННЕ
 КЗ ДДАТЕ СМЕРЕНІЕ , СЗ А Е҃УЛІА ШН
 СЗ МЕР ПРА СФНТЕА ДЕ РЕ • МІТЖ
 ШН СХЕТЪ АА ТОКМНТЬ АЛЛА ЧНЛОК
 АНАШЕН МЕРГНАДЪ ШН СФНТЕОУ
 АЛ • ЕПРЕДОУА СХЕТЪ ДЕА ДЗ
 ОАТОУА СФНТЕЕН МСЕ ДЕА АЕТЛО
 КЪ • МРА ДЕНЪ • ЕА АМННІЕ ШН СЗ
 ДУТЕ СПРЕ АПОУЕ • СІАТІЕ
 СЗ ШЕЛЕТЪ МІТ СЗ ОУЕ НАК

СФНТА ЕУМІЕ • ДІАКОНУДЪ ДЕА ИМ •
 СФНТА ЕУАІЕ ЧУТЕНІЕ • ПОПААЧА
 ШІ ЗНА • СЛАДЪ АМНІТЕ • ІАК ДЕ
 ІАКОНІАТЪ ДІАКОНЪ СЛОУЖИДА • А
 ЧЕЛІА СТОІІЕ ДЕА ЛЪОНТОДА АЛТА
 РЮЛІА ДІАКОНЪ ПОПЕЕН • ПРЪАЦЕЛЕП
 ТІАТЪ СЪМОУЗНІЕ ШІ СЛАДЪ АМНІ
 ТЕЕВАНГЕЛІА ДІАКОНЕ СФРЪШНОСЪГРЪ
 ШКА ПОПАКЪТРА ДІАКОНЪ • ПАЧЕ АЧЕ
 ДІАКОНУДЪ СЪМІЕ ПЪПЪЖЛА
 СЪВЪТЕЛЕ ДВЕРИ, СЪДЪ ПРЪУТЪДЪ СФ
 А ЕУМІЕ • ДІАКОНУДЪ ДІАКОНЪ
 СЪОБЪІАНО СЪАТЪ ПЪАША • ДІАКОНЪ
 АЗНІЕМЪ ТОЦН • ЕАТОТЪ КЪ
 СЪВЪЛІА ШІ ДЕА ТОАТЕ КОУЦЕТЕЛЕНО
 СЪСЪЗІІЕ ТОЦН • ОАМНЕА СЪ
 ШІТОІЕ ДІАКОНЕ ПЪДІІТЕЛЕНОСЪ
 СЪМОУЗНІЕ ШІ СЛАДЪ АМНІ
 ТОН ДОУПЪ МЪАЦНІЕ МНІЕЕНТАДЕ

ДА ТЪ РОУГЪМЪЦНІЕ АОУЗНІЕ МНІАДЪ
 ШЕНОН • А ЧЕСТА ДІАКОНЕ СЪ
 АСЕА ПРЪУТЪДЪ РО ГАЦІІЕ
 КОУ ПРЪЛЕЖЪ РО ГАЦІІЕ
 ОАМНЕ ДОУМНЕЗЕДАНОСЪ
 НЕВОІІЦА ЧАСТА РОБЪ ПРІІМЪШЕ
 ДЕЛА АНТЪН РОБІ • ШІМНІАДЪ ШЕ
 НОН ДОУПЪ МЪАЦНІЕ МНІЕЕНТАДЕ
 ШІ ЕФТЕНШЪГРЕДЕ ТАЛЕ А СЪ ТРЕ
 МТЕ СПРЕНОН ШІ СПРЕТОЦН ОАМНЕ
 НІНТЪН • ЧЕ АШЕПТЪ ДЕЛА ТІНЕ КОУ
 ТАТЕ ДЕМНА • ДІАКОНУДЪ • ПЪ
 РОУГЪМЪЦНІЕ ДЕ ДІАКОНІАТЪ ШІ
 СЪЦІІНОШІН • ДЕЦІІНОШІН • ДЕВІА
 ДЕ ДЕАКОНЕ • ДЕПАЧЕ • ДЕСІА
 ДЕ ДЕСІА СЪСЕНІАЛЪ • ЧЕАСТА СЪ
 РОДОНДА ДОУМНЕЗЕДАНОСЪ
 ШІ ВЪЗТЪСО АСПОН ШІАЖЕ ТА
 ТОАТЕ • ШІА ПЛЕКА СЪПІІН

ЮАРЕДЕ АИ ТОТЬ ДРАКЪЛЪ ШИ ВРЪЖМА
 ШЪЛЪ • А НКЖ РОУГЪМЪНЕ ДЕ ДОУАМН
 ТИНОСТИСМЪ ШИ ХС ЮЕНТОРЮ АПЪРА
 ЦИННОЦИИ • ИИ • А НКЖ РОУГЪМОУ
 НЕ ДЕ МАИ МАРИНЪ ЕПИСКОПИННОЦИИ •
 ИИ • А НКЖ РОУГЪМЪНЕ ДЕ ТОЦН ФРА
 ЦИННОЦИИ ИИ ДЕРЕПТЬ ТЪЦИИ ВРЕЩИ
 ИИ • ПОДЪСОУТРИЦЕ • КЪМНЛОСТИ
 КЪ ШИ ДЕ ОАМЕНН ЮЕНТОРЮ ДОУМНЕ
 ЗЕУ ЕЩИ ШИЦЕ МЪРІЕ ТРЕМЪТЪ ТАТЪ
 ЛЪ ШИ ФІОЛЪ ШИ СФНТЪ ВЪ ДХЪ ШИ АС
 МОУ ШИ ПОУРОУРЪ ШИ АСЪТИН ДЕ ЕТЪ •
 ПОДЪСОУТРИЦЕ АНДНМОУА • ДІА
 КОНЪ СЪЗНИКЪ • РОУГАЦНЕЖ
 КЕМАЦИНЪ КЪТРА ДОНЪЛЪ КРЕДНИТОШН
 КЕМАЦИНЪ РОУГАЦНЕЖ КЪ ДОУМНЕЗЕУ
 ОУМНЪЛЪ СЪИ • ТИЦЕ ЕН КОУ
 КОУРОУТОЛЪ ДЕ СЪРТИ • СЪ ДЕСКО

42
 А ПЕРЕДЪ ЕУАИ ДЕРІПТЪ • СЪ А ПРЕУ
 ИТЪ СЕИ АИТЪ СЕФИТА СЪ ДЕ ЗВОРОДЪ Ш
 А ПЛАИ СЕ СЪРКЪ • МЪНТЪ ЦЕ •
 ЛЪ ШЕ • ФОЛОСЪ ШЕ • ШИ СЕ СЪ ШЕ КОУ
 ДОАМНЕ ВЪ АТА ДОУАТЪ ЦЪ КЕМАЦИНЪ
 КА ПЕРЕ СЕ ВО А СТРЕДЪ ОУ СЪ ДН ПЛЕКАЦИ •
 ДЕ АИТЪ ТРЕТИ АИТЪ ОУ АЛОУ • СЕ СЪ АИ
 АИТОУ СЪ ІЕ • РОУТА ДЕ КЕМАЦИНЪ МАИ
 ДЕ АИ АИТЪ СЪ ПУТЪ АИ АИ АИ
 ОАМНЕ ДОУМНЕЗЕУЛЪ НЪ СТРОУ ЧЕ
 А АЧЕ ПРЕ АИ АИ АИ АИ СЪ ШИ • ШИ
 А ПРЕ ПЛЕКАЦИ ПРЕ ВЕЩИ • ЧЕ СПЕ
 СПЕ СЕНІЕ НЪ РОУДОУ Ш ОМЕНСКЪ ТРЕ
 МЕСЕШЪ ОУНОУЛЪ НЪ СКОУТЪ АИТЪ
 СЕ ПОЛЪ ШИ СЪМНОУЛЪ АИМНЕЗЕУЛЪ
 ПЪ СТРОУ ІЕ ХС • КАЪТЪ СПЕ СЪ ШИ
 КЕМАЦИНЪ ШЕШЪ АИ АИ АИ АИ АИ ЧЕ
 АИ • ПОДЪСОУТРИЦЕ АИ АИ АИ АИ АИ

КОУВІННАЯ БАЛА ПАРЖУТА ЧЕВА ФН •
 ШН ЛХСАРЕ ПКАТЕДШ ШН ДЕ ВЕШМНН
 ТЕЛЕ НЕ ПОУТРЕДЕ • А ПРЕОНІЗЖ ЕН КЪ
 ТАЖ СФУТА АСЪБОРЪЛДНА ПЛНАШ БЕСЪ
 РЕЖА • ШННОУМЪРЖ ЕН КЪТРА АЛЕСА
 АГАТОУРМА • СТРАГАРЕ • ВЪШН А
 ТЕА КДНОНСЪ СЛЖЕЪСКЪ ПРЪТІНОСТІТЬ
 ШНМАРЕ СЪЖМСЕЦАТЬ НОРМЕЛЕ ТЪ
 • ТЕТЪЛ ШН ФНОЛЬ ШН СФНТЪЛ ДХЪ •
 • МЪШН ПОУРЪТ ШН АЕТІН ДЕСЪКЪ •
 • АКОНДА • ШН КЕМАЦН СЪНТЕЦН
 ШНЦН • ДЕКЕМАЦН ЕШН • СЪНОУ
 ШНЕВА ДЕКЕМАЦН • КЪЦН КРЕДННЦШ
 ШН • ШН ПАРЖ ДОУМІЕН ДОУМНЕЗЕЪ СЪ
 РОУРЪМЪ • РЪА ДЕКРЕДУНТО ШН • ДЪ
 ПЪ КИДА ВЕЛІ АТНІДА АМАВНЕСДА •
 ДЪ АХМІЦН ДОУМНЕ ДОУМНЕЗЕЪ
 ТАРЕ • КІ ПРАСОЕ ШН НОН АМАН
 ШН ШНСТА ШН СЪАУ • ПНТЪДН

45
 АЛЪ ТЪЖ ЖРЪТЪВІННЪ • ШНАУХДІ ЕХ
 ТРЖ ЕФТЕНШДГЪЛЪ ТЪ • ДЕ АЛЕНСА
 СТРЕ ГРЕШАЛЕ • ШН ДЕ АДОАМЕНІШІ Е
 ШНТЪРА • ПРІНМЪШЕ ДСАМНЕ РОУГА
 НОАСТРА • ФЪ НОН ДЕСТОНННН ДФН
 ААДОУЧЕ ЦІЕ РОУГА ЧЮНН ШН РОУЦН •
 ШН ЖРЪТЕ ФЪРЖ СПОУРЪКЪТЪ СНЕ ДЕ ТО
 ЦН ОАМЕНІН ТЪН • ШН ДЕСТОНННН ФЪ
 НОН ЧЕН ПЪСЪ АНТРОУ СЛОУЖЕА ТА АТЪ
 СТА • КЪТЪРНА ДХЪЛДН ТЪ СФНТЪЛ •
 НЕ ПРЕПЪТЕСА ШН ФЪРЖ ПОТНЕІ НРЕ А
 КЪРАТЪМЪРЪРІЕ ДЕСОФЪТЪРЕЛЕ НО
 СТРЕ • ШН СЪТЕ КЕМЪМЪ АТОАТЪ ЕРЪ
 МЪ ШН АТОАТЕ КОКЪРЕЛЕ • СЪАСКЪЛІ Н
 НОН МНДОСТНЕЪ НОАШ СЪФІН АМЪАЦН
 МЪ ДЪЛЧЕЦІЕНТАЛЕ • ДІА •
 Ф ОЛОСТЦЕ СПХЪШЕ МНАДЪЩЕ ШН ФЕ
 РЪ ЧЕ НОН • ПРЪ АЦЕЛЕНТЬ • ПЪА СЪ
 • КЪ КАДЕЦН СЕ ТСАТЪ МЪША

ЧИНОТЕ ШВАКНИЖИОНЕ ТАТЪЛЪШЪ ФІ
 ГОЛЪШЕ ТИТОУЛЪ АХЪ , ШИ АИМЪ ШИ
 ПОУРЪ ШИ АИТІН ДЕ ВІКЪ • ДІАКОН
 ПОТАВ • ШИ АИМЪ ДОУМІЕ ДОУМНЕ
 ЗЕДЪ СЪРОУТЪМЪ • РОУГА ДЕКРЕДИ
 ИТОШИ • ШИ АИМЪ •
 ІІАА ДЕМУАТЕ ОРН КЗДЕМЪ ШИ ЦІЕ
 АУТЪМОУНЕ ДОУАТЕ ДЕ ОАМЕНН ІОЕН
 ТОЮ • КА СЪКАЮЦН СПРЕ РОУГА
 МОАСТРЪ • СЪКОУРЪЩЕЦН АДЕКІА
 СТРЕ СЪФАЕТШН ТРОУПЪ И • ДЕТСАТЪ
 СПОУРЪКЪЮНТ ТРОУПЪ АУШРА СЪФЛЕ
 ТОУАДН ШИ ДЪ ПОАІА НЕІННОУАЦН ШИ
 АІОСМІАДЦН АНАІНТЪ СТАРЕЕН СІА
 ТЪЛЪШЪ ТЪЖЪТЪЗЕННИКЪ • ДЪРЪАЩЕ СІА
 МНЕ ШИ ЧЕА ЧЕ СЕ СОАІА КОУРОН , ПАТ
 СТОДІАВЕ ІІАА ШИ КРЕАЩЕ ШИ АЩЕ АІ
 ШИ ДЕ СЪОУФЛЕУАДЪ • ДІАКОНЪ

ТОУТИНАНІТ КОУФРИКЪ ШИ КЪ ДІА
 ГОСТЕ АСОУЖИЦІЕ , НЕОСЪІАДЦНАНЕ
 МЕСТЕКА КЪ СФОНТА АІА ТАІКЪ • ШИ
 АІЕСНОУАЦН АІІАЩЕ ДЕСТОННІТН
 АФН • ДІАКОНЪЛЪ • ШОЛОЩЕ СПІ
 СІЩЕ МІАУАЩЕ ШИ ФЕРЪЩЕ ПОН ДОАМ
 НЕКЪ АТЪ ДЪАУЦЪЛЪ • ПІАЩЕ СЕПТЪ
 ПОІА СЪОУАЩЕ • КЪКА ДЕСЪПТЬ ШИ
 ІІАТЪ ДЕ ПРЕТОУТИНАНІТЪ СЪФЕРН
 ШИ ШЕ МЪРІЕ ТРЕМІТЕМЪ ТАТЪЛЪ ШИ
 АІОМЪ ШИ СФОНТАЛЪ ДОУХЪ • АІМОУ
 ШИ ПОУРЪТЪ ШИ АИТІН ДЕ ВІКЪ •
 РОУГА СЪФАКЪ ПІАЩЕ АІА
 ІІАА ДЕРОУЩЕ • СІАЩЕ АІА
 АІА ІІАТЪ ДЕСТОННІКЪ АСЕЛЕГЪ ДЕСІА
 АІАЩЕ ТРОУПЪ АІА ШИ АДОУАЩЕ ШИ
 АІАЩЕ СЪОУ СЪОЕ АПРОІЕ САСОУ

СЛУЖАЮЩИИ ЦЕ АПЪРАТЬ ДЕСЛАЖ
 НЕ СЛОУЖЕСКЪ ЦЕ • МАРЕШИ АФРНСИ
 ШАТЬШИ АЧЕРА ТЪРІА ЧЕРЮДН • ЧЕ
 ИДОА НЕГІЗІТА ШИ НЕ МЪСОРАТА АДО
 ВАШИ ЮЕНСТА • НЕАДАСО НЕСКИМ
 БАРЬ ФОРСЕШ ОМЪ • ШНАТЪН СФН
 ИТОПО НОВА ЕИРН • ШИСЛОУЖНОЕ А
 ЧАСТА ШИ ФЪРЖ СПОУЖАЮЩИИ ЖРЪТВЕ
 ШИ ЕДЕС ФНИЦЕ ДАТАННОСА КАДЕ СПО
 ЕТОРІАЛЬ ТОУТЪСА • ТОУ АМУСІНТОУ
 ДЪ ДОАМНЕ ДОУМНЕ ЗЕДЛА НОСТРА ДЕ
 СПОУН ЧЕРЮДЪ ШИ ПЪМЖНЪ ДЪ • ЧЕЛА
 ЕПРЕ СКАДНЪ ДЕ ХЕРОВИИИ ПОУРАТА
 ЕШИ • ЧЕЛА ЧЕШИ СЕРАФИМА ДЪ
 ШНАПРАТЬ КАСИИИИ ДЪ • ШИ ЧЕЛА НЕ
 ШИ САНДЪ СЕШЕ ДЪ • ШАНТРА СФН
 ШИ ЧЕЛА ДЪ • ШИ ЧЕЛА ДЪ
 ШИ ЧЕЛА ДЪ • ШИ ЧЕЛА ДЪ

ШИ НЕ ТРЕБЪЮИЮ ШИ ИДОБИ ТЪН • ШИ КЪ
 ОБЪЩЕСОУ ФАЕТ ДЪ ШИ И НЕ МА ДЕ КОУ
 ЦЕ ТЕ АЕХИ ДЪНЕ • ШИ ДЕСТОУ ВНИ СЪ
 ПРЕНОН КЪ ТЪРІА СФНТЪ ДЪН ТЪ ДЪ
 АБЪРЖАЦИ КЪ СФНЦІА ДОУМЧЕИИ А
 НАИТЕ АСТА СФНТЕ ЕИ ТАДЕ АХШН
 АХСЕ • ШИСФНЦІЕ АДОУРА СФНТЪ ДЪН
 ШИ ПЪТКОУРАТЪ ДЪН ТЪ ДЪ ТРОУПЪ ШИ ШИ
 ПОТНТЪ ДЪ СЪНЦЕ • ЦЕАКМЪ КЪ ДЕЛА
 ПЛЕВЪМА ДЕ НОВАСТРЕ ЧЕРНЪ ШИ ШИ
 СІАМЪ НЕ И • НЪ АТСАРЕ ФАЦАТА ДЕ
 НОН • НИТИ АПЕНЦЕ НОН ДЕ ФЕТОУ ДЪ
 ТЪ ДЪ • ЧЕ ПОДОБЪЩЕ АДО ШИ СЪ ДЪ
 ШИ ГРЕШНИ ШИ НЕ ДЕСТОНІИ ШИ
 ШИ КОИ ДАБОУА АЧЕСТА • ТЕ
 ШИ ДАДОУРА СЕАДОКЪ ШИ ДЪ ДЪ
 ШИ АПАШІА ДЪ ШИ
 ШИ СЪ ДЪ ШИ ШИ
 ШИ ДЕСНТОУ ТЪ ДЪ

ШН ТОТЬ СФНТЪ АШН ДЪАЧЕЛЕ ШН КІА
 ШН ФІЛЬ ШН ДАШН ДХЪ • А КМЪ ШН
 ПОМРОУ К ШН ДЪТІН ДЪВЪКЪ
 ДЕ ШЕНКЪ А КЪШТ ІНДЪ • СЪА ПТО ДІА
 КОНЪ А СФНТЪ АЛЪ ОЛАЮ • ШН СЪА
 КЪ ЕДИНЦА КЪ ТЪМЖЕ • ШН МІРГЪ КЪ
 ТЪШ ПОПА • ДЪ МАЪ АЕУА ДЪКЪ ДНРЕ ЕА
 ПОСЛОВЕНІЕ • СЪКЪ АТЪ СФНТА МА
 СЪ ОБРАЗЪ ДЪ КРОУІЕ А ПРЪЖЪ РЪ ШН СЕ
 СТРЕКА ТОАТЪ ШН ПРЪХЪТЪ АЛЪ • ШН ДЪ
 АЛЪ АТЪ А СЪОТЪ ДІАКОНЪ А ДЪОТЪ ІНГА
 А ДЪ КЪТОАТЪ СМЕВЕНІА СЪАЩЕ ПТЕ
 СФНТЪ ШН РЪ ПЪТЪ ПОНІЕН • Е ДІА КЪ СЕ
 ЕАДЪ ШН СЪОТЪ ДЪ СЪАХЪ РЪ ПЪТЪ П
 ДЪ СЕ • СЪА ШН КЪ А СЪА ПЪТЪ А ПНОВЪ ЕН
 ШН ПЪТЪ СТРЕКЪ ШН СЪА ПЪТЪ А ПНОВЪ ЕН
 СЪА СЪА СЪА ДЪ СЪА ПЪТЪ А ПНОВЪ ЕН
 МНЪ ШН ПЪТЪ СЪА МЪТЪ А ПНОВЪ ЕН
 АЛЪ КЪ ПЪТЪ А ПНОВЪ ЕН

57
 ФНТА АНТРЪ ЕАДЪШЪ СЪА СЕ РОАІЕ
 А ОАМНЕ КЪ РЪЦІ ШЕ МЪ ГРЕШНТЪ АЛЪ
 СЪ ГРЪА СКА КЪ ТРЪ ПОНА • ПЪ ДЕСПЪ
 ТОАРЕ • ШН ПОПА СЪ А ЕРЪ АЛЪ СЪА ПЪ СЕ
 А ЧЕЛЪ ОУМЪ А СЪТЪ ІНГЪ А ДІА ІА ПЪАДН
 ГРЪА СКА • РЪ ДНКА ШН МЪ ШН АЕКОА СЪТРЕ
 А СФНЦІЕ ШН АЛГОСЛОВЕНЪ ДОНДЪ А
 І ШН ЖДЕРЪ ШН СФНТЪ АЛЪ БАНДЪ • СЪА
 ПДЕ АЕРЪ АЛЪ ДІАКОНЪ АЛЪ А ЧЕСТА ЛЪ
 АНДЪ ШН АЧЕАЛЪ КЪ ФЕНІА ШН КЪ ТОА
 ТЕ СЪОКОНІ ШЕЛЕ ШН КЪ ТЪАІЕ • А КЪ
 ШН ПРЪХЪТЪ А СЪА СФНТЪ АЛЪ ПОТІОНІ
 А МАН ШН АША СЪА ФАКЪ МЪ РЕ ВЪХЪ А
 ПЕН МЕРЪ АНДЪ ДІАКОНЪ АЛЪ ШН
 ШН КЪ ДЕ АНЦА КЪ СФНТЪ АЛЪ БАНДЪ
 А ОУА ДЪЩЕТЪ АЛЪ МАННІЕ ДЕ
 ДЪ ЕКЪ ІНТЬ ПРЪАБЕСЪА СКА
 АЛЪ • МАНДОН ДЕ ТЪ ШН ГРЪА ШН
 АНТЪ СКА ТОШ ВОН ДОМЪ АЛЪ

ДОУМНЕЗЕЪ АНДРАЦІА ДОУИ * ШИ КВ
 ИДЪ ВО ВЕНН КИТРА СФОНТЕДЕ ДВЕРЕ *
 ПОИ СЪМЕРКА * ПЕСТИНАДЪ * ДІАКОН
 ПОИ АНДРИТЕ СЪМТРОГА СТЪ ЦІЕ ЖКА
 НЬСОФ ОУА БАНДЪ КОУМЪШЕ ЖСТЕ *
 ПОИ ИВЕЛЬ СЪСЕ АТОАЖКА КИТРА ПОИ
 ШИ ПОИ АНТОАИДЪ ГРАЖСКА * ДОУА
 ШИ ПОАТА ДОМНИА СЪ КОИРОИ * ШИ АДО
 СЕ ПОАТА ДЕКТИИ * ШИ АНТРА АПІРА
 ТАЛЪ ДЕСАДЪ * ІАІ СНОУА ГРАЖ
 СКА * БЛГОСЛОВИТЬ КІНО АНОУМЕДЕ
 ДОМНАДОН ДОУМНЕЗЕЪ ОМНАДЪ ВЕН
 СОНОА СЪ * ШИ АША СЪІ КЕРГА ПРЕДЪ
 ЛЪ ШИ СЪ ПОУЕ СФОНТОУА ПОИРН *
 АТОИМЕ СЪ АШИ СФОНТО А БАНДЪ ДЕМ
 КАПОА ВІАРОУ АУИ * СЪ ПОУЕ ШИ АУ
 А СФОНТА АСОА * ПІЕ СКА * О
 ДОУМНЕЗЕЪ АНФЪ * ДЕСОСЪ ГРАЖЕ А
 ШЕ КОИДАТЬ КОУИ * А * КЪПИВЪ

ДОУИТЕ А ІАНА ВІДОСЕЪ * ІАКЕНЪ
 А СМІАТЕКА ПОА СЪ СЪ ВІТРА ПОПА ГРА
 АСКА * ХЪА СФОНТА ВЕННЪ А СПЕТИ
 ШЕ ШИ АІА СЪ СЪ АНОУА КЕРИТЕКИ * ВЕН
 ШКА ДІАКОНАЛЪ КИТРА ПОИА * ДОУМЕ
 НЪ ШЕМА ДЕСПОЕТОАРЕ СФОНТЕ * АНГО
 ПА СЪЗНИКА * ІАКЕНІА СКАТЕ ДОУНО
 А ДОУМНЕЗЕЪ АНДРАЦІА ДОУИ * ШИ
 ЖДЕРЪ ДІАКОНАЛЪ ЗИКА А ГРАЖ * ШИ
 СЪСЕ АЖИ НЕ ШИ ВІМЕ СЪ АДО * ШИ
 СЪЗДА КЪ ЧЕЕ ТОКМИТЬ ДЕСОБНА
 ГРАЖСКА * АУ ПІАТЪ А СЪ ПОА * ШИ
 АДО * СЪ А ПЛЕМЪ РОУГА ЖЕ * ШИ
 ІАКЕНІА ДОУНАДОН * ШИ ПОИ АТЕЛЕ
 ДЕСОА ЧЕ ПОСЕ АНАИТЕ * ДОУНАДОН
 СЪ НЕ РЪГХМЪ * ШИ БЛГОСЛОВИТАІ ДОУ
 А МСТА ШИ ДЕМ * СЪ А ЧЕ ВЪ ГРЕ ДІАЖИ ШИ
 ВІАДОАТЕ СМ ЕРЕНІ ШИ КІ ФРАКА ДОУ
 АНЧЕ * ШИ АНТОА А АКА * ДОУИ ДІА

СХНЕРЪ ГЛАМЪ • Д. ЕАНЕНЪ ЗЪЗЪВЪРЪ
 ДЕТОВА ТЪ СКРЪЗЪ МЪНІА ШННЕЗОА • ДО
 МНОЛОН СЪНЕ РОУТЪМЪ • СОУДАДО
 ДОУАДО СЪНТЕСЪРЪ ДА ОУРЕ •
 ДОУАМНЕ ДОУМНЕ ЗЕДЪ АТОТЪ ЦІНТЕС
 ДОУА • ЧЕ СЪННОУНЪА СФНТЕ • ЧЕ
 ДОУА МЕ ПРНМЕШН ЖРЪТТА ДЕАДОА
 ДЕА ДЕА ЧЕТЕ КЪМЪ КЪТОАТЪ ЖНМА
 ДОУА МЪШЕ ШН НОН ГРЕШНЦНА ДЪ РОУТЪ,
 ДОУА ДО КЪТРА СФНТОА АА ТЪДЪ ЖРЪ
 ДОУА ШННІА • ШН ДЕСТОННІА ФЪ НОН АА
 ДОУА ЧЕ ДАРЪОРЕ ШН ЖРЪТЪ • СОУФЛЕ
 ДОУА ДЕА ДЕ НОАСТРЕ ПЪКАА • ШН ДЕА
 ДЕО ДЕННАА ШН ШНДОУА • ШН ПОДО
 ДОУА ШН СЪА ФЪЗЪМЪ ДОА ЦА АНА
 ДОУА ШН СЪФІЕ ДОУА МН ДЪАТЕ ЖРЪ
 ДОУА ВЕЛЕ НОАСТРЕ • ШН СЪА СЪА ШН ДОУА
 ДОУА ДОУА ШЕН ТААЕ СЪНЕНОН • Ш
 ДОУА ДОУА ДАДОУА ЧЕСЛОУА АНГ

54
 ТЕ • ШН СЪРЪ ТОУА ДОУА ШН ТЪН •
 ДОУА ДОУА • СОЛОУАШЕ СЪЗЪВЪ
 ДОУА ШН ФЕРЪШЕ НОН ДЕАДОА
 ДОУА ДОУА ДОУА • ШН ДЕ ТЪТЪ СЪА
 ДОУА СФНТА • ПАЧЕ • ШН ФЪАДОРЕ
 ДОУА • ДЕА ДОУА ШН СЪАДОУА
 ДОУА ШН КОУПАЧЕ КРЕДНІА СЪА ДЕРЕ
 ДОУА ТОУА • ФЕРНТОУА СОУФЛЕТА
 ДОУА ТРОУА ШН ДОУА ДОУА ДЕА ДОУА
 ДОУА СЪАДОУА ШН ШН ААДОУА
 ДОУА КАТЕА ШН ПРН ГРЕШАЛЕА ШН ДОУА
 ДОУА ДОУА ДОУА СЪАДОУА • ДОУА
 ДОУА ШН ФЪЛОСЪ ШН СЪАДОУА ДОУА
 ДОУА ДОУА ДОУА ДОУА ДОУА ДОУА
 ДОУА СЪАДОУА ДОУА ШН ШН ШН
 ДОУА ШН РЕ ЖНТРОУА ЦА ДОУА • ФЪА
 ДОУА ПЪКАТЕ • ДОУА ШН ШН ШН • АПАЧЕ •
 ДОУА ШН ШН ШН ШН ШН ШН ШН ШН ШН
 ДОУА ДОУА ДОУА ДОУА ДОУА ДОУА

ОДРЪ • АНСЪ ДЕА ТАТЪАЪ НЗСКЪ МА
 НТЕ ДЕ ТОАТЕ ВЪКЪ РЕЛЕ • ЛЪМННЪ ДА
 ДА ДЪМННЪ ДОУМНЕЗЕЪ ДЕРЕПТЬ ДЕА
 ДОУМНЕЗЕЪ ДЕРЕПТЬ • НЗСКЪТЪ ФИ
 СЪ НЕФЪКЪТЪ ОУНЪАЪ КЪ ТАТЪА • ЦЕА
 ЧИНЕ ТОАТЕ ФЪКЪТЕ СЪНТЬ ДЕРЕПТЬ
 НОН ОАМЕННЪ • ШН ДЕРЕПТЬ ИСПЪСЕ
 НЪАНОА СТЪА ВЕННТАЪ ДЕА ЧЕРН • ШАЪ
 НЗСКЪТЪ ДЕА ДЪАЪ СФНТЬ • ШН ДЕА
 МАРИА ФАТЪ ОМЪФОУ • РЪСОТНГННТЪ
 ДЪА ДЕРЕПТЬ НОН СОУТЪ ПНАТЪ ПОНТЬ
 НОА ОУНТЬ ШН АГРОУПАТЬ ШН АНСЕ А
 ТРЕА ЗН ДЪАЪ СКРНПТЪА • ШН СЕ СЪН
 А ЧЕРН НЕДЪА ДЕРЕПТА ТА АЛЪН • ШН
 АРЪА ВЕННА КЪ СЛАВА АЖОА ДЕКА ВЪНН
 ШН АОРЦН • ВЪА ПЪАЦІА АЪН НОУА
 СТЕ ОАЩЕНІЕ • ШН А ДЪАЪ СФНТЬ ДО
 АНЪА ЧЕЛН ФАЧЕ • АСЪА
 АНЪА ТАТЪАЪ ШН АФ

ВЕННАЪ ШН СЪАЖЕННЪ • КОУМАЪ
 ГРАНТЬ ПРОДОУН ШН АНТЪА СФНТЪА
 АСЪА ОУА ОУН А ПЪАСТОАИ АЪА БЕСЪА
 КЪ • МЪАТОУРНЕСЪЕ ОУА СЪАТЕЗІ СЪ
 СЕ АРТЕ ПЪАТЕАЕ • АШЕНТЪАМЪ СКОУ
 ААТЪАЪ МОУАНА АРЪА ШН ВІАА ОУА ВЪКОВ
 АЪА ЧЕА ЧЕА СЪФІЕ АМЕННЪ • ДІАКО
 ВЪА • СЪАТЪАМЪ БННЕ • СЪАТЪАМЪ
 КЪ ФРНЪА • СЪАА СЪАМЪ АМЕНТЕ ОУА
 ТА АНЪА ААЕ КОУПАЧЕ ААДОУІЕ
 ОАМЕННЪ • ШН ААЪ • ПАЧЕ ЖЪАТЕА КЪ
 НТААЕ • ЧАСТА ДЕА ДІАКОНЪА
 ГЪАМЪ • ШН ПРЕДОУАЪ СЪАА АА ОУА
 АЪА ДЕСПРЕ СФНТЕ • ШН ПОУАНА АЪА РІ
 АНІЕ ЕАІ ГРЪА СКА • СФНТЕ ДО
 АМНЕ • СФНТЕ ТАРЕ • СФНТЕ ФЪ
 АА МЪААР Е МНГОУАЩЕ ІАШН • ШН
 АЪА С СЪА ОУА СЪАА ПОУЕ

ЕПРЕУТОУАЪ ЗИНАЪ • СТРОИ
 А Е КИНОУНРЕКУНТЕКЪ • УЗНТЪ
 КЕМАНДЪ ШИГРЪННДЪ • ОАМЕНТЪ
 СФНТЪ • СФНТЪ • СФНТЪ • ДОМ
 ЧЕЛАЧЕ АПЛАЧ ЧЕСЮ
 МАНТЪАЛЪ ДЕЛАУДАДОУН •
 МАНТЪАЛЪАНТРОПАЛЪ • БЛА
 ГОУАМЕНТЪ ВНО АНОУМЕЛЕ ДАУМНО
 МАНТЪАЛЪАНОУМЕЛЕ ДЕСОУСЪ •
 ДАКОНДАЪ ОУАСТІСА ОУАШЕРГЖ
 ДЕСАДНМНОЪ • ШНОУА ОУРОАТЕ • ОУА
 ОУАКЪАЕРОУА • ДАУАА • МЕРГЖШН
 СФНТЪ АПАРТЪ ДЕСІПТЪ • ШНДЕРАФН
 РЕПНЪ ОУАА АРЪЗНННДЕС АДЕШНОЪ
 НЕДЕСІПРЕСФНТЕ ВУТОАТЪ СОКЕТНОЪ
 КАСНЪ ВЪЗЪАНОУА • ОУА • ОУА
 ОУАА ОУАА ОУАА • ОУА • ОУА
 ОУАА ОУАА ОУАА • ОУА • ОУА

С
 Е
 Т
 Е
 Д
 Л
 Е
 Н
 Е

63
 УЧІТЕ ФЕРНАТЕ УЧІН ШН НОНА
 ПРАТЕ ДЕСОАМЕННЮБНОУОУСТІН
 АУАМЪ ШИГРЪННМЪ • СФНТЪ ЕШН
 ШНПРЕСФНТЪ • ТОУШНОУНОУАЪ НА
 СКОУТЪАЛЪ ТЪАФІНО • ШН АХОУАЪ ТЪА
 СФНТЪ • СФНТЪ ЕШН ШН ПРЕСФН
 ТЪ • ШН МАДЕ ФРЪМСТУЕ МЪРІЕНТА
 ДЕ • ЧЕАНОУМЕТААШААЮБНШН • ВЪ
 ФІНОАЪ ТЪА ОУНОАЪ НЪКЪТЪ ДАТАН
 КАТОТЪАМА ЧЕЛАКРЕДЕ АНТРОУЕЛЪ
 НОУАА ПЕА • ЧЕРА АВЕВІАЦА ДЕ ВЪН
 ЧЕВННЕ ШН ГОАТЕ ЧЕ ЕРА ДЕНОНСО
 ТНРЕСФОУ ШН • АНОАПТЕЧЕ АНРЕА
 ВЪНДЕТЪЕ РА • МАН ВЪЗТОСЪ АСОУШЪ
 ІАДЕСОДЕ ЕПТЪАЛОУМНЕН ВІАЦА •
 ОУАА ОУАА АНТРО СФНТААСА ШН НЕ
 МАНЪ ДОУАТЕ АЛОУА ДА
 ДЕ • ЕНН
 ОУААААА

О ФОНЦЕ • ФУМСЕ • ДАДЕС ФОНЦ
 МУ СЪНОГІ СНИ ПІНЦІ ШНА ПАНЦІ ЗНСЕ •
 ДАЦН МЪНКА
 МЕСТА МОТЕ ТРЪПЪЛМІЕУ • ЧЕ ДЕ
 МЕНТЬ СОН ФУМСЕ СЕ АНТ РЪЛХ САРТ ПЗ
 КАТЕЛІУ • ДІАКОНЪЛЪ СЪ СЕ АТНІГЪ
 ДЕСЪ РАЮЛЪ СЪ СЪ АРАТЕ ПОПЕ ЕН ШІ
 ПОС ФОНТЪЛЪ БАНДЪ • ДІАКОНЪЛЪ
 ФОНТЪЛЪ ПОТІРН • КЪНАДЪ ГААРАТА
 МЕСТЪЛЪ ГРЪЛСКЪ • ДІАКОНЪЛЪ
 ШІЖДЕРЪ ШІ ПОТІ
 РЪЛЪ ДОУПЪ ЧІНЪ ГРЪЕ •
 ДІАКОНЪЛЪ ТОЦН • АУ
 СІНІ СЕ МІСО ДЕ АБЪ СЕ ПО
 ПЪТЪ БОНІ ШІ ДЕРЕТЪ МОУЛІ
 АНТЪ СЪ АСОЛЪ ПОЛЪ ПЪКАРЕУ
 ДІАКОНЪЛЪ ПОЧЕДЪ
 ФОНТЪЛЪ ПОТІРН

65
 ОМЕНІАДЪ АМУ СПЕНТІОАРТ АУ
 ТА АХЦАТЪРЪЛЪ • КЪТЕ ДЕ НОН ФЪ
 КЪ • КРОУТЕ • ГРОАНЪ • АУРЕА
 НАКІЕРЕ • ШІА ЧЕРНОСОМЕ • ШІА
 НА ДЕРЪПТАШЕДЪРН • ШІА ДРОСАЛЪ
 ТЪ МЪРЪ ВІНЕРЕ • СЪ СІРІЦЕ • АТЪ
 ДЕА ТРЪЛЪ ТЪ СІЦЕ АДОУКЪНАДЪ ДЕ ТО
 ШІА • ШІА ПОПАЛЪ СЕ ДЕСЕ СІЦЕ
 ШІА ЦНА ДОУЧЕМЪ КОУЕНТЕЛЪ ШІ
 СТЪ ШІА ФЪРЪ СІЦЕ СЛОУЖЕЛЪ
 ШІА РІЦЪ МЪНЕ МНЛЪ ШІМОУНЕ ШІ
 ШІЕМЪ • ШІА РЕМЪТЕ ДЪЛЪ ТЪ СЪ ФОНТЪ
 ШІА НОН ШІА СПРЕЧЪТЕ ДАРЪ СЕЛЪ
 ШІА СЕЛІ ШІА НІТЕ •
 ШІА ДЕСЕ ШІА
 ШІА ДІАКОНЪЛЪ ДІАКОНЪЛЪ
 ШІА ПОКРОУДЪЛЪ ШІА СЪ МЪТЪ
 ШІА ПРЪХЪТЪЛЪ ШІА ШІА

НЕ АМАНДОН АНАНТЪ СФНТЕСИ МЪС
 РОУ АНДОН СЕА ДУНСЕ ЕНШЪ . АШНАДЕ
 ОУ КАПОУА ПАТЕ ПОУЦННЕМЪ ДІАКОН
 ПОУА . ШНАРАТЕ КОУ ОУРАЮА СФІ
 ПОУА БАНДЪ . ГРЪАСКЪ . ААГІА
 САКІАШЕ ДЕСПОУЕТОАРЕ СФНТА ПІН
 НЕ . ШН ПОА КААГОСЛОВТСКЪ СПРЕ
 СФНТА ПІННЕ . ГРЪАСКЪ АННЕ .
 ПІННЕ АМД АЧАСТА ШНСТІТЬ ТРО
 АЛЪ ХРНТОССОУАМ ТРО . ШН ДІА
 КОНОУА . АМННЪ . ШН ІАГО . АІАКІА
 ОУА . ААГІА СЛОВТШЕ ДЕСПОУЕ
 ТОАРЕ СФНТОУА ПАХААІ . Е ПРЕВ
 ТОУА КААГОСЛОВТСКЪ АІАКІА СФ
 НТОУА ПІТН . Н . ГРЪА . РА
 АПОТНІАУА АЧАСТА ЧН . АІАКІА
 ХРНТОС СОУА ТРО . АІАКІА
 АМННЪ . ШНАУА АІАКІА
 АІАКІА ДЕНЕ БУА СФНТО

ШНШЕ ДОАМНЕ ДОУПА МОУА СН
 АНОСТЕЕН ТАЛЕ ШНАМЪ НЕДО
 АНУІЕ . ШНМН ІАТЪ ТСАТЕ
 АДЕАЕТІА КЪ КОЕШН ФУА ДЕСОЕ
 А ДЕРЕНТЬ ПЪКАТЕАЕ НОАСТРЕ СІ
 ТЕРН ДЕДОУАТІА СФНТОА ТРО
 АДЕ ЧІОТЕ ДАРОУРЕ ЧЕСЪ ПОУСЕ
 . ПОМЕНТШЕ ДОАМНЕ ДОК
 АЕАНТРО ЕДЪ ВІЕ . ШНТОА ТЕ
 А ААТРОНАС ШНЧЕА ЧЕ КЪ
 АІАКІА СКА АМДЕ . ПОМЕНТ
 АІТОАІН . КАЛЕ ФУА
 АНОШН . ОУСТСННІА
 АЕСПХЕЕНІА ІА . ПО
 АЕ ПІАДЪ АДОУАТІА
 АІТОАІН СФНЦІА ША
 . ШН ПОМ АІАКІА
 ШН СПРЕ ІАЦН ПЕАІА
 АСМЕТЕ

КЕД ПРЕ ПОПА НАМ ТИЗ ОМА
 НАШИ АТИНГАН ДСЕ ДЕС ФНТ
 СЕ СНИДЕ С ХЛЮА АМННТЕ
 ПАСУА МНЕС ФНТА ПЗННЕ Г
 С ФНТА С ФНЦНМЪ А ТАКО
 МРОГА СТЕ ДА ДЕРЪИТА ПОЛЕ
 ПОПА ФЗНУА С ФНТА ПЗННЕ
 СЪДН ШНО ПДЕ МС ФНТ ДА
 КНП ДЕКРЪЕ ВРЪЛОКЪ Ш
 ФАУНГАНДЪ РЪНЦЕСЕ Ш
 СЕ МІЕАХУ СЕАХА ДОНЪ ХУ
 ШН Х АПІРІИ ЧЕ ПЪР
 ШЕ ТИ ДНН О РЪО С РІИ
 ЗАДЪТЕ
 НТ ХА ТИХ
 ПО ПДЕ С ФНТ ДА
 СЛАВЪ ПДЕ
 ПАСУА МНЕС
 ПАСУА МНЕС

АМННТЕ СЛАДЪА ОУА КРОПЪА
 КЪА ДА ТЕСТА ГЪА СЕБЪ КИТЪ ПРЕДЪ
 ДЪ АГО СЛОВЪЩЕ ДЕС ПДЕ ТО РЕ ОУА
 КРОПЪА ПРЕДЪ АГО СЛОВЪЩЕ СКА
 А ДІАКОНЪА СЪЩЕ КЪА МІА СЪЩЕ
 С ФНТ ДА ПО ТИРЪ СЕАЦЕ ОУА КРОПЪА
 КЪА СЪЩЕ ДЕС ДА ШН ПРЕДЪ
 СЪЩЕ АХЛАДЪА ДЪА ДН С ФНТ
 ДІАКОНЪА АМННТЕ А ТІА СЪЩЕ
 НЕ ДЕ ПРЕДЪ ШНО СЕ РОАЦЕ ДІАКОНЪ
 А СЪЩЕ А ТІА КЪА ОУА РОАЦЕ СЪА КНП
 ДЕКРЪЕ КЪА СЪЩЕ ПЪЩЕ А КСЪ ШН
 ПОПА СЪЩЕ КЪА ТРА ДІАКОНЪА
 ПОНЕ ШНЕРТА ПОНЕ СЪЩЕ
 ОУА ПТЕ ДЕС ФНТА ПЗННЕ ШНО СЪЩЕ
 ПАСУА МНЕС ПОНЕ СЪЩЕ А МДА СДН СІА
 А СЪЩЕ ПІА ЧЕ ШН АМННТЕ ДС
 ПАСУА МНЕС СЪЩЕ А ВЪ ТРЕ ДТІЕ СЕА
 ПАСУА МНЕС ПТЕ КРЪА СЕБЪ КЪА ШН СЪ
 АМННТЕ СЪЩЕ

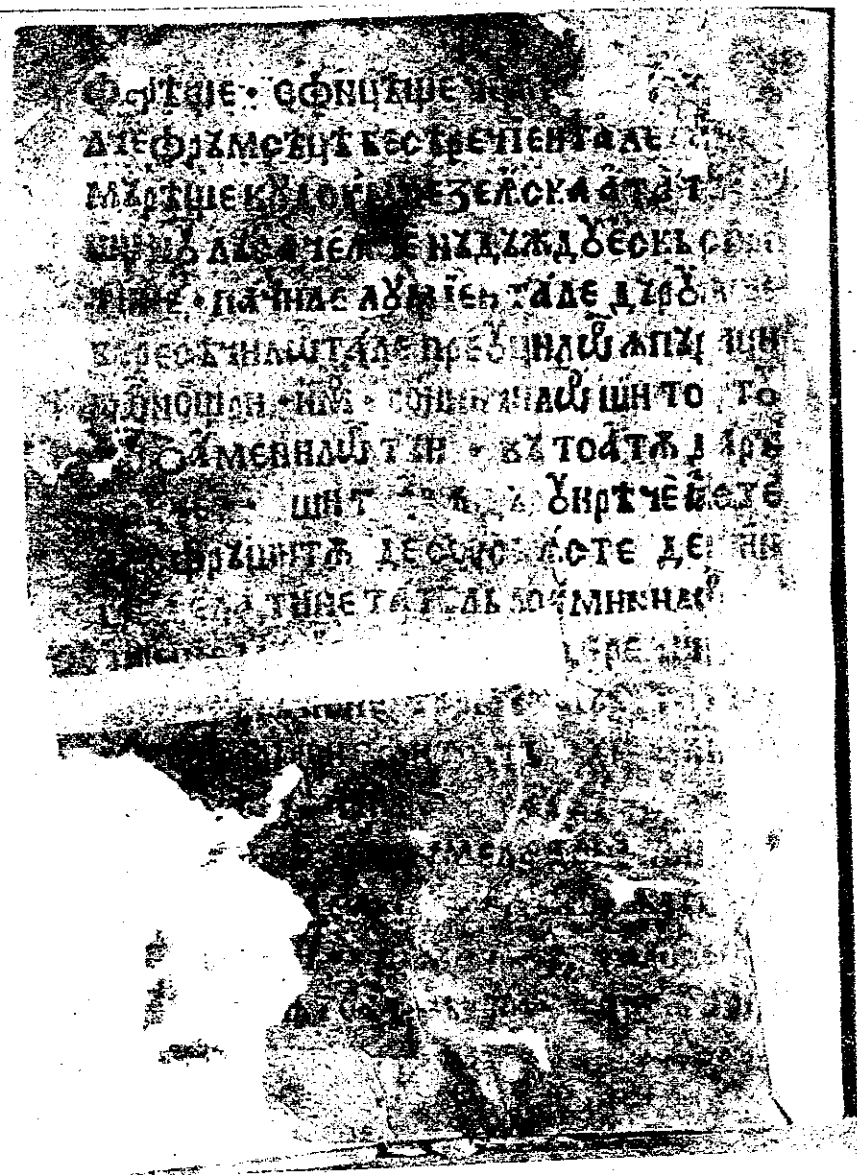

СТРУ • РЕТЪТИ
 ШИ АКУШ ШИ ПОУРЪРЪ ШИ ЛЕГТИ
 КЪ • ОШ • МНИШ АКУШ
 ХСЕ АМПЛЕ РОСТУЛЬ НОСТУ
 ТАРЪ ТА ДОАМНЕ • КАСУКЪНТИ
 РІА ТА • КХЕСДОХТАН ПОН АН
 ОНАКУ СФНТА ТАЙНА • ПЪЗЦЕ
 АМНЕ АНТАТА СФНТЕ
 САНЕ АКУШ ДЕРЕНТА
 ДЕСЛАХЪДЪМЪ • НОХПОИ
 СТЛА СФНТА ПРОСКОМНА ІЕ •
 ПОЖІА ОУХА ШИ ПАТЪСКЪ
 ПЛАГОСКОКШЕ
 КЕСКЪ ТИМЕ ДОАМНЕ
 ПУТИМЕ СЛАВЪ ПРЕ ТУБЕ И
 ЕСИ • СЛАВЪ ТИМЕ ДОАМ
 УТИ • ШИ СЛАГОСКОКШЕ
 ДОАМНА КЕСКРЕ И ПРІ

ШИ ПОУТЪ ЕМАЛІА
 ДОУ ХС ДОМНЪ БОУН СЪЩА ДЪМЪ
 ДОУ СЪЩА ДОУ СЪЩА
 ДОУ АНАМНОСЪМЪ • СЪЩА
 ХТОУ ЕШН О СФНТА ТА ТА ТА ТА
 ЦІЕ МЪРІЕ ДЪМЪ ТАТЪЛА ШИ ФНОУ
 ШИ ДОУХЪЛЪ СФНТЕ • АКУШ ШИ
 РЪРЪ ШИ ЛЕГТИ ДЕТКИ •
 ДОУ СЪЩА ДОУ СЪЩА
 ПРЕУТЪЛЪ СЪЩА ШИ СЪЩА
 ІЕ ОБЪЧАН • ДОУ СЪЩА
 САНЕ РОУГЪМЪ • ШИ ПРІ
 ДСЕТШЕ
ПЛАГОСКОКШЕ КЕСКРЕ
 КЕСКЪ ТИМЕ ДОАМНЕ
 ПУТИМЕ СЛАВЪ ПРЕ ТУБЕ И
 ЕСИ • СЛАВЪ ТИМЕ ДОАМ
 УТИ • ШИ СЛАГОСКОКШЕ
 ДОАМНА КЕСКРЕ И ПРІ

S U M A R

	<u>Par.</u>
Cuvint înainte	5
Introducere	7
Studiu de limbă	47
Notă asupra ediției	121
Text	125
Indice	149
Facsimile	189